

447

OKULTNÍ ÚKAZY

A JICH

PSYCHOLOGICKÝ VÝKLAD.

NAPSAL

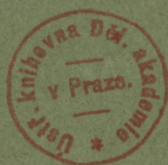
Doc. Dr. VILÉM FORSTER.

V Praze,
Nakladatelství J. Otto, spol. s r. o.
Filiálka v Bratislavě.

197

1923.

OKULTNÍ ÚKAZY

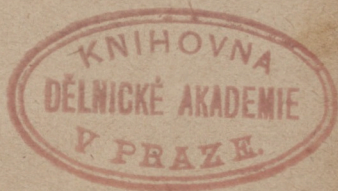
A

JICH PSYCHOLOGICKÝ VÝKLAD.

*

NAPSAL

Doc. Dr. VILÉM FORSTER.

V PRAZE 1923.
NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, SPOL. S R. O.

89.032

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

Úvodní poznámky.

Okultní věda zabývá se tajemnými a záhadnými úkazy duševními i hmotnými, které za starých časů nazývali lidé zázraky.

Jsou to takové události, které se nedějí přirozeným způsobem, odporují známému řádu světového dění tak, jakoby se v nich projevovaly nadsmyslné a nadpřirozené síly, zasahující z tajemných hlubin neznáma do koloběhu přírodního dění.

Úkazy takové, právě proto, že jsou neobyčejné a nezvyklé, probouzí zvědavost člověka, vzbuzují v něm podiv, úžas i hrůzu, dráždí jeho fantasií k divokým výplodům obrazivosti, mýtům a pověrám, pomocí nichž chce si je učiniti srozumitelnými. Moderní doba vědeckého bádání zachovává vůči nim jiné stanovisko.

Věříc v pevný řád a přísnou zákonitost přírodního dění a prosta nezkušené důvěřivosti prostoduchých dětí přírody, staví se k nim kriticky.

Nepřijímá slepě každé nezaručené pověsti, zkoumá, co je pravého na zprávách, šířených lidovým podáním i zaznamenaných v knihách, vymyšluje z nich vše, co je přibájeno a vymyšleno, hledá prameny omylů a klamů k nim přimíšených, opravuje vadné závěry z nich činěné.

Pod lupou takového kritického rozboru rozpadnou se okultní úkazy ve dvě skupiny.

Pro většinu jich, třeba se zdají neobyčejné a tajuplné, najdeme podobnosti v normálních činnostech duševních a budeme je moci vyložiti přirozenou zákonitostí, ovládající duševní život člověka. Naopak úkazy ty mají pro psychologa výhodu, že odkrývají zdroje neznámých dosud duševních vlivů a podávají lecos v zjednodušené formě, co v normálním dění duševním jeví se tak spletitým, že se vymyká přímému pozorování a příčinnému rozboru. Stejně je tomu při studiu duševních poruch. Podmínky a příčiny duševního života jsou v nich zjednodušeny a zveličeny, takže můžeme lépe pozorovati jich příčinnou souvislost.

Zůstane však určitý zbytek úkazů, jež se zdají naprosto nepochopitelnými střízlivému rozumu, to jest, odporují známým dosud zákonům fysikálním a psychologickým, odporují však také nejvyšším zásadám lidského poznání.

Jak se máme chovati vůči těmto úkazům skutečně tajemným a záhadným?

Jistě není správně a limine je odmítnouti, poněvadž se nám nehodí do krámu, poněvadž odporují našim vědeckým formulím. Takoví »poloučenci, kteří ve jménu vědy« (Bergson) zatracují to, co nedovedou vyvrátiti, co však většina lidí považuje za nepochybný fakt a čemu věřiti nutí je přímá zkušenost, souhlas jiných lidí, především však důvody citové, nahání jenom vodu na mlýn spiritistické pověře, onomu hermetickému učení, jemuž se daří nejlépe v pří-

tmí nevědomosti a nekontrolovatelnosti; neboť rozumní spiritisté zbavení naděje, že by našli ve vědě řešení svých pochyb, jsou hnáni přímo do náruče buď lehkomyšlným nebo podvodným pseudofilosofům, kteří dávají »vědeckou« sankci nejpustším fantasiím a ubíjí poslední špetku rozumu svých důvěřivých posluchačů.

Jak se máme tedy zachovati vůči těmto skutečným okultním úkazům? Budete viděti, že jich není mnoho. Je jistě triumfem dnešní psychologie, že dovede pochopiti a vyložiti zjevy, které ještě před několika desetiletími se zdály naprosto mysteriosními. Ale některé přece zůstanou; bude to především prorokování budoucnosti a jasnovidění a fysikální úkazy medií, materialisace duchů, přenášení předmětů bez fysické síly.

V první řadě třeba říci, že nemáme žádného bezpečného dokladu, že úkazy tyto se skutečně dějí, třeba se tolik o nich mluví. Tu třeba ukázati, jakými omyly a klamy vznikla tak rozšířená víra v jich pravost.

A vůči tomu, co zbude i po tomto očišťovacím procesu, nutno zaujmouti stanovisko vyčkávací. Třeba sice uznati, že jediný nesporně prokázaný fakt vyvrací všechny vědecké teorie, že stoletími posvěcená pravda se hroutí, je-li usvědčena ze lži jediným odporujícím jí případem. Při tom třeba však uvážiti, jakou cenu a dosah mají naše poznatky vědecké, abychom se vyvarovali ukvapenému odmítání jich k vůli nedoloženému faktu. Jsou založeny na tisícileté lidské zkušenosti, jsou oporou a vodítkem pra-

ktického života, vyvěrají z nejhlubších zdrojů lidského rozumu. Celý náš život je založen na větě o kausálním řádu světa. To jest: my víme, že události se vyskytují v stálém a neměnném pořádku, že po jedné věci vždy následuje jiná věc. A úlohou vědy není nic jiného, nežli vystopovati tyto příčinné souvislosti mezi životními a přírodními jevy. Je-li nyní nějaký takový přírodní zákon potvrzen a ověřen na milionech případů, je-li úzce spjat s celým našim životem, choval-li se dle něho lidský rod po tisíciletí a uhájil svou existenci na zemi, máme věriti, že je suspendován v tajemných úkrytech bytí, jež nejsou přístupny našim zrakům a o nichž se dovídáme pouze ze zkazek zasvěcenců?

Co odporuje přírodním zákonům, je zázrak. My již nevěříme v zázraky, hlásané náboženstvím, poněvadž svědectví svých smyslů klademe výše nežli autoritu písma. Ale zázrak zůstane zázrakem, ať je zaznamenán ve svaté knize nebo ať vystupuje jako strašidlo v medijských seancích.

Tyto námitky v pravost okultních úkazů snaží se věřící spiritisté vyvrátiti dvojím způsobem: Jednak poukazují na to, že okultní jevy neodporují známým zákonům přírodním, jednak na to, že neznáme dosud všech zákonů přírodních a že věda poskytuje hodnost příkladů, jak byly objeveny zákony zcela nové, dosud neznámé.

Pokud jevy ty zákonům přírodním neodporují, nejsou právě okultní; úkolem vědy je studovati každý úkaz a uvéstí jej v souvislost

s kausálním řádem věcí. Já ukáži právě v této knize, jak nejpodivuhodnější úkazy duševní (na př. případ Piperové) lze pochopiti psychologicky. Pokud se týče druhé námitky, je věc obtížnější. Jistě musíme býti připraveni, že budou objeveny nové zákony přírodní. Ale očekáváme zároveň, že tyto nové zákony nebudou odporovati dosud známým zákonům.

Zákony přírodní, jak je zná fysika, matematika a biologie nejsou na sobě nezávisly, nýbrž tvoří souvislé celky tak, že z jednoho zákona lze odvoditi rozumovým postupem jiný zákon. Nový zákon nelze sice objeviti čistým rozumem, bez zkušeností, bez pozorování. Ale každý nový zákon podřizuje se určitým obecnějším zákonům již známým. Nový zákon neruší starý, nýbrž jej doplňuje. Neboť každý obecný zákon je odvozen z velikého množství konkrétně pozorovaných úkazů. Kdyby nově objevený úkaz odporoval zákonům vědou zjištěným, odporoval by všem dosavadním zkušenostem, a tuto věc chci s důrazem připomenouti všem těm, kteří lehkomyšlně zavrhují všechno vědění pro několik nezjištěných fakt.

Co dosud neznáme, je vědeckým problémem. Záhadou je to, o čem tvrdíme, že to známe, co však odporuje našim nejprimitivnějším zkušenostem.

Abych aspoň na jednom případě ukázal, jak dosud neznámé a neprobadané úkazy přírodní podřizují se známým zákonům, platným pro příbuzný obor jevů.

Pro dobu kyvu platí formule T (čas kyvu) $= 2\pi \sqrt{\frac{l}{g}}$, kde l značí délku kyvadla, g zemskou přitažlivost. Na tomto zákonu jsou sestrojeny hodiny.

Elektrické vlnění je šíření se určitého silového impulsu kývavými rozchvěvy nejmenších částí eteru a lze proto očekávat, že pro tento druh vlnění platí základní zákon kyvu.

A skutečně, zavedeme-li do udané formule místo veličin l a g analogické veličiny, to jest, za l masu tělesa, jejíž setrvačnost působí proti pohybu, a za g sílu, která dává podnět ke kývání, tedy v našem případě samoindukci (L), již lze považovati za elektrickou setrvačnost a rozdíl potenciálního napjetí V na pólech jiskřícího úseku, dostaneme známý vzorec Thomsonův $T = 2\pi \sqrt{\frac{L}{V}} = 2\pi \sqrt{LC}$ (C = kapacita vodiče), pomocí něhož lze regulováním kapacity a samoindukce oscilujícího kruhu libovolně měniti dobu vlnění i odvislou od ní délku elektrických vln.

Stejně novější teorie o složení hmoty a podstatě síly neruší známých formulí fyzikálních, nýbrž je pouze doplňují, neodporují zákonům o zachování energie, nýbrž odkrývají nové, dosud neznámé zdroje síly (atomové napjetí).

Tyto úvahy předesílám proto, abych omluvil stanovisko těch, kteří ve jménu vědy jsou skeptičtí vůči záhadným fenomenům, dokud nejsou objektivně prokázány.

Jest nezbytně nutno neposuzovati okultní úkazy samy o sobě, ale v souvislosti s normálním, to jest častým, běžným, obyčejným a proto již poznaným děním. Záleží pak na temperamentu a vědeckém zájmu každého z nás, zda odmítne všechno dosavadní vědění a běžnou zkušenost pro několik neprokázaných tvrzení, či zda tvrzená tajemná fakta bude považovati za nevysvětlené dosud jevy s předpokladem, že se podřídí poznanému řádu světa.

Tedy vše vyslechnouti, vše prozkoumati a pokud možno, vše vysvětliti je devisou každé vědy a proto i vážného okultismu.

Kapitola I.

Nevědomé svalové pohyby.

Veliké množství tajemných a překvapujících úkazů lze vyložití nevědomou (to jest neúmyslnou a nepocíťovanou) činností svalů.

1. Magické kyvadlo. (Pendule explorateur).

Zavěsíme-li prsten nebo malou kouli na nit a držíme ji nehnutě mezi prsty, tu kyvadlo se dostane do pohybu. Kývá se obyčejně od předu do zadu. Položíme-li pod ruku kus papíru, znázorňující ciferník hodin, a myslíme-li si určitý směr, tu kyvadlo se ponenáhlu stáčí k tomuto směru a posléze se kývá v myšleném směru, na př. ve směru ručičky, udávající 9 hodin. Zavěšeno mezi palce ukáže hodinu denní.

Jsou-li písmena abecedy uspořádána v kruhu a prsten držen v prstech nad středem, dá kyvadlo často odpovědi na otázky tím, že jde od písmena k písmeni.

Možno opřítí loket o stůl a kyvadlo nezařadí svých pohybů. U někoho reaguje velice živě, u jiného loudavěji.

Výzkumného kyvadla používali již augurové ve starém Římě. Augur se postavil do kruhu, kol něhož byly rozestaveny písmeny, drže v ruce

niť, na níž visel železný prsten, a pak prosil bohy, aby odpověděli na otázky, kladené z obecnstva. Tu se prsten pohyboval po písmenách a dával odpovědi. Práví se, že jeden z pozdních římských císařů vyzvěděl tímto způsobem jméno svého nástupce, jehož dal okamžitě popraviti.

Je na snadě, že chytrý augur tímto způsobem se lehko zbavil nepohodlného muže.

Ve středověku byly tyto pokusy obnovovány a Mr. Grey (Philosophical Transactions of the Royal Society of London 1736) věřil, že tyto pokusy podají vysvětlení pohybu planet; neboť objevil, že se prsten pohybuje v témže směru, kterým planety obíhají kol slunce. Ale současný učenec, Wheeler (uveřejněno v Priestleyově Elektricity 1775) přišel k závěru, že nevědomá snaha způsobiti pohyb od západu k východu je pravé vysvětlení, ačkoli nepozoroval, že úmyslně dával jakýkoli směr své ruce.

V poslední době bylo objeveno, že z oscilací magického kyvadla možno uhádnouti polhavi vajec a jednoduché přístroje pro to jsou prodávány na venkovských trzích.

Bezová kulička držena rukou osoby kývá se k jiné sympatické osobě a odvrací se od osoby nemilé. Stejně prý u divokých Karenů prsten, zavěšený nad kovovou díží, udává osobu nejmilejší některému nebožtíku.

Nuže, v těchto pohybech prstenu není nic tajemného. Osoba, držící prsten, je sama třeba nevědomky, jich zdrojem. Příčinou jsou automatické pohyby svalů, chvění prstů nebo ramen; pozorujeme je u starých lidí ve značné míře,

ale přesvědčíme se o nich i u normálních lidí, přiložíme-li na př. pušku k líci a míříme na předmět.

Ovšem lze namítnouti, že tyto pohyby jsou nahodilé, přerývané, kdežto u automatického kyvadla jde o pohyby rozumné, jakoby řízené vůlí. Není pochyby, že jsou to pohyby účelné, třebaš ne úmyslné, že reagují na nejjemnější hnutí myslí, na představy a myšlenky, jež se vztahují na pohyby nebo s pohyby souvisejí. Směr pohybu je určen představou tohoto pohybu. Víme bezpečně, že každá i sebe abstraktnější myšlenka má svou hybnou složku, dynamogenetický účinek je pro to učené pojmenování, že totiž nervový vzruch vybíhá do příslušných hybných oblastí těla a uvádí v napjetí svaly, potřebné k vykonání pohybu. Oko se obrátí reflexně po předmětu, jenž vzbudí jeho zájem, dítě natahuje ruce po předmětě, jenž se mu líbí, ještě dříve nežli jej dovede uchopiti. V dospělém životě kulturního člověka jsou tyto pohyby potlačeny, utlumeny vůlí, nebo tak zeslabeny, že se neprojeví na venek činem. Ale i zde pozorujeme často při silné touze neodolatelné puzení sáhnouti po žádoucím předmětě. Magické kyvadlo však ukazuje, že vždy je zachován v nervovém systému náběh k nim, že jsou podrážděna nervová centra, jež mají pohyby ty vykonati.

Zde nejde o tajemné síly, o přímé působení ducha, myšlenky na hmotu, ale o fakt, známý fyziologům i psychologům, že každé myšlence odpovídá určitý proces nervový a že každý nervový proces má tendenci uvést do pohybu

svaly a žlázy. Magické kyvadlo není tudíž důkazem pro spiritualismus, ale pro neuropsychický funkcionalismus, teorii, že všem myšlenkovým procesům, všem stavům vědomí korespondují určité procesy nervové a že tyto procesy nervové se projevují na venek pohyby. Ne tedy myšlenka hýbe »na dálku« předměty, ale myšlenka odpovídá fyziologický proces v nervech, a tento nervový proces má hybný účinek na hmotné předměty dle zákonů přírodních.

Psychiatr Sommer a dříve již Preyer sestrojili aparát, jímž možno zaznamenávat neúmyslné pohyby svalu na počerněném bubnu. Rozložili tyto pohyby vhodným pákovým zařízením ve tři směry, že ani nejmenší záchvěv svalů neujde analýze, a na křivkách jsou patrný změny dýchání, cirkulace krve, únava svalů a podobně.

Při tom se ukázalo, že ani nejkliďnější lidé nedrží prstů v naprostém klidu, že toto jemné chvění přechází v živější, jsou-li lidé citově vzrušeni nebo při intensivnějších intelektuelních činnostech a soustředěné pozornosti. Vídeňský profesor Benedikt snažil se podati fyziální teorii těchto pohybů automatického kyvadla. Domníval se, že vznikají interferencí pohybů vzniklých pulsem, jež dospívá do obou prstů držících nit v nestejně době. Výklad tento není asi správný, ježto při těchto pohybech jde o skutečnou hybnou koordinaci, řízenou z center mozkových. Při představě slov, jež chceme vysloviti, nevědomky uvádíme do slabého pohybu mluvidla. Stejně představy psaných slov

jsou spojeny se slabými náběhy ku psaní. Preyer důmyslným způsobem zachytil tyto nevědomé psací pohyby. Na hřbet ruky se nasadí tyčinka, jež zapisuje pohyby na desce, nebo je držena jako pero v ruce. Představuje-li si pokusná osoba při nataženém rameni napsané slovo nebo číslo, píše jehla příslušné pohyby na desce.

Představujeme-li si živě nějakou činnost, tu nevědomky a bezděčně konáme příslušné pohyby. Hráč v kuželky maně snaží se změnit rukou chybný směr koule, diváci při fotbalu »kopají s sebou«.

Nedávno byl však objeven ještě citlivější přístroj, zachycující nejjemnější hnutí mysli pomocí fyzikálních změn v těle, tak zvaný Veragutův psychogalvanometr.

Osobu, již chceme pozorovati, vepneme do galvanického kruhu, to jest, přiložíme kotvy elektrického proudu na různá místa jejího těla. Sílu elektrického proudu pak měříme galvanometrem. Tu se ukazuje, že síla elektrického proudu stále kolísá a velikost úchytky jehly na galvanometru se mění duševními vlivy zkoumané osoby, jejím citovým stavem i intelektuelním napjetím.

Zdálo by se, že zde přímo má vliv duševní síla na elektrický proud, tedy na sílu fyzikální. Tak tomu však není. Síla elektrického proudu se mění proto, že se mění odpor elektrického proudu v lidském těle. Je tedy jisto, že odpor, jež klade tělo elektrickému proudu, se mění duševními vlivy. Proč? Toho dosud určitě nevíme. Nejpravděpodobnější je však domněnka,

že duševní činností se uvádějí do smršťení žlázy. Ty vyměšují různé látky, jež se dostávají do krve, kůže a tkáně tělové, jimiž prochází elektrický proud, čímž se stává živý vodič vodičem větším.

Z pokusu však viděti, jak jemným reakčním aparátem je lidské tělo a jak nejjemnější hnutí citová stejně jako nejsubtilnější myšlenka se projevují fyziologickými změnami, chvěním svalů a smršťováním žláz.

Častokráte jsem slyšel i četl, že lehké kyvadlo se dostane do pohybu, je-li zavěšeno na pevném bodu a přiblíží-li k němu osoba prst. Mně samému se pokus nikdy nezdařil, ani jsem jeho zdar nepozoroval u jiných osob. Pohyby kyvadla byly vždy tak slabé a tak zmatené, že spíše lze je vysvětliti proudy vzduchovými a vibracemi stěn nežli skutečnými silovými vlivy, vycházejícími z těla osoby. Můj známý tvrdí, že se zjeví srsť na kožešině, přiblíží-li se k ní prstem. Rovněž mnoho lidí je přesvědčeno, že cítí neurčitý pocit na šiji a že se musí obrátiti, dívá-li se na ně někdo upřeně ze zadu. Nuže, není pochyby, že i to může býti domněnka, že se někdo na nás dívá, jež nás pudí obrátiti se. Tato domněnka se někdy shoduje se skutečností, obrátivše se vidíme, že něčí zrak je na nás upřen. Také tato domněnka může býti jinak odůvodněna. Z chování jiné osoby, třeba neviditelné, lze často souditi, že na nás patří.

Ačkoli je tedy pro tento úkaz dosti vysvětlení, přece nechci dogmaticky popíratí, že ze zraku lidí vychází určitá »síla«, která působíc

na citlivou kůži, může tyto pocity vzbuditi. Četl jsem několikrát zprávy o pokusech, že pohledem lze uvést do pohybu lehké předměty. Posledně v anglickém časopise (bohužel, bližších dat jsem nezaznamenal), kdy intensivním pohledem podařilo se některým lidem uvést do chvění fosforeskující tekutinu v lehké skleněné nádrži a tím do kývání celou nádrž. V další kapitole budeme nuceni připustiti takové silové záření, vysílané z nervových center ve stavu činnosti na výklad telepatie. Skutečně i vážní badatelé věří (čti Piéron, Grandeur et décadence des rayons N. L'année psychol. tm. 13. 1907 p. 143), že činný nervový systém je radioaktivní.

Domněnka tato je sice neprokázaná. Jako hypotesu třeba ji však míti pohotově pro případ, že by tvrzené úkazy, tedy především telepatické vnímání v případě Piperové, byly skutečně nesporně dokázány. Tu bude vždy lépe učiniti pokus vyložiti je přirozeným způsobem, nežli přijímatí je jako prostý fakt, vymykající se všem zákonům a příčinným souvislostem přírodního dění.

2. Přenášeni nevědomých pohybů svalových na cizí nervový system.

Kyvadlo však nedostává se do pohybu pouze v ruce osoby, která si pohyb živě představuje, nýbrž může býti uvedeno do pohybu určitou osobou prostřednictvím nervového systému jiné osoby. Podařilo se mi několikráte veřejně a bez předchozích příprav provésti se

zdarem tento pokus. Postavil jsem se za jinou osobu, dvakráté náhodně vybranou ze společnosti, jindy za pána, s nímž jsem před tím pracoval, vložil jsem konečky prstů na jeho obě skráně a přál si, aby kyvadlo v jeho ruce se pohybovalo určitým směrem.

Kyvadlo skutečně z původního směru kyvu ponenáhlu přešlo ve směr mnou zamýšlený. Že skutečně jsem byl já sám původcem tohoto pohybu, pozoroval jsem subjektivně z pocitu úsilí, volního napjetí, jež se projevovalo zvýšeným dechem a značným stupněm unavenosti, když pokus se provedl. Je skutečně velice těžko vysvětliti, jak jemné chvění prstů jedné osoby může býti vnímáno nervovým systemem jiné osoby a převedeno v náležitý pohyb. Pokusím se v dalších odstavcích podati vysvětlení i tohoto úkazu.

Přenášení nevědomých pohybů jedné osoby, agenta, na jinou osobu, percipienta, je prováděno ve společenských kroužcích ve způsobu čtení myšlenek či hledání ukrytých předmětů (Willing game, hra vůle).

Někdo ze společnosti zná úlohu, na př. předmět ukrytý na určitém místě, jenž má býti vyhledán. Pak vloží ruce na čelo, ramena, nebo vezme za ruku jinou vhodnou osobu, která hádanky nezná, a myslí úsilovně na věc, jež má býti provedena, ale nijak se vědomě nesnaží osobu tu vésti. Je-li percipient vnímavým subjektem a dovede-li svého ducha udržeti v klidu a pasivitě, málo kdy se mu nezdaří provésti, co

bylo žádáno; ani nedovede vysvětliti, jak to udělal.

Bishop (zprávu o pokusech, jež prováděl, uveřejnil Romanes v Nature, červen 1881) se již vyjádřil, že ať vědomě nebo nevědomě byl veden nezamýšlenými pohyby svalů svého agenta. Neúspěch se dostavil, byly-li agentovi zavázány oči nebo uvolnilo se duševní spojení s Bishofem. Skutečně, vložíme-li kousek hedvábí mezi prsty agentovy a čelo nebo ramena percipientovy, nedostaví se zdar, leda že hedvábí je tak stlačeno, že přenáší změny tlaku.

Interesantní je zkušenost, již jsem sám při těchto pokusech učinil. Chci-li, aby percipient šel přímo ku předu, jeho pohyby jsou velmi nejisté. Z toho patrně, že přímo cítí napjetí a tlak svých prstů ve směru kolmém na svou kůži, jež mu udává, zda se má obrátiti nalevo či napravo, zda má natáhnouti ruku a prsty nahoru či dolů. Výkon percipientův má povahu hledání; musí nevědomky zkoušet všechny možné pohyby za dané situace a podati se do té míry vlivu agentovu, aby vycítil, zda nějaký pohyb je agentem »schválen«, to jest, provázen napjetím svalů agentových ve stejném směru a klidným tlakem.

Pokusy se daří nejlépe, je-li mezi agentem a percipientem náležitý psychický raport. Agent musí býti osoba impulsivní, dráždivá, aktivní, živá, se silnými motorickými sklony; percipient osoba klidná, pasivní, vedle toho však citlivá a suggestivní. Zkušenému pozorovateli není nesehnáno na prvý pohled vyhledati osoby, vhodné k těmto produkcím. Pokus může býti prováděn

také v té formě, že agent drže prsty na skráních percipientových myslí si číslo, a percipient je píše na tabuli. Ke zdaru jest však třeba jistého vzájemného nácviku obou prováděčů.

Veřejně a řemeslně prováděné produkce přesahují však daleko tyto výkony. Percipient uhádne a přesně popíše nejpodivuhodnější předmět, podaný agentovi z obecenstva. Na př. zvláštní typ hodinek s vrytými iniciálkami, cizí minci s letopočtem. Zde je možno dvojí vysvětlení: trik a skutečná telepatie. Ježto zdar telepatického přenášení myšlenek, i když připustíme jeho pravost, je velice nejistý a ve veřejné placené produkci musí mítí prováděči úspěch, mají vždy pohotově smluvený kodex otázek, jímž se dorozumívají. Otázky se mění dle žádané odpovědi. Vidíte to? nuže, vidíte to? co je to? co pak to je? s příslušnými modulacemi hlasu a pohyby.

Nelze proto očekávatí vědeckých výsledků od produkcí, prováděných řemeslnými umělci, třeba nutno přiznati, že výkony některých z nich, na př. bratří Zancigů, byly tak pozoruhodné a hádankové, že nelze odkrýti jich metod ani říci s naprostou jistotou, že zde nešlo o skutečnou telepatii.

3. Jiné autoskopy. Stoleček.

Autoskopem nazýváme každý přístroj, jímž můžeme ony nevědomé pohyby svalové činiti patrnými na venek a zaznamenávatí. Vedle již uvedených lze použití bubnu, na jehož stěnách jsou napsána písmena v abecedním pořádku.

Drží-li osoba kyvadlo nad středem bubnu, kyvadlo se pohybuje po písmenech a tím projeví její myšlenku; dalšími autoskopy jsou: kouzelný stoleček, kouzelný proutek a automatické psaní.

Kouzelný stoleček se vyskytá ve dvou formách. Plancheta je malý, třínohý stoleček s deskou tak velkou, aby se na ní vešlo několik rukou. Dvě nohy jsou opatřeny kolečky, třetí tužkou. Postavíme-li stoleček na papírovou podložku a položíme-li naň ruce, počne se po krátké době pohybovat a tužka píše jeho pohyby na papír. Pod rukama většiny lidí vzniká obyčejně jen změť nesouvislých čar, ale jistým cvikem tak se vypěstuje všem lidem vrozené médiumství, že stoleček píše celé věty. Tím vznikají odpovědi na dané otázky, o nichž médium samo neví, že je psaly jeho ruce. O původu a smyslu těchto odpovědí bude dále promluveno.

V obyčejných seancích kladou přítomní palec a pátý prst natažených rukou na stůl tak, že utvoří řetěz, to jest, dotýkají se vzájemně palci a malíky, a tu stůl počne se pohybovat a točit často tak rychle po podlaze, že mu účastníci sotva stačí. Dostal-li se stůl jednou do pohybu, může jej udržovat v pohybu dotekem rukou i jediná osoba, třeba se naň posadí dospělý muž.

Lehmann sděluje, že postavil pětakilové závaží na malý okrouhlý stolek, jenž byl udržován v živém pohybu ode dvou ženských médií; po několika sekundách bylo závaží smeteno se stolu jako raketa; tento pohyb stolu je jediný fenomen, jemuž se daří i za obyčejných okol-

ností. Ježto pak obzvláště nadaná media jsou velice řídká, lze ve běžných spiritických seancích těžko očekávatí podivuhodnějších zjevů. Ani jeden rozvážný pozorovatel dosud nepotvrdil, že by bylo možno pohnoutí předmětem bez doteku rukou, ani tak lehkým, jako je sirka.

Když stůl je unaven běháním, počne klepání, jímž se »duchové projevují«. Dorozumění pomocí klepání je možno rozmanitým způsobem; buď účastník ukazuje po řadě písmena abecedy a stolek klepne při pravém, čímž vznikají souvislé věty, nebo stolek udá pořadí písmena v abecedě.

»Ano« označuje jedna rána, dvě rány »ne«, tři rány, že odpověď je neurčitá. Roku 1853 vyklepala židle v Guadeloupe plnou novelu »Juanita«.

Pohyby tyto jsou prováděny nevědomým chvěním svalů, a správný výklad byl podán Aragem již roku 1848: slabé neúmyslné nárazy, prováděné chvěním s námahou nad stolem držené ruky, sečítají se stejným způsobem, jako když několik lidí, kteří pochodovým krokem jdou po mostě, uvedou v pohyb celou těžkou masu železa, nebo jako dítě rytmickým taháním za provaz rozhoupá těžký zvon.

Impuls k těmto pohybům vždy vychází od jedné osoby, která se zmocní, ovšem nevědouc o tom sama a bez vědomí ostatních účastníků, vedení kruhu. Cítí-li ostatní účastníci, že stůl se pohybuje určitým směrem, tlačí lehko ideomotoricky ve stejném směru a tím nevědomky výslovnému pohybu napomáhají.

Že skutečně představa pohybu napomáhá k vykonání tohoto pohybu, ukázal Braid, jeden z objevitelů hypnosy: stůl se zastavil, jestli pozornost účastníků byla svedena jiným směrem, a dal-li jim hudbou ideu určitého rytmu, tančil dle toho stolek.

Od stolku lze očekávat podivuhodné odpovědi, je-li aspoň jeden z účastníků mediálně založen, to jest, je-li náchylen k rozdvojení vědomí. V původní české knize o okultních jevech prof. Velenovského »Přírodní filosofie« jsou projevy oné »dobré Marie« i »opilého ševce« takým »spícím společníkem« některého účastníka, to jest podvědomým komplexem představ, jež sice v normálním životě je utlumen kultivovanými intelektuelními činnostmi, tím více však přichází k řeči nevědomými pohyby svalovými. Není to sprostý a potměšilý cizí duch, jež ovládá pohyby zasedatelovy, ale potlačená vrstva jeho vlastní osobnosti, povahy a myslí — to, co nazýváme mentalitou člověka —, jež se zde dere na povrch.

Právě projevy stolečku, klepané pod rukou Velenovského, jsou skvělým důkazem, že plancheta je vhodným prostředkem, aby uvolnila a přivedla k platnosti takové utajené názory, tendence mravní a volné, jakož i citové reakce, jež člověk úzkostlivě vědomě skrývá před společností, jež však propukávají stejně v afektu, rozčilení a podráždění, vůbec ve všech nestřežených okamžicích, kdy člověk ztrácí úmyslnou kontrolu nad sebou (sebeovládání).

Mentální osobnost autorova, jak se nám jeví v předmluvě, je úplně táž, která řídí projevy stolečku, popudlivá, zlostná, svárlivá, snad i potměšilá, krajně ješitná. Zdá se, že opilý švec měl správné poznání o svém úzkém poměru k některému z účastníků seancí. Stále tvrdil, »že je ochranným duchem přítomného vážného profesora« (str. 255.).

Ovšem stoleček poslouchá i vůle »dobré Marie«; nedovedu rozhodnouti, zda tímto slovem je označována jiná složka osobnosti téhož účastníka sezení (i to je možno), či zda se zde projevuje duchový vliv jiné osoby beroucí na sezeních účast. Kdyby protokol Velenovského vyhovoval nejprimitivnějším podmínkám vědeckého zkoumání a pro každou seanci udával jména účastníků a automatických pisatelů, jich rozsazení, mentální charakteristiku a jiné okolnosti, nutné pro posouzení křížících se vlivů jednotlivých účastníků na výslednou reakci zároveň s přesným záznamem odpovědí a sdělení, bylo by možno na základě jich podatí cennou studii z individuální, po případě patologické psychologie.

Že z projevů medií mluví mentální osobnost media samého, poznal prof. Velenovský sám, třeba podává nemožný spiritistický výklad pro to: »Media mravně zlá zpravidla provázejí vrahové, zlodějové a lotři všeho druhu. Media mravně bezúhonná, povahy šlechtné, vždy provázejí duchové dobří a projevy intelektuelní v jich přítomnosti jsou klidné, mravné, plny hlubokého obsahu« (str. 216.).

Může ještě někdo pochybovati o tom, že v intelektuelních projevech media se projevuje jeho povaha v nezastřené, nahé přirozenosti?

Kontrolující duch neví dále ničeho, čeho nezná některý z účastníků seance. Je-li tázán, zda cizí účastníci sezení byli podvodníci, odpoví »nikoli«, poněvadž kroužek věří v jich poctivost. Když však se kroužek doví, že to byli podvodníci, duch ihned to potvrdí. Otázán, proč lhal, najde již výmluvu. O rozštěpení osobnosti, jež je zdrojem přesvědčení účastníků, že vyklepaná nebo napsaná zpráva nepochází z jich inteligence, bude promluveno později.

Často klepání stolku je nahražováno praskáním (»raps«), jež zdá se vycházeti ze dřeva stolku, ze stěn nebo podlahy. Původ jeho je asi vždy v kouzelnických kouscích účastníků. Medium je klepá botou nebo je působí praskáním kloubů, jež lze dobře nacvičiti. V jedné seanci napodobil znalec toto praskání a medium, vypadnuvši z úlohy, pravilo: »vy to umíte lépe nežli já.« Nejde vždy o vědomý podvod, podvědomí media často zde hraje vlastní úlohu.

V přítomnosti hysterického dítěte, jedenáctileté Filipiny Sängarové v Bergzaberu, bylo slyšeti každého večera, když usnula, jednohodinové klepání. Děvče mluvilo ve spánku s »klepajícím« duchem. Pak vyprávěla, že veliký, černý muž držel jí kolena a klepal. Působila asi praskání kolenními klouby a připisovala tu činnost cizí bytosti, již byla posedlá (Richard Henning, *Der moderne Spuk- und Geisterglaube*, Hamburk 1906, str. 187.).

Námitka spiritistů, že je slyšeti, že klepání pochází ze stolku nebo ze stěn, je úplně nepodstatná; naše umísťování zvuků, poznávání jich původu je velice vadné; vždy se při tom řídíme zkušeností; slyšíme-li však zvuky, o jichž původu nevíme, tu jsme náchylni umísťovati je do předmětů, na něž právě myslíme.

Pohodlnější přístroje záleží v ukazovateli, jenž se pohybem rukou nebo stolku otáčí po abecedě; z písmen, na nichž se ručička zastaví, lze sestavití poselství duchů. Nakladatelství Oswalda Mutze v Lipsku zavedlo do obchodu Arnoldův Scriptoskop, jenž však se neosvědčuje o nic lépe, nežli ostatní jednodušší zařízení. Původní formou psychografu byla vinná sklenice, jež se postaví otvorem dolů na vyleštěný stůl s písmeny abecedy, uspořádanými v kruhu. Experimentátoři položí volně po jednom prstu na okraj podstavce sklenice, vystříhajíce se tlaku.

Sensaci vzbudil objev Reichenbachův, že z rukou dotýkajících se vycházejí výrony, jež nazval ody, a ty prý hromadí se na stolku, uvádějí jej v pohyb. Odové plameny z pravé ruky jsou modravé, levé ruky žlutě červené. Ženské ruce září silněji.

Tyto plameny mají někdy podobu ohnivých sloupů a zahalují stůl jako bílá pokrývka i účastníky, jakoby byli zahaleni do sněhobílého rubáše.

Odový náboj je prý silnější, oteplíme-li desku stolu i ruce přisedících. Ačkoli plukovník de Rochas («Exteriorisation de la sensibilité») sna-

žil se objev Reichenbachův experimentálně potvrzení, neobstál vůči přesnějšímu vědeckému zkoumání a ukázalo se, že spočívá pouze na samoklamu osob, které Reichenbachovi tvrdily, že odové vyzařování vidí.

Chemik Karel svobodný pán Reichenbachu vycházel ze skutečnosti, že severní záře jeví se na magnetických pólech země; domníval se proto, že podobný světelný úkaz musí se ukázat všude, kde působí magnetická síla a zkoumal proto, zda lze způsobiti podobné světlo velikými magnety v naprosté temnotě. Sám i mnoho jiných lidí neviděli naprosto ničeho, našel však osoby, které v úplné tmě skutečně viděly světlo, vystupující z magnetu. Ale i krystaly a nanejvýš lidské tělo byly stálým zdrojem tohoto světla.

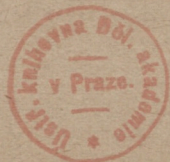
Pokusil se odové světlo fotografovati a skutečně se domníval jedenkrát, že dostal po 65-hodinové expozici jeho fotografii; později však přiznal, že to asi byl omyl. Když později poznal pohyby stolku, prohlásil je také za působení odové síly. Sensitivní osoby totiž prohlašovaly, že vidí odové plameny prouditi z těla a když plamen se dotekl tělesa, uváděl je v pohyb. Své pokusy uveřejnil Reichenbach v řadě pojednání »Untersuchungen über die Dynamide« 1849, »Der sensitive Mensch und sein Verhalten zum Ode« 1854—1855 a posléze »Die odische Lohe und einige Bewegungerscheinungen« 1867.

Dnes není pochyby, že osoby, domnívající se viděti odové plameny, se mýlily. Máme tak citlivé desky fotografické, že při delší expozici

zachycují obrazy předmětů, které jsou naprosto neviditelné lidskému oku.

Světelné dojmy Reichenbachových sensitivů byly úplně subjektivního původu. Představujeme-li si v naprosté tmě zrakový dojem, nejsme si jisti, zdali jej skutečně nevidíme. Zavřeme ve tmě oči a pohybujeme před očima sem tam prstem. Bude se nám zdát, že skutečně pohybující se prst vidíme. Když Lehman (Aberglaube und Zauberei, Stuttgart 1908, str. 564.) se zdržoval po několik hodin v úplně temném pokoji, viděl zářiti magnety, pohyboval-li jimi, též celé své tělo. Kovová deska, pokrytá jemnými hroty, zářila silně, jel-li po ní prsty. Rána na gong vzbudila blesk před jeho zrakem. Vše to dokazuje, že jinými smysly, především však živou imaginací vzbuzené dojmy se velice snadno mění ve zrakové dojmy.

Bylo již pověděno, že klepání a pohyb stolků jsou jediným skutečně zaručeným číslem na programu seancí. Vše, co se líčí jako stupňování těchto fenomenů, je čistou fantasií: »Předměty létají ve vzduchu, hudební nástroje hrají, aniž by člověk viděl ruky, jež se dotýká strun nebo kláves. U mnohých medií daří se levitace, to jest, jsou pozdviženy do vzduchu často i se židli. Mnohá media vznášejí se volně ve vzduchu, jež upomíná na vznášení se světců, dostavších se do extase. Při všech těchto jevech je chlad nezbytným průvodním úkazem. Často bývá pocíťován ve všech údech účastníků. Dosud se nepodařilo tohoto úkazu vysvětliti. Morselli praví: »Snad je to symbolické,

chlad hrobů, které se otevírají, aby propustily mrtvé.« Je jisto, že chlad se skutečně pociťuje a že si jej účastníci nesugerují (!) . . . Za četných večerů lze slyšeti zřejmé tleskání rukou, buď za oponou kabinetu, nebo ve vzduchu. Též není řídký zvuk kroků v pokoji od neznámé osoby. A ještě není dosaženo kulminačního bodu uváděných úkazů. Najednou se ukazují světelné body a plaménky, jež v pokoji tančí jako bludičky. Stávají se většími a tvoří mraky a mlžné postavy s neurčitými obrysy.«

Úmyslně cituji toto místo z knihy general-majora mimo službu Josefa Petera (*Der Spiritismus und seine Phänomene*), jimiž zásobuje výdělečné spiritistické nakladatelství. V kapitole o Eusapii Paladino si povíme, co je na těchto divcích pravdivého. Spisovatelům tohoto druhu, ať již si dodávají zdání vědecké autority nebo vystupují jako dřívější skeptikové, kteří byli přesvědčeni, chybí špetka svědomí, a nejde jim o nic jiného nežli o to, napájet své čtenáře nejdívočejší fantasií. »Chlad hrobu« mohl by učiniti i lehkověrnější čtenáře soudnějšími. Při suggestivnosti lidí mdlejšího rozumu nelze se diviti, že i mezi prostými účastníky primitivních seancí najdeme osoby, jež mnohý z vybájených úkazů potvrdí. Chápu, že může existovati nejistota o úkazech vázaných na těžko uskutečnitelné podmínky pokusné, ale že takovéto bajky mohou býti rozšiřovány i o produkcích každému přístupných, svědčí o malé kritické soudnosti a myšlenkové výchově moderního člověka. Je jediná omluva pro takovou naivní

lehkověrnost: poctivý čtenář nemůže pochopiti, proč by někdo tvrdil vědomou lež. Nuže, prostá zkušenost mohla by jej poučiti, jak vzácné je zrunko pravdy v nánosu lži, klamu a pověry též v jiných oborech života a jak je těžko pravdy se dopátrati i u osob, které nemají přímého úmyslu lhát.

Lidé mají sice touhu po pravdě; ale nemají činorodé vůle po pravdě; nedovedou pozorovatí, zkoumatí a usuzovatí a především nedovedou se sprostíti předsudků a pověr, které hová jich citům nebo fantasii, nebo z nichž jim plyne osobní zisk. Bohužel, i učenci, jimž nelze přičísti zlého úmyslu a jichž vědecká erudice zdá se poskytovatí záruku, že osvědčí kritickou soudnost a učitelskou svědomitost i v oborech jim cizích, šíří tyto báchoroky a vnášejí zmatek do řad neinformované veřejnosti. Ve zmíněné knize prof. Velenovského čteme na str. 246.: »Fluidem mohou býti různé předměty nebo i člověk sám nabity jako elektřinou. Je-li nějaký předmět dosti silně fluidem zmagnetisován, ztrácí na váze, až posléze je i bez váhy. V tomto stavu však současně je v telepatickém raportu s přítomnými, to jest, může býti pouhou vůlí pohybován, ano i jinak přeměňován.« Dále však (str. 248.): »Pomocí fluidu mohou duchové i oheň způsobíti nebo i hmoty lučebně přeměňovatí. Tento poslední moment mohl by vésti k poznání nových zákonů lučebních. Fluidem nasycený předmět, tedy i tělo lidské, jsou v ohni nespalitelné, jak podrobně dokázáno u media Homea (autor by mohl alespoň cito-

vati pramen nebo literární doklad). Ano ani vlasy a oči v plamenech tohoto media nebyly ohněm poškozeny. Tím vykládají se četné případy čarodějnic nespalitelných, některých svatých a známé zkoušky ohněm.«

Nuže, bujely v temném středověku horší pověry? Čtenář namítne: učenec, přírodopisec, universitní profesor musí mítí důkazy pro tvrzení tohoto druhu. A přece nemá žádných důkazů, nýbrž přejímá je bez skrupulí z dryačnických a prostoduchých knih. Ve svých sezeních, mimo klepání stolku a automatické psaní, neprovedl ani jediného z fenomenů, jež zde prohlašuje za pravé s pečetí vědecké autority. Jak by prospěl vědě a jak by navždy umlčel ústa skeptiků, kdyby aspoň jeden z tvrzených divů předvedl kontrolovatelným způsobem veřejnosti.

Aby mi bylo rozuměno: neodmítám apodikticky možnost levitace (vznesení se předmětů); bude o tom ještě promluveno; ale vzhledem k podivnosti tohoto úkazu, jež odporuje všem našim zkušenostem i známým zákonům přírodním, a vzhledem k pochybám o jeho pravosti ve všech případech, kdy dosud byl proveden, lze očekávatí při nejmenším zdrženlivé stanovisko vůči němu aspoň u muže vědecky školeného. Že je nenalzáme u Velenovského, svědčí o tom, že obsáhlé vzdělání v jednom vědním oboru nezvyšuje obecné intelektuelní úroveň a kritické soudnosti.

Jsou to příkrá slova. Ale musí býti pronešena v zájmu české vědecké cti. Nelze prostě

přejítí mlčením nebo schválití knihu, jak se, bohužel, u nás stalo ve většině posudků, která je kulturním skandálem a která soudnému čtenáři vhání do tváře růměnec studu. Že podobné spisy byly tištěny v cizině, nijak věc neomlouvá.

4. Kouzelný proutek (virgule).

V některých částech Francie a Ameriky nosí osoby hodinky nebo koulí na řetízku či jiném závěsu a udávají místo, kde leží rudy nebo podzemní prameny vod.

Obyčejně se používá pro to prutu, majícího podobu Y, jehož obě větve uchopí hledač rukama a prochází krajem, až sklonění prutu jej upozorní na podzemní pramen. Prut je držán rozličným způsobem. Obyčejně mezi palcem a ukazováčkem s dlaní obrácenou vzhůru, aby svaly ruky byly volné a měly prut v moci. Prut se skloní někdy tak prudce, že se obě větve zlomí. Prut je jakoby citlivou pákou, reagující na nejjemnější podráždění; ve Francii prý se zdvihá, v Německu sklání. Někteří hledači jdou bez proutku, spoléhajíce se na zvláštní pocit ve svých rovnoběžně natažených rukou.

Jde zde o nevědomou (vůli neřízenou, reflektorickou) křečovitou akci svalovou, která nastává na nevědomě přijaté smyslové nebo organické podněty. Též lze tyto automatické pohyby svalové přenášeti na jiné osoby, jak jsme již viděli u magického kyvadla. Citlivý hledač se dotkne dlaně jiné osoby a prut v její rukou se skloní, narazí-li dvojice na podzemní ložisko.

Při hledání má sensitiv často nepříjemné pocity. Tlak v žaludeční krajině a dávení (ujímání), pocení, bolesti hlavy a ošklivost, chvění a klesání v kolenou a pocit chladu v rukou jako při doteku indukčního stroje.

Řekli jsme již, že pohyby kouzelného proutku jsou působeny nevědomými pohyby svalů, jich chvěním a smršťováním. Tyto pohyby jsou vzbuzovány jako všechny jiné vědomé pohyby smyslovým podrážděním, nějaká část nervového systému musí být uvedena do podráždění vnější silou («podnětem»), aby podráždění proniklo až ke svalům a přivedlo je k reakci. Nuže, jaké je to smyslové, tělesné podráždění, jež vybavuje tyto pohyby? Mohly by to být vnější značky, jimiž se zkušený hledač bezděky řídí: nad podzemními prameny je tráva zelenější, země tmavší, létá více much, ráno je vzduch parnatější. Tyto vněmy a pocity, třeba nevědomě přijímané, mohly by uvést do podráždění nervový systém, jež by reagoval oněmi svalovými podněty.

Ale vysvětlení toto nestačí, ježto hledač najde pramen i se zavřenýma očima a pod sněhem. Dále nezkušené venkované, ba i děti mají úspěch. Třeba tedy se domnívati, že ložiska rudná i prameny vody a oleje působí fyzikálně na smysly, nebo přímo na tělo a kůži sensitiva. Že skutečně silové pole země mění se různými vrstvami hornin a minerálu, uloženými v její kůře, můžeme přímo konstatovati přístroji, konstruovanými za tím účelem, aby ložiska rud byla

objevena mechanickými nástroji. (Viz článek prof. V. Lásky v »Národních Listech« ze dne 5. března 1922.) Rozličným seskupením hmot mění se gravitační (přitažlivé) pole okolí; dále se mění magnetické pole tím, že magnetické silokřivky nestejně hustě procházejí rozličnými kovy. Ale i elektrické vlny, pronikající a odrážející se od rozličných podzemních kovových a olejových hornin, mohou býti udavatelem složené kůry zemské. Dále se radioaktivní emance na některých místech značně mění. Kde jsou rudy v podzemí, lze konstatovati její úbytek, a kde jsou vrhy, značný vzrůst.

Nuže, třeba pouze předpokládati, že všechny nebo některé z těchto sil působí na tělesný organism nebo přímo na nervový system, abychom pochopili, že citlivý člověk reaguje na ně pohyby, jako reaguje na jiné podněty energetické a tím si vyložili působení virgule. Přímý důkaz, že nervový system je citlivý vůči těmto druhům energie, gravitační, magnetické, elektrické a radioaktivní podán dosud není, ani není známo, které speciální orgány a smysly jsou jich analysatory. Bude-li však dokázáno, že virgulí lze skutečně horniny objeviti, a jsme-li dále nuceni jinými úkazy (telepatii) uznati schopnost nervového organismu reagovati na rozličné druhy energetického záření, nestaví se tomuto předpokladu v cestu nepřekonatelné překážky. Jde tedy pouze o to rozhodnouti, zda kouzelný proutek je podvodem, či zda skutečně byly jím objeveny horniny ve větším počtu případů, nežli lze vysvětliti pouhou náhodou. Sám soudím, že

vůči dalším dokumentárním důkazům nelze jeho působnosti popíratí.

Nejstarší zprávu o kouzelném proutku, virgula divina, nalézáme v Münsterově kosmografu z r. 1550. (Historické zprávy o něm sebral u nás Dr. Č. Ziebert.)

Od té doby máme mnoho zpráv, že kouzelným proutkem byly objeveny rudy nebo podzemní prameny, třeba zneužívání, hlavně tím, že byl používán pro všechny možné jiné účele (plodnost) vedly již v 18. století k jeho zákazu.

Lékař Ludvíka XVI., Dr. Thouvénel, podává zprávu r. 1781 o kouzelníku Bletonovi, sirotkovi, jenž »proměnil prý francouzskou poušť v úrodnou krajinu«. (Čerpám ze známé knihy *Psychical Research* by W. F. Barrett; Home University Library.) V přítomné době je používáno v severozápadní Anglii proutkařů k hledání studní, v Americe též pro prameny oleje.

Jsou zvláště známy úspěchy Johna Mullinse na statku Sira Henry Harbena v Susseku, kde několikráte nákladem L 1.000 byl hledán pramen dle rad geologů, až tento proutkář odkryl bohatý zdroj. Nebyl geologem a neznal krajiny, na statek byl přiveden přímo z nádraží.

Stejný úspěch měl Mullins r. 1887 v továrně na uzenu ve Waterfordu, kde voda, potřebná pro výrobu, byla marně hledána po několik let. Na jednom místě se procházejícímu Mullinsovi proutek zlomil a Mullins udal, že voda bude v hloubce 80 až 90 stop, a skutečně byl nalezen vydatný zdroj, jenž dodnes zásobuje krajinu.

Geolog Kilroe shledal, že Mullins musil narážiti na podzemní štěrbinu v tvrdé »ordovické skále«, jež vedla z přilehlé výšiny, ačkoli nebylo žádných vnějších indikací o této štěrbině, ježto skála byla pokryta 40 stop vysokou vrstvou hlíny.

Barrett podrobil proutkáře zkoušce tím způsobem, že srovnával jich údaje na úbočí v Co. Wicklow.

W. Stone označil dvě místa, kde leží voda, jiný okrsek, kde není vody. Později byl zavolán jiný proutkář. Jeho indicie úplně souhlasily s předchozími. Skutečné vrtání potvrdilo jich nálezy. Věc je tím zajímavější, že našli vodu v hlinité půdě a nenalezli ji v skalnaté půdě, kde ji bylo možno dle geologických zkušeností očekávat. Na základě těchto zkoumání Barrettových byla v těchto místech založena vilová čtvrť, jež měla vždy dostatek vody.

Těžko tedy lze pochybovati o tom, že citlivým proutkařům dařilo se nalézt vodní prameny, kde jich geologové nedovedli zjistiti objektivními metodami, známými před několika lety. Stejně je však pravda, že se vyskytují šalební hledači, kteří nedovedou nalézt nežli dle vnějších indicií.

A dále: hledáme-li větší zdroje vody, jež mají zásobovati celé město, lépe se uchýlití o radu ke geologům nežli důvěřovati i nejlepšímu proutkařům. Připomínám ještě, že proutkař velice podléhá autosugesci. Ví-li, že sám nebo proutek je izolován od země, proutek nepůsobí, ale neví-li toho, ačkoli dobrá izolace byla tajně

provedena, proutek působí jako jindy a vice versa. Stejná sugesce nastává, ví-li proutkař, že naň působí radioaktivní látky a domnívá se, že ony jsou příčinou pohybu virgule; nebo očekává-li, že se bude proutek zdvihati, blíží-li se k podzemním vodám a skláněti, vzdaluje-li se od nich, a nastane opak.

Třeba ještě připomenouti, že Barrett tvrdí, že John Mullins několikráte našel proutkem pečlivě schované mince. Pokus byl opakován s dvěma jinými amatéry se střídavým štěstím, přece však větším, nežli by bylo možno vyložiti pouhou náhodou. Osoba, která jediné věděla, kde jsou kovové peníze uloženy, nebyla prý pokusům přítomna.

Bohužel, Barrett neuveřejňuje podrobných zápisů o těchto pokusech, za jakých okolností byly provedeny a s jakými detailními výsledky, a proto není možno učiniti si úsudku o jejich průkaznosti. Rovněž jiné zprávy o citlivosti hysterických a somnambulních osob vůči kovům jsou pouhými nekontrolovatelnými sděleními, z nichž není možno činiti žádných závěrů o existenci zvláštního smyslu.

Dr. Augonová studovala r. 1840 jistou G. L., 14letou dívku, která se stala dyspeptickou a amenorrhoeickou následkem záchvatu lítosti. Ve stavu somnambulismu, o půlnoci, dovedla pojmenovati peníze, které jí položili do týla, a rozlišovala barvy vrchní plochou ruky. Později, ke konci dubna, přenesly se zrak i sluch do končin břišních, takže se zavázanýma očima dovedla čísti z knihy, postavené na několik

kroků odtud. Byl by to jeden ze zajímavých případů transpse smyslů, jichž uvádí Csare Lombroso v knize, do češtiny přeložené: »Co bude po smrti« (str. 10. a dále) několik.

V jiném případě viděla prý nemocná (14letá C. S., dcera jednoho z nejznámějších mužů Itálie), jež ztratila zrakovou schopnost očima, náhradou za to s toužou ostrostí (7 ve škále Jägarově) špičkou nosu a lalúčkem levého ucha, smysl čichu přesunul se na bradu, později na chodidla nohou. Předpovídala, kdy se dostaví kataleptické záchvaty a jakými kovy mají býti léčeny. Mně samému sdělil plukovník H., že se za války produkoval před ním muž, jenž dovedl se zavázanýma očima uhodnouti všechny karty, obrácené proti jeho dlani.

Mr. Hands uveřejňuje v Zoist 1845 případ Ellen Dawsonové. Aby měl záruku, že Dawsonová neuzívá normálního vidění, naplnil víčka od lékařských krabiček hedvábnou vlnou a přivázal je širokou stuhou na její oči.

»Přes to čtla i rozeznávala jako dříve. Pak jsem ji posadil do místnosti, do níž nevnikal paprsek světla a podal jsem jí několik obrazů z Cuvierova Animal Kingdom; popsala ptáky a zvířata a udala přesně jich barvu, jak jsem zjistil, když jsem na světle ověřil její výpověď. Také rozeznávala šedé i barevné odstíny hedvábí.«

Kdyby Hands znal, jaké byly obrazy, které držela Dawsonová v rukou, bylo by možno mysliti na telepatické přenesení jeho představ, ale toho právě neznal a nutno tudíž míti za to, že

děvče čilo přímo světelné podněty, třeba se zavřenýma očima.

O novějších kryptoskopických pokusech budu vyprávěti v kapitole o jasnovidění.

Žádný z těchto případů nebyl dosud zkoumán za takových záruk vědecké pečlivosti a se zřením k okolnostem, za nichž se dál, aby jej bylo možno pokládati za zjištěný fakt. Není však stejně příčiny, aby byly apodikticky odmítány. Třeba počítati s možností, že za abnormálních podmínek je tak zvýšena citlivost kůže a nervových center, že vzniká nový universální smysl povrchový, jenž zachycuje nejjemnější rozdíly celé stupnice kmitočtu vln, z nichž záleží známé nám druhy energie. Připouštím to jako krajní hypotese pro případ, že by taková transposice smyslů byla dokázána, připomínám však, že vylíčené případy nejsou úplně přesvědčivé. Hypotese ta však by nijak neporušovala známých zákonů o působení hmotného světa na nervový organism a umožnila by nám kuriosní ony úkazy vyložiti po přírodovědecku bez nutnosti utíkat se pro výklad do říše spiritistických sil. Jsem veden k těmto ústupkům ve snaze ukázati čtenáři, že dnešní teorie přírodovědecké, fyzikální i biologické jsou dosti široké i pružné, aby nám učinily srozumitelnými nejpodivuhodnější úkazy, jež ještě budou snad odkryty a vyloučily z nich živel tajemnosti, nezbadatelnosti i nepoznatelnosti.

Tyto názory vrhají paprsek světla i na jiné mystické události. Máme historické zprávy, že kouzelným proutkem byly objeveny netoliko

skryté poklady, ale i (třeba bychom si vůči těmto pověstem zachovali nutnou došl skepse) zločiny (Barrett 172.).

Jackes Aymar získal si věhlas jako čaroděj z 1692, když byla spáchána hrozná vražda v Lyonu. Detaily případu jsou uchovány v současných dokumentech. Byl vyslán na místo činu s proutkem a ihned se dal po stopách vrahů; sledoval je až k řece Rhoně, od místa k místu zjistil, že byli tři účastníci vraždy, sledoval dva z nich, až překročili hranice a pak se pustil za třetím, jenž byv zatčen přiznal se a byl popraven; poslední osoba v Evropě, jež byla lámána na kole. Všechny údaje Aymarovy se ukázaly správnými a o věci vznikla obsáhlá literatura. Později však selhal Aymar v některých zkouškách, uložených mu princem z Condé.

Jaké stanovisko máme zaujmouti vůči této pověsti? Předně nemáme možnost zjistiti, zdali je správná tak, jak je líčena; třeba se stala předmětem úředního šetření, nelze míti k tehdejšími metodám soudního řízení úplné důvěry. Víme skutečně, že Aymar nebyl o zločinu předem zpraven, nebo že si o jeho provedení a útěku pachatelů zjednal informace při své obchůzce?

Ale připustme, že zde nejde o klam; Aymar provedl, co dnes dovede každý cvičený policejní pes. Víme, že psi při hledání dávají se vésti čichem. Není to možno i u člověka? Všechna media, jak budeme viděti, jsou osoby s chorobně citlivými smysly. Známe lidi, u nichž čich byl abnormálně vyvinut.

Zola dovedl si vzpomenouti na počítky čichové z minulých dob, stejně Turgeněv, Baudelaire, Grillpalzer měli ostře vyvinutý smysl čichový.

Fysiolog Preyer poznal čichem, který sluha nebo pedel byl v jeho nepřítomnosti v pracovně, Laura Marholmová tvrdí, že pradelny poznají dle čichu, komu patří prádlo, rovněž pro Maxe Broda mají osoby specifickou vůni, již dovede výrazně charakterisovati. Věc je v našem případě zajímavější proto, že Aymar potřeboval proutku; možná, že sám nevěděl, že sleduje pach vrahů; ale co neprojevilo jeho vědomi, prozradil proutek, jenž jemně reagoval na čichové podráždění. Řekli bychom, že Aymar nevědomě sledoval čichovou stopu. Moderní psychologie tomuto výrazu »nevědomé činnosti« dáva zcela přesný a srozumitelný smysl. Charakteristický pach působil na vnímavé smysly Aymarovy, třebaš nevzbudil zážitku vůně a uvedl do napjetí jeho svaly, jako každý podnět vnější, světlo, teplo, zvuk má svůj dynamogenetický účinek, to jest, působí slabé a pouhému oku neviditelné, ale vhodným autoskopem odkrytéiné smrštění svalů. Šel-li Aymar po stopě pachu, svaly byly smrštěny a proutek se zdvihal; odchýlil-li se z cesty, čichové dráždění přestalo, svaly se uvolnily, proutek klesl.

Vidíme tedy, že si můžeme představití působení proutku zcela mechanickým způsobem, za jediného předpokladu, že slabé podněty čichové působily na smysly Aymarovy.

Stejně možno vyložiti hledání mincí. I když nepůsobí kov přímo na nervový organismus, je možno, že pach potu, jenž lpí na mincích, uvede citlivý system nervový do podráždění, projevujícího se pohybem proutků. Netvrdím, že věc je přesně tak, jak ji líčím. Chci pouze ukázati, že moderní věda má dosti cest a prostředků, aby vyložila přirozeným způsobem věci, jež na prvý pohled se zdají naprosto záhadnými.

5. Automatické psaní.

Mnozí lidé jsou náchylni, když je jejich pozornost zabrána jiným předmětem, škrábatí na papír nesouvislá slova, často též rozumné věty. Schiller při úsilovném myšlení našel napsáno na podložce svou rukou slovo Rössel. Tuto náchylnost lze cvikem vypěstovati. Badatelé tvrdí, že každý člověk se naučí automaticky psáti. Je pouze třeba po delší dobu seděti s perem, opřeným o papír vždy asi půl nebo čtvrt hodiny a nemysleti na ruku. Po několika sezeních se objeví na papíře nesouvislé klikyháky, kruhy od leva na pravo nebo naopak, pak nabývají čáry formy písma, později slov, až na konec se objeví souvislé věty. Z toho viděti, že automatické psaní podléhá cviku jako každá duševní činnost. Mohu čísti a při tom si umíniti určité slovo automaticky napsati; často nalezneme toto slovo na papíře, aniž bychom si byli vědomi, že jsme je napsali. Binet a Gley experimentovali s výcvikem automatického psaní. Upoutali pozornost osoby hovorem a pak vedli její ruku, aby jí dali počáteční impuls. Pone-

náhlu experimentátor dal se vésti pohybem pokusné osoby, její ruka psala sama. Flamarion tvrdí, že po nedlouhém cviku píše téměř každý automaticky, rovněž Velenovský naučil prý psátí téměř každého. Sám se však automaticky psátí nenaučil.

U medií dostavuje se automatické psaní samo sebou bez cviku. Cítí cukání v prstech, má-li tužku v ruce, píše nejdříve čmáranice, jež přejdou v rozumná slova. Často píše obráceně *con místo noc*. Osoba neví, co píše, někdy je si vědoma pouze určitých slov, teprve z úplného záznamu na papíře pozná jich smysl a souvislost.

U hysterických osob je běžný úkaz: baví se ve společnosti, mezi tím odpovídá automatickým psaním na otázky, jež jí někdo šeptá do ucha nebo píše na dlaň ruky.

Ve spiritistických spisech čteme, že prý i nemluvnata automaticky psala a tím sprostředkovala zprávy duchů. V jednom případě 5 $\frac{1}{2}$ měsíců staré dítě radilo k návratu do Londýna, ježto mu pobyt na venkovské vile byl škodlivý; jindy dokonce 9 dní staré novorozeně projevovalo tuto zázračnou schopnost (Aksakov, Animismus a spiritismus). Uvážíme-li však, že takové dítě sotva dovede držeti v rukou pisadlo, jsme oprávněni se domnívati, že matka vedla jeho ruku, kterážto domněnka se jeví tím odůvodněnější, že matka devítidenního dítěte byla sama písícím mediem a očekávala zprávu ze záhrobí z ruky nevinného dítěte, čímž je případ rozřešen jistě nikoli na prospěch spiritismu. Z tohoto příkladu možno však posouditi, jakou

cenu dlužno přikládati zprávám, jež zamlčují takovou důležitou okolnost.

Cesare Lombroso se kompromituje v očích soudných čtenářů, uvádí-li na potvrzení těchto pošetilostí podobné divy, jaké shledáváme u povstalecké sekty náboženských blouznivců Camisardů v 17. stol. Děti čtrnácti- a patnáctiměsíční, ba i kojenci, kážou v nejčistší dikci. Kdosi slyšel jedno z nich, čtrnáct měsíců staré, které mluvilo čistou francinou, ač neumělo dosud choditi. Není taková naivní víra prostě známkou slaboduchosti? Zůstalo skutečně vyhrazeno vědecké autoritě Lombrosově a jeho stoupenců vydávati naivní legendy, vzniklé v duchu náboženských blouznivců a fanatiků, jimž šlo o to, povzbuditi zázraky přívržence k odporu, za vědecká fakta. Prostota ducha, chorobná lehkověrnost, jež se jeví v těchto řádcích, nutí nás, abychom byli opatrní i vůči pozorováním, která Lombroso sám konal. Měl důvěru v kejkle Eusapíny, ačkoli její triky a nepoctivost často konstatoval a popsal.

Kapitola II.

**Psychologie hysterických
úkazů.****1. Intelektuelní původ sdělení medií.**

Při všech těchto svalových reakcích, jimiž projevují se myšlenky osoby, setkáváme se se dvěma základními problémy:

1. Jak to přijde, že osoba píše něco, co v daném okamžiku nemá na mysli, o čem neví, že si to myslí, co není částkou jejího vědomí v tomto okamžiku?

2. Kdo je původcem těchto zpráv, bude-li dokázáno, že tato sdělení nepocházejí z latentních zásob vědomostí píšící osoby, že totiž osoba píše něco, co nikdy nevěděla, nebo znalost čeho si nemohla opatřit normálním způsobem?

Toť otázka o původu intelektuelních sdělení. Jestli media píše věci, které nemají na mysli nebo vtírají se jim myšlenky, jež nijak nesouvisí s vědomým obsahem jich mysli, vzniká v nich dojem, že podléhají cizím vlivům, cizí inteligenci, jež zmocnila se jich těla a ducha, že jim myšlenky ty vnukají vyšší moci, že jde o projevy duchů. Zde máme původ spiritistické víry.

Žurnalista Sidney Dean z Warrenu byl mnoho let píšícím subjektem a shromáždil velikou sbírku svých automatických manuskriptů.

W. Jamesovi (Principles I., str. 394.) líčí takto svůj vlastní případ:

»Psaní je v mé vlastní ruce jenom diktátem nikoli mého vlastního ducha a vůle, ale jiného, o věcech, o nichž nemám tušení a já vědomě kritisuji myšlenky, fakta, způsob vyjádření, mezi tím co ruka pasivně zapisuje slova.«

Je pochopitelné, že tato víra medií, že jsou inspirována cizími duchy, většinou mrtvými, bere na se podobu určité osoby. Čtrnáctiletá hysterická Luranzy Vennum (The Watseka Wonder by E. W. Hewens, Chicago, Religio-Philosophical Publishing House, 1887) prohlásila, že je naplněna duchem Mary Roffové, dcery souseda, jež umřela před 12 lety v ústavě pro choromyslné. Jistě vypravování rodičů o tragické smrti působilo silně na její dráždivou duši a dalo vznik šalebné ideí.

Ježto otázka, zdali automatickým psaním projevují se vlastní myšlenky písíciho media, či zda zde zasahuje nadpřirozeným způsobem cizí inteligence, je vlastním jádrem sporu mezi spiri-tismem a psychologismem, třeba jí věnovati pečlivější úvahu.

2. Rozdvojení osobností.

Předně jde o to, zdali z ducha osoby mohou pocházeti myšlenky, o nichž osoba sama neví, že je pronáší a že vůbec jsou právě v jejím vědomí; můžeme mítí nějaké myšlenky a pocity nevědomé? Formulujeme-li si takto otázku, ztrácí vůbec smysl. Pocit je něco, co cítím, myšlenka něco, čeho jsem si vědom, co mám na

myslí. Ztratí-li se cítění, vědomí, co zbude z pocitu, myšlenky? Odpověď by zněla: »nic«.

A přece tato odpověď neplatí ve všech případech. Jdu zamyšlen ulicí a nevšímám si osob, proudících kolem mne. V noci si vzpomenu na tuto pouliční scénu a najednou se vynoří v mém duchu tvář známého. Druhého dne zjistím, že přítel skutečně šel tehdy kolem mne, že mě zdravil, že jsem jej však nepozoroval.

Pracuji ve svém pokoji a neslyším tikot hodin. Najednou se však hodiny zastaví a já slyším zřetelně posledních šest tik-tak.

Starší psychologie říkala: Obě představy, tvář přítele i tikot hodin, trvaly v podvědomí od okamžiku, kdy vznikly až do okamžiku, kdy se vynořily do vědomí.

Moderní psychologie biologická vykládá věc mnohem srozumitelnějším způsobem. Vnější věc, světelný obraz lidské tváře, zvuk hodin způsobí v nervovém organismu jisté fyziologické procesy. Někdy si tyto procesy uvědomujeme jako myšlenku, pocit, představu, jindy ne. Jestli onen původní fyziologický proces se v nervovém organismu z jakýchkoli příčin obnoví, vstoupí příslušná představa do vědomí, ať byla původně vědoma nebo ne. Hlavní tezí tohoto učení je tedy věta:

K a ž d é m u s t a v u v ě d o m í, p o č í t k u, v n ě m u, p ř e d s t a v ě, m y š l e n c e o d p o v í d á u r č í t ý p r o c e s n e r v o v ý; t y t o n e r v o v é p r o c e s y t v o ř í h m o t n ý p o d k l a d d ě j ů d u š e v n í c h a ž á d n ý d u š e v n í d ě j b e z n í c h n e n í m o ž n ý. J e t o p o u č k a, o n í ž s e b u d e m e v d a l š í c h

výkladech stále opíráti; prosím proto čtenáře, aby si dobře promyslel její smysl; vyplatí se mu tato námaha, neboť jen na jejím základě možno pochopiti duševní dění a tím i okultní úkazy srozumitelným způsobem, spiritistická pověra vyvěrá z její neznalosti.

Nuže, duch lidský, vědomí člověka jakoby bylo omezeno, jakoby mohlo přijati v určitém okamžiku jen úzký komplex počtů, představ a myšlenek. Podobá se v tom zřeteli horské soutězce, již může současně projíti jenom malý počet vojáků, nebo korytu řeky, jímž může protéci jen za časovou jednotku určité množství vody. Ovšem proud vědomí se stále mění; co mám na mysli v tomto okamžiku, je vystřídáno jiným obsahem v nejbližší chvíli. Z mnoha myšlenek a dojmů přijímá duch jen ty, které spolu souvisí, tvoříce jednotný a organický obsah myšlenkový.

Již běžná zkušenost nás poučuje, že jenom několik z dojmů, jimiž na nás působí vnější svět, nebo jež nám přivádí vzpomínka, odráží se v našem vědomí jako zřetelné představy. Jsem-li pohroužen v úsilovné myšlenkové práci, nevím, co se děje kolem mne, neslyším a nevidím. Z literatury známe mnoho případů, kdy nejsilnější dojmy nenaleznou přístupu k vědomí, zabranému jiným obsahem.

Archimedes tak se ponořil do svých geometrických úvah, že teprve zpozoroval, že jsou Syrakusy dobytý, když sám byl smrtelně raněn a vykřikl na římského vojáka, jenž mu zasadil ránu: »Nedotýkej se mých kruhů!« Stejně Josef

Scaliger, protestantský učenec v Paříži, tak byl zahloubán do studia Homera, že si uvědomil vraždění sv.-bartolomějské noci a svůj vlastní útěk teprve den po katastrofě. Newton zapomínal při studiích jísti. Cardan tak se zabral na cestě do svých matematických meditací, že zapomněl, kam jede a byl překvapen v noci, když shledal, že stojí s vozkou na silnici.

Řekli bychom, že nervové procesy, vzbuzené podněty nesouvisícími s daným obsahem vědomí, nejsou přijaty pozorností, tlačí se před branami ducha, nepřispívají svým duševním obsahem k celkové masce vědomí, zůstávají nevědomé.

Tedy v našem případě: v mozku automaticky píšící osoby odehrává se nervový proces, jenž odpovídá myšlence, vyjádřené automatickým zápisem. Ale tento proces je pouze fyziologický, není vědomý, subjekt neví o myšlence, již napsala jeho ruka na papír, nezná se tudíž k jejímu autorství.

Tyto případy automatických sdělení jsou tudíž zcela dobře pochopitelné na základě fyziologické hypotese o nervových podmínkách duševních procesů.

V posledních dobách byla však učiněna pozorování, která uvádí v pochybnost i tuto domněnku, že ony nervové procesy, o nichž neví subjekt, že se dějí v jeho mozku, jsou úplně nevědomé, že zůstávají uzavřeny do sfery pouhého hmotného, fyziologického dění.

Nejdůležitějším symptomem hysterických osob je, že jsou anestetické jich údy, nebo celá

strana těla je necitlivá; můžeme píchatí jich kůži jehlou a osoba necítí ani počítku, ani bolesti; neví o tom, že je píchána; jestli jí však potom hypnotisujeme a ptáme se jí, co jsme s ní dělali, odpoví správně, že jsme jí píchali, popíše kolikrát a na které části těla.

Jeden z četných případů uvádí M. Prince v knize »The Dissociation of a Personality« 1906 o paní E. B. na str. 77., stejně hysterická pacientka J. Janeta Blanche Withmannová necítíla píchání, když však byla uvedena do hypnosy, řekla: »Dříve jste mě píchal a způsobil jste mi velikou bolest.«

Na základě těchto zkušeností utvořil Pierre Janet novou domněnku o této zdánlivé necitelnosti. Nelze říci, že ony dojmy, počítky a zážitky, o nichž osoba neví, jsou úplně nevědomé. Jsou pouze nevědomé jejímu bdělému já, jejímu osobnímu sebevědomí. Tu obsah jejího vědomí jakoby se rozštěpil ve dvě oddělené části: její hlavní, bdělé, činné já, jež se projevuje jejími ústy, a pak vedlejší, latentní, odštěpené vědomí, o jehož existenci se lze přesvědčiti automatickým psaním a jinými prostředky. Oba tyto systémy vědomí spolu nesouvisí; bdělé já neví o tom, co se děje v latentním vědomí a naopak. Jakoby těmuž mozku byly přiřaděny dva odlišné komplexy vědomí.

V normálním životě všechny obsahy duševní se slučují, splývají a organisují se v jediný celek individuálního vědomí. Za chorobného stavu jakoby duch ztratil tuto syntetickou, skladnou sílu a vytvořoval z materiálu duševních zá-

žitků dva relativně samostatné celky, z nichž jeden neví o druhém. Tomuto úkazu říkáme rozpoltění, rozštěpení osobnosti.

Věc zní paradoxně, ale lze si ji znázorniti poukazem na rozličná osobní vědomí. Každý člověk má vlastní osobní já se zvláštním obsahem citů, myšlenek, vzpomínek a životních zkušeností, a tyto obsahy individuálních vědomí nikdy se nepomísí, to jest, nikdy se neprobudí Jan se vzpomínkami na to, co včera večer zažil Josef, ani Josef neumí to, čemu se včera naučil Jan. Zde jsou ony rozličné komplexy vědomí vázány na dva odlišné systémy nervové a není mezi nimi souvislostí, poněvadž není spojení mezi mozkiem Jana a Josefa. V našem případě jsou přiřaděny dva izolované systémy vědomí téměř mozku. Není mezi nimi souvislostí, jedno vědomí neví o duševním obsahu jiného vědomí proto, že nervové procesy, jež jim odpovídají, spolu funkcionálně nesouvisejí, to znamená, že nervový impuls z jednoho komplexu neuvádí do činnosti druhý komplex. Oba komplexy nejsou organisovány v jediný funkcionální celek, reagují samostatně a od sebe neodvisle tak, jakoby by byly přiřaděny dvěma různým strukturám nervovým. Máme zde dvě vědomé osobnosti, přiřaděné téměř mozku.

Vím, že tyto výklady jsou na prvé přečtení málo srozumitelné; kdo však je poněkud obeznamen se vztahy, jež platí o poměru duševního dění k jeho nervovému substrátu, tomu objasní mnohé kuriosní úkazy rozpoltění osobnosti a příbuzné jevy, aniž by se byl nucen utíkat

k mysteriálním výkladům pomocí duchů a jiných spirítických vlivů. Každý z oněch rozdvojených částí osobního vědomí používá ke svému projevu na venek jiných výrazových prostředků. Ono bdící, osobní vědomí mluví ústy, ono odštěpené vedlejší podvědomí používá automatického psaní. Projevuje se však ještě jiným způsobem. Bylo již pověděno, že v hypnose vzpomíná si osoba na všechno, co se dalo v bdělém stavu v jejím podvědomém já. Rovněž však ve spánku. Klasický případ paní D., studovaný Charcotem a Janetem, je pro to vhodnou ilustrací. Byvši náhle zpravena o domnělé smrti svého manžela, upadla do hysterického stavu, provázeného deliriem a křečmi. Tento nával trval tři dni; pak přišla k sobě, zapomněla však na vše, co se sběhlo tři neděle před utrpeným shockem, zapomínala však vše, co se dále s ní dělo minutu za minutou. (Souvislá amnesie.) Za tohoto stavu byla pokousána vzteklým psem a odvezena do Pasteurova ústavu v Paříži. Vše, co se událo od okamžiku ztráty paměti, neza-nechalo stopy v její vzpomínce: nevěděla, kde byla, proč, neznala jména osob, s nimiž se denně stýkala. Ve spánku však snila o příhodách, jež ji potkaly ve stavu oné souvislé amnesie: »Ošklivý pes,« křičela, »kousl mě a roztrhal mi šaty.« Cituji případ proto, abych znova dokázal, že události, jež prožila ve stavu amnesie, nebyly pro ni nevědomé. Ona pouze si na ně nedovedla vzpomenouti v normálním stavu, odštěpily se od jejího bdělého já, zachovaly se však v podvědomém systému.

Co je však nejzajímavější, ony rozštěpené celky vědomí střídavě vstupují do aktivity. V jedné periodě života je bdělé já čís. 1., po nějaké době se vynoří obsah vědomí č. 2., osoba je úplně vyměněna, s jinými vzpomínkami, charakterem, zkušenostmi, žije po nějaký čas tuto druhou svou existencí, aby posléze zase se vrátilo vědomí čís. 1. a navázalo tam, kde bylo dříve přerušeno, takže perioda oné vyměněné osobnosti úplně je vyhlazena z paměti. Tomuto úkazu říkáme střídání, alterace osobností. Je nyní předmětem horlivého studia psychiatrů, stejně jako poskytla látku k tajuplným románům.

Každá událost, životní zkušenost, zážitek, jenž spadá do určité periody, spojí se s obsahem vědomí, činným v této periodě, ve vzpomínkovou jednotu, nezanechá však stopy v onom dřímajícím já. Tím si vysvětlujeme, že vstoupí-li do aktivity později toto dřímající já, neví nic o tom, co se dělo v minulé periodě, obsahy obou odštěpených komplexů se prostě nesdružují a proto ani nevybavují ve vzpomínce.

Obsah mého vědomého já, to, co vím, myslím, představuji si, cítím a chci, má emperický původ, totiž je utkáno ze životních zkušeností, ze skutečných zážitků, dojmů a vněmů, jimiž na mne působí vnější svět, ze vzpomínek na ně a z myšlenek, jimiž jsem na tento nával vnějších podnětů reagoval a jej zpracoval.

Nuže, v normálním životě jakoby z tohoto materiálu byl tkán jediný, souvislý a nepřetr-

žitý koberec osobního vědomí; paměti jsou zde stehy, jimiž jsou k sobě připoutána vlákna jedinečných zkušeností. Při rozštěpení osobnosti jakoby byly tkány koberce dva. Vždy jedno pásmo otáčí se po osnově a dále je soukáno z nití, jež plynou z nevyčerpateľného klubka universa; po čase vynoří se druhé pásmo a absorbuje tlum životních zkušeností, zpracovávajíc je v nový celek osobnosti.

Tyto teoretické úvahy i obrazy, jimiž se snažím učiniti je ztravitelnější i čtenáři méně sběhlému v pomyslech abstraktní vědy, budou lépe ilustrovány vyličením skutečně pozorovaných úkazů.

3. Posedlost.

Typickým případem rozštěpení osobnosti je posedlost. Nemocná osoba jakoby měla v sobě dvě bytosti, jež mluví, myslí, cítí a jednají tak odlišně, že jednu z nich sama považuje za cizí vetřelkyni, brání se jí, čím je však marnější úsilí, vyvěrající z celé volné osobnosti odolati jejímu nutkajícimu vlivu, tím více se v ní vzmáhá přesvědčení, že je pod mocí zlého ducha, jenž mluví jejími ústy, jedná jejími ústy a vnucuje jí své myšlenky. Baelz (Richard Hennig, Beiträge zur Psychologie des Doppelich Zeitschrift für Psychologie, Bd. 49. Lipsko 1908) líčí případ Japonky, posedlé »liškou«:

Když nám Japonka se slzami v očích vypravovala o svém utrpení, přihlásila se »liška«. Nejdříve se ukázaly trhavé pohyby na levo kol úst a na levém rameni. Bila se pravou pěstí na

levou stranu prsou a pravila: »Pane, zde se to hýbe, zde v mých prsou.« Pak vyšel z jejích úst cizí ostrý hlas řezavým tónem: »Ano, jsem zde a myslíš, hloupá huso, že se mne můžeš zhoštiti?« Pak přirozeně: »Odpusťte, pánové, nemohu za to;« bije se v prsa, »buď ticha, bestie, nestydíš se před těmi pány?« Liška: »Ha, ha, styděti se, proč? Tak chytrá jako doktoři jsem také. Kdybych se měla styděti, bylo by to proto, že jsem si zvolila tak hloupou ženu za své sídlo.« Paní zapřísáhá lišku, aby byla ticha. Liška ji přeruší a po chvíli sama ovládá myšlení i řeč posedlé. S neobyčejnou pohotovostí odpovídá na všechny otázky, má pro vše ihned vysvětlení. Paní je pasivní jako automat, zdá se, že nerozumí, co jí kdo říká, na jejím místě vždy odpovídá prostořeká liška.

Případ je zajímavý po několika zřetelích: předně, že byl pozorován ve stadiu, kdy právě rozpoltění osobnosti nastávalo, osoba si byla vědoma obou duší, zápasících v jejím nitru o nadvládu, ponenáhlu ono původně dřímající vědomí, »liška«, nabylo úplně převahy a nemocná ztratila vědomí své normální osobnosti. Za druhé, že je zde pěkně viděti, jak rozdvojení osobnosti vždy sebou nese rozpoltění charakteru (viz dále Leonie I. a II.). Japonka byla normálně mírná, zdrženlivá, uctívá, skromná, tichá žena, pod touto vnější, vypěstovanou osobností tajila se však bytost drzá, prostořeká, posměšná, plná temných a drsných pudů, velice inteligentní. Bylo by třeba znáti životní historii nemocné, aby bylo patrné, jaké vlivy rodinné

i vnější působily na přelom její povahy a dávaly se jejímu charakteru vyvinouti tak různými směry.

Třebas se nám zde jeví úkaz ve zvětšené a tím nápadné formě, přece proň najdeme dosti analogií v životě normálním. Zda v nás všech nedrímají dvě duše? Zda nejsme jiní ve společnostech, ve svém povolání, v dobách, kdy máme volní kontrolu nad svým jednáním, cítěním i myšlením a v soukromí, ve vleku vášní a v nestřežených okamžicích, kdy popouštíme uzdu svým pudům a volným tendencím? Je-li většího triumfu kultury nežli v tomto vědomém ovládnutí povahy výchovou, vlivy společností i zvykem? A přece přirozenosti nelze potlačit. Projeví se stolečkem, automatickým písmem, v hysterii stejně jako v náruživosti, když povolí tlak shora, když je vypnuta vědomá volní osobnost, nebo když příboj instinktivních impulsů provalí tyto hráze a nespoután se řítí vpřed.

Jiný zajímavý případ líčí Dr. Rudolf Tischner (*Einführung in den Okkultismus und Spiritismus*, str. 33.):

Úředník ve středních letech, pan F., dostává se do druhého stavu buď spontánně, nebo když přítel, jenž s ním koná pokusy, zaklepe mu na rameno, zavře na několik sekund oči a stává se pak jinou osobností, která si tropí úsměšky z F. I., jej karikuje a mluví o něm ve třetí osobě: »Na to je příliš hloupý a neohrabaný. Je strašně zdouhavý, čte knihu 8 dní, nechápe ani nej-jednodušší věci.«

Vedle tohoto sukcesivního rozštěpení přihází se u něho též současné rozdvojení kuriosním způsobem.

Pan F. I. ptal se duševní osobnosti F. II., jak by se mohli spolu porozumět. F. II. odpověděl, aby dával pozor, až bude psát F. I., že F. II. bude též psát. V dopisu F. I. byla některá písmena tlustší nežli ostatní, když byla čtena po řadě, tvořila slova a smysl mající věty, jimiž F. II. činil adresátovi sdělení. Na konci listu žádal F. I. za prominutí špatného písma, inkoust prý byl tak špatný, čímž chtěl omluviti tlustá písmena, která skutečně vypadala tak, jakoby vlákna uvízla v péře. Normální osobnost neměla tudíž tušení, že F. II. současně psal příteli.

Zde odštěpená osobnost používala k svému vyjádření značek, psaných bdělou osobností, z čehož patrně, že komplex F. II. znal vědomý obsah komplexu F. I a sesílil ty značky, kterých potřeboval k vyslovení své myšlenky. Jak podivuhodný duševní mechanism.

Posedlost vtíravými myšlenkami, přeludy, volnými impulsy a citovými reakcemi je ode dávna známá v jednodušších podobách. Osoba slyší hlasy, cítí vnuknutí, má vidiny, jež jí radí a varují. Známé jsou případy Sokratův, panny Orleánské. Kdysi to byl démon, jenž byl domnělým původcem těchto vnuknutí, pak andělé a ďábel, později duchové zlí i dobří, vždy dle náboženských a filosofických názorů doby.

Známe z historie epidemie posedlostí, jako r. 1861 v Morzině a r. 1878 ve Vezegnis, způso-

bené asi davovou sugescí. Když byli odstraněni nemocní a kněží duchy vymýtající, bylo po epidemii. Moderní média nejsou nežli zbytky starověké posedlosti a jistě spíše by měla být vědecky pozorována a ošetřována nežli drážděna a využívána často k nekalým účelům v tajných seancích.

Medium Pípperová, o níž bude později řeč, byla domněle kontrolována od duchů různých zemřelých. Píšící médium Hela Smithová byla prý ovládána Marií Antoinetou, ač její písmo nemá podobnosti s písmem královny.

V tomto stavu posedlosti, stejně jako hypnosy, provádí podvědomé, odštěpené já ony tajemné výkony: zvýšená citlivost smyslů při současné necitlivosti jiných orgánů, zjemnělá paměť jsou symptomy těchto poruch. Miss Beauchamp vzpomněla si prý v transu na doby, kdy ležela v kolébce a učila se chodit (Flournoy; zpráva je velice pochybná).

4. Alterace osobnosti.

Nejzajímavější případy střídání osobnosti, což značí totéž jako střídání paměti, rozuměli obsahem osobnosti souhrn vzpomínek a minulých zkušeností, jsou tyto:

Prvý je zaznamenán Drem. Weir Mitchellem (Transaction of the College of Physicians of Philadelphia, April 4. 1888) a týká se mladé ženy Mary Reynoldsové, bydlící na pensylvánských stepích r. 1811. Po dvacetihodinovém tvrdém spánku, z něhož nebylo možno ji probudití, procítla s úplně ztracenou pamětí; ne-

uměla mluvit, nepoznávala rodičů, okolí, nevěděla ničeho o své minulosti; ponenáhlu se vpravovala do svého okolí, znova se naučila řeči, psaní i čtení, a sice velmi rychle; z toho patrně, že uchované stopy nebyly úplně zničeny. Toulala se v lesích, nebojíc se dravých zvířat, medvědy považovala za černé vepře. Kdysi setkala se s takovým zvířetem v lese. Vypravovala o své příhodě: »Nikdy jsem neviděla takového drzého vepře; postavil se na zadní nohy, řval a cenil na mě zuby. Křikla jsem, aby ustoupil s cesty. Kůň se vzpínal. Když vepř neposlechl, řekla jsem: »Když nedáš na slova, pomohou rány!« sestoupila jsem s koně, vzala prut a šla na něho. Tu se prase postavilo na zadní nohy a uteklo.

Tento nový život trval pět týdnů. Najednou se znovu probudila jako dřívější osoba. Nevěděla, co se s ní dělo v předešlých týdnech, znala svou rodinu a ihned pustila se do domácích prací, jak je přerušila před pěti týdny. Velice se divila změnám, jež se přihodily za jedinou noc v přírodě; měla všechny vědomosti ze stavu před změnou, vytratilo se jí však z paměti vše z prošlé právě doby.

Po několika týdnech zase upadla do druhého stavu, necítila se dcerou ani sestrou, nová paměť navázala na druhou periodu. Je zajímavé, že celá její povaha se měnila. V normálním (původním) stavu byla melancholická, zdrženlivá, málomluvná, líbovala si v četbě a uměleckých dílech; ve druhém stavu byla společenská, veselá a sršela vtípem; měla ráda společnost, po-

tulky lesem. Toto přecházení z jednoho stavu do jiného trvalo v intervalech měnící se délky po 16 let; dosáhnuvši 36 let zůstala trvale ve druhém stavu po zbývajících 25 let života. Ke sklonku života měla někdy temnou ideu o své mlžné minulosti, nedovedla si jí však ujasnit, ani nebyla jista, zda měla původ v částečně obnovené paměti, nebo ve vypravování jiných lidí.

Jiný patologický případ je Félicity X., popsáný Drem. Azamem (*Revue Scientifique*, May 26. 1876). Ve čtrnácti letech tato žena přešla do druhého stavu, ve kterém sice si pamatovala lecos z prvního stavu, ale když se z něho probírala do prvního stavu, nepamatovala naprosto ničeho z druhého stavu. Ve 44 letech rovněž u ni nabyl druhý stav převahy.

Vůbec se zdá, že původní stav u obou byl chorobný a že teprve ve druhém nabyla jich osobnost intelektuelní i mravní výše. Ono vrácení se původního stavu svědčí o zápasu zdravých tendencí s chorobnými vlivy.

Jiný případ sděluje Mr. Hodgson Proceedings 1891: V Greene v severní Americe žil farmář Ansel Bourne před 30 lety jako ateista. Po slunečním ožehu, jenž způsobil asi epileptickou poruchu, úplně se změnila jeho povaha i jeho smýšlení: stal se věřícím kazatelem. Trpěl bolestí hlavy, sklíčeností mysli, zmenšenou citlivostí na levém stehně. 17. ledna 1887 vybral peněžní částku v bance, aby zaplatil dluh a vstoupil do omnibusu. To je poslední událost, na níž se pamatoval. Pak zmizel; bylo po něm

marně pátráno v novinách, policie soudila na zločin.

14. března probudil se v Norristownu ve Filadelfii muž, známý tam pod jménem A. J. Brown, jenž před šesti týdny, tedy počátkem února, najal tam krám hokynářský a choval se zcela normálně, a volal na sousedy, aby mu pověděli, kde je. Řekl, že se jmenuje Bourne, neznal vůbec Norristownu, nerozuměl hokynářskému obchodu, pamatoval se pouze, že si včera vybral v bance peníze. Příbuzný si jej odvezl.

R. 1890 byl hypnotisován W. Jamesem. Stal se ve spánku opět Brownem, nevěda nic o Bournovi, nepoznal své ženy. Podal přesnou zprávu, co dělal po svém zmizení z Greene, obě pásma vzpomínek byla ostře oddělena. Nevěděl, jak se dostal do vozu, jak opustil krám a co se s ním dále dělo.

Že rozštěpení osobního vědomí není omezeno jenom na dvě části, ale může býti složitější, ukazuje nejlépe probádaný případ P. Janetem.

Mladá žena, známá pod jménem Leonie, podléhala somnambulismu od tří let, byla stále v lékařském ošetřování a často hypnotisována od 16 let. V normálním stavu jako Leonie I. je to chudá venkovská žena, pomalá, mírná a krajně bázlivá. Sotva uvedena do hypnosy, hned nastává metamorfosa. Její obličej se mění. Leonie II. má sice oči zavřeny, ale zvýšená citlivost jiných smyslů je nahraňuje. (Bylo již pověděno, že rozličné složky osobnosti používají ke svému projevení rozličných výrazových pro-

středků, hybných kanálů; nyní viděti, že i rozličné smyslové sfery jsou při tom nestejnou měrou činny). Je veselá, hlučná, pohyblivá, žvatlavá, nesnesitelná. Má ohromné množství vzpomínek (hypermnésie), jichž není schopna v normálním stavu. Odmítá jméno Leonie a nazývá se okázaleji Leontine. O své první osobnosti se vyjadřuje: »Ta dobrá žena nejsem já, je příliš hloupá.« Na sebe vztahuje všechny vzpomínky, jež získala v somnambulismu, na Leonii vzpomínky z bdělého stavu.

V normálním stavu má Leonie děti a manžela. Leonie II. uznává děti za své, ale manžela přičítá oné »druhé«. Vysvětlení je na snadě, víme-li, že byla hypnotisována při prvním slehnutí a že upadla do hypnosy sama od sebe při každém dalším porodu. Leonie II. měla tudíž právo osobovati si děti, ne muže.

Když bylo v hypnotisování pokračováno, ve mdlobách a podobně, upadla ještě do hlubšího stavu, v němž byla označována jako Leonie III. Vážná a přísná mluví zvolna a málo se pohybuje, opět odmítá svou totožnost s předchozími stavy.

»Dobrá a dosti tupá osoba, ale ne já,« vyjadřuje se Leonie I. »Jak můžete viděti něco ve mně z toho potřeštěného stvoření? Na štěstí nejsem ničím pro ni« o Leonii II.

Leonie I. ví pouze o sobě. Leonie II. o sobě i Leonii I. Leonie III. o obou předešlých. Leonie I. má zrakovou představivost i vnímavost. Leonie II. zrakovou i sluchovou. Leonie III. zároveň zrakovou, sluchovou i hmatovou. Prof. P,

Janet se domníval, že Leonii III. odkryl. Sama mu však řekla, že byla v tomto stavu často před tím.

Domnívám se, že tento stav Leonie III. nejlépe odpovídá poměrům, ve kterých žije mnoho nervosních, hysterických a vůbec psychopaticky založených osob. Jich povaha, nálady, názory se rychle a často střídají, rozštěpení osobnosti není však tak úplné, aby osoba v jednom okamžiku nevěděla nic o sobě z jiných dob, ani aby vzpomínky na jiné periody svého života vztahovala na cizí osoby, jí pouze se zdá citový stav z minulé doby tak cizí, jako kdyby to nebyla ona; pouze společný kmen zkušeností a vzpomínek zprostředkuje zde vědomí osobní totožnosti při vši rozličnosti názorů, citů, snah a částečných vzpomínek. Osoby dnes veselé, čilé, dovádivé, výsměšné, smělé, kypící vtípem i slovy, upadají zítra do stavu těžké melanchole, bojí se lidí, jsou netečné a nehybné, aby se po čase staly lidmi na pohled zcela normálními, klidnými a pracovitými.

Zdá se však, že i zcela normální lidé občas upadají do somnambulismu, aniž to pozorují sami nebo jich okolí. R. Henning vypravuje o žáku, jenž ulehl se špatným svědomím, že nevypracoval svého úkolu. Když se ráno probudil, našel úkol v sešitu napsaný. Prostě ráno nevzpomněl, co dělal v noci. U nekritických lidí je ovšem na snadě jiné vysvětlení: Ne já, ale jiná bytost, jež se zmocnila mého těla, vykonala práci.

V legendách o svatých čteme o malíři, jenž nemoha vystihnouti milostný obraz bohorodičky za nočního bdění, usnul po marné námaze a našel jej ráno na plátně. Nevím, je-li historie pravdivá; ale je-li pravdivá, nebudeme v ní viděti nic zázračného.

Doufám, že čtenář, jenž vzal si práci s touto kapitolou, vzdá se víry v zasahování nadpřirozených mocností do výkonů a projevů, jež konají media ve stavu rozdvojené osobnosti, nevědouce, že výkony tyto pocházejí z jejich vlastního vědomí, odštěpeného od bdělého já.

5. Mimoosobní a nadpřirozený původ sdělení medií.

Ale proti tomuto výkladu je další námitka. Media prý píší a mluví taková sdělení, jež vůbec nemohou pocházeti z jich osobního, byť i latentního a odštěpeného vědomí. Medium prý projevuje vědomostí, které si nemohlo osvojití normální cestou zkušeností a které tudíž musí pocházeti od cizí inteligence. Podjal jsem se práce a prozkoumal jsem mysteriosní záznamy o projevech medií, hledaje jediného důkazu, že medium projevilo znalost něčeho, o čem bylo vyloučeno, že ji mohlo nabýti normální cestou ve své minulé zkušenosti. Nuže, nenalezl jsem pro to přesvědčivého důkazu. Spiritisté si činí úlohu velice snadnou. Spokojí se prostým tvrzením, že nebylo zjištěno, že by medium znalo v normálním stavu, nebo že by si kdy bylo osvojilo, později pak zapomnělo zprávu, již projevilo v transu. Tím však spor daleko není rozhodnut,

I když není zjištěno, že osoba věc tu dříve znala, není tím vyloučeno, že ji znala a reprodukovala ze svých oživlých vzpomínek.

W. F. Barrett (Physical Research, str. 225.) uvádí automatické zápisy Mr. Mosesa, o nichž se domnívá, že jsou přímým důkazem nadnormálního poznání. Jednou předpověděl smrt presidenta Garfielda dvě hodiny nežli zpráva o ní dostihla do Londýna; o tušení smrti bude vyprávěno ve zvláštní kapitole a odkazují tudíž na ni.

V jiném případě Mosesova ruka nakreslila jakýsi povoz, tažený koňmi a napsala: »Zabil jsem se dnes v Baker Street«, načež Moses upadl do transu a v rozčilení opakoval: »Ano, ano, zabil jsem se dnes pod parním valounem.« Večerní noviny přinesly zprávu, že skutečně vozka se vrhl pod parní válec toho dne v Bakerově ulici.

Rovněž ceny zpráv tohoto druhu budou posouzeny v dalších kapitolách. Připomínám, že projevu Mosesovu byl přítomen člen společnosti pro psychická badání, jehož jméno Barrett neuvádí, tedy jistě přesvědčený spiritista, a že je velice těžko ze svědectví jediného předpojatého člověka vypátrati, co je na věci pravda a co bylo přidáno samoklamem svědka, jak o tom dále bude řeč.

Třetí případ liší se od těchto tím, že ruka Mosesova napsala sdělení písmem paní, již smrt před tím Moses prorokoval. Obsah sdělení není uveřejněn z rodinných důvodů. Barrett připomíná, že není důvodů domnívati se, že Moses znal rukopis oné paní. Tím méně je ovšem dů-

vodu domnívatí se, že jej neznal, víme-li, že Moses se před tím s paní setkal v sezení a že rukopis, třeba nevědomky, napodobil. Nelze proto ani z tohoto případu odvoditi rozhodujících závěrů.

Automatické záznamy mohou tím méně sloužiti za podklad bezpečnému výzkumu, ježto písmo je tak neúplné, neurčité a nečitelné, řeč tajemná a plna skrytých narážek, že je třeba mnoha péče a trpělivosti, aby bylo rozluštno. Tím ovšem se do nich dostává dodatečně smysl vykladačů a není ovšem těžko pro luštitelce, jenž později si opatřil nějakou zprávu, vpraviti ji obratně do textu. Věřícího je lehkó přesvědčiti, že to byl původní smysl záznamu, kritický člověk ví, že je možno mnoho jiných výkladů.

Osobní dojem zde nejvíce zaslepuje úsudek. Nalezne-li někdo v písmu známé tahy přítele, způsoby myšlení a obraty řeči, snadno je přijímá za známky jeho osobnosti, třeba nejsou ničím jiným, nežli výsledkem napodobení a auto-sugesce písčících medií.

Ve všech záznamech media projevují se jeho vědomosti, způsoby myšlení a stupeň jeho vzdělání. Spiritisté ovšem vysvětlují tento přirozený původ sdělení tím, že duch musí používatí media za svůj nástroj a proto se nemůže vyhnouti výrazům, jež odpovídají mentální a intelektuelní výbavě media.

Zbývá jediná námitka, že medium projevuje dovednosti, kterých jistě nemělo v normálním stavu. Mluvicí media projevují značnou řečnickou zručnost, ačkoliv jinak jsou nemluvná

a v řeči neobratna. Víme, že se v transu mění úplně povaha člověka. Člověk nesmělý a zdrženlivý stává se samostatným a odvážným, a přičteme-li k tomu, že se rozšiřuje jeho paměť, pochopíme, že před zrakem nadšených a pobožných posluchačů svede rozpravy, jež by mu těžko šly přes rty za jiných poměrů. Co jsem sám slyšel v našich seancích, nebylo nikdy více nežli mosaikou více méně obratně sestavenou z řečí kazatelů a politických projevů, přednesených ovšem se značným zápalem a sebevědomím.

Máme dále kreslicí media. Barrett (str. 222.) vypráví o jisté paní, ženě vysokého soudního úředníka, která neumějíc v normálním stavu vůbec kreslit, kreslila úplně pasivně za přítmi nejpodivnější obličej, jež marně se snažila napodobiti vědomým úsilím. Jiní kreslí fantastické ornamenty, krajinné scény výstřední romantiky a neznámé architektury s přesností a dovedností, možnou pouze nadanému umělci. Nikdo netvrdí, že nejsou rozenými umělci, kteří pouze své schopnosti nepěstovali. Že za zvláštních okamžiků koncentrované pozornosti a nepřítomnosti rušivých vlivů projeví se jich umění takovým překvapujícím způsobem, je záhada nejvýše psychologická, není v tom však nic tajemného, hlavně však naprosto žádné působení cizích druhů, vedoucích jich ruku. Domněnka autorů samých i jich nadšených obdivovatelů, že nákresey představují krajiny z cizích planet nebo scény dávno uplynulé historie, je ovšem fantasií.

Avšak media prý používají cizí řeči, o níž lze dokázati, že se jí nikdy neučili, ani ji neslyšeli. Služka Velenovského napsala na přání společnosti anglickou větu foneticky (duch byl Angličan). Profesor si ani nebéře práci reprodukovati ji ve své knize, tak je si své věci jist a tak je si jist souhlasem svých čtenářů. Nuže, že by služka v rodině učeného universitního profesora nezachytila jedné anglické věty, sotva kdo bude věřiti. Při tom ani není z knihy patrné, zda větu psal stoleček a které osoby se stolečku dotýkaly. Což, jestli ji nevědomky psala jiná osoba?

Máme ovšem mnoho jiných záznamů o používání neznámých řečí mluvícími medii, které mají větší váhu. Ale i zde jsou vždy referáty tak neúplné. svědectví tak nezaručené a kusé, že nelze zjistiti, co medium skutečně proneslo a zdali mělo příležitost nějaký použitý fragment řeči dříve slyšeti nebo čísti.

Tak tvrdil mladý Dán, že měl prostřednictvím media Cecily Huskové v Londýně dlouhou rozmluvu se svou zemřelou matkou, která mluvila úplně správnou přízvučnou dánštinou. Byl přesvědčen o identitě ducha. Jiný sezení přítomný Dán proti tomu konstatoval, že domnělá matka promluvila jen několik dánských slov se silně vystupujícím anglickým přízvukem. Syn, jenž byl pravděpodobně přesvědčený spiritista, v pohnutí ducha těchto důležitých okolností vůbec nepozoroval.

Laura Edmondová mluvila pouze anglicky a francouzsky; přes to rozuměla a mluvila v se-

zení s panem Evangelidesem z Řecka novořecky a Řek ujišťoval, že její řeč byla správná. Co řekla? nemluvil Evangelides sám a neopakovalo medium pouze jeho slova? Její zázračné umění bylo hodně pošramoceno návštěvou Švéda A. Lehmana (Aberglaube und Zauberei, 2. něm. vydání, Stuttgart 1908, str. 300.). Mluvící medium bylo skutečně ovládnuto duchem nedávno zemřelého švédského kazatele, jenž však na onom světě zapomněl svou mateřštinu. Jeho řeč byla sestavena dle zvláštního receptu; e na konci dánského slova bylo nahrazeno a a tím se stalo švédským. Výslovnost švédských slov byla úplně falešná. Zkrátka, celé představení učinilo na Lehmana dojem, že medium někdy četlo odtržený roh švédského časopisu a nyní v transu reprodukovalo z toho několik úryvků, aniž by mělo tušení o správné výslovnosti.

Rozumný člověk nebude tudíž pochybovat, že při těchto výkonech jde o ožvlé kusy latentních vzpomínek, jichž původu se ovšem nepodaří vždy vystopovat.

Dáme-li si práci, často přijdeme k dobrému výsledku. V jednom z Aksákových sezení slabikoval psychograf slova »EMEK HABACCHA«. Na otázku, co to znamená, odpověděl, že je to hebrejsky a značí »Údolí slz«. Dále bylo sděleno, že je to známé motto, užívané portugalsko-židovským lékařem Sardovy. Později však psychograf prohlásil, že onen muž se zove správně B. Cardoso.

Aksákov nyní našel, že slovo je skutečně hebrejské, značí »údolí slz« a jen jednou přichází v starém testamentu Ps 84, V 7. O Cardosoovi se pouze dověděl, že byl portugalský lékař jménem Fernando Cardoso, jenž přešel na židovství. Aksákov prostudoval Cardosoovy spisy v Britském museu. Byly plny hebrejských citátů, ale onoho slova tam nenašel. Teprve po několika letech našel řešení záhady. Četl v malé německé sbírce hesel slova »EMEK HABBACHA — údolí slz« jakožto motto, užívané portugalsko-židovským lékařem B. Cardoso. Bylo jasno, že medium si z knížky vypůjčilo jméno i motto.

Aksákov shledal, že více sdělení v cizích řečech, jež byla učiněna v jeho sezeních, pocházela z téhož pramene. Medium knížku zběžně čtlo, při tom mu utkvělo v paměti několik citátů, jichž později použilo. Tvrzení media, že knížku, jež vyšla několik měsíců před seancí, nečetlo, netoliko že nevyvrací toto řešení, naopak svědčí, jak malou důvěru smíme přikládati svědectvím medií, která úplně zapomínají v bdělém stavu, co se s nimi dělo v transu a naopak, nebo jimž z pochopitelné ctižádosti záleží na tom, aby jejich zázračné schopnosti nebyly vysvětleny přirozenou cestou. Cituji slova Lehmannova: »Kdyby spiritisté stejně pečlivě zkoumali, odkud pochází vědění medií, brzy by se rozplynul v nivec veliký počet zázraků a byla by upravena cesta pro přísně vědecké vysvětlení těchto fenomenů. Ale právě proto střeží se spiritisté mediální sdělení pozorovati příliš na světle.«

Kapitola III.

Jasnovidectví.

1. Noetické základy.

Poznání vnějšího světa přichází nám prostřednictvím smyslů. Z vnějšího předmětu vycházejí světelné paprsky, uvádějí do podráždění čivou sítnici v oku stejně jako světlo uvádí do rozkladu nějakou chemickou látku na fotografické desce, podráždění sítnice přenáší se po vodivých vláknech k mozku a tam vzniká to, čemu říkáme vněm, dojem stromu.

Každému zvláštnímu předmětu odpovídá podráždění zcela určité skupiny citlivých buněk v mozku (lépe v šedé kůře mozkové). Toto podráždění je oním nervovým procesem, o němž bylo pověděno na str. 46., že je nezbytnou podmínkou každého děje duševního, vněmu, představy, myšlenky. Dostane-li se ona skupina nervových buněk, jež byla původně uvedena do podráždění působením vnějšího předmětu znova do podráždění zevnitř, podněty, vycházejícími z nervového systému samého, ne ze smyslového aparátu, vznikne v našem vědomí představa stromu, my si na onen dříve skutečně viděný strom vzpomínáme.

Představa nějaké věci, myšlenka na ni může v nás však vzniknouti ještě jiným způsobem nežli smyslovým vnímáním nebo spontanní vnitřní vzpomínkou. Mohu o ní čísti nebo mohu se o ní dověděti z úst jiného člověka. Co to však znamená čísti o nějaké věci, slyšeti nějakou myšlenku z úst jiného člověka? Zase to znamená mítí určité smyslové vněmy, jednou viděti řadu písmen, po druhé slyšeti řadu zvuků. Tyto skupiny písmen a kombinace zvuků sice přímo nepředstavují věc, již označují. Ale my jsme si během svého života zvykli spojovati je s představou určitých věcí. To znamená: určité vněmy zrakové (slov čtených) a sluchové (slov slyšených) budí v nás vzpomínku na určité představy věcí.

Říkáme-li souhrnu představ v našem vědomí poznání, plyne z těchto úvah bezprostředně hořejší závěr, že všechno poznání dostává se našemu vědomí prostřednictvím smyslového vnímání. Toť základní poučka psychologie.

Nuže, okultní jevy jsou takové, které zdají se odporovati této obecně uznávané vědecké pravdě. Ježto se odehrávají mimo hranice známých psychologických zákonů, nazývají se také metapsychické. Schopnost nabývati poznání o vnějších věcech a vzdálených událostech bez smyslového vnímání, zoveme pak jasnovidecstvím, clairvoyance. Nuže, existují skutečně takové okultní, metapsychické jevy? dostává se našemu vědomí poznání o vnějších věcech mimo brány smyslového vnímání? Poznáváme je přímo, bez prostřednictví smyslů? A dále:

poznáváme myšlenky jiných lidí bez pomoci řeči a jiných známek, jimiž se projevují na venek? Přenáší se do mého vědomí myšlenka cizího člověka přímo, bez intervence pohybů, jimiž se myšlenka zrcadlí na jeho těle a smyslových dojmů, jimiž já tyto pohyby vnímám?

Tot problém, jenž nás bude zaměstnávat v těchto kapitolách a jemuž se budeme snažiti přijíti na kloub. Nejdříve se třeba zase seznámí s fakty sem hledícími.

2. Čtení myšlenek z výrazových pohybů.

Nejvážnější případ je uváděn C. Richetem (Proceedings SPR. vol. VI.). Roku 1888 hypnotisoval Leonii a ptal se jí, co se stalo asistentu M. Langloisovi, jehož znala jen povrchně z několika návštěv.

»Spálil se —«

»Dobře a kde?« »Na levé ruce, není to oheň; neznám jména toho —, proč nedával pozor, když to vyléval?«

»Není to červené, je to hnědé. Velice se spálil, kůže přímo naběhla.«

Nuže, tento popis byl naprosto přesný a správný. Langlois se spálil brominem chvíli před tím za přítomnosti Richetovy, jenž ihned běžel k Leonii, aby se nemohla od nikoho o příhodě dověděti. Při tom Langlois pracoval s brominem po prvé, takže Leonie nemohla na poražení souditi z pravděpodobnosti.

Nuže, nemáme zde skutečný případ vnímání vzdálené události bez očí, sluchu, přímé spíri-

tuelní nazírání věcí, sběhnuvších se mimo dosah jich fyzikálního působení na citlivý nervový organism?

Kdyby tak bylo, pak bychom se musili domnívati, že lidské osobní vědomí není vázáno a omezeno na úzkou sféru nervového dění v mozku, ale že je pouze částí jistého nadosobního světového ducha, jenž vším proniká, vše objímá a proto o všem ví, a že nejnižší vrstvy lidského vědomí souvisí s touto kolektivní duší a »jsou její částí a tím mohou býti účastny poznání, které individuu samému je nepřístupno normální cestou, ba nepochopitelnou«. (Dr. Rudolf Tischner, *Monismus und Okkultismus*, Leipzig 921, str. 78.)

Avšak závěr takový je ukvapený, nemluvě o tom, že je myšlenkově vadný. Nežli se proň rozhodneme, je třeba bedlivě zkoumati, zda mimovolné získání takových vědomostí nelze vyložiti přirozenější cestou, a právě citovaný případ poskytuje nám příležitost, abychom se o to pokusili. Předně, ani v jediném z případů, jimiž se ještě budeme zabývati, není dokázáno, že by osoba měla jakoukoli vědomost, o níž neví některý z přítomných účastníků pokusu, nebo vůbec některý žijící člověk.

Třeba proto s rozhodností odmítnouti možnost, že by člověk vnímal vzdálené události, minulé, přítomné i budoucí bez prostřednictví vlastních smyslů a bez intervence vědomí cizí osoby.

Jiná je otázka, zda myšlenka jednoho člověka může býti přímo přenášena do vědomí ji-

ného člověka bez pomoci řeči, písma, posuňků a vůbec oněch výrazných značek, které se staly konvenční dohodou představitelem oněch myšlenek. Jde tedy o známý problem čtení myšlenek. Nuže, v citovaném případě lze říci s velikou pravděpodobností, že Leonie uhodla myšlenky Richetovy z výrazu jeho tváře, pohybů, slabých záchvěvů mluvidel a jiných výrazných prostředků, které sice unikají pozornosti průměrného člověka, stačí však, aby byly zachyceny od osoby s abnormálně zvýšenou citlivostí smyslovou, jak je tomu právě u osob hysterických a hypnotisovaných.

Leonie nevypravovala celou událost souvisle dle předem pojaté představy, ale po částech, odpovídajíc na otázky. Její zpráva záležela z těchto prvků: spálil se, levá ruka, ne oheň; něčím, co nezná; neopatrně vyléval, hnědá látka, naběhlá. ruka.

Nuže, není pochyby, že Richet každý tento myšlenkový prvek prozradil Leonii nějakým nestřeženým pohybem: buď pohybem pysků, jež nevědomě pronášely jeho myšlenku, nebo pohybem údů, jež Leonie slyšela a viděla.

Pro tento výklad máme závažné vědecké důvody, třeba na prvý pohled se zdá málo přesvědčivý.

Víme bezpečně, že každá myšlenka má tendenci projevit se řečí. Mnozí lidé sami vypravují, myslí nahlas. U jiných lidí je sice hlasitá řeč potlačena, ale vždy zůstává »vnitřní řeč«, to jest hrdlo, jazyk a pysky jsou uváděny do pohybu, jestli na něco úsilovně myslíme, nebo

chceme-li si na něco vzpomenouti. Máme-li na mysli představu slova, počítáme-li a přemýšlíme, tu cítíme napjetí, až cukání v mluvidlech. Psycholog Neumann upevnil na hrdlo zázračného počtáře Jnaudiho pákové zařízení a na bubnu zapisoval chvění hlasivek, když Jnaudi počítal. Byl-li Jnaudi chraptivý, bylo toto jeho vnitřní mluvení porušeno a jeho počtářské výkony se velice zhoršily a zpomalily. Tedy musíme předpokládati, že každá myšlenka projevuje se na venek jemným chvěním orgánů mluvicích.

A tu Leonie čtla ze rtů Richetových tuto vnitřní, potlačenou, nehlasnou řeč. Richet si musil živě představovat odpověď, již chtěl dostat. Nezbytnou podmínkou zdařilého uhodnutí je napjaté očekávání se strany tázající se osoby nebo jiné přítomné osoby, dle níž se médium ídí. Při tom musí býti tazatel vhodným sdělovatelem; musí náležitě k motorickému, irritablemu typu, jehož myšlenky a city živě se derou na povrch pohyby. Známe všichni takové rtuťovitě pohyblivé, neklidné lidi, kteří se nedovedou nebo nechtějí ovládat a jichž nejjemnější hnutí mysli se zrcadlí na obličejí. Nevím, zda Richet náleží k tomuto výrazovému typu. Sám jsem slyšel přesvědčeného duchaře vyprávěti o tom, jak hadačka v neznámém městě uhodla jeho nejtajnější myšlenku. Přijel na pohřeb svého bratra a žena jej doma žádala, aby mrtvolu nelíbal na ústa. Hadačka mu řekla: »polibek je povinností lásky« nebo něco podobného. Nuže, kdo pána onoho viděl s výraznou živou tváří, s myšlenkami překotně se derou-

cími na rty, nebude se diviti, že hadačka z jeho rtů vyčetla slovo polibek a že vědouc o účelu jeho pobytu ve městě, vykombinovala si správný smysl.

Odpověď, již od media žádáme, musí býti totiž velice jednoduchá, pokud možno daná jediným slovem; v případě Richetově záležela vždy odpověď v uhádnutí jediného slova a teprve ke konci reprodukovala Leonie celou situaci. Nedovedla odečísti ze rtů Richetových slovo bromin, ježto jí nebylo známo.

Mají-li míti zprávy o podivuhodných uhádnutích cenu vždy, musí býti kontrolovány nestranným pozorovatelem, jenž dopodrobna zjistí, jaké byly kladeny otázky a jaké přišly odpovědi, v jakém pořadí, kolik medium udělalo chyb, jak se při tom choval tazatel a pod. Jsem přesvědčen, že na základě takovýchto protokolů vždy by bylo možno ukázati, že medium slovo za slovem čte zprávu z rtů svého sdělovatele a že teprve, když takto si opatřilo dostatečný materiál představový, sestaví z něho souvislé a smysl mající sdělení. Víme, že nedoslýchaví a hluchí dovedou čísti celé věty od úst, není tedy divu, že osoby se zvláště jemnými smysly dovedou čísti i jemné pohyby mluvidel, jimiž je provázena vnitřní řeč.

Byl jsem utvrzen v přesvědčení o správnosti tohoto výkladu případem, jež jsem měl příležitost sám prozkoumati.

Dr. J. H. mi vypravoval:

»Měl jsem známost s jistou dámou a byl jsem pozván na venek do rodiny jiné slečny. Když

jsem se po týdni vrátil, věděla má známá, že jsem ji oklamal o svém pobytu, ježto mezi tím přijel můj otec a nevěděl ničeho o mé návštěvě lázní, kde jsem se s ním měl setkatí. Snoubenka mě zahrnula výčitkami podezírajíc mě, že jsem dlel u jiné ženy.

Byl jsem velice rozčilen a zmaten, ježto mi šlo o to, aby poměr s ní nebyl přerušen. Jaký byl proto můj úžas, když mezi jinými nesprávnými dohady o místě a účelu mého pobytu mi pravila: Seděl jste s mladou ženou u řeky, lemované stráněmi a myslil jste si při tom na slovo pačirta. Můj úžas byl oprávněný; schůzka s onou druhou dámou přivedla mě do trapných rozpaků, poznal jsem, že je mi zcela lhostejná a tu, jak se často stává v podobných zoufalých situacích, napadlo mi, nevím proč, toto maďarské slovo, označující skřivana a lepilo se mi po celou dobu schůzky na jazyk. Má snoubenka neznala ani slova maďarsky, neznala však ani krajiny, kde jsem s onou dámou seděl.«

Na mou otázku, zda ono slovo mu přišlo na mysl při líčeném rozhovoru se snoubenkou, odpověděl: »Ano, dralo se mi přímo do úst, měl jsem obavu, jako bych jeho vyslovením prozradil, co se stalo.«

Možnost, že vyčetla mladá žena toto slovo z úst Dra. H. sesílila se v jistotu, když mi sdělil bližší údaje o její povaze a minulosti.

Její otec zranil se na hlavě, když jí bylo pět let, pomátl se při tom a ztratil řeč. Ona jej obsluhovala a naučila se čísti z jeho rtů každé

přání; otec umřel, když jí bylo asi 15 let. Toto umění čistí z pysků přišlo jí nyní vhod při pátrání po milostných spádech svého snoubence. Byla to osoba krajně sensitivní, až hystericky dráždivá, překvapovala okolí nápady někdy výstředními a nesmyslnými, jindy však geniálními kombinacemi, jimiž správně vystihovala události, o něž měla zájem.

Dr. H. sám s počátku nedovedl si tyto její zázračné schopnosti vysvětliti. Později však když ji lépe poznal, nebyl překvapen, znaje prostředky, jimiž docházela ke svým intuicím.

Případ je tím podivuhodnější, ježto zde vnímavá osoba vyčetla cizí slovo, hlásku za hláskou z potlačené řeči sdělovatele. Je nepoměrně snadnější z několika význačných zvuků sestavit známé slovo mateřské řeči a vyložiti je dle dané situace celou větou.

Tento výklad je potvrzen jinými zkušenostmi. Čtenáři slyšeli asi o počítajících koních. O chýrém Hansovi pana Ostena a Eberfeldských koních Kralových.

Uměli sečítati, odečítati i násobiti, udali stáří své i svého pána tak, že příslušná čísla vydupali, mluviti, bohužel, se nenaučili. Dresser s nedopouštěl podvodu, ale koně měli svůj trik, jenž jim zajistil vědecký věhlas.

Pozorovali výrazové pohyby svého protějšku, mohla to býti i cizí osoba, nikoliv jích pán. Ukázalo se, že divák, aniž o tom ví a i když se brání, vykonává nepatrné pohyby hlavou cuknutí očima, když je dosti.

Byly-li dány koni klapky na oči nebo byl-li oddělen španělskou stěnou od svého zkoumatele, byl se svým uměním v koncích.

Radil bych použití stejného kontrolního prostředku též při produkcích kartárek. Jejich umění by se velice scvrklo, kdyby neměly tazatele na očích a nemohly z výrazu jeho tváře zkoušetí správnost svých kombinací.

Psycholog Pfungst netoliko, že zachytil výrazové pohyby, jež sloužily koním za znamení, objektivními metodami, ale osvojil si je tou měrou, že je dovedl sám pozorovati a dle nich se při řešení podobných úloh řídit.

Uložil cizí osobě představití si nějaké číslo a pak klepal tak dlouho, až nastaly u oné osoby posušky, na něž čekal; tu přestal a skoro vždy číslo uhodl.

Tím, že se těmto výrazovým pohybům naučil, dovedl koně klamati, jak chtěl; nuže, zde máte přirozené řešení těchto zázraků.

Aby zjistil, zda z úst myslícího člověka skutečně vycházejí slabé zvuky a zda citlivá osoba je může slyšet, uspořádal Lehmann s anatomem T. C. Hansenem pokus tak, že postavil proti sobě dvě dutá zrcadla, aby ohnisko jednoho spadalo do ohniska druhého.

Tu zvuk, jenž vychází z ohniska jednoho zrcadla, sbírá se do ohniska druhého.

Jsou-li ústa jednoho pozorovatele a ucho druhého pozorovatele v obou ohniskách, tu sluch je zbystřen stejně jako v hypnose. A tu se ukázalo, že vysílač mohl jenom s největším úsilím potlačit pohyby mluvidel, myslil-li delší

dobu na číslo. Mohl mítí ústa zavřena a zdánlivě býti úplně zticha, přece slyšel přijímatel v ohnisku druhého zrcadla šeptání, z něhož bylo možno lehko uhádnouti myšlené číslo. Často se sice přeslechl, přes to bylo průměrem 33% tref v 1000 pokusů.

Zajímavé jsou omyly, jež se při tom přiházely; pocházejí většinou od souhlásek v číslicích; m a n těžko lze rozeznati atd. Je zajímavo, že stejné omyly se vyskytovaly v pokusech Sidgwickových, o nichž bude dále řeč, a že lze proto souditi, že uhádnutí čísel v těchto případech záleží v jich odposlouchání.

Sluch hypnotisované osoby jest ovšem zbystrěn jen vůči šeptání, jež vychází z úst hypnotisera, jako všechna její pozornost je koncentrována na dojmy a podněty, hypnotiserem vzbuzované.

Když jméno osoby hypnotisované Barrettem bylo hlasitě voláno cizí osobou, nebyla dána odpověď. Když však Barrett zašeptal její jméno jakkoli slabě nebo vůbec neslyšitelně a mimo pokusnou místnost, okamžitě odpověděla. (l. c. 72.) Třeba úkaz sám o sobě je velice pozoruhodný, nelze pochybovati o tom, že hypnotisovaná osoba slyšela šepot normálně neslyšitelný, že její sluch byl lehko abnormálně zjemněn.

3. Přenášení myšlenek na dálku. Telekinese,

Dosud bylo ukázáno, jak celé myšlenky slovo za slovem lze vyčísti nebo odposlouchati z úst tichého člověka.

Seznámíme se nyní s řadou pozorování, která svědčí o tom, že určité počítky, vněmy a pocity jsou přenášeny přímo z mozku jednoho člověka do vědomí jiného člověka, bez prostřednictví smyslových dojmů.

Barrett vyšetřoval dcery pastora A. M. Creery v Buxtoně. Původní zpráva je uložena ve vědeckém časopise Nature 1881 ze 7. července.

Dvanáctiletá Maud byla posazena do prázdného pokoje a dvěře uzavřeny. Barrett pak ve vedlejším pokoji psal jména předmětů, jež byly po ruce, a s ostatními členy rodiny intenzivně na ně myslil. Maud je jmenovala.

Zde jsou výsledky:

kartáč — správně odpověděno;

pomoranč — správně odpověděno;

vinná sklenice — správně odpověděno;

vidlička na smažení topinek — nesprávně

po první, správně po druhé (předmět neobvyklý);

jablko — správně odpověděno;

nůž — správně odpověděno;

hladítko (smoothing iron) — správně odpověděno;

sklenice — správně odpověděno;

pohár — správně odpověděno;

omáčník — nesprávně odpověděno.

Pak hádána jména měst: Liverpool, Stockfort, Lancaster; York, Manchester, Macclesfield správně udány; místo Leicester udán Chester; Windsor, Birgmingham a Canterbury byly omyly.

Za účelem dalšího výzkumu těchto úkazů byla založena Society for Psychical Research v lednu 1882.

V prvním svazku Proceedings, vydávané touto společností, je zpráva o experimentech, konaných s kartami.

Z celé hromady karet byla jedna náhodou vybrána, ukázána společnosti, děvče, jež ji nevidělo, hádalo. V celku ze 14 karet byla dána v devíti případech správná odpověď na poprvé, jen tři odpovědi byly úplně nesprávné.

Byla učiněna všechna opatření, aby nebylo možno dorozumění normální cestou. V některých případech neznal než Barrett karty, jež byly hádány. V pokusech prof. Sidgwicka nebyly karty známy než čtyřem cizím osobám.

Jde o to, zda tento výsledek lze pochopiti jako hru náhody. Pravděpodobnost, že někdo uhádne určitou kartu z celého balíku, je $\frac{1}{52}$ a je-li udáno pět karet správně po sobě, je zde náhoda 1 : 1,000.000.

Dosažené výsledky nejsou proto naprosto vysvětlitelné pouhou hrou náhody a odborník v počtu pravděpodobností prof. Edgervorth se vyslovil, že »shoda musí resultovati buď z dorozumění nebo z přenášení myšlenek«.

Byly konány též pokusy mimo dům sester Creerových, kdy percipient (osoba, jež hádala) byl posazen do vzdáleného uzavřeného pokoje za dozoru komise, a v jiném pokoji byla náhodně vybraná karta a ukázána ostatním sestram. Zde byl poměr 2 správné karty na poprvé z 10 pokusů, vedle několika přibližných

V jiném případě udány 3 správné karty z 8 pokusů. Bohužel, později prof. Sidgwick, Myers a Gurney zastavili uveřejňování dalších pokusů, nechtějíce se vydávati nevraživé kritice.

Já sám nejsem přesvědčen, že uveřejněné zprávy jsou rozhodující. Vyskytly se totiž okolnosti, které značně snižují věrohodnost těchto pokusů. Později bylo objeveno, že sestry Creery používaly tajného kodexu znamení, chtějíce si zajistiti úspěch. A tu je možno, že stejnými nekalými prostředky si pomáhaly již dříve, jen že to ušlo pozornosti vyšetřující komise. (Barrett, l. c. str. 61.)

Prof. Sidgwick (Proceedings, vol. II. str. 154.) sice poukazuje na dřívější pokusy, kdy karty byly známy pouze čtyřem cizím osobám, jež přišly se podívati na experiment, a že tudíž badatelé by musili býti buď idioty nebo zasvěceni do podvodu.

Není však možno, že sestry Creeryovy již při těchto původních pokusech používaly úskoku, jež právě ušel pozornosti pozorovatelů; a že se uchýlily ke kodexu, když starý úskok při dalších přísnějších kontrolních opatřeních nebyl možný?

Proti těmto pochybnostem třeba ovšem uvážiti, že svěžest interese percipienta je nejdůležitější podmínkou úspěchu; nejlepší výsledky byly dosaženy, nebyla-li pokusná osoba unavena nebo nebála-li se o zdar. Pokračováním pokusů schopnost percipientova stále se zmenšovala, takže ke konci neměl úspěch za nejlehčích a nejvolnějších podmínek, kdežto na za-

čátku měl zdar v nejpřísnější zkoušce.

Kdyby byl používal smluveného kodexu, bylo možno očekávat, že jeho úspěch nácvikem čím dále tím budou nápadnější, ovšem, kdyby právě komise neměla příležitost během pokusů poznati úskok a lépe se mu dívat na prsty.

Třeba tudíž zaujati vyčkávací stanovisko vůči těmto výsledkům; pokusy o podvod, jež byly zjištěny skoro u všech telepatických osob ke konci jich kariery, vrhají stín nedůvěry nejen na předchozí jich výkony, ale i na zdařilé výsledky všech dalších medií.

Některému druhu okkultních jevů se velice daří v určitých dobách; pak zanikají, aby po čase zase se objevily v jiné překvapující podobě. Není se možno domnívat, že proto, že byl trik objeven, a že proto nutno čekat, až bude nalezen trik jiný, dosud neznámý?

V deseti dalších letech činěny pokusy v Anglii, Francii, Německu i Americe, při čemž s lepším výsledkem používáno hypnotisovaných osob. (Čti E. Richet, Experimentele Studien am Gebiete der Gedankenübertragung, Stuttgart, 1891.)

V Anglii experimentoval r. 1883—1885 se dvěma mladými dámami Gurthie, Myers a Barrett o přenášení počítků chuti a bolesti.

Dvanáct předmětů silné chuti bylo vloženo do krabic, agent je po řadě ochutnával a pak šel do vedlejšího pokoje, kde seděl percipient, a vkládal ruce na jeho ramena. Když agent ochutnal vínný ocet, percipient řekl, že cítí ostrou, ošklivou chuť; agent pak ochutnal hoř-

čici a percipient ihned odpověděl: chutnám nyní hořčici. Ale to pokazilo další pokračování zkoušek, ježto percipient řekl: »stále cítím ostrou chuť hořčice«.

Dalšího večera Worcesterská třešť, trpké aloe, ledek, ořechové blány, česnek a pepř byly správně udány percipientem. Byly též omyly, ale počet uhodnutých chutí byl daleko větší nežli lze vyložití náhodnou shodou, ačkoli byla žádoucí větší ochrana proti možnostem, že percipient chutnající substance přímo číchal. Přes to ledek, aloe a octové koláčky byly udány správně, ačkoli nejsou znatelné čichem.

Gurthie konal dále společně s Drem. Herdmanem, profesorem přírodopisu na universitě v Liverpoolu, dlouhou řadu pokusů o mentálním přenášení barev, jednoduchých diagramů a představovaných výjevů. Kresby nebo předměty byly položeny mimo pohled percipientův, jehož oči byly zavázány. Z výsledků vybírám:

Předmět: nůžky zpola otevřené, ostrím dolů. Percipientova odpověď: nůžky, stojící vzhůru, málo otevřené.

Předmět: klíč. Percipientova odpověď: je to světlé, vypadá to jako klíč. Vyzván, aby ho nakreslil, nakreslil v obrácené poloze.

Předmět: nárys malé vlajky. Percipientova odpověď: malá vlajka. Nakreslil obrácenou na druhou stranu.

Předmět: pak byl učiněn jiný nákres, ale odložen a agentovi předložen úmyslně původní nákres vlajky. Percipientova odpověď: ještě vidím tu vlajku.

Předmět: zavěšený oválový náhrdelník. Percipientova odpověď: vidím něco zlatého, visícího, jakoby zlatý náhrdelník. Tázán, jaké podoby, odpověděl: je to kulaté.

Výsledky pokusů, konaných s jednoduchými kresbami, jsou uloženy v *Proceedings* vol. II. a III., a v Myersově knize *Human Personality* díl I., kde jsou uveřejněny obrazy původních kreseb a reprodukcí percipienta.

Aby byla zamezena možnost svalového vedení, nebyl dovolen dotek percipienta a agenta. Kresby vyhotoveny většinou ve vedlejší místnosti a záležely z jednoduchých náhodných figur, jako: ladička, páska, rolnička, nárys hlavy, koně, ryby. Percipientovi zavázány oči, kresba položena před oči agenta. Když percipient dostal vnuknutí, což obyčejně se stalo po půl minutě až dvou až tří minutách, byla mu sňata páska s očí, aby nakreslil, co mentálně přijal.

Za nejpříznivějších podmínek kontrolních mnohé reprodukce úplně se podobaly původním kresbám.

Celkem Gurthie vykonal v Liverpoolu 437 pokusů s předměty, barvami, kresbami, číslly, bolestmi, chutěmi; z nich bylo 237 správně přeneseno, několik málo jiných částečně správně.

C. Lombroso v knize do češtiny přeložené »Co bude po smrti«, jinak ovšem úplně nekritické, sděluje na str. 19. a dále podobné pokusy, prováděné s hysterickým dvacetiletým mladíkem E. B. z Nocery. Čtenář najde tam použité kresby a jich reprodukce. Jiné pokusy o zdařilém přenášení myšlenek u 12 neuropatiků uve-

řejněny jsou ve studiu téhož autora »O hypnotismu« 1882. Dále jsou známa zkoumání Stewardova a Ochorovičova (La suggestion, 1890).

Zajímavé pokusy konal Sir O. Lodge, aby zjistil účinek dvou agentů, dívajících se na rozličné předměty na ducha percipientova (Nature 1884, 12. červen). Ukazuje se zde společné působení obou agentů na percipienta, jež se jeví v kresbě, obsahující části obou nazíraných předmětů.

Pokusům s bolestí byl přítomen Dr. Herdman. Percipient, slečna Ralphová, seděla zády k badatelům, kteří si působili bolest, štípajíce se na rozličných údech. Celkem bylo provedeno 20 pokusů; v desíti umístil percipient bolest s velikou přesností; v šesti bylo udání místa skoro přesné a ve čtyřech percipient nic necítil nebo lokalisace byla nesprávná. Tyto pokusy ukazují, že u některých osob v passivním bdělém stavu přihází se »společenství, soucítění bolesti« mezi agentem a percipientem, jaké bylo dávno pozorováno, když subjekt byl uveden do mesmerickeho transu; hypnotisovaný správně udá chuť předmětů, jako soli, cukru atd., jež operátor si vloží do úst, tak že to percipient nevidí.

Již profesor fyziologie na Kings College, Dr. Mayo, píše r. 1850, že uspané osoby, které samy necítí chuti ani čichu, jsou-li předměty vloženy na jich jazyk, cítí odpor a plivají, je-li hořčice vložena na jazyk hypnotisera. Vytrhne-li někdo vlas z hlavy operátora, hypnotisovaná osoba si stěžuje na bolest, jež jí byla způsobena.

Barrett podjal se pokusů jako skeptik. Vybral tři venkovské děti a uložil jim dívati se upřeně na kus papíru v jich rukou. Upadly-li ve spánek, podržel nejpodajnější a uvedl je do hlubšího transu několika tahy rukou po těle a obličejí. Oči subjektu byly obráceny vzhůru, víčka nereagovala, subjekt odpovídal pouze na Barrettův hlas a jednání. Když byla ruka děvčete štípána jehlou, neprojevilo ani známky pocitu; stejně indukční výboje, jichž není možno vydržeti v normálním stavu, neměly naň účinku.

Barrett se postavil za záda děvčete, zavázal jeho oči, vložil si sůl do úst; ihned zvolalo: »Proč mi dáváte sůl do úst?« Pak okusil cukru. Řeklo: »To je lepší«; tázána, jaké je to, řekla: »sladké«. Pak hořčice, pepř, zázvor vždy správně označeny.

Byly-li jí tyto věci vloženy do úst, necítla chuti. Barrett se spálil nad plamenem svíčky, dívka se zavázanýma očima vykřikla, že se jí pálí ruka a projevila zřejmou bolest. Projevila stejnou citlivost, i když oba dleli v sousedních pokojích a nebyl-li nikdo přítomen pokusům mimo ně.

S jiným hypnotisovaným děvčetem vybral namátkou kartu v jiném pokoji, vložil ji do knihy a ptal se, co je uvnitř; nepokusila se ani otevřítí knihy, držela ji stranou a řekla, že je to něco s červenými tečkami na tom. Když byla vyzvána počítati tečky, udala pět. Skutečně to byla červená pětka.

Barrett myslil na určitý optický krám v Regent Street v Londýně; děvče jej korektně po-

psalo, ačkoli bylo zjištěno, že se nikdy nevzdálilo pět mil z rodné dědiny. Přes to popsalo správně polohu krámu, vypravovalo o krystalu islandského vápence («skrže nějž vidí člověk dvojitě») a o velkých hodinách před vchodem.

Barrett sdělil tato pozorování před britskou společností r. 1876 s tímto dodatkem: »Jsem přesvědčen, že jasná idea v mém duchu dává vznik představě této idee v duchu subjektu; ne vždy jasnou představu, přece však takovou, že jí lze rozpoznati jako více nebo méně zkřivený odraz mé vlastní myšlenky. Důležité je, že jsem velice dbal toho, abych zabránil jakémukoli nevědomému pohybu pysků nebo dal jakýkoli jiný pokyn osobě, ačkoli je těžko prozraditi obsah krámu optikova výrazem obličeje.« (Proc. vol. I. str. 243.)

My ovšem víme, jak je těžko zabrániti tichému mluvení a je velice obtížno pochopiti, jak možno z jednoduchých prvků představových, a budeme viděti, že jenom tyto se přenáší přímo z mozku na mozek, sestaviti popis tak složitých věcí jako dvojlomný vápenec.

V jiné serii pokusů byl hypnotisován hoch Fearnley přítelem Barrettovým Smithem. Barrett napsal na dvě tabulky slova: ano a ne a uložil Smithovi, by si přál, aby hoch vykonal, co mu Barrett poručí, ukáže-li Barrett Smithovi tak, aby to hypnotisovaný hoch neviděl, tabulku s ano, a aby hoch nevyhověl Barrettovu rozkazu, ukáže-li Barrett Smithovi tabulku s ne.

Bylo vykonáno 20 pokusů a z nich se pouze tři nezdařily. Účelem bylo redukovat experiment

na nejjednodušší formu, aby byl zkoumán účinek vzrůstající vzdálenosti.

Rozkaz byl na př. tento: »Otevři dlaně!« Byla-li Smithovi podána tabulka s ano, přál si Smith, aby subjekt slyšel Barrettův rozkaz, a naopak. Barrett se díval na tabulky, ukazované Smithovi zespoda teprve, když slyšel hochovu odpověď.

Při vzdálenosti 3 stop mezi hochem a Smithem z 24 pokusů byly všechny zdařilé; při vzdálenosti 6 stop mezi hochem a Smithem z 6 pokusů byly všechny zdařilé; při vzdálenosti 12 stop mezi hochem a Smithem z 6 pokusů byly všechny zdařilé; při vzdálenosti 17 stop mezi hochem a Smithem z 6 pokusů byly všechny zdařilé. V tomto posledním případě vzdálil se Smith z pokoje, kde seděl hoch a Barrett, dveře byly zavřeny až na malou skulinu, již mohla být prostrčena tabulka.

Při vzdálenosti 30 stop, kdy musil Smith odejít přes chodbu do odděleného pokoje, zdařily se ze tří pokusů všechny, ačkoli odpověď byla tak slabá, že ji Barrett sotva slyšel, když se vrátil do studovny, podav kartu vzdálenému operátorovi. Poté upadl subjekt do hlubokého spánku a nedával vůbec odpovědi. (Proc. vol. II. p. 14.)

Později provedena jiná řada pokusů, když byl hoch umístěn v úplné tmě, s naprostým z darem. Celkem vykonáno sto pokusů, z nichž byly pouze čtyři chybné odpovědi a těmi ještě byl vinen Smith.

Když se subjekt probudil, řekl, že pokaždé slyšel Barrettovu otázku; když však nedal odpovědi, že byl neschopen ovládati svých svalů, aby utvořil slovo.

Zde máme základní úkaz, vyskytující se v hypnose, hysterii a v rozličných jejích formách, jako mediumitě, somnambulismu, transu a p.

Se zvýšenou citlivostí a pohyblivostí jedněch nervových center jsou ochromena jiná nervová centra. Hypnosa záleží v tom, že pozornost uspané osoby je súžena jenom na ty podněty, které vycházejí od hypnotisera, ostatní dojmy pro ni neexistují, nebo nemůže na ně reagovati. Podléhá úplně vlivu svého agenta.

Věc si vykládáme po stránce duševního mechanismu tím způsobem, že jsou nastražena, uvedena do napjetí vlivem hypnotické sugesce pouze ona centra nervová, která jsou připravena přijati a reagovati na dojmy, vycházející od osoby hypnotisera, všechna ostatní centra jsou ve stavu funkcionelního (výkonného, činnostního) ochromení.

Tento úkaz, třeba se zdá kuriosní, vyskytuje se též v normálním dění duševním. Je-li naše pozornost soustředěna na nějaký předmět, ostatních dojmů, i sebe silnějších, vůbec nevnímáme.

Matka unavena několikanočným ponocováním u nemocného nemluvněte upadne do tak hlubokého spánku, že ji neprobudí ani rána z děla. Sotva však dítě zavrčí, je vzhůru.

Podobný případ byl mi sdělen přítelem. Měl milenku, dceru hostinského, jež spala v pokoji,

odděleném od hostinské místnosti papírovou stěnou, tak tvrdě, že ji neprobudil největší hluk rozjařených hostů. Sotva však vstoupil do místnosti a tiše pozdravil, ihned se probudila. Jak si vyložíme tyto kuriosní úkazy?

Nervová centra, jež měla přijati dojem, vycházející od milované osoby, byla nastražena i v nejhlubším spánku, hotova vybuchnouti na nejslabší podnět. I ostatní dojmy sice působily na nervový organism spící osoby, nalezly v něm však zatarasenou cestu, to jest, příslušná centra byla ve stavu funkcionelního ochromení a podráždění zvenčí neuvedlo je do činnosti.

Představme si, že padne kámen na hladinu tekuté a zmrzlé vody. Jednou ji rozvíří, po druhé jí nehne. Voda je vždy táž. Ale nastala jistá změna v jejím vnitřním složení, jež působí, že táž příčina má rozličné účinky. Takovou změnu musíme též předpokládati ve stavu nervových center činných a ochromených, třeba fysikálně-chemických příčin této změny dosud dobře neznáme. Předpokládáme-li však tuto změnu ve stavu nervových center, pochopíme, že dojem jednou zůstane nepovšimnut, jindy vzbudí živou reakci.

Od těchto normálních úkazů liší se popsané jevy hypnotické pouze v jediném bodě, ovšem v bodě, jež nejvíce padá na váhu právě pro náš problém.

Je vždy smyslový dojem, jenž uvede do činnosti nastražená centra za normálních okolností. Hypnotiser má však možnost, jak se zdá z vyličených úkazů vyplýváti, uvést tato centra

svou vůlí do podráždění i z takových vzdáleností, ze kterých působení na smysly hypnotizované osoby není možné. Zde by tedy šlo o přímé působení do dálky z jednoho mozku na jiný mozek, přímé buzení myšlenky u jednoho člověka myšlenkou jiného člověka, což je právě stěžejním problémem telepatie.

Ve Francii obdržel profesor Pierre Janet v letech 1885—86 stejné výsledky jako Barrett prostřednictvím Smithových. Zde šlo o vyvolání hypnotického spánku ze vzdálenosti až 2 km. Z 25 pokusů se 18 úplně zdařilo, zbytek částečně.

Připomínám, že v obou případech, Smithově i Janetově, nešlo o vzbuzování určité myšlenky ze vzdálenosti, ale o uvedení osoby do hypnosy nebo působení na její vůlí, aby provedla určitý rozkaz, nebo neprovedla. Je to moment velice důležitý pro posouzení otázky, jak daleko až telepatie jde a jaké myšlenky lze telepaticky přenášeti. V dalších kapitolách bude odůvodněn názor, že lze telepaticky sdělovati jenom jisté základní prvky vědomí, počítky, bolesti, nikoli složité představy a myšlenky.

Z dosud probraných případů jsme viděli, že citlivá osoba uhodne běžné domácí předměty, barvy, čísla, chuti, bolesti. Nejpečlivější serií pokusů provedl prof. Sidgwick prostřednictvím hypnotisera Smitha s osobou, označenou P. Číslo byla tahána namátkou z vaku, obsahujícího 81 čísel, ukázána Smithovi, jiná osoba zaznamenávala odpověď. Z 644 pokusů bylo 131 úplných zdarů, ve 14 případech čísla udána v obráceném

pořádku. Pouhé hádání by dalo pouze 8 tref, tak že náhodná shoda nemůže zde vysvětliti dosažených příznivých výsledků.

V nejnovější době konal telepatické pokusy Naum Kotik (Die Emanation der psychophysischen Energie, Wiesbaden 1908). Dlel s percipientem v témže pokoji, percipient dával odpovědi automatickým písmem.

Swieeza . . .	Swieczka
Poduschka . . .	K... Sch, Poduschka
Snieg . . .	Signal
Krowatj (postel) .	Revolver
Bumaga (papír) .	Bumaga
Gaseta . . .	Journal
Ikona . . .	Rosha (grimasa)
Lob (čelo) . . .	Slowo
Rieka . . .	Lodka
Swonok . . .	Swonok

Vadné přenesení lze někde vyložití sluchovou podobností slova, třeba tudíž mysliti na nevědomé šeptání, jindy místo představy vybaví se jiná představa s ní sdružená (loďka místo řeka), jindy zase určitý charakteristický rys představy (grimasa místo ikony).

Kotik dále se díval na pohlední lístky a pokusná osoba je popisovala automatickým písmem. Jedna z pohlednic představovala zelené pole; v popředí na pravo žluté klasy a pestré polní kvítí, vzadu skupina chalup, obklopených stromy; pozadí tvoří modré nebe s bílými mraky a ptáky v podobě teček.

Odpověď: »Modré nebe . . . pestré květy . . . na horizontu sotva znatelné budovy . . . zástí-

něny stromovím... v dálce viděti něco jako tečky... asi něco živého... dále úzký pruh něčeho světlého... snad jsou to marky, jež táhnou poněkud nakupeny.«

Je to velice výstižný popis, bohužel, proti uspořádání pokusu jsou vážné námitky.

Podobné pokusy konal Rudolf Tischner (Über Telepatie und Hellsehen, Wiesbaden - München 1920).

Slečna B. seděla v bdělém stavu za španělskou stěnou, Dr. Wasielewski a Tischner u stolu, vzdáleného 3—4 m. Wasielewski měl v ruce nůžky, na něž se upřeně díval a živě si je představoval.

Slečna B. řekla: »Zdá se mi to velmi veliké — nyní se to zdá menší, okrouhlejší, užší, krátký předmět. Jak je to otočeno, podobá se vytahovací zátek — snad nůž nebo něco podobného — je to těžko poznati — snad peníz (W. řekne ne) — teď je to kulaté a lesklé. Tak se to zrcadlí, teď je to jako prsten — jako sklo nebo kov zrcadlící — kulaté a přece protáhlé — jako kdyby to byly nůžky — dole jsou dvě kulaté věci a pak se to prodlužuje. Musí to býti nůžky, jsou to nůžky.«

S jinou dámou provedl tento pokus: Její známá se dívala na kresbu a pokusná osoba ji popisovala: »Dva čtverce — jeden malý — jako židovské znamení — jeden čtverec -- jeden malý — jeden trojúhelník.«

Skutečně kresba obsahovala nahoře trojúhelník, obrácený úhlem vzhůru, od jeho zá-

kladny šly dolů dvě přímky a nasedaly na hoření stranu čtverce.

Percipient nakreslil v hlavních rysech úplně zdařilou kopii předlohy.

V pokusech W. Wasielewského (Telepatie und Hellsehen, 921.) se slečnou B. udala tato dáma po delším váhání správně agentem představovaný kartáček na zuby a champion.

Wasielewský představil si při setkání se slečnou B. společného známého. Po jistém tápání a pause řekla: »Něco tmavého, dlouhého vidím. Mohla by to býti postava v temně hnědém obleku. — Ano, je to člověk, teď dostává hlavu, obličej. Vypadá jako žid, neznám ho však!« Náhle se dá do smíchu: »Teď můžete přestat, vidím pana N. N.« — Wasielewský si skutečně tuto osobu představoval.

Také tóny a krátké melodie, jež si W. myslil, byly správně přeneseny, při čemž se snažil potlačiti tiché zpívání sevřením úst. Víme sice z pokusů Lehmanových, že je těžko takovému nehlasnému zpěvu zabrániti. přes to přenášení zvuků je poměrně prostým úkazem, srovnáme-li je s telepatickým přenášením složitých představ zrakových.

Třeba připomenouti, že všechny tyto pokusy dařily se pouze při malé vzdálenosti mezi agentem a percipientem.

Kapitola IV.

Telepatie.

1. Teorie.

Vůči těmto faktům třeba připustiti možnost, že určitý duševní stav, počitek, vněm, představa jsou přenášeny přímo z vědomí jednoho člověka do vědomí jiného člověka, že skutečně existuje čítí na dálku, nesprostředkované jakýmkoli z dosud známých smyslových orgánů.

Řekl jsem již několikráte, že telepatie není nezvratným faktem; stále ještě je možno, že se objeví, že překvapující zdary v přímém čtení myšlenek, v předešlé kapitole vyličené, spočívají na nevědomém smyslovém vnímání, nebo na šalbě a tricích, jež dosud ušly pozornosti badatelů.

Vezmeme-li však v úvahu úžasné výkony Piperové, o nichž dále bude řeč, nelze popřítí, že tíha evidence převažuje na stranu telepatie.

Přírodní věda je zde tudíž postavena před těžký úkol, vyložiti telepatické čítí podle svých principů, nemají-li býti tyto principy ze základu vyvráceny a otevřeny dveře nejpustší pověře a fantastickému blouznění. Je možno uznati telepatii a při tom zachrániti vědu?

Netoliko, že je to možno, ale telepatické úkazy přímo potvrzují ony poznatky, jež tvoří dosud základ psychologického vědění.

Telepatie tedy záleží v tom, že nějaký stav vědomí, počitek barvy, zvuku, bolesti, chuti, představa předmětu, kresby, čísla přenáší se přímo z vědomí jednoho člověka do vědomí jiného člověka bez prostřednictví smyslového vnímání. Bylo však již řečeno, že každému stavu vědomí odpovídá určitý proces nervový, nyní můžeme říci přesněji, každému počítku odpovídá podráždění určitého prvku nervové struktury, řekněme krátce, určitého neuronu, nervové buňky. Čiji-li v tomto okamžiku červenou barvu a budu-li ji čítí zítra, znamená to, že v obou případech je podrážděna táž buňka mého nervového systému.

Složité představě a myšlence, na př. představě nože nebo vzpomínce na matku, odpovídá podráždění ohromného množství takových jednoduchých nervových buněk, každá představa má za svůj nervový korrelát podráždění zcela určité skupiny neuronů.

Co nyní znamená, že počitek červeně ve vědomí jednoho člověka vzbuzuje stejný počitek ve vědomí druhého člověka?

To znamená, že podráždění určitého neuronu v mozku jednoho člověka působí podráždění podobného neuronu v mozku jiného člověka. Dva lidé dívají se do ohně. Plamen vzbudí v jich duchu stejný dojem, počitek červené barvy, proto, že světlo, jež vychází z plamene, uvede do podráždění v nervovém systému obou diváků

podobné nervové elementy, totiž elementy, jimž právě ve vědomí odpovídá červená barva. Aby představa červené barvy v duchu jednoho člověka vzbudila v duchu jiného člověka stejnou představu, je nutno, aby onen podrážděný element v mozku prvního člověka uvedl do podráždění podobný element v mozku druhého člověka stejně, jako jej uvede do podráždění světlo plamene.

Nyní: jak to přijde, že plamen červeného světla uvede do podráždění onen neuron, jemuž odpovídá počitek červené barvy. Proč neuvede do podráždění jiný neuron, jenž by vzbudil na př. počitek barvy žluté?

Prosím čtenáře, aby jediné tuto věc snažil se pochopiti, vše ostatní bude mu jasné.

Světlo záleží ve vlnění eteru, každé barvě odpovídá vlna určité délky. Vlna červeného světla je dlouhá 760 mm (miliontin milimetru), žlutého 577 mm, zeleného 501 mm, modrého 477 mm. A tu ony neurony jsou tak zařízeny, že mohou se dostatí do podráždění jenom vlnou určité délky a sice, jejíž chvění odpovídá jich vnitřnímu rytmu.

Tato poučka je jádrem známé Joung Helmholtzovy teorie barevného vidění.

Čtenář poněkud sběhlý v přírodovědeckém myšlení lehko jí pochopí, laikovi snad bude na prospěch tato analogie: Máme-li dvě píana v jednom pokoji a uhodíme tón na jednom z nich, ozve se týž tón též na druhém, ačkoli jsme se zde nedotkli kláves.

— Proč? Z důvodů resonance.

Ze zvučící struny vycházejí zvukové vlny, jež rozechví okolní vzduch a šíří se až k druhému pianu. Nuže, tato vzduchová vlna o určitém rytmu zasáhne sice všechny struny druhého pianu, do chvění však uvede pouze onu strunu, která je naladěna na stejný rytmus, a tato struna zazní.

Stejný pokus lze prováděti s resonátory. Jsou to duté kovové koule rozličného objemu, naladěné na rozličné tóny. Zní-li nyní určitý tón a my přikládáme k uchu po řadě rozličné resonátory, tu nám najednou zazní onen resonátor, jenž je naladěn na tón oné výše, to jest, jenž je schopen chvěti v stejném rytmu jako onen znějící tón.

Stejně je zařízen nervový aparát. Skládá se z ohromného množství smyslových neuronů, z nichž každý je schopen chvěti v zcela určitém rytmu, nebo lépe, může býti uveden po podráždění vlnou zcela určitého rytmu. Doléhá-li na naše smysly chaos podnětů z vnějšího světa a my víme, že všechny druhy energie záleží z vlnění rozličného rytmu, tu každý neuron se ozve pouze na onu vlnu, na niž je naladěn. Naše smysly jsou jakoby analysátory, jež vybírají z vnějších podnětů ony, na něž jsou zařízeny a na ně reagují.

Bez těchto předpokladů bychom vůbec nepochopili, jak se uskutečňuje smyslové vnímání, jak to přijde, že náš duch na světlo určité délky vždy reaguje počítkem červené barvy, na zvuk určité výšky vždy počítkem určitého tónu.

Je třeba jediné další hypotesy, abychom pochopili mechanismus telepatického vnímání, a sice této:

Aktivita podrážděného neuronu šíří se do okolí jako jistý druh záření, vlnění, působí silové pole, stejně jako elektrický proud. Tato hypotese jeví se tím pravděpodobnější, ježto víme, že nervová aktivita je provázena elektrickým napjetím. Toto nervové záření dosud sice objektivně zaznamenáno nebylo, snad proto, že množství síly, jež jsou jím vybavována, jsou příliš nepatrná, než aby působila na naše strojní aparáty.

Je však proto vyloučeno, že mohou působiti na citlivý nervový organism? Citlivost smyslových orgánů převyšuje několikanásobně vykonanost i nejjemnějších mechanických aparátů. Tak rozeznávají mnohá zvířata čichem látky, jež chemické analyse se jeví úplně stejnorodé. Langley zjistil, že v oboru zrakovém stačí vybavit světelný dojem energie, která by v mechanice nevyzdvihla pětatřicetinu miligramu o miliontou část milimetru. A dle Wiena rovná se práce, kterou vnímáme ještě jako tón o 3200 záchvějích za vteřinu energii, jež by zdvihla jednu stamiliontinu miligramu o miliontinu milimetru. Vidíme tudíž, že citlivý nervový aparát reaguje na energetické množství, jež nepůsobí ani na nejjemnější mechanické zařízení.

Při myšlenkových procesech jde o výměnu tak nepatrných chemických energií, že vůbec nejsou objektivně měřitelný. Není tedy překážek věřiti, že zcela mizivá množství zářivé energie,

vysílaná nervovými buňkami, uvedenými do podráždění, stačí, aby uvedla do podráždění neuronu v jiném mozku, a úkazy telepatické jsou-li pravé, jsou přímým důkazem, že taková action in distance, působení na dálku mezi rozličnými nervovými systémy se děje.

Obtíž je zde jediná.

Určitý počitek ve vědomí jednoho člověka působí stejný počitek ve vědomí jiného člověka. To znamená: podráždění určité buňky v mozku jednoho člověka uvádí do podráždění obdobnou buňku (obdobnou = takovou, která poskytuje stejný počitek) v mozku jiného člověka.

Je to možno? Proč energické vlnění, vycházející z určité buňky jednoho mozku, neuvede do podráždění všechny buňky v mozku jiného člověka, nýbrž jediné zcela určitou buňku? Odpověď je snadná. Poněvadž jediná buňka v mozku druhého člověka je naladěna na vlnění onoho rytmu, jež vychází z oné buňky prvního mozku, a to je právě ona buňka, která poskytuje stejný počitek jako ona indukující buňka. Jestliže světelnou vlnou daného rytmu uvedou se do podráždění analogické substance v obou nervových systémech, je zřejmo, že obě substance jsou naladěny na též kmitavý rytmus a tudíž vlna indukovaná podrážděním nějaké buňky může uvést do chvění pouze analogickou buňku v jiném mozku; proto počitek i představa červené barvy ve vědomí jednoho člověka musí vzbudit představu červené barvy ve vědomí jiného člověka.

Věc je úplně stejná jako při přenášení elektrických vln při bezdrátové telegrafii. Aparáty vysílající a přijímající stanice musí býti na sebe naladěny. Vysílá-li oscilátor jedné stanice elektrické jiskření určitého kmitočtu, neozve se ze všech stanic na světě žádná jiná nežli ta, která má zařízený resonátor na stejný rytmus.

Tuto teorii »laděného záření« na výklad telepatie probírá kriticky Dr. R. Tischner v knize »Monismus und Okkultismus«, Leipzig 1921, a odkazují čtenáře, aby si přečetl jeho argumenty proti ní; pozná, jak jsou bezpodstatné ve světle předneseného zde výkladu právě v bodech, na které klade autor největší váhu. Opakují: hypotéza, že nervové buňky jsou naladěny na vlnění rozličného rytmu je nejprimitivnějším předpokladem racionelního výkladu smyslového vnímání, tedy základní tesí normální psychologie. Lze-li hypotézy této použití též pro výklad zcela rozdílných úkazů telepatie, svědčí to nejen o její správnosti a vědecké ceně, ale též o oprávněnosti tvrzení, pronesených v úvodní kapitole této knihy: že každý nově objevený úkaz podřizuje se dosud známým zákonům přírodním a že nově odvozené zákony jsou jenom zvláštním případem zákonů již osvědčených. V celé přírodě, v universu dění hmotného i duševního platí jednotný řád a pravidelnost, a objevil-li lidský duch toto kausální sřetězení jevů na několika konkrétních případech, můžeme očekávat, že i v budoucnosti bude svět choditi po těchto predepsaných cestách. Proč? Svět je tak udělán, že poslouchá určitých ideí. Byl-li to ně-

jaký absolutní duch, jenž předepsal na počátku věcem jich běh a řád dle předem pojatého plánu, či zda tato jednotnost dění je založena v metafysické povaze věcí, je problém, jenž neleží v mezích těchto úvah.

Tuto jednotnost a souvislost přírodních zákonů, jimiž poznáváme průběh dění světového, nazýváme noetickým monismem a provedený zde pokus převéstí telepatické úkazy na známé zákony neuro-psychologické pěkně ilustruje jeho smysl.

Bylo třeba učiniti jediný předpoklad, že podrážděná buňka vysílá do okolí silové záření, zachovávající rytmus molekulárních změn, odehrávajících se v této buňce. Ukázal jsem, že tento předpoklad netoliko neodporuje známým fyzikálním zákonům, ale že je dokonce potvrzen analogickými úkazy elektrického záření. Když jsme však tento předpoklad přijali, jeví se nám telepatické čítí jako prostý důsledek zákonů, které ovládají psychologické dění v normálních, to jest známých a probádaných případech.

Telepatie přestává býti okultním, stává se přírodním úkazem.

Přednesená teorie činí nám srozumitelným přenášení jednoduchých počítků, jako barvy, chutí, bolesti.

Víme však, že citlivý percipient přejímal též představy předmětů, kreseb, karet.

Každá, i nejjednodušší představa záleží v podráždění velikého množství nervových elementů, a tu aktivita každého takového vysílají-

cího elementu musila by býtí přenesena na příslušný element v mozku percipienta.

Neruší se tyto částečné vlny vzájemně při přechodu z jednoho mozku do jiného? Víme z jiných ukazů, že se neruší. Zvuk, vycházející z orchestru, je takovým konglomerátem vzduchových vln nejrozmanitějšího kmitočtu. A přece ucho je přejímá odděleně, každou zvláště, jako soulad tónů, nikoliv jako nerozlišenou směs, v níž každý tón by ztratil svůj individuální charakter v celkovém dojmu. Nervový organism má tedy schopnost analysovati složené komplexy podnětů v jich konstituující složky, jako resonátor vybírá záchvěvy určité frekvence, obsažené v složité vlně zvukové.

Dále: telepatická schopnost je omezena co do složitosti vnímané představy. Jsou to jenom nejběžnější předměty domácího užívání, jež uhodla sestra Creerova. Třeba mozkový substrát těchto představ je velice složitý, lze se domnívati, že je redukován na několik hybných tendencí, jež možno telepaticky přenéstí. Představu pomoranče representuje jeho chuť, barva a tvar; z těchto tří prvků lze ji kombinovati. Představa klíče a jiných nástrojů záleží v pohybech, jimž otvíráme, páčíme atd. Bylo by absurdní domnívati se, že lze telepaticky přenášeti abstraktní myšlenky, nerepresentované nějakým konkrétním počítkem.

Uvidíme sice, že Piperová dovedla uhodnouti celé scény a události, ale zde musí přistoupiti k telepatické citlivosti další schopnost, to jest, umění konstruovati z několika málo tele-

paticky přejatých představových prvků složité celky vědomí.

Uhodnouti kartu, jednoduchou kresbu, patří k poměrně nejsnažším výkonům. Karta je určena barvou a číslem. A tu je pochopitelné, že malá čísla se poměrně lehkou přenáší jakožto počet rázů pozornosti, nervového napjetí. Tvar, kresba jest mentálně representována poměrně jednoduchou kombinací pohybů očních svalů. Vidíme tedy, že telepatické vnímání ani po stránce složitosti přenášených duševních předmětů nepůsobí zásadních obtíží.

Jedna další okolnost svědčí o správnosti přednesené hypotézy.

Jak budeme čísti, medium nesdělí nic jiného, nežli co ví někdo z přítomných. Myšlenka jiné osoby je tedy nezbytnou podmínkou telepatické inspirace.

Co je však překvapující, medium často poví ne to, co si sprostředkující osoba právě myslí a co si úsilovně přeje, aby medium odpovědělo, ale něco, na co právě agent nemyslí; posluchači jsou pak překvapení, dostane-li se jim z úst media zpráv o věcech, o kterých teprve ze svých vzpomínek se přesvědčí, že jsou správné a že o nich věděli. Latentní, zapomenuté vědomosti čte medium nejlépe z mozku svého agenta. Jak je to možno?

Bylo již pověděno, že vše, co se děje v mozku, neodráží se ve vědomí. V nervovém systému odehrává se v každém okamžiku mnoho fyziologických procesů, to znamená, mnoho rozlič-

ných neuronů je podrážděno, z nichž vstoupí do vědomí jako myšlenka nebo představa pouze ten proces, který nalézá otevřenou cestu do motorické sféry a uvádí do pohybu mluvidla a jiné orgány.

Nuže, neuron, jehož volná energie je odváděna a spotřebována na podráždění jiného neuronu (Mc. Dongall mluví v tomto smyslu o drenaži vzruchů), nevykonává takové »působení do dálky« jako neuron, jenž své napjetí nemůže vybití do sousedních buněk a má proto k dispozici větší množství energie, jež vyzařuje do okolí. Tedy nevědomý proces nervový má za stejných podmínek větší naději býti přenesen telepaticky do vědomí jiného člověka, nežli jiný současný obsah vědomý.

K stejnému výsledku dospívá Lehmann (Aberglaube und Zauberei 549.). Vidíme tedy, že překvapující úkaz, že medium lépe čte podvědomé myšlenky agenta nežli vědomé, nejen neodporuje známým zákonům o zachování energie, nýbrž přímo z nich vyplývá. Telepatická vnímavost percipienta zvyšuje se hypnosou, ježto v témž stavu je nervový organismus osoby velice citlivý. Stačí tedy na vybavení nervového podráždění množství zářivé energie, jež nestačí vybavití stejné procesy u normálních lidí. Lombroso dále tvrdí, že přenos je usnadněn v některých případech použitím alkoholických nápojů nebo kávy, jež stimulují nervová střediska.

Též zasluhuje zmínky fakt (Salvioli v Archivio di Psichiatria e Scienze Penali), že v somnam-

bulismu je nával krve k mozku větší, což by stejně svědčilo o větší dráždivosti nervových center.

2. Tušení smrti.

Účinek telepatické síly, záleží-li ve vyzarování nervové energie, rychle klesá ze vzdáleností. Je proto velice pochybno, může-li působiti na velikou dálku a je-li proto možno tušení smrti drahých osob, nalézajících se ve velikých dálkách od vnímajícího subjektu.

Skoro každý člověk dovede vyprávěti o tom, že dostal znamení, když příbuzného potkalo neštěstí nebo když dokonce v cizině umíral. Buď spadl obraz se stěny, nebo prasklo ve skříni, nebo měl nejednou příšerný pocit, jehož původu nedovedl se dopátrati, nebo slyšel, jakoby jej příbuzný volal, nebo se mu dokonce zjevil.

Později se percipient dověděl, že vskutku v tuto hodinu udála se smrt známé osoby, nebo že ji postihla neblahá příhoda.

Nebudu líčiti zaznamenané případy, takových tušení smrti; čtenář, chce-li se kochati strašidelnými historiemi, najde jich zásobu v knize »Phantasm of the living«, vydané Gurneyem, Myersem a Podmorem; neliší se většinou nijak od vypravování, jež slyšíme z úst skoro každého člověka, leda v tom, že halucinace je ověřena buď svědkem nebo že je protokolována. Nuže, jakou cenu máme přikládati těmto zprávám, je skutečně přímá souvislost mezi smrtí osoby a jejím zjevením se?

Zde třeba s důrazem připomenouti: Zprávy o tušení smrti, i kdyby byly sebe častější a kdyby percipient byl sebe přesvědčenější o jich pravdivosti, třeba přijímati velice skepticky. V kapitole o věštách bude promluveno o pramenech omylů, které se zde přiházejí. Předně: shoda mezi tušením a skutečně se přihodivší smrtí může býti hrou náhodné koincidence. Náhoda pak zde hraje tím větší úlohu, ježto osoba obyčejně ví, v jakých poměrech žije její známý a z různých okolností, jichž sama si často neuvědomí, může přijíti na myšlenku, že známý je v nebezpečí smrti. Žena lodníka stále žije ve strachu o život muže. Stále si maluje hrůzy, jež na něho číhají na moři, a její obavy jsou tím odůvodněnější, je-li zrovna bouřlivé počasí. Není tedy divu, že její tušení se někdy vyplní a že po případě je zde shoda časová mezi obavou a skutečně se přihodivší smrtí.

Dále: Nervosní osoby žijí ve stálém strachu o své milé. Matka není klidna, když dítě je na ulici, stále se bojí, že je přejede vůz nebo potká nehoda. Jsou-li její obavy bezpodstatny, zapomeneme na ně ihned, ale při nejbližší příležitosti chvěje se úzkostí dále. Nyní si však představme, že se její obava jedenkrát skutečně vyplní. Pak nemluví již o obavách neodůvodněných, ale tím více je přesvědčena, že dítě v úzkosti jí volalo, nebo že se jí zjevil jeho duch, opouštějící tělo.

Nejčastěji však jde o klam percipienta, jenž má původ v šalebné vzpomínce. Osoba se domnívá, že určitého dne viděla smrtelnou scénu;

ve skutečnosti však se spojí ex post událost, již se dověděla později, s určitou vzpomínkou z dřívější doby. O psychologických příčinách takové klamně vzpomínky bude promluveno později. Zde připomínám, že je nejčastějším zdrojem sebeklamu.

Nuže, není možno vyloučiti z ohromného množství zpráv o tušení smrti tyto případy, kdy jde o omyl a náhodu a na základě zbývajících »pravých« tušení rozhodnouti, zdali skutečně umírající člověk působí na ducha svého známého a nějakým způsobem mu dává věděti o svém stavu?

O podobný výpočet pokusili se r. 1884 Edmund Gurney a po něm komise společnosti pro psychologická badání za předsednictví prof. H. Sidgwicka.

Uvažovali takto: V Anglii a Walesu zemře denně jeden člověk z 19.000. Z 19.000 halucinací třeba tudíž očekávati, že se jedna splní během 24 hodin. Komité nyní vyloučilo všechny pochybné případy, jakož i vzalo ohled na zapomenuté halucinace nevyplněné a tu zjistilo, že se vyplní průměrem z 1300 halucinací 30, tedy 440krát více nežli bylo možno očekávati dle pouhého počtu pravděpodobnosti. Tuto shodu nelze vyložiti náhodou, a musí zde tudíž býti přímá souvislost mezi tušením a smrtí, již nelze vyložiti jinak nežli telepatii.

Domnívám se, že tento výpočet není správný, ježto komité považovalo za vyplněné halucinace též takové, které záležely pouze v sebeklamu

percipienta, zaviněném šalebnou vzpomínkou, a že tudíž poměr vyplněných halucinací je daleko menší.

Přes to ovšem nemohu vyvrátiti, že počet splněných tušení je stále větší nežli by vyplývalo pouze z náhodné koincidence a že tudíž třeba připustiti možnost, že skutečně existuje telepatické tušení smrti.

Působení telepatické síly na tak ohromné vzdálenosti, často s jedné polovice světové koule na jinou, je snad možno tím, že při tak vážné události, jako je smrt osoby, uvolní se tak ohromné zdroje síly, že jich intenzitu vůbec nelze srovnati s poměry experimentálními.

Víme, že v nebezpečí života, ve smrtelných úzkostech zvyšuje se úžasnou měrou duševní aktivita. De Quincey v knize »Konfese anglického požívače opia« vypravuje o své matce, jak v devíti letech se topila a již se dívala do jícnu smrti. V tomto okamžiku viděla celý svůj minulý život, s nejmenšími zapomenutými podrobnostmi, jakoby se obrazil před ní v zrcadle, ne posloupně, ale současně. Autor líčí, jak nejdříve proces zápasu a smrtelného dušení prošel nevědomě. Tento proces končil náhlou ranou v mozku, načež nebylo dalšího utrpení ani zápasu; ale okamžitě se zjevila jasná záplava světla, po níž přišla slavná apokalypsa plného minulého života.

V katolických náboženských spisech čteme, že bůh poprává lidem v okamžiku náhlé smrti milosti, že si vzpomínají na všechny své minulé časy a že mohou litovati svých hříchů. Jak

správné poznání vězí v této víře dogmaticky využité.

Je proto úplně možno, že ve smrtelném zápasu, kdy všechen mozek soustředí svou energii do jediné myšlenky na vzdálenou drahou osobu, a kdy shock hrůzy je tak značný, že tato energie se nemůže vybití do vzpomínkových procesů, přeměňuje se v záření tak značné intensity, že může překonat i veliké vzdálenosti a vyvolat ozvěnu v citlivém nervovém aparátu percipienta. Je ovšem velice těžko pochopiti, že existuje citlivý raport právě mezi dvěma osobami, byť si byly i sebe více srdcem blízké.

Máme se domnívati, že existuje stálý citový kontakt mezi nimi, i kdyby je oddělovalo moře i země? Že jich mozky jsou na sebe naladěny jako dvě jiskřivé stanice, z nichž každá se ozve jenom na elektrickou vlnu, vycházející z jiné, i kdyby prostor mezi nimi byl zmítán výboji nekonečně větší síly?

Ať je věc jakkoli a ať budoucnost přinese jakékoli osvětlení záhad, jež jsou dosud zahaleny tmou nevědomy, v jednom směru je jistě toto telepatické tušení smrti omezeno: umírající osoba nemůže sdělití svých myšlenek ani vymalovat v duchu percipienta okolnosti a scénu, v nichž se smrtelný zápas děje. Můžeme býti jisti, že kdyby chtěla vzdálenému příbuznému něco sdělití, že její telepatická schopnost by byla ochromena, prostě proto, že uvolněná mozková energie by se spotřebovala na procesy ve vlastním mozku a roztříštila se na zářivé vlny nepatrné intensity.

Slyšíme-li často, že percipient viděl podrobně scénu smrti, můžeme býti jisti, že jde buď o náhodou nebo sebeklam, jak o tom bude ještě řeč v kapitole o věštbách.

Pouštím se do těchto choulostivých úvah, kde žádná přesně zjištěná fakta nemohou býti vodítkem, ne proto, abych hověl fantastickému puđu svých čtenářů a odměnil je za strohé vědecké kapitoly knihy, ale proto, abych bránil neoprávněné pověře.

Snažím se připustiti, co je možné, až po samé hranice možnosti, abych mohl ukázati na linii, kde počíná illuse, poblouznění a pověra.

Máme však také zprávy o tom, že visuální halucinace mohou býti telepaticky vzbuzeny vůlí odesílatele.

Člen společnosti pro psychická badání, jmenovaný již W. S. Moses, přál si jedné noci, aby se zjevil příteli, vzdálenému několik mil, jenž nebyl před tím zpraven o zamýšleném experimentu.

Téhož času viděl přítel vyvstati před sebou postavu Mosesa a když se díval užaslý, fantom zmizel.

Po druhé byl pokus opakován se stejným úspěchem. Rok nebo dva později S. H. Beard (rovněž člen společnosti) provedl řadu podobných pokusů s naprostým úspěchem. Kdysi byl fantom Beardův spatřen a poznán dvěma osobami v pokoji, z nichž žádná nevěděla, že Beard, několik mil vzdálený, se snažil úsilím vůle zjevití se. Tyto případy jsou zaznamenány v citované knize Gurneye, *Phantasm of the Living*,

sv. I. a zmiňuje se o nich W. James ve velké psychologii I. str. 131., nedoveda si o nich učinit úsudku.

Vadou pro jejich průkaznost je, že byly vesměs provedeny a zkoumány přesvědčenými spiritualisty, jichž soud mohl býti zakalen předpojatým míněním. Najmě není zjištěno, zda agent i percipient předem a od sebe neodvisle zaznamenali přesnou dobu experimentu, čímž by byla vyloučena možnost, že shoda byla zdánlivá, že některý z účastníků přizpůsobil svou vzpomínku zprávě později obdržené.

Avšak i když připustíme, že agent na vzdálenost několika kilometrů dovedl osobám vnuknouti myšlenku na sebe, viděné zjevení je zde vždy duševní halucinací percipientů. Nepředstavovalo agenta v situaci, ve které zrovna byl, když si přál se zjevití, nemohl sdělit ani nejjednodušší myšlenky. Chorobně citlivý duch percipientův — a okolnost, že byli ve stavu takového předráždění, budí pochybnost, neočekávali-li zjevení a nebyli-li přece poněkud informováni o úmyslu Mosesově —, vykouzčil živou halucinaci osoby, na niž vzpomínka, třeba vzbuzená telepaticky, vyvstala jim na myslí.

Těchto několik kritických poznámek, i když neuvádí v pochybnost telepatické působení samo, přece ukazuje, že i případy nejpřesvědčivější a nejurčitěji ověřené dopadnou jinak, podrobíme-li je psychologické analýze. A jak kusý a klamný je každý fakt, uvádí-li pouze pozorovaný výsledek, nikoli všechny okolnosti, závažné pro jeho posouzení! Přes to musí psycho-

logie přijati telepatii jako velice vážnou vědeckou hypotesu, snad by bylo možno říci i jako dokázaný fakt. Úlohou její je pouze prozkoumati, jak daleko sahá telepatické působení, za jakých podmínek se děje, jaké myšlenky mohou býti přenášeny; a tu ovšem její závěry budou poněkud zdrženlivější nežli přesvědčená víra nekritických spiritistů. A především: jde o zjištění a vědecký výklad fakta. Tím energičtěji třeba odmítnouti důsledky a spekulace, jež z fakta se činí a jež dávají vzniknouti pověrám, nedůstojným kulturní výši doby.

3. Medium Piperová.

Nejdůležitějším pramenem pro vědecké zkoumání okkultismu je paní Piperová z Bostonu v Americe, netoliko proto, že nadnormální vědění, které projevovala ve svých výpovědích, daleko přesahuje výkony běžných medií, ale nanejmé proto, že byla vyšetřována za nejprísnějších kontrolních opatření a od nejmázejších badatelů, tak že se zdá vyloučeno, že by si pomáhala klamem, úskoky nebo že by byla přehlédnuta jakákoliv okolnost, podstatná pro posouzení jejích výkonů.

Její schopnost se projevila r. 1884, když hledala lékařskou pomoc u slepého media Mr. Cocke, jenž byl ovládán duchem francouzského lékaře. Tu upadla do nevědomí a byla posedlá duchem indiánského děvčete. Pak se vyvinula v privátních kruzích jako mluvící medium a byla obyčejně ovládána duchem jakéhosi Dra. Phinuita. Prof. W. James konal s ní r. 1885 25 se-

zení a přivedl k ní pod nepravým jménem mnoho osob, o nichž dovedla podati překvapující zprávy, týkající se jejich soukromého života i příbuzných. James uzavírá své vyličení případů slovy: »Jsem přesvědčen o poctivosti média i o pravosti jejího transu. Ačkoli jsem s počátku byl nakloněn věřit, že zdařilá sdělení, jež podávala, jsou buď šťastnými shodami, nebo že spočívají na tom, že znala účastníky i jich poměry, věřím nyní, že je nadána dosud neznámou silou.«

Pak s ní experimentoval Dr. Hodgson s použitím všech myslitelných prostředků opatrnosti, najal na týdny privátní detektivy, aby zjistili, zda Piperová nebo její příbuzní neopatrují si informace o účastnících seancí; nebylo nic takového objeveno.

R. 1889 byla pozvána do Anglie, v kteréžto cizí zemi musilo jí býti velice za těžko opatřiti si potřebných informací, i kdyby se o to pokoušela.

Při přistání v Liverpoolu byla přijata profesorem O. Lodgem a přivezena do domu F. Myerse v Cambidgi. Zde bylo přijato nové služebnictvo, které ničeho nevědělo o rodině a jejích záležitostech, nejstarší devítileté dítě též nemohlo poskytnouti mnoho zpráv. Všechny fotografie, alba byla odstraněna. Seance počínaly o 9. hodině ranní a cizinci byli přímo vedeni do pokoje k Piperové a představeni jí pod nepravým jménem.

Přes to sezení měla stejně zdařilý průběh jako v Americe. Je sice pravda, že Piperová

v rozpacích pokoušela se hádati nebo lákati signály často s neobratnou zřetelností, přes to její neúspěchy nemohou býti ani zdaleka tímto způsobem vysvětleny.

Při sezení přihlásí se zástup domnělých duchů, aby použili těla media za nástroj k dorozumění se s přítomnými; většinou se vydávají za zemřelé přátele nebo příbuzné účastníků sezení; my ovšem víme, že jsou pouze projevem podvědomých vrstev duše media. Tito domnělí duchové překvapují tím, že prozrazují lecos, co může věděti pouze přítomný jich přítel, kdežto všem ostatním přítomným, i mediu samému, nemůže to býti známo. Jsou to rozličné intimity a podrobnosti ze soukromého života, jichž by špehoun nedovedl lépe vypátrati.

Piperová poznala 30 lidí, kteří byli přivedeni do sezení pod nepravým jménem jakožto známé zemřelého Dra. Georga Pelhama, jehož duch jí právě ovládal a ani jedné osoby nepozdravil Pelham jejími ústy jako svého známého, která v životě nepřišla s ním do styku. Když přišli pod cizím jménem jeho rodiče, pozdravil je duch ihned slovy: hola, otec a matka.

Známí Pelhamovi měli dojem, že se médium chová tak jako jejich zemřelý přítel; na př. ruka media odštinuje předměty stranou zvláštním stíravým pohybem ruky, bubnuje v rozpacích na stůl, jako to dělal skutečný Pelham; vůbec projevuje v myšlení, řečech i pohybech otevřenou, důvěřivou a buršikosní povahu svého kontrolovacího ducha. Napodobuje též charakteristické posuňky zemřelé osoby.

Jak se s nimi seznámila, když onu osobu za živa neznala? I když přičteme lecos na účet autosugesce verifikanta, jenž nahodilou podobnost v citovém rozrušení pokládá za přímlou kopii osobnosti zemřelého přítele, zůstává zde hodně nevysvětlitelného. Musíme se domnívat, že přítomný Hodgson byl v sezení pod živým vlivem vzpomínky na Pelhama a že sám nevědomky napodobil lecos z jeho vnějšího chování v řeči i pohybech.

Že Piperová z těchto úloмок dovedla skombinovati, ovšem bezděčně, chování Pelhama svědčí jistě o její úžasné kombinační schopnosti. Nesmíme ovšem zapomenouti, že pokusy s duchem Pelhanovým děly se po drahnou dobu a že tudíž měla Piperová příležitost opatřiti si postupně v sezeních samých mnoho takových informací o jeho osobě a vžití se do ní.

Při tom třeba připustiti, že tyto pohybové reakce převzala Piperová telepaticky z ducha Hodgsonova, že je tedy možný přenos obrazů a pohybových představ stejně jako myšlenek s tím omezením, které jsme již učinili dříve, že totiž medium vnímá telepaticky pouze určité prvky představové, jednoduché počítky a pohyby a že zůstává vyhrazeno jeho tvůrčí fantasmii skombinovati z nich souvislé zprávy, myšlenky, představy i způsoby chování se.

Duch jistého Marble slíbí mediu v transu, že se jí ukáže v bdělém stavu, a skutečně medium jej pozná příštího dne mezi předloženými fotografiemi, ačkoli jej v životě nikdy neviděla. Ovšem, některý z přítomných účastníků jej zná

a vnukl jí v transu jeho obraz, nebo v bdělém stavu jí telepaticky sdělil, že je to on.

Důležitější je, že medium uhodne, na co právě nemyslí nikdo z přítomných a co je pouze uloženo v jich latentní paměti. Mr. Mc. Donough se doví ústy Piperové od svého zemřelého bratra, že ve stěně jeho domu pod okenním prknem je skulina; skutečně se štěrbina později najde a je opravena. Možno se domnívati, že Donough si skuliny již dříve všiml, nevěnoval však jinak zaměstnán věci pozornosti; vněm mu však teprve později prostřednictvím media vstoupil do paměti.

Často se stává, že medium odpoví, čeho tazatel neočekává, co přes to s otázkou souvisí a o čem tazatel ví. Je tázáno po někom a sdělí něco o jiné osobě stejného jména.

Kdysi předložil Hyslop Dr. Hodgsonovi otázku, zdali se zemřelý otec Hyslopův ještě pamatuje na nějakého Coopera, již Hodgson v nepřítomnosti Hyslopově předložil duchu jeho otce. Otec na to mluví o svém příteli, s nímž se bavil o theologicko-filosofických otázkách. Syn nedovede však v těchto odpovědích naléztí smyslu a ptá se proto později přímo, zda se otec pamatuje na psa, jenž zadával ovce. Nyní se vysvětlí nedorozumění, kdežto syn měl na mysli souseda jménem Coopera, s nímž se otec ocitl ve sporu, ježto jeho pes zakousl mu ovce, mluví otec o svém příteli. Otec se omlouvá a prohlašuje, že nemyslel na tohoto Coopera, ježto nebyl jeho přítelem ani příbuzným.

Prof. Nicholson ptal se v seanci, jaké slovo je vryto do prstenu jeho matky. Myslíl při tom na prsten, který matka stále měla na prstě a který nyní po její smrti sám nosil. Místo tohoto slova bylo jmenováno jiné, o němž si tazatel vzpomněl, že bylo vryto na jiném prstenu, jež kdysi obdržel od své matky a který ztratil. Případ je tím pozoruhodnější, že Nicholson ono slovo skoro zapomněl a že v sezení na ně jistě nemyslíl.

Zde máme doklady pro úkaz, jenž byl uveden již dříve, že totiž médium snadněji přejímá podvědomé, latentní vědomosti z ducha svého agenta, a upozorňuji zde na výklad tohoto úkazu tam podaný.

Tím se stává, že duchové, mluvící ústy nebo píšící rukou Piperové, zapomínají na důležité události ze svého života, jež by bezpochyby musily vědět, ale mají báječnou paměť pro maličkosti a nahodilosti. Dr. Phinuit, francouzský lékař z počátku 19. století, nezná tehdy obvyklých léčiv, George Pelhalm zapomíná název vlastních spisů, ale poznává své knoflíčky od košile. Sdělující agent jistě myslil na názvy spisů, když se na ně Piperové ptal, nemohl však za to, že Piperová, hovíc svému ženskému zájmu, vylovila z jeho podvědomí nicotnou vzpomínku.

Duch básničky George Eliot prohlásí, že se na onom světě setkal s Adamem Bede, ale neví již, že toto jméno neoznačuje skutečné osoby, nýbrž že to románová postava jejího díla.

Doklad o tom, jak Píperová si samostatně kombinuje svá sdělení z představovaných a slovních prvků telepaticky převzatých, při čemž se jí ovšem snadno přihodí umělecké nedopatření.

V přítomnosti pana J. Mitchella projeví se jeho zemřelý syn Jiří; nemůže si vzpomnouti na své bývalé přátele a na cesty, které konal za živa.

Když však jsou mediu podány jeho stříbrné hodinky, ohmatá medium vnitřní stranu krycí stěny a duch si vzpomene vrytých písmen G. S. M. v jiných hodinkách, na něž otec nyní nemyslí.

Dr. R. Baerwald (Okkultismus, spiritismus a podvědomé duševní stavy, *Aus der Natur und Geisteswelt*, Teubner, 1920) připomíná, že na takovýchto psychologických nemožnostech troškotá spiritistické vysvětlení. Ale netroškotá psychologické vysvětlení. Úkazy svědčí o tom, že v mozku člověka odehrává se v jediném okamžiku veliké množství myšlenkových procesů, z nichž jenom malý počet se pozdvihá k plnému vědomí, že však právě ony podvědomé, ryze fyziologické procesy jsou nejsnadněji telepaticky přejímány.

— Nejinteresantnější případ popisuje profesor Lodge: »Mám strýce, nyní velice starého muže: z velké jeho rodiny žijí nyní pouze on a dva bratři. Nevlastní bratr umřel mu asi před dvaceti lety. Žádal jsem jej, aby mi poslal něco, co patřilo tomuto nevlastnímu bratrovi. Jednoho dne obdržel jsem ranní poštou podivné staré hodinky, jež zemřelý bratr nosil a jichž si velice vážil; téhož rána, dříve nežli kdo něco slyšel

o hodinkách, podal jsem je Piperové, jakmile upadla do transu.

Ihned bylo odpověděno, že hodinky náležely jednomu z mých strýců, o němž byla řeč již v dřívějším sezení a jenž umřel nehodou; že měl Roberta, svého dosud živého nevlastního bratra, velice rád, a že by s ním rád vstoupil do spojení.

Po mnohých obtížích a nezdařilých pokusech podařilo se Dru. Phinuitovi, jenž právě ovládal Piperovou, udati jméno Jerry. (Pozorujme opět, že představy, na které agent nejúsilovněji myslí, jsou nejobtížněji telepaticky přijímány). Nyní jakoby nová osobnost vstoupila do vědomí media: »To jsou mé hodinky, Robert je můj bratr a já jsem zde. Strýc Jerry, moje hodinky.«

Lodge pokračuje: »Tím jsem patrně vstoupil do spojení s někým, kdo byl nyní domnělým příbuzným a jehož jsem za posledních let znal jako slepce, jehož dřívější život mi však byl úplně neznám. Vyzval jsem proto, aby k zjištění své totožnosti vypravoval všední události ze svých chlapeckých let. Souhlasil a v několika dalších sezeních sdělil kontrolujícímu duchu Phinuitovu několik maličkostí, podle nichž by jej mohl bratr Robert poznati.

Sdělení o slepotě, nemoci a hlavní příběhy životní byly pro můj účel bezpodstatny; podrobností dětství, které se udály před dvěmi třetinaми století, byly mi však úplně neznámy. Můj otec byl nejmladší z rodiny a znal oba bratry pouze jako dospělé.

»Strýc Jerry,« udal rozličné skutečnosti; na př. společnou plavbu bratří v zálivu, při níž byli

v nebezpečí utonutí; zabití kočky na Smitově poli; že měli malou pušku a zvláště dlouhou kůži hadí, která dle jeho mínění je nyní v majetku Robertově. Všecky tyto údaje byly více nebo méně potvrzeny.

Zajímavě však je, že nevlastní bratr, od něhož jsem obdržel hodinky, nemohl se na vše upamatovati. Vzpomněl si na plavbu v přístavě, ačkoli byl při ní pouze divákem. Též si vzpomněl, že měl hadí kůži v krabici; kde však nyní je, nevěděl. Zabití kočky však popřel a na Smitovo pole se již též nepamatoval. Ježto však jeho paměť často selhala, optal se svého druhého dosud žijícího bratra Franka, dřívějšího kapitána v Cornwallu, zda něco ví o všech těchto příhodách, ovšem neudal mu důvod dotazu.

Výsledkem dotazu bylo, že existence Smitova pole, místa v blízkosti jejich rodiště, kde si obyčejně hráli, byla určitě prokázána, stejně si Frank vzpomněl na zabití kočky. Posléze byly zjištěny všecky podrobnosti plavby v přístavu, v blízkosti mlýnského potoka. Frank a Jerry byli hrdiny tohoto odvážného kousku.

Některé udané skutečnosti nemohly býti potvrzeny; některá sdělení byla určitě klamná.

Nepatrnou věc mohl jsem sám kontrolovati, která je přes to významna, ježto o ní nikdo nemohl věděti. Phinuit mě žádal, abych hodinky vyjmul ze schránky a prohlédl je při dobrém světle; že spatřím v blízkosti držadla několik zářezů, které prý učinil Jerry nožem.

Skutečně se tam ukázalo několik rýh. Sám jsem před tím nikdy hodinek neprohlížel, ježto

jsem se varoval, aby bylo na ně hmatáno cizí rukou.

Pí. Piperová jich v bdělém stavu vůbec nespatriła, stalo se to teprve ke konci seanci, kdy jsem nechal úmyslně hodinky ležeti na stole, když se probudila z transu; prohlížela je s přirozenou zvědavostí, a jak se zdá, po prvé si uvědomila jich existenci.«

Tento podrobně vylíčený případ je jistě nejpozoruhodnější, jenž je vůbec v sezeních Piperové zaznamenán; neboť zde byla učiněna sdělení, o nichž nevěděl nikdo z přítomných; ale věděla ovšem o nich jiná osoba na vzdáleném místě: buď strýc Robert nebo Frank, a není tudíž vyloučeno, že mohla býti od nich zpráva telepaticky přenesena buď přímo do vědomí Piperové nebo prof. Lodgea. Obtíž je zde jiná. Prohlásili jsme za vyloučeno, že by mohly býti přenášeny z veliké vzdálenosti myšlenky a představy tak složité, jako je »Smithovo pole«, hadí kůže, zabití kočky.

Vyvrací citovaná zpráva toto tvrzení, jež vyplývá z teoretických úvah?

Domnívám se, že nesmíme souditi tak ukvapeně. Je skutečně zcela jisto, že agent prof. Lodge historek o plavbě v zálivu, zabití kočky a p. nikdy neslyšel od svých strýců nebo rodičů? Jistě je zapomněl a v okamžiku sezení nevěděl, že o nich ví, ani později si na ně nedovedl vzpomenouti.

Tím však není vyloučeno, že byly zachovány v organisaci jeho nervového systému.

Máme dosti dokladů proto, že události zdánlivě úplně zapomenuté vybaví se v horečce, deliriu i transu. Známý je případ služky, která v horečce jala se pronášeti věty latinské, řecké i hebrejské, ačkoli jazyků těchto nikdy nestudovala, ani si nemohla vzpomenouti, že by jich kdy slyšela. Bylo však zjištěno, že v mládí byla ve službě u pastora, jenž věty ty pronášel, připravuje se na kázání.

Tyto zkušenosti nutí některé psychology domnívati se, že zapomenutí vůbec není možné. Že nervový organism vše, co jednou přijal, podržuje až do smrti, že pouze reprodukce, vzpomínka na tyto události je znemožněna vlivem různých okolností.

A dala-li se v mozku Lodgeově v době seance fyziologická reprodukce těchto vzpomínek, byly-li obnoveny hmotné stopy minulých, dávno zapomenutých představ, není možno, že právě tyto fyziologické procesy byly přeneseny do mozku Piperové a že její ústa stala se takto citlivým heteroskopem nervových procesů, odehrávajících se v jeho mozku?

Víme z předešlých případů, že medium loví nejsnadněji podvědomé myšlenky agenta; zde jde jenom o zjištění, zda Lodge někdy se dověděl o příhodách, které Piperová sdělila; a důkaz, že se o nich nedověděl, ovšem podán není; soudím proto, že po náležitě kritice ani tento kuriosní výkon Piperové nepřesahuje možnosti daných přednesenou teorií, že totiž medium nemůže sdělit, co neví, nebo nevěděl někdo z přítomných.

V této věci byla Piperová podrobena přímé zkoušce. Miss H. Wild napsala r. 1886 několik dní před svou smrtí dopis, jež zalepila a nečtený dala Jamesovi. Piperová byla po smrti pisatelky vyzvána, aby udala jeho obsah. Duch Phinuit sice řekl, že mluvil s Wildovou, ale jeho sdělení o obsahu dopisu bylo úplně falešné. Podobný pokus provedly sestry Blodgettovy. Jedna z nich sepsala na smrtelné posteli dopis, zapečetila jej a dala své sestře. Ta jej odevzdala Jamesovi zároveň s několika předměty zemřelou používanými, které Piperové mohly býti nápomocny při vypátrání jeho obsahu. Piperová udala rovněž plné jméno pisatelky (přítomný James je znal!) a když se po několik týdnů utíkala k vytáčkám, diktovala pak něco, co se ani v nejmenším nepodobalo obsahu psaní. Duch zemřelé osoby nedovedl tedy Piperové ničeho sdělití.

Z nejpodivuhodnějších sdělení je toto:

Duch zemřelé Elisy Y. vede písíci ruku Piperové a oznamuje, že její příbuzný F. zemřel minulého dne. Hodgson, jenž právě s Piperovou pracoval, dověděl se o jeho úmrtí teprve druhého dne z novin. Elisa Y. rukou Piperovou sděluje, že se svému příbuznému zjevila před smrtí a že k němu mluvila; opakuje dokonce, co mu řekla.

Hodgson ukázal tuto zprávu příteli a tomuto vypravoval po dvou dnech pán, jenž byl přítomen smrti F., že F. ve smrtelném zápase vykřikl, že vidí Elisu Y. a že slyší ji něco mluvití. A co mu prý řekla, byla táž slova, která sepsala ruka

Piperové, dříve nežli Hodgson mohl něco o nich vědět.

Nuže, neplyne z této události přímo, že z Piperové mluvil skutečně duch zemřelé Elisy Y.? Mohl někdo jiný podati zprávu o slovech, jež duch k příbuznému promluvil v hodině smrti?

Ano a sice umírající F. sám přenesl na Piperovou telepaticky slova, která slyšel v smrtelné halucinaci.

Případ netoliko že není záhadnější nežli jiné, naopak je velice cenný proto, že nám přímo ukazuje, kde máme hledati původ telepatických sdělení, jichž nenalézáme v zásobě vědomostí osob, které jsou s Piperovou v přímém styku.

Domnělý duch Elisy Y. projevoval se dávno Piperovou rukou. Může býti, že podal o svém minulém životě zprávy, o nichž nemohlo býti vypátráno, že by je znal kdokoli ze žijících. Nuže, F. přihlásil se sám v posledním okamžiku jakožto kontrolující inteligence Piperové. Je jistá věc, že Piperová byla s ním již dlouho v telepatickém spojení a že velice snadno přejímala jeho myšlenky o Elise Y. Je dnes velice těžko zjistiti, jak se dostala s tímto panem F. do telepatického raportu.

Kdyby bývalo včas zjištěno, zda s ním byla kdy v osobním styku, či zda byla ve styku s Elisou Y., dokud žila, jaký byl poměr pana F. k Elise Y. atd., může býti, že by bylo vneseno světlo do mnohé záhady. W. James jistě byl výtečným psychologem. A přece opomenul zjistiti nejdůležitější okolnosti, poněvadž neznal linie,

po níž se mělo dít pátrání, neměl pracovní hypotese pro výklad telepatických fenomenů.

Kdož ví, kolik bylo lidí, kteří z blízka i větší dálky měli střídavě telepatický vliv na Piperovou. Třeba se domnívat, že byla ve spojení se známými a nanejvýš s rodiči Pelhamovými, poznala-li je při prvním osobním setkání. Přímý důkaz proto nalezneme na dalších stránkách; Piperová neznala ani jmén svých inspirátorů, ani neměla ponětí o jich osobní existenci. Své vidiny, reverie a nejtajnější myšlenky přenášeli na její citlivý mozek. Domnívajíce se, že jsou ve styku s drahým zemřelým, přenášeli všechno napjetí svého citu, myšlenky a vůle na ženu jim samým neznámou. Proč právě na ní? Kdož to ví. Snad duševní příbuznost mezi médiem a předmětem jich vzpomínky zde sprostředkovala styk. Snad jich myšlenka vyzařující do prostoru, našla zrovna citlivý přijímací aparát a opatřila podvědomí Piperové vědomostmi, jež jí stačily na několik seancí.

Snad jednou náhodně zjednané spojení upevnilo akord mezi oběma mozky, takže medium i v budoucnosti bylo citlivější vůči nervovým záchvěvům svého neznámého inspirátora nežli vůči jiným »myšlenkovým fragmentům, potulujícím se prostorem«. To jsou vše dohady a fantasmie a musíme přenechatí budoucnosti, aby z nich udělala pevné vědecké teorie.

Čtenář však vidí, že ani přísná věda nepostrádá romantické noty, že i hrubé myšlení o hmotě může rozpjatí křídla fantasmie a unášeti ducha k tajemným dálkám mystických vidin.

Hodgson, Sidgwicková a jiní pomáhají si v těchto případech, kdy medium uhádne věci, jež nemohou býti známy nikomu z přítomných, hypotesou »skřížené telepatie« (cross-telepathy, télépathie à trois). Přítomný účastník schůze slouží zde za převodní stanici pro telepatické spojení mezi mediem a původním vzdáleným sdělovatelem, jenž není znám mediu, ale pouze prostředníku.

Nezdá se mi tato hypotéza oprávněna, domnívám se spíše, že medium je v přímém telepatickém raportu s původním sdělovatelem; je věcí náhody, zda dosáhne spojení s osobou, na níž je tázáno, nebo jejíž předmět je jí podán; když však spojení jest jednou zjednáno, jsou její zprávy podivuhodně přesné a bohaté, ačkoli zase se týkají pouze věcí, na něž si sdělovatel právě myslí. Kdyby byl materiál, jež máme o výkonech Piperové, zkoumán po této stránce, jistě by se přišlo k překvapujícím výsledkům.

Obyčejně účastníci sezení přinášeli medailony, knoflíky, jehlice, ústřižky vlasů nepřítomných nebo mrtvých osob. Medium ohmatá předměty a dovede udati nejen jméno, ale též rozličné podrobnosti ze života jich majitelů.

Často byla věc zařízena tak, že účastník A. něco přinesl, co mu dala jiná osoba B., předmět však náležel jiné osobě C. a A. naprosto nevěděl, že pravým majitelem byl C., často jej ani neznal. Přes to podala Piperová většinou přesné údaje o osobě a minulosti C. tak pravidelně, že se nelze ubrániti dojmu, že byla v telepatickém spojení s osobou C.

To potvrzuje naše dřívější tvrzení, že na ni působily vlivy osob, kterých vůbec neznala.

Záhada leží v tom: Jak je možno, že ohmataný předmět zjednal telepatické spojení mezi ní a jeho neznámým majitelem? Nuže, o tom nedovedeme pověděti nic určitého.

Máme se domnívati, že na něm ulpělo něco charakteristického z jeho osobnosti, co nyní vyznačuje do mozku Piperové a je pro ni znamením, že z mnoha telepatických vlivů, jež přijímá současně její nervový system, pochází jeden z téhož pramene? Co je ono charakteristické? Nějaký druh nahromaděné zářivé energie, již zanechává osoba na předmětech, s nimiž často zachází?

K těmto názorům kloní se hypotese, známá pod jménem »Psychometrie«; dle ní jsou takové předměty (influences) napojeny nějakým zářením, eterem, magnetismem nebo »nervovým duchem«, takže citlivý člověk dovede z nich vyčísti životní historii majitele. Mou úlohou je nikoli másti čtenáře a sváděti jej k fantastickým pověrám, nýbrž ukázati mu rozumnou cestu k poznání těchto záhad.

Psycholog Stanley Hall podvrhl za předměty, jež měly patřiti Hodgsonovi, podobné z vlastního majetku; ale duch Hodgsonův nepostřehl této záměny a používal falešných influencí ke zprávám o Hodgsonovi; čerpal totiž ze svých starých zásob nebo lovil ve vědomí Stanley Halla.

Tedy z předmětů samých nevyčte médium zhola nic. Když však skutečně médium podává

zprávy o osobě, jež není známá nikomu z přítomných, pak je nezbytna domněnka, že vstupuje do telepatického spojení s osobou jich majitele. Ale že tyto předměty napomáhají nějak k tomu, aby toto spojení bylo zjednáno, nelze popřít.

Jak však toto spojení se děje, o tom nemáme tušení. Je však lépe zaujmouti vůči tomuto, konečně vedlejšímu problému vyčkávací stanovisko, nežli uchylovatí se k ukvapeným hypotézám, jež by jenom mohly rušití nepředpojatý chod dalšího badání.

Což pak všechno musíme věděti najednou? Máme se chovatí jako nedočkavé děti? Nestačí-li nám naděje, že lidské poznání, jemuž dosud se podařilo rozřešití tak zavilé záhady, přijde na kloub i těmto hádankám?

Ke konci uvádím ještě několik pokusů, které byly úmyslně scenovány tak, že nikdo z přítomných nemohl věděti o věcech, o nichž Piperová podala zprávu.

Duch G. Pelhama nabídl se několikráte, že bude střežití přítomné osoby a v nejbližší seanci sdělí, co dělaly. Tak střežil kdysi vlastního, ve Washingtonu žijícího otce a zvěstoval potom, že otec odnesl jeho, Dra. Pelhama, fotografii k malíři, aby jí dal kopírovatí.

Tato zpráva se později ukázala správnou, ačkoli otec Pelhamův nikomu, ani své ženě, neprozradil svého jednání. Přímý důkaz, že Piperová byla ve stálém telepatickém raportu s otcem Pelhamovým.

V jiném případě sdělil G. Pelham, co dělala pí. Howardová v době sezení: že psala jeho matce, jakož i jiné dámě, že vybrala jednu z Pelhamových knih, listovala v ní a řekla: »Jiří, jsi zde, vidíš, co činím?«

Všechna tato konání skutečně pí. H. provedla, jenom, že ne v okamžiku seance, ale o 1—1½ dne dříve.

Inspirace, kterou přijala Piperová od tohoto agenta, uvolnila se až po několika dnech. Zdali pak Piperová již dříve o ni nevěděla a čekala s jejím prozrazením až na pozdější dobu, kdy způsobí větší efekt? Kdyby tomu tak bylo, svědčilo by, že medium ani ve stavu transu neztrácí své přirozené chytrosti a ví, že je předmětem zkoumání.

Takováto sdělení se vždy nedaří; v citovaných případech se jim dařilo proto, že medium bylo ve stálém a proto spolehlivém telepatickém raportu s osobami, jež střežilo.

Podobný případ sděluje Andrew Lang (Proceedings sv. 15. str. 48.). Byl přítomen sezení, ve kterém medium Angus vidělo v krystalu, co její příbuzní dělali v Indii před dvěma nebo třemi týdny; udání bylo den poté potvrzeno listem z Indie.

Zde medium přijalo telepatickou zprávu již před časem, asi v okamžiku, kdy příbuzní psali o svých příhodách v dopisu. Krystal sloužil pouze za prostředek, aby uskutečnil visí podněcenou podvědomým poznáním.

Piperová byla často ovládána dvěma duchy. Phinuit se vyjadřoval ústně, Pelham současně písemně.

Krásný příklad rozdvojení myšlenkového obsahu s dvojným výrazovým odvodem.

Pismo Pelhamovo bylo však velice nečitelné a musilo býti teprve Hodgsonem, jenž věřil v pravost projevů svého zemřelého přítele, luštěno. Podmore, jenž prohlédl celý písemný materiál (Proceedings vol. 17. str. 378.) tvrdí, že Hodgson svým výkladem často přispěl zprávám Pelhamovým na pomoc, což ovšem značně zmenšuje jich průkaznou hodnotu.

Podobné psychologické schopnosti byly zjištěny u Angličanky pí. Thompsonové. Holandský básník a lékař van Eeden předložil jí balíček se šatem samovraha, jenž již před tím se pokusil o sebevraždu a prořízl si hrdlo, po čemž mu zůstalo sípání a chraptivý hlas. Pí. Thompsonová ochraptěla vlivem předmětu a sípání přestalo, když Eeden i s předmětem opustil Anglii. Podle předmětu učinila pí. Thompsonová rozličné správné údaje o jeho majiteli. Poznala, že si vzal život, popsala určité okolnosti a podrobnosti jeho charakteru, jmenovala holandská jména osob a měst, odpovídala na otázky v holandské řeči ihned a správně, a pronesla i jednotlivá holandská slova. Mezi mnohými správnými údaji vyskytlo se i mnoho mylného a pochybného.

Není pochyby, že všechny tyto údaje čerpalo medium v tomto případě telepaticky z vědomí van Eedenova.

4. Psychologický nástin telepatického utváření myšlenek.

Jde nyní o to, proniknouti poněkud hlouběji do psychologie telepatického koncipování myšlenek. Bylo již několikráte s důrazem vytčeno, že citlivé medium telepaticky přejímá z vědomí sdělovatele pouze určité představové prvky, počítky smyslové, pohyby těla, pocity bolesti a p.

Jde nyní o to pochopiti, jak z těchto droptů, jež odškubává (to drop, Abzapfen), loví z vědomí svých agentů, sestavuje zprávy zcela souvislé, rozumné, konkrétní, podrobné a složité, jež se shodují ve většině s myšlenkou sdělovatelovou.

Zde se setkáváme se třemi, i po stránce normální psychologie nejvýše významnými momenty:

1. Piperová při přejímání telepatických vnuknutí nebyla pasivní. Nepodávala se prostě vlivům, plynoucím z vnějšku, nýbrž její duch se dostal v transu do stavu fantasového deliria, její myšlenky se rozproudily, rozrojily nadměrným způsobem. Ona de fakto všechno, co mluvila, blouznila. Jde jen o to, pochopiti shodu jejích vidin se skutečností. Ta právě byla působena telepatickými vlivy, vycházejícími z vědomí osob, jež s ní byly v raportu. Piperová prostě vytušila, co z toho, co jí víří v hlavě, shoduje se s myšlenkou agenta, a toto tušení lze pochopiti tak, že některá představa z bezpočtu myšlenek, jimiž vířil její mozek, byla telepaticky

sesilovaná záchvěvy, vycházejícími z mozku agentova.

Aby bylo rozuměno této věci, která tvoří jádro mého neuropsychologického, chceme-li, fyziologického výkladu telepatie: Představě odpovídá podráždění skupiny neuronů. Jestli toto podráždění je sesilováno vlněním stejného rytmu, vysílaného činností obdobných neuronů v cizím mozku, podráždění této skupiny buněk nabude převahy nad ostatními procesy, dějícími se v nervové tkáni percipienta a příslušná představa, myšlenka vynoří se mu do vědomí.

Stejně je tomu při nevědomém hledání předmětů. Percipient zde sám zkouší pohyby, které mají vésti k řešení neznámé úlohy. Ze svalového tlaku agenta poznává, které z těchto možných pohybů jsou správné.

Jako mnoho horských pramenů zanikne v suchu a udrží se pouze ten, který je ve svém běhu napájen vodou, přicházející z dalekých krajů, tak z bezpočtu myšlenek, deroucích se na povrch vědomí, vynoří se a potlačí ostatní ona, již se dostává podpory zvenčí, jejíž nervový vzruch je zesilován buď proudy energie, přicházejícími z jiných partií mozku, nebo zářivé energie, vycházejících dokonce z cizích mozků. Není pouze obraz, jenž nám činí srozumitelným tento podivuhodný mechanismus vzniku našich myšlenek.

V knize »Energické vlastnosti nervového dění«, 1921, jež je sice určena pro učený svět, která však každému inteligentnímu čtenáři by mohla býti nápomocna při studiu psychologie,

jsem ukázal, že nervové impulsy, sbíhající se do těchže buněk, se sečítají ve svém účinku, a že tudíž ryze dynamické principy rozhodují, která z možných myšlenek vstoupí do vědomí. Rozhodujeme se vždy pro to jednání, pro to přesvědčení, pro něž mluví nejčtetnější motivy, ke kterému nás pudí nejsilnější tendence.

Objev telepatie nijak neruší těchto obecných zákonů o mechanismu lidského myšlení a jednání; pouze přidává k známým již reprodukčním impulsům novou hybnou sílu, vycházející z myšlení a vůle cizích osob.

Hypnotisovaná osoba podléhá vůli hypnotiséra a médium je inspirováno myšlením agenta stejně, jako děvče je slepě oddáno milenci a učenlivý žák otrocky kopíruje myšlenky svého mistra.

Jenom že sugestivní vlivy přicházejí ve druhém případě normální cestou smyslovou, zrakem, sluchem; v prvním případě však se kradou do vědomí »zadním vchodem«, či lépe řečeno, s hůry, kudy komunikují mozky mezi sebou prostředím, jež přenáší nervové záření.

Že mozek Piperové dostal se ve transu do takového funkcionálního rozehraní, že nepřijímala pasivně vnuknutí, ale vycházela mu vstříc rojem vlastních fantasií, projevujíc tu myšlenku, která byla přivítána — čtenář rozumí již tomuto podobenství — poselstvím, přicházejícím zvenčí, nebo která našla své echo v ozvučné mase telepatických sdělení, patrně z toho, že hádala obsah dopisu, psaného zemřelou osobou. Její sdělení bylo však falešné, ježto nenalezla po-

ukazu, jež by udával směr jejím myšlenkovým pokusům, ježto nenalezla telepatického signálu, udávajícího, že ta a ta myšlenka je správná a že na této linii dále může rozprádati pásmo svých kombinací.

Dále, její sdělení, i když se týkají zcela objektivních a cizích okolností, podržují stále její individuální ženský ráz.

Nejvíce ji interesují knoflíčky prádla, maličerné životní příběhy, znamení na hodinkách a prstenech. Jaké důležitější zprávy mohla čerpati z vědomí svého agenta. Vylovila právě to, co jí interesovalo, na co byla její očekávající pozornost nastražena, na co de fakto sama podvědomě myslela.

2. Víme dále, že byla vždy po delší dobu ovládána jedním duchem, to jest, že byla v telepatickém raportu s osobou, známou se zemřelým člověkem, a že tímto způsobem nasbírala o něm postupně veliké množství úlomkovitých sdělení. Z těchto trosek se jí nepodařilo vždy okamžitě sestrojiti souvislou zprávu, materiál se jí hromadil v podvědomí a podával se znenáhla formujícímu procesu; až najednou se jí dostalo prvku, jež jí dosud chyběl k úplné informaci a překvapující souvislé sdělení bylo zde; překvapující právě pro agenta sama, ježto nijak se nemohl domyslet, že by i zdaleka tušil, co zde proslovilo medium s takovou určitostí a co přecedle zavedeného pátrání se ukázalo správným. Tím si vysvětlujeme, že projevy duchů, kteří nedávno zemřeli, jsou zmatené. Jakoby medium

dosud neuspořádalo telepatické fragmenty svých vědomostí o nich v souvislé celky.

3. Vidíme tudíž, že výkony Piperové jsou v první řadě úžasným produktem podvědomé inteligence. Kdož ví, jak četné jsou osoby, které mají stejnou telepatickou citlivost jako ona; ale ovšem nemají schopnosti z úlomkovitých tuch, jež telepaticky přejímají, vykonstruovati rozumné sdělení, skombinovati je v celek, mající myšlenkový smysl.

Stejně kameník v lomech na břehu Vltavy viděl všechno, co Barrande; ale pro něho to zůstalo beze smyslu, bylo to pouhou hromadou nesouvislých pozorování. Ale učenec svou tvůrčí fantasií a konstruktivní imaginací vypátral z těchto na první pohled nahodilých dat celou historii diluviálních změn.

Neboť to jsou základní činnosti, s nimiž operuje inteligence:

a) pohyblivost, mobilita představ, schopnost uvést si na mysl úplný seznam možností, jež konstatovaná pozorování, příhody, okolnosti mohou znamenati;

b) konstruktivní kombinaci, to jest dovednost, sestaviti z těchto možností takový souvislý děj, pro nějž svědčí pozorovaná fakta.

Tato činnost inteligence je stejná u učenice, jako byl Barrande, jež z vrstev hornin a zbytků živočichů soudil na geologické převraty. U myslitele, jako byl Helmholtz, jež na základě pozorovaných úkazů míšení barev a barevných počítků vymyslel, jak jsou zařízeny světločivé

orgány v našem mozku a jaké fyzikálně-fyziologické procesy se v nich odehrávají.

U policejního úředníka, jenž na základě nalezených stop musí skonstruovati pravděpodobný průběh vraždy, její příčiny a vypátrati pachatele.

U obchodníka, jenž na základě poměrů na peněžním trhu, zásob zboží, politických událostí spekuluje na budoucí konjunkturu.

A konečně i u Piperové, jež z telepaticky přejmutých fragmentů představových kombinuje sdělení s úžasnou přesností a překvapující správností.

Je výkon Piperové podivuhodnější nežli myšlenková práce dříve uvedených badatelů?

Sotva; nám se pouze její schopnost zdá zázračnou, poněvadž nevíme, s jakým materiálem pracuje a jak k němu přišla; soudíme proto, že pracuje z něčeho.

Tou měrou, jak se psychologické vědě podaří odkrýti prameny jejích informací, přestane býti telepatie okkultním úkazem a bude zařaděna jako kapitola do normální psychologie.

Kapitola V.

Předvídaní.

1. Krystalové vise.

Díváme-li se delší dobu upřeně do vybroušeného skleněného krystalu nebo na lesklý povrch vody ve sklenici, dostaví se často vise, asi účinkem počínající hypnosy, jež vystupují jako miniaturní obrazy na hladké ploše. Obyčejně jsou to obličejy, výjevy buď imaginární nebo ze přečtených knih, někdy v živých barvách, jindy bezbarvé. Zvětšovacím sklem lze je zvětšiti, tak že vypadají jako skutečné předměty. Zřetelnost, umělecký ráz a osvětlení těchto krystalových přeludů vzbuzuje údiv ziračů.

Tohoto prostředku bylo používáno k vzbuzování zrakových halucinací již v dávnověku.

Augurové, kteří chtěli vypátrati budoucnost, dívali se do lesklé hladiny vody, nalité do poháru, z níž brzy spatřili vystupovati obrazy. Toto umění se nazývalo hydromantie.

Bylo vkládáno zrcadlo nebo lesklé kovové desky do vody a pak se zvala tato metoda kaptromantii.

Při onimantii používalo se směsi z oleje a sazí; při krystalomantii broušeného kamene nebo krystalu.

Arabský spisovatel 13. století, Ibn Khaldoun, líčí, jak se vise objevují v krystalech stejně, jak to pozorujeme dnes:

»Lidé se dívají do zrcadel nebo nádob, naplněných vodou, napjatě, až spatří, co líčí. Nazíraný předmět zmizí a jakási záclona, podobna mlze, se vloží mezi zírače a zrcadlo. Na ni jsou namalovány věci, jež si přejí viděti a líčí, co vidí. V tomto stavu nevidí věstec svým obyčejným zrakem, ale duší. Nastal nový způsob vnímání. A přece vněmy duše jsou tak podobny těm, které poskytují smysly, že klamou zírače, což je obecně známo.«

Specularii, zírači byli ve středověku pronásledováni jako kacíři a čaroději a přece toto černé umění udrželo se až do 16. a 17. století; »shew-stone«, používaný Drem. Dee, je zachován v Britském museu.

Krystalové zírání nalézáme dále v starém i moderním Egyptě, Asirii, Persii, Indii, Sibíři, Číně i Japanu, mezi severoamerickými Indiány, Maury z Nového Zélandu a rozmanitými africkými kmeny. Bylo prováděno perskými Incy a zachovalo se dosud u domorodců australských, polyneských a madagaskarských.

Je skutečně s podivem, že těchto úkazů ne všimli si psychologové z povolání, našli by zde velice cenné poučení o představivosti a poměru vněmů k vybaveným vzpomínkám.

Teprve slečně Goodrich-Freerové, známé v literatuře jménem Miss X., přísluší zásluha, že tyto šalebné vněmy experimentálně prozkoumala. Bohaté detaily lze naléztí v Proceedings

svazek V. a VIII. a v A. Langově knize *The Making of Religion*.

Miss X. shledala, že vise vystupují nejsnadněji a nejzřetelněji, je-li krystal obalen černým sukem a není-li v něm viděti reflexů z oken a jiných předmětů. Nejschopnějšími zírači jsou děvčata, hoši a těhotné ženy, jak bylo známo již ve starověku.

Tedy: krystalové vise jsou případem smyslových halucinací. Halucinací, to znamená, že skutečný zíraný předmět neexistuje, obraz je pouze produktem naší imaginace, představitosti. Jsou to představové přeludy, illuse.

I bez krystalů vidíme někdy ve vzpomínce obrazy věcí s takovou živostí a smyslovou názorovostí, že se zdá, jakoby věci skutečně stály před naším zrakem. Já sám míval jsem takové zrakové vise, zvláště v dobách, kdy nervový organismus byl podrážděn intensivní prací. Když jsem ulehl a zavřel oči, tu jevily se mi reliefs nejrozmanitějších obličejů, charakteristických profilů, jakoby medailony ze slonové kosti. Byly bezbarvé, vždy jich bylo větší množství najednou a stále se měnily, přecházejíce plynule jeden ve druhý. Jejich kresba a polovypuklá modelace byly tak ostré a zřetelné, že bych je dovedl přesně okreslit. Byly to masky, o nichž nevím, že bych je kdy v životě viděl. Hlavy jepitíšek s řádovou příkrývkou, rytíři v helmách, tlustí měšťané, jak je nalézáme na středověkých kresbách, fysiognomie Indiánů a Španělů, ostré profily kněží a herců zíraly nehybně jakoby vytesány přes sebe do mramorové desky.

Stejný druh zrakových visí popisuje Wundt, Goethe viděl květiny skvělých barev, jakoby mizících v neviditelném krateru, z něhož vystupovaly stále nové měnící se tvary. Snad tato barevná názorovost vyznačovala jeho básnickou imaginaci proti šedým představám prostorových útvarů, které zachovává i abstraktní obrazivost učenců.

Když přírodopisec Henle celé dny mikroskopoval a večer si přitlačil prsty na oči, viděl před sebou mikroskopické preparáty, s nimiž za dne pracoval, jakoby skutečné.

Zdá se vůbec, že každá vysilující, přepjatá zírací činnost může být tímto způsobem reprodukována.

Kdysi jsem se účastnil hry v karty o poměrně větší částky dlouho do noci, při níž jsem byl hodně rozčilen a nervově podrážděn. Soudil jsem, že se mi musí zdařít vyvolat si znovu před oči scény hry. Zkoušel jsem různými prostředky podnítit svou vizuální energii. Zaslepoval jsem předrážděný zrak silným elektrickým světlem, dráždil jsem se voňavkami, čpavkem, nořil nohy do teplé vody. Až najednou promnul jsem si oči.

Ihned se zjevil před mým zrakem osvětlený stůl a na něm kupy papírových peněz; hromady bankovek se měnily, mizely v prázdnu a neviditelná ruka přihazovala stále nové; pak mi napadlo myslit na barvu papírů; a skutečně, žluté padesátikorun, červené a modré dvacetikorun viděl jsem v ostrém světle; když pak jsem se snažil jednu z bankovek podržet před očima, vy-

stoupila i natištěná písmena a podařilo se mi přečísti několik slov, jak jsem ihned zjistil, správně. Tyto visuelní orgie trvaly pak až do rána a nemohl jsem jich zastaviti přes všechno úsilí vůle.

Nuže, proč podporuje krystal tuto imaginační schopnost, proč lze vzbuditi zíráním do lesklé plochy vise i lidem, kteří za normálních okolností nejsou k nim náchylní?

Ze dvou příčin.

Předně: díváme-li se do krystalu, jsme zbaveni všech rušivých vnějších dojmů, jež by zaměštnávaly zrak a tím se ponechává volnost vnitřní reproduktivnosti. Proto třeba obklopiti krystal černým sukem a odstraniti všechny reflexy od vukolních předmětů.

Za druhé: ostré světlo, vycházející z krystalu nebo lesklé hladiny vodní, dráždí zrak a tím podněcuje vnitřní imaginaci. Že pak zde jde o ryze psychický úkaz, jenž sleduje zákony zrakových vněmů, patrně z té okolnosti, že obrazy se jeví miniaturní. Proč? Poněvadž jsou promítány na blízkou plochu krystalu.

Je známá zkušenost, že zdánlivá velikost předmětu je odvislá od odhadované jeho vzdálenosti. Čím se nám obraz téhož předmětu zdá bližší, tím se nám jeví menší a naopak.

Promítneme-li počátek slunečního kotouče na svůj nehet, nezdá se nám slunce větší nežli hrášek, ačkoli sítnicový obraz slunce je v obou případech stejně veliký.

Po té stránce neliší se zrakové vise od normálních produktů imaginace.

Jich psychologická cena spočívá jinde: vynořují se v nich latentní vzpomínky, to jest takové vněmy, které zdánlivě ušly naší pozornosti, nebo které upadly do tak úplného zapomenutí, že jich nelze vybavit normálním vzpomínáním.

Miss X. vypravuje:

Z nedbalostí odhodila jsem dopis a nevšimla si adresy odesílatele. Pamatovala jsem si, ve které krajině bydlel a zkoumajíc mapu našla jsem město, které jsem sice neměla v paměti, které mi však napadlo, když jsem se dívala na mapu. Ale jméno ulice a domu jsem naprosto nemohla vypátrat. Tu jsem přišla na myšlenku, vyzkoušetí svůj krystal a skutečně, za krátkou dobu ukázalo se mi v šedých písmenách na bílém pozadí slovo: Hibbs House. Opatřila jsem na zdařbůh dopis touto adresou a odeslala jej; za několik dní přišla odpověď; nahoře na obálce stálo natištěno šedými písmeny na bílém papíře: »Hibbs House«.

Jiný případ:

»Vidím v krystalu kus temné zdi, pokryté bílým jasmínovým keřem a táži se: Kdes to viděla? Nevzpomínám si, že jsem kdy byla na takovém místě, jehož přece nelze v Londýně tak snadno naléztí a umíňuji si jíti ráno touže cestou, po níž jsem šla dnes a dávatí pozor na takové zdi.

Nejbližší den přináší rozřešení hádanky. Nalézám to místo a vzpomínám si také, že jsem byla zcela zabavena rozmluvou se svým průvodcem, když jsem minulého dne šla podle zdi.«

Zde se setkáváme s úkazem, známým ve snech. Nezdá se nám o tom, co jsme v bdění prožili, čeho jsme si dobře všimli a promyslili, co zkrátka bylo ve bdělém stavu duševně zpracováno, ale o tom, co sice se dotklo našich smyslů, co však nevstoupilo do našeho vědomí. Ušlá slova, letmý pohled, jemuž jsme nevěnovali pozornosti v návalu jiných dojmů, stávají se látkou, z níž sprádá sen své fantasie.

Nejkrásnější doklad o přesnosti podvědomé vzpomínky je tento:

Miss Z., jiná z visionářských žen, viděla v krystalu množství písmen, které vystupovaly v zářivé červené barvě. Zaznamenala celou řadu: detnawaenosotniojaetavirpekrictsumebgnilliwotevigsevlesmehtpuotehttccejbus. Podařilo se jí objeviti, že jsou to skutečně slova, z nichž každé bylo napsáno po zpátku; dalo to tuto větu: »Wanted a someone to join a private circle, must be willing to give themselves up to the subjekt« (česky: Chce-li se kdo účastniti privátního kroužku, musí býti ochoten podati se osobě). Brzy bylo nalezeno toto oznámení, na něž padlo oko dámy nedávno před tím, aniž by, jak určitě věděla, uvědomila si jeho smysl, v odhrozeném časopisu.

Tento příklad zdá se nasvědčovati, že je správná teorie dříve uvedená, že nic nemůže zmizeti z paměti, co jednou bylo smyslově přijato, že každý vněm zanechává trvalou stopu v nervovém organismu; že však pouze každý minulý dojem není vybavitelný, že nemůže býti vyzdvižen vědomou vzpomínkou.

Můžeme udati i příčiny tohoto úkazu: Každý vněm musí se spojit s jiným vněmem nebo myšlenkou, aby mohl býti vybaven vzpomínkou. Neboť reprodukce vněmu je možna jen tím, že jeho nervová energie je uvedena do činnosti onou představou, s níž je spojen asociacním poutem. Nuže ony ušlé, nepovšimnuté dojmy jsou právě takové, které nevstoupily v asociacní svaz se žádným jiným dojmem, které trčí izolovaně v historii naší minulé duševní zkušenosti, nemohou býti tudíž přivedeny k reprodukci. V krystalovém zírání však, stejně jako v hypnose, transu i ve snu, kdy roj souvislých vzpomínek je potlačen, kdy mozek je zbaven svého reprodukčního břemena, může se státi, že latentní energie onoho izolovaného dojmu se uvolní a dá se vynořiti původnímu vněmu se smyslovou názorností a živostí.

Nechybí ovšem takových krystalových visí, které mají prorocký charakter, kdy se zjeví scény, jež jsou potvrzeny událostmi dříve nebo později skutečně se přihodivšími, o nichž však se zirač nemohl dovědět normálním způsobem.

Miss X. píše: »Psala jsem dosti nevlídný dopis přítelkyni, v němž jsem jí vytýkala, že po delší cestě dlí již 10 dní v Londýně a dosud mě nenavštívila. Nedívila jsem se proto, že druhého dne se mi objevila v krystalu; nemohla jsem však pochopiti, proč s omlouvající se tváří držela před sebou hudební mapu. Druhého dne jsem dostala odpověď, psanou den před tím, kde mi na svou omluvu sdělovala, že chodí do hudební akademie a že je tím skoro celý den zaneprázdněna.

něna! Tato zpráva byla zcela neočekávaná, ježto dáma byla vdána, dosud se zabývala hudbou po diletantsku a její výcvik byl dávno skončen. Pak jsem se přesvědčila, že nosí mapu, podobnou oné, již jsem viděla v krystalu a kterou jsem hned poté nakreslila.«

Tento případ jistě není přesvědčující. Miss X. tvrdí, že neslyšela o tom, že její přítelkyně chodí do akademie. Ale při vísí s jasmínovou zdí také se domnívala, že něco podobného nikdy neviděla a přece sama se usvědčila z omylu; nelze tedy důvěřovati ani vlastní paměti.

Pokud se týče hudební mapy, není tak těžko uhádnouti, jakou si opatří londýnská dáma. Zde náhodně uhádnutí není důkazem nadpřirozeného sdělení.

Podobně málo průkazný je tento případ:

»Viděla jsem v krystalu podobu muže, jenž se opíral o úzké okno a nahlížel do pokoje. Jeho obličej byl asi zahalen, takže jsem jej neviděla. Domnívala jsem se, že je obraz pouze následkem rozmluv o vloupáních a krádežích, které jsme vedly předchozích dnů.

Po třech dnech vypukl požár v tomto pokoji; pro kouř musili hasiči vniknouti do pokoje zvenčí oknem a muž, jenž poslední vstoupil, měl vlhký obal na obličejí, aby se chránil před kouřem.

Zde skutečně je jistá shoda mezi obrazem muže s neviditelným obličejem a zahaleným hasičem. Ale jistě nejde o více než náhodu.

V jiném případě viděla Miss Agnus postel, na níž ležel mrtvý muž. Přítomná dáma dívala

se po ní a spatřila stejnou scénu. Ukázalo se, že tři dny po té zemřel příbuzný této dámy. Ježto zde by šlo o tušení smrti, která se udá teprve tři dny později a ježto šlo o osobu Miss Agnes úplně neznámou, na níž ani podvědomě nemohla mysliti, musíme prohlásiti, že zde skutečně hrála roli pouhá náhodná koincidence. Mrtvý nebyl popsán, ani Miss Agnes, ani poznán její přítelkyní, stejně jako žádná z osob, přítomných u úmrtního lože. Nebylo zde tudíž přímého vztahu mezi visí a skutečně se sběhnuvší událostí, nežli náhodná koincidence smrti, která nás nesmí překvapiti, uvážíme-li, jak často konala Miss Agnes své pokusy, z nichž ovšem zaznamenala pouze ony, jež se osvědčily prorockými. Jsou však zaznamenány případy, které více budí zdání pravého jasnovidění nebo prorocství.

A. Lang v citovaném spise sděluje jiný případ o Miss Agnus:

»Známá paní žádala mě, abych »vzírala« pro ni přítele, na nějž bude mysliti. Skoro okamžitě jsem zvolala: Je zde stará, stará paní, dívající se na mne triumfujícím pohledem. Má vyčnívající nos a bradu podobnou louskáčku na ořechy. Její obličej je pokryt vráskami, najmě po straně očí, jako kdyby se stále smála. Má malý bílý šál s červeným okrajem. Ale nemůže býti stará, ježto její vlasy jsou úplně hnědé, ačkoli její obličej vypadá velice staře. Obraz pak zmizel a paní řekla, že jsem přesně popsala matku jejího přítele, ne přítele sama; že je rodný žert, že matka si barví své vlasy, jsou tak hnědé a je 82 let stará. Paní se mě ptala, zda

vise byla dosti jasná pro mě, abych poznala podobnost se synovou fotografií. Druhého dne předložila mi několik fotografií a okamžitě, bez nejmenšího váhání, poznala jsem jej dle podivuhodné podobnosti se svou visí.

Další často uváděná událost je zaznamenána známým hudebníkem Sirem Josefem Barnby a uveřejněna v Myersově Human Personality sv. I. str. 590.:

Byl jsem pozván Lordem a Lady Radnor k svatbě jich dcery 1889.

Setkal jsem se s nimi v Salisbury a byl jsem odvezen do longfordského hradu. Za jízdy mi lord vypravoval:

Bydlí u nás mladá dáma Miss A., jež Vás bude velice zajímati. Má schopnost viděti vise a i jinak je ve spojení s duchovým světem. Včera večer se dívala do krystalu a popsala pokoj, jež v něm viděla, jakožto londýnskou jídelnu. (Popsaný pokoj nebyl v Londýně, ale ve městě L., jak bylo možno poznati z velikých čtverců černého a bílého mramoru, jimiž byla položena podlaha.)

S úsměvem řekla: »Rodina je zřejmě na modlitbách, služebnictvo klečí u židlí a modlitby jsou čteny štíhlým a důstojně vypadajícím páнем s hezkým dlouhým šedým vousem. Paní za ním se zvedá a oslovuje jej. Odmítá ji mávnutím ruky a pokračuje v modlitbě.« Slečna podala pečlivý popis dámy, která povstala z klečení. Z popisů poznali Radnorovi, že jde o lorda a lady L. Když tito večer přijeli, tázala se paní Radnorová: »Byli jste doma včera večer? Mod-

lili jste se?« Překvapená odpověď zněla: »Ano«. Pak řekla: Za modliteb vstala lady L., mluvila k vám a odmítl jste ji mávnutím ruky? Velice užaslý lord L. přisvědčil.

Případ by měl větší cenu, kdyby bývala paní Radnorová nelíčila sama událost, nýbrž nechala si ji od lorda L. vypravovati. Takto nelze rozhodnouti, jak daleko šla shoda mezi visí a skutečným příběhem, ježto nelze se ubrániti domněnce, že lord L. překvapen, že zde vzdálení lidé vědí, co včera dělal, přisvědčil v rozčilení k mnohým detailům, jež se již vytratily z jeho paměti.

Nelze rozhodnouti, pokud poslední dvě vyličené události sběhly se skutečně tak, jak jsou zaznamenány. V další kapitole budeme čísti, jakým omylům a klamům podléhají sugestivní lidé v rekonstrukci minulých událostí.

Dále, máme záruku, že Miss Agnus neznala matky přítele přítomné osoby, jistě své známé? A že v druhém případě Miss A. nebyla podrobně informována o rodině lorda L., která byla na zámku druhého dne očekávána, že neviděla jich podobizen a podobizny pokoje, že nebyla svými hostiteli informována o jich zvycích? Pak celé proroctví by se scvrklo na pouhé uhádnutí onoho detailu odmítnutí poněkud temperamentní ženy lordovy.

Avšak i to mohla chytrá Miss A. zcela dobře si vykombinovati. Jistě jí byl vyličen lord L. jako vážný, důstojný pán, jenž si libuje v obřadnostech a hoví náboženským povinnostem. Jeho žena pak jako lehkomyšlnější a živější dáma,

již musí manžel často briskním způsobem udržovati v mezích lordské důstojnosti. Čtenář vidí, že při pečlivějším prozkoumání případ ztrácí mnoho na své tajemnosti a nanejmé, že záznam o visí, třeba se zdá přesný a nestranný, daleko není spolehlivý. I když se věc stala, jak je líčena, chybí udání velice důležitých okolností, na základě nichž bylo by možno posouditi, jak se stala. Kdybychom tudíž neměli jiných svědectví o telepatii, jistě bychom nemohli činiti z těchto případů jakýchkoli závěrů.

Poněvadž však jsme byli nuceni prohlásiti telepatii za velice vážnou vědeckou hypotese, podíváme se na případy s jejího stanoviska.

Miss Agnus telepaticky převzala visí oné dámy z podvědomí tazatelky; věc nepovažují za nemožnou; celkový výraz a tvary obličej, podoba nosu a brady, úsměv, vrásky, barva vlasů, to vše jsou prostorové předměty, jež se skládají z jednoduchých prvků zrakových nebo představ pohybových; triumfující smích, vyčnívající nos, brada jako louskáček, vrásky, hnědé vlasy, zda vše to nejsou základní útvary výrazové, representované kombinacemi jednoduchých pohybů? O takových kombinacích pohybů jsme právě seznali, že jsou nejlépe telepaticky přenášeny.

Miss Agnus dále neviděla přítele své známé, jak si známá přála, nýbrž obraz jeho matky, na niž tazatelka vůbec nemyslí. Věc by bylo možno vyložiti tak, že přítele právě neznala, ale jeho matku znala. Myslíme-li však na telepatický výklad, setkáváme se zde s běžnou

zkušeností, že se telepaticky nepřenáší myšlenka, již má agent právě na mysl, nýbrž jiná představa z jeho podvědomí, jež nějak souvisí s onou aktuální myšlenkou a pro niž je vnímavost percipienta lépe naladěna.

Choulostivější je věc ve druhém případě.

Zde by musila Miss A. telepaticky převzít od svých hostitelů myšlenku na manžele L.; s nimi telepaticky vstoupit do raportu, aby mohla nazírat scenu, jejímiž byli herci.

Nepřesahuje sice ani takové kombinované telepatické působení možností, uskutečněných u Piperové, přes to se domnívám, že je zde mnohem pravděpodobnější vysvětlení, jež jsem podal dříve. Miss A. znala podrobně rodinu L. a celou scenu si vykombinovala.

Pokud do tohoto produktu kombinace zasahovaly telepatické prvky, nebude možno asi nikdy rozhodnouti vzhledem k mezerám, jaké jsou v líčení případu právě stran nejdůležitějších okolností.

Vše, co můžeme říci o telepatii na základě dosud známých případů jsou dohady, ježto případy byly nedokonale prozkoumány a opomíjeno při tom zjistiti právě nejdůležitější momenty. Třeba tudíž čekati na nový telepatický fenomen, jenž by mohl býti probádán metodičtěji a úplněji v naznačených liniích.

Ovšem, nelze se ubrániti všetečné otázce: neustanou tyto úkazy právě v okamžiku, kdy do nich budeme lépe viděti?

Jako zíráním do krystalu vznikají vise, tak lze obdržeti sdělení sluchem, posloucháme-li

hučení ulit. Této metody prý používají dodnes maďarští cikáni, kteří tímto způsobem si opatřují zprávy o Nivasha, duchů vzduchu. Jako v krystalech vznikají halucinace zrakové, tak zde běží o halucinace sluchové. Ale Miss X. varuje před zneužíváním, ježto prý sluchové halucinace se stávají trvalými a mohou vésti k vážným poruchám.

2. Věštby.

V dřívější kapitole bylo vyloženo, že všechno poznání pochází ze smyslové zkušenosti.

To ovšem neznamena, že musím viděti, slyšeti, hmatati, abych věděl, co se děje. Mohu si též na události vzpomínati a předvídati je. Naše minulá zkušenost nás poučila, že světové dění přírodní, sociální i duševní probíhá dle stále pravidelnosti a řádu, že po určitých příčinách následují vždy tytéž následky, že za stejných okolností děje se vždy totéž.

V našich vzpomínkách je uložena veliká zásoba takových vědomostí, o kausálním sledu nejrozmanitějších úkazů; nevědouce o tom, stále soudíme z příčin na následky, z určitých provozovaných známek na budoucí události.

Je-li zahalena bář na svatovítské věži, soudíme, že bude zítra pršet. Matka soudí, že její syn byl ve škole pokárán, poněvadž je zaražený. Bankér soudí, že československá koruna stoupne, poněvadž se dověděl, že zahraniční půjčka byla schválena a že tudíž potřeba cizích valut pro Čechy bude menší.

Všechna inteligence a prozíravost, v obchodním smyslu říkáme chytrost, záleží v tom, mítí hodně takových podrobných vědomostí o závislostech mezi příčinami a následky a dovésti tyto vědomosti obratně kombinovati k dosažení zamyšleného cíle.

Stejně věda nedělá nic jiného, nežli že pátrá po takových obecných pravdách, jež vyslovují závislost jistého úkazu od jeho podmínek. Udatí příčiny nějakého úkazu, znamená naléztí okolnosti, po nichž vždy úkaz následuje.

Staří astrologové hledali souvislost mezi lidským osudem a konstelací hvězd, moderní člověk je náchylnější dáti si věštiti z karet.

Je jistě příznačno pro povšechné kulturní niveau dnešní doby a panenskou přímo neporušitelnost celých vrstev lidu rozumovou výchovou, že věštění z hvězd, proti němuž konec konců není, aspoň pro laika, tak průhledných vědeckých důvodů, již zmizelo, kdežto nejpošetilejší kartářská pověra bují dále.

Nuže předvídaní, záležející v souzení z příčin na následky, je základní činností našeho rozumu; a tím ovšem je možno též odůvodněné prorokování.

Jeho nezbytnou podmínkou je, že musím znáti příčiny, okolnosti, známky, z nichž mohu souditi na budoucí události na základě své minulé zkušenosti.

Otázkou je, zdali je možno věštění také bez znalosti příčin, zda mohu tušiti přímo budoucí i přítomné události, nevěda, že jsou splněny podmínky a okolnosti, od nichž události závisí.

A zde nutno říci rozhodné ne. Základní princip noetiky, vědy o poznání, zní, že dovedeme souditi pouze z příčin. Nejsou-li dány premisy, nedovedeme učiniti žádné bezpečné výpovědi, pak pouze hádáme. Uvádí-li přes to okultní, a to znamená většinou pokoutní literatura, i ústní tradice mnoho případů, kdy byly vytušeny budoucí nebo jinak neznámé události s takovou určitostí a přesností, že souhlas nelze vyložiti pouhou náhodou, musíme zkoumati příčiny, jak mohlo dojiti k takovým klamným zprávám, jakým způsobem vloudil se do přesvědčení sdělovatelů o jich pravosti omyl a jak lze je vyložiti rozumným způsobem.

Prameny omylů jsou pak tyto:

1. Ve většině tušení a věšteg běží prostě o sprostředkované souzení, pouze že proces souzení dál se nevědomě, nebo okolnost, důvod, motiv, na základě níž osoba soudila, nevstoupila jasně do vědomí, či byla tak úplně zapomenuta, že vystoupivší závěr zdá se mystickou věštbou, ačkoliv vědění zde vzniklo zcela všední a přirozenou cestou.

Jistě devadesát procent tušení lze vyložiti tímto způsobem. Aksakov (Animismus a spirítismus, 2. díl) uvádí toto:

Jeho snacha, paní Wiesnerová, a její dcera konají sezení se stolečkem. Hlásí se duch jisté Šury, vzdálené příbuzné, která se před osmi dny zabila, poněvadž její milenec zahynul při revoluční akci. Šura prohlašuje, že též bratr jejího milence je zapleten do spiknutí a prosí obě dámy, aby jej k sobě pozvaly a varovaly.

Nemohou se odhodlati vnučovati se takto cizinci, přes to na ně naléhá Šura v dalších sezeních stále důrazněji, až jednoho dne řekne: »Je pozdě. Budeš toho litovati.« Teprve po roce je onen mladý muž zatčen a vypověděn z Petrohradu; účastnil se skutečně v době, kdy Šura projevovala své výstrahy, anarchistických schůzí.

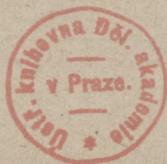
Aksakov příkládá případu velikou váhu, ježto zde nemohl podati sdělení nežli duch. Spiklenec jistě neprozradí svého tajemství.

Nuže, věc je zde zcela jednoduchá. V době obecného politického vření byla na snadě domněnka, že i bratr nešťastného mladíka je do aféry zapleten. Předtucha tam byla zde přirozeným výrazem jich obav.

Albert Moll (Der Hypnotismus, 4. vyd. str. 537.) píše:

Jistý pán stěžoval si na sny, které se vztahovaly na bolesti na levé straně prsou. Kdysi se mu zdálo o boji s lupičem, při čemž dostal kladivem ránu do prsou. Zdálo se mu těch dnů též o zápalu plic. Po více dnech byly na pravé straně shledány zanětlivé procesy podbřišnice. Zde podvědomí snu dříve pozorovalo známky počínající nemoci, díky zvýšené smyslové citlivosti, nežli bdělé vědomí.

Existuje-li telepatické přenášení tělesných pocitů, je možno, že takové nevědomé pocity, prozrazující zárodky nemoci, přenáší se z nemocné osoby na medium a že může medium prorokovati nemoc dříve, nežli nemocný sám o ní ví.

Hodgson sděluje, že Piperová oznámila, že bratr jednoho z přítomných pánů trpí ledvinovou nemocí a že zemře srdeční mrtvicí. Ledvinová nemoc byla 14 dnů později konstatována podrobným lékařským vyšetřením a brzy také nastala smrt srdeční mrtvicí.

V obou těchto případech jest tedy věštba pouze nevědomým souzením, nebo souzením na základě důvodu, jenž nebyl uvědoměn. Jindy se nám jeví věštby předvídaním událostí, které za daných poměrů jsou možné. Člověku, jenž nedovede váhu těchto okolností posouditi, musí se ovšem proroctví, splní-li se, zdáti něčím nadpřirozeným, ježto ho nemůže pochopiti normálními schopnostmi předvídacího člověka. Přispěchá-li i náhoda prozíravému úsudku na pomoc, mohou vzniknouti zcela překvapující koincidence.

Sděluji dle Dessoira (Vom Jenseits der Seele, 1817): Francouzský farář již v letech šedesátých předpověděl války roku 1870 i 1914 slovy: »Budou mě chtít kanonisovati, ale nebude k tomu kdy.« Skutečně bylo jeho svatořečení r. 1914 připraveno, bylo však vypuknutím války odloženo. Že bude kanonisován, mohl předvídati z obliby, již se těšil u svých věřících a z dobrého zapsání nahoře. Vedle toho napjatý poměr německo-francouzský budil jeho obavy stejně jako každý z nás úzkostlivě sleduje vše, co by mohlo zhatiti jeho plány. Náhoda ovšem pronesla zde rozhodné slovo. Kdyby bývala nesankcionovala jeho proroctví, bylo by zapadlo

jako tisíce jiných neuskutečněných nadějí i obav.

Tardieu napsal 3. června 1914, že na základě osobních příhod připadá toto proroctví: »O můj bože, vlast je ztracena. Francie je mrtva. Ale ne, bude zachráněna. Proniká až k Rýnu.« Zde máme stručnou předpověď skutečného průběhu války. Je však podána tak obecně a v neurčitých rysech, bez udání míst, času a jiných bližších určení, že naprosto nepřesahuje hranic náhodné shody.

Můj známý mi vyprávěl, jak kterýsi prostý občan při vypuknutí války zvolal: »To povede k české samostatnosti!« Můj známý naprosto nechápal, jaké rozumné důvody mohly vésti k této věštbě a tím více byl překvapen, když se splnila. Nuže, zde je typický případ rozdílu mezi lidmi, kteří věří ve věštby a kteří věří v souzení.

Kdo nechápe důvodů určitého soudu, kdo neprohlédá spletitých souvislostí mezi událostmi, ten ovšem může věřit v nadpřirozený dar věštecký u člověka, jenž ví více, vidí dále a uvažuje bystřeji, nežli on sám.

V německé vesnici byla zavražděna žena; jejímu synovi se zdálo, že vražda byla spáchána mezi vesnicemi A. a B. a skutečně mrtvola byla nalezena na udaném místě.

Dr. Moll, povolán jako znalec, zjistil, že v přítomnosti synově byla vedena rozmluva o tom, že vražda se mohla státi pouze mezi A. a B. Sen reprodukoval pouze vzpomínku, přijatou v rozčilení a žalu, a proto zapomenutou,

V Praze se mluvilo o tom, že kdosi udal policii vraha Novotné, jehož jméno bylo sděleno duchem ve spiritistické seanci.

Nevím, je-li to pravda; kdyby však bylo pátráno po pramenech tohoto sdělení, jistě by se ukázalo, že tušení nevystoupilo ve vědomí sdělovatele zcela nesprostředkovaně. Jistě mu byly známy určité okolnosti, z nichž mohl na vraha souditi; nechci rozhodovati, zda sám si nebyl vědom, jaké důvody jej k podezření přimněly či zda nechtěl tyto důvody veřejně prozraditi.

Já sám mohu přispěchatí zde se svou troškou do mlýna a pochlubiti se přímo zázračným vytušením vraha, které ovšem se scvrkne na prostý šťastný dohad, analyzujeme-li pečlivěji, za jakých okolností se stalo.

Na Vinohradech byla zabita starší žena, myslím, že se jmenovala M. Mašková. Policie pátrajíc po pachatelích zjistila, že u ní bydlela slečna, která vedla dosti nepořádný život. Byla to, jak z novinářského líčení vyplývalo, osoba nervosní, dráždivá, vznětlivá a rozmarná, která nedovedla ovládati svých choutek a již dosti nákladný život přiváděl do finančních nesnází.

Nuže, najednou mi napadlo, že vražedkyní by mohla býti osoba, již jsem před mnoha léty vídal na ulici a o jejíž osobních poměrech jsem nevěděl nic jiného, nežli že jsem ji asi čtyři léta před vraždou spatřil v restauraci v průvodu mladého muže a že jsem z jich rozmluvy, spíše gest, vyzvozoval, že jsou mezi nimi rozmišky asi peněžního rázu.

Mluvil jsem o věci s policejním úředníkem; oznámil mi, že vražedkyně je již zjištěna a že spáchala samovraždu. Podle fotografie, již se mi podařilo opatřit, jsem poznal, že mé tušení mě neklamalo.

Nuže, nevěděl jsem ničeho o okolnostech, za nichž se stala vražda, neměl jsem přímé stopy, jež mohla vésti k určení pachatele. A přece má tucha byla pouze přirozeným výsledkem nevědomého, či spíše až příliš vědomého souzení.

Od dávných let pozoruji lidi, s nimiž se seznámím a kteří mi přijdou na oči na mých cestách, z psychologického zájmu.

Ve spoustě lidí zcela všedních a bezvýznamných tím bedlivěji si všímám typů výstředních, povahově zajímavých, snaže se proniknouti jich nitrem a hlavně vytušiti jich budoucnost, o níž soudím, že je pouze výsledkem střetnutí se volných tendencí v jich duši a sociálních poměrů, v nichž žijí.

Nuže, žena, o níž mluvím, již dávno budila můj zájem. Z bledého, ostře kresleného obličejce, jenž prozrazoval sklon k epilepsii, planoucích zraků, trhané chůze vytušil jsem bouři vášní, jež zmítala jejím nitrem.

Pozdější setkání poučilo mě o poměrech, v nichž žila. Nuže, mohla vraždu spáchat jiná osoba než tato?

Octla se v zoufalém postavení; falešná hrdost jí nedovolovala hledati obživu prostou prací, nedovedla snášeti bídy, uskromniti se, potlačiti požadavků na luxus. Byla výbušné po-

vahy, takže v ní mohla vzniknouti myšlenka na hrozný čin. A vedle toho byla dosti resolutní, aby jej provedla.

Zda zde nebyly splněny všechny podmínky, ležící v její povaze, známé mi z několika neosobních setkání, jichž součinností musilo k zločinu dojíti při první vyskytnuvší se příležitosti?

Kolik žije v Praze lidí, pro vraždu tohoto druhu disponovaných? Jistě více nežli má náhodná známá. Že však právě ona vraždu provedla, že mé tušení se potvrdilo, je ovšem věcí náhody; náhody však velice pravděpodobné, ježto výběr osob, přicházejících v úvahu jako pachatelé, za daných okolností byl velice úzký.

Jak se věc jeví přirozená ve světle této psychologické a zkušenostní analýsy, tak by bylo jeho líčení překvapující, kdybych neudal ony důležité momenty pro její posouzení. Jakými cestami běře se nevědomé souzení a jak nám samým mohou zůstatí utajeny motivy našeho jednání i myšlení, patrnó z této události:

Roku 1904 vzrušila Prahu tato tragická příhoda: V umělecko-průmyslovém museu nechal se zavřítí v noci muž, jenž hodlal provéstí loupež. Byl překvapen strážcem a zabil ho. Spustil se po hromosvodu na zem a při tom spadl. Zlomil si nohu, takže nemohl utéci a ušel zatčení tím, že se oběsil.

Četl jsem v novinách, že to byl kandidát filosofie, jenž se oženil, předstíraje, že má státní zkoušky a že je zaměstnán jako učitel na gymnasiu. Měl děti, byl vzorným otcem. Vedl úsilovný zápas, aby si měsíčně vydělal peníze, jež

odváděl ženě jako svůj profesorský plat. Když již neměl naděje na další výdělek, připadl na myšlenku uloupiti cenné předměty v museu a prodati je. Vše další dalo se tlakem situace. Zabil strážníka, poněvadž nejvyšší jeho snahou bylo zachrániti rodinu před hanbou; a zabil se, když již nebylo naděje na vyvážnutí.

Romanopisec nedovede konstruovati příběh, jenž by odhaloval tak úžasnou tragiku života, jako tento kriminální případ. Třeba padl mu v oběť nevinný lidský život, jest zde mravní hrdinství hybnou silou zoufalého činu vrahova.

Případ mě z těchto důvodů tenkrát velice zaměstnával a byl jsem překvapen, když probudiv se jednoho rána, vzpomněl jsem si, že se mi ve snu zjevil kolega, s nimž jsem minulého roku sloužil na vojně, jako pachatel.

Byl to zamklý, uzavřený a hluboce založený člověk, jenž spal na kavalcí proti mně v pohořelských barácích. Sedal se svou anglickou dýmkou v ústech nevšímaje si, co se děje kolem. Jednou se mi podařilo zatáhnouti jej do filosofického rozhovoru o Kantovi a tu mi byla nápadna až chorobná vážnost jeho mravních zásad. Kantův mravní imperativ stavěl jako nejvyšší princip lidského jednání.

Mohl jsem z těchto povahových známek souditi na jeho pachatelství? Jistě ne, především proto, že jsem ničeho nevěděl o jeho rodinných poměrech, jež ho k zoufalému činu dohnaly.

Případ by byl zcela nevysvětlitelný, pro věřící spiritisty přímým dokladem nadpřirozených

prorockých vnunutí, kdyby náhoda nepřispěla k jeho rozuzlení. Šel jsem téhož rána Ječnou ulicí a tu jsem v jednom obchodu spatřil staré číslo tehdejšího Illustrovaného Kurýra, jež přinášelo podobiznu vrahovu. Podobizna byla tak rozmazána, že výraz obličeje nebyl z ní vůbec patrn. Čta text vzpomněl jsem si, že jsem jej zde četl již včera.

Nuže, záhada je rozluštěna. Podle špatné podobizny nepoznal jsem podobu svého kamaráda z vojny, ani jsem se na něho neupamatoval dle jména; ale ve snu byl proces rekoğnice proveden a vstal jsem s vědomím, že vyobrazený vrah a můj vojenský známý jsou jedna osoba.

Pouze vzpomínka na podobiznu, která ve skutečnosti vybavila ve mně jeho představu, zmizela mi úplně z paměti. Nikdy bych nevyptával chod reprodukce, kdyby náhoda mi nepřipomenula její zapomenutý původ.

Oba tyto případy líčím, jak se mi uchovaly v paměti. Může býti, že se mýlím v podstatných věcech. Kdyby to bylo dosvědčeno na základě dokumentů, měli bychom právě přesvědčivý doklad, jak jsou šalebné naše vzpomínky a jak se nelze spolehnouti ani na výpověď, podanou s největší subjektivní svědomitostí.

2. Dalším zdrojem mylné víry o prorockém předvídání je vědomý podvod.

Proslavená proroctví jsou později pořízené falsifikáty. Lehninovo proroctví, jež věští osud hohenzollernského rodu, nepochází z roku 1306, jak bylo šířeno mezi lidem, ale jest pravděpodobně dílem katolického proselyty Ondřeje

Fromma z r. 1685. Tím je ovšem vysvětlena podivuhodná shoda mezi proroctvím a historií rodu až do velkého Kurfirsta. Od té doby historii příliš neleží na srdci, aby věštba byla splněna.

Stejně existuje proroctví o pořadí papežů; každý je označen symbolickým jménem tak obecného a neurčitého významu, že se popis hodí více méně na každého kandidáta. Avšak i toto proroctví bylo podvrženo za tím účelem, aby přimělo konklave k volbě určitého kandidáta.

Bostonský spiritistický časopis »Korouhev světla« uveřejňoval poselství duchů a vedle hned ověření jich z obecenstva. Sdělení zemřelých osob z celého světa, jež prý mediím vůbec nebyly známy, byly uveřejňovány s udáním jmen, míst a podrobností ze soukromého života. Jistý americký profesor jel do Skotska, aby se přesvědčil u vdovy věstícího ducha, zdali jeho věštba je též správná. A tu se dověděl, že redakce časopisu informovala se svým agentem předem u vdovy o jejích rodinných poměrech, nežli přinesla věštbu.

Avšak i vážnější autoři šíří klamné zprávy. Flammarion vypravuje o anglickém lordovi, jenž ve snu spatřil muže, který mu přinese neštěstí. Když později byl jmenován vyslancem v Paříži, vstoupil do liftu a poznal v průvodčím své zjevení. Tuše neštěstí, vzdal se jízdy ve zdviži a nastojte, utrhlo se lano. Kdyby se býval dal vyzdvihnouti, snad by byl zabít. Flammarion udává netoliko jméno lorda, ale také přesně dobu této příhody.

Bylo zjištěno, že v udanou dobu lord vůbec v Paříži vyslancem nebyl a také o sběhnuvším se neštěstí ve zdviží nemohlo býti nic vypátráno. Nechci tvrditi, že Flammarion vědomě lhal. Vedl si však velice neopatrně a nesvědomitě při přijímání informací a šlo mu více o to, psáti senační spisy, nežli objektivně zjistiti pravdu.

Kdo zná literární činnost Flammarionovu, plnou fantasmie a pseudovědeckého romantismu, jistě nebude ochoten přijímati jeho zprávy jako slovo boží. Scheinpflug ve svých feuilletonech »Kapitoly o spiritismu I.« ukázal, jak málo jsou spiritisté oprávněni dovolávati se jeho autority.

Stejný úsudek platí o Conanovi Doylovi. Muž s tak úžasnou kombinační fantasií, jehož největší umění spočívá v tom, věc zcela nemožnou logicky odůvodniti a vědecky podepřítí, že je i kritickému posuzovateli často velmi těžko najíti »háček« v řetěze jeho argumentů, našel zde vhodné pole své literární činnosti. Věří-li sám v duchy či tropí-li si žert z nekritického čtenářstva, nevím; jistě jeho názoru nelze přikládati větší váhy, nežli romancím každého jiného beletristy. V jedné ze svých mistrně psaných novel líčí, jak před usnutím v museu svého hostitele prohlížel si starý kožený předmět, podobný nálevce s ohlodaným hrdlem. V noci se mu objevila scena ze šeré minulosti, v níž nálevka hrála hrůznou úlohu. Na mučitelské lavici ležela krásná nahá žena, odsouzená k smrti pro otrávení několika manželů. Kat lál do jejích úst nálevkou džbery vody,

až její život se vzdouval a zemřela za strašných muk.

Podle krojů a jiných okolností našel autor ve slovníku, o kterou historickou osobu zde šlo a mučení vražednice událo se přesně tak, jak mu zjevil sen.

Když Conan Doyle tuto romanci psal, nebyl ještě spiritistou a jistě mu nenapadlo předkládati ji čtenáři za něco jiného nežli vlastní smyšlenku.

Básnickou smyšlenkou zůstane stejně, i když ji Doyle po svém obrácení na spiritistickou víru vydává za doklad psychometrie, tajemné moci předmětů zachytiti na sobě stopy událostí a osob a kouzlití je v snových přízracích citlivých vnímatelů.

Obecenstvo, které věří, že skutečně existuje jeho Sherlock Holmes a tajemný ostrov s předpotopními tvory, bude stejně věřiti v materialisaci jednorozce, jak ji líčí v jedné ze svých povídek. O lehkověrnosti, prostoduchosti a ledabylosti Lombrosově napsal Scheinpflug slova, která řala do živého a v dalším líčení bude patrné, že tento učenec nezachoval si nic ze své vědecké erudice ve své spiritistické periodě.

Skoro všichni učenci, literáti a badatelé, kteří jsou uváděni jako vysoké autority spiritismu, jsou buď lidé lehkověrní nebo úplně nezkušení v psychologickém badání, nebo předpojatí.

3. Předpojatost je dalším pramenem pověry.

Bylo již referováno o účasti Sira O. Lodge při telepatických experimentech. Co zjistil, je

jistě vážným vědeckým faktem, ale důsledky, jež odvodil z těchto fakt, jsou nesprávné: přivedly jej k víře v existenci duše po smrti. Nedisovíme se proto, že podrobně líčí posmrtný život svého syna Raymonda, padlého ve válce. Pro toho, kdo pevně věří v existenci zemřelé osoby po smrti a přímý styk s jejím duchem, není překážky, aby své sny a fantasie nepovažoval za jeho projevy.

Byla mi záhadou přesvědčená spiritistická víra českého lékaře Dr. M. Až sám mi odhalil její zdroj. Nepohodl se kdysi s drahou osobou (asi milenkou), vyprovodil ji ke dráze a rozešel se s ní na půl cestě. Na zpáteční cestě zzelelo se mu tohoto činu a vyslal energický telepatický rozkaz vzdálené již dámě, aby se vrátila. Šel zpět a skutečně setkal se s ní vracející se. Prozradila mu, že najednou v ní vznikl neodolatelný pud jíti zpět. Okamžik přijetí vnuknutí souhlasil s jeho vysláním.

Pro člověka, zkušeného v milostných aférách, není těžko pochopiti věc prostším způsobem. V rozčilení a hněvu odhodláme se snadno k nepředloženému činu a zapudíme bytost, na niž jsme si zvykli a která nám přirostla k srdci. Když však se octneme najednou opuštění, tu pocítíme, co jsme ztratili a snažíme se věc honem urovnati. Vsadil bych se, že Dr. M. vydal svůj telepatický rozkaz právě v okamžiku, kdy si vypočítal, že dáma má vstoupiti do vlaku.

Stejně dáma pocítila vnuknutí ve chvíli, kdy věděla, že z nahodilého nedorozumění mohly by vzejíti vážné následky. Setkali se tak, jako

se scházejí rozkmotření milenci, na starém místě schůzky.

Telepatický vzkaz je k tomu nepřiměl, společná touha je vedla na místo setkání.

Ale ovšem, zakotví-li se v člověku jednou přesvědčení o takových nadpřirozených vlivech, ovládajících lidský osud, jest člověk nakloněn viděti všude zasahování duchové moci a stane se ponenáhlu přesvědčeným spiritistou. Zde vidíme jasně, jak důvody citové převažují důvody rozumové i u lidí, kteří v jiných věcech dovedou mysliti jasně a střízlivě.

G. le Bon ukazuje pěkně v článku, přeloženém v »Tribuně« 19. července 1922, na tyto citové a davové zdroje spiritistické pověry. Dochází k těmto poznatkům o příčinách pověry:

Mystické, citové a rozumové činnosti jsou od sebe neodvisly. Z toho vyplývá, že největší inteligence může se vyskytovat u téhož člověka společně s nejúplnější prostoduchostí a lehkověrností. Nejvýznačnější duchové jsou poraženi slepotou a ztrácejí kritického ducha, vstoupí-li na pole víry.

Mystické víry vznikají a šíří se sugescí, nákazou a autoritami. Rozumové úvahy jsou vůči nim bezmocné.

Přestoupení k mystické víře jest obyčejně náhlé.

Někteří lidé mají moc fascinace, jež nutí přítomné, aby jich sugesce považovali za skutečnosti.

Víra, vytvořená sugescí, je otřesitelná jenom novou, silnější sugescí.

Věřící pocituje vždy mocně potřebu propagovati svou víru a rád obětuje život svůj i cizí za její vítězství.

Vise nějakého mystického úkazu, potvrzená četnými svědky, nesvědčí o jeho skutečnosti. Svědectví tisíců lidí, kteří viděli ďábla a byli přítomni sabatům, nemůže tvořiti důkaz existence ďábla nebo sabatu.

Bohové mohou zaniknouti, ale mystický duch je nezničitelný.

4. Velkou úlohu při splnění tuch hraje dále náhoda.

Vsadí-li 32 hráčů, každý na jinou kartu, je zřejmo, že jedna karta vyjde, předtucha jednoho hráče je splněna. Dovedeme dokonce počítati, jaké jsou chance pro určitou událost, to znamená, v kolika případech se náhodná předpověď splní a v kolika zůstane pouhým zbožným přáním nebo klamným preludem. Jde právě o to zjistiti, zda věštby jsou splněny častěji, než by plynulo z pouhého počtu pravděpodobnosti. Takový výpočet byl již proveden v kapitole o tušení smrti a jeho výsledek byl, že se tušení smrti splňují 445krát častěji nežli možno očekávati dle počtu pravděpodobnosti, založeného na úmrtních statistikách. Z té okolnosti zdá se plynouti závěr, že skutečně od umírajících osob vychází telepatická zvěst vzdáleným příbuzným.

Připomenul jsem však již tam, že výpočet není úplně bez námitek a že najmě do udaného poměru mezi věštbami splněnými a nesplněnými vloudily se omyly. Především tento:

5. Nesplněné věštby obyčejně zůstávají nepovšimnuty, nevypravuje se o nich, ani nejsou zaznamenány. Za to však věštby splněné zachovají se v paměti a jsou uváděny.

Tím se hromadí tolik dokladů o pravých věštbách, že čtenář se nemůže ubrániti dojmu, že náhodou nelze vyložití tak značný počet shod. Ano právě proto, že nevíme o nepoměrně větším počtu věštech jalových. Také v kartách slyšíme o případech úžasného štěstí; o nezda-rech mluví se méně; ale jednoduchá úvaha, že nikdo nemůže vyhrátí více nežli jiný prohraje, nás poučuje, že štěstí, to jest shoda mezi tím, co hádám a co se stane, podléhá přísným pravidlům počtu pravděpodobnosti.

Tedy záznamy o splněných věštbách jsou již výsledkem výběru na prospěch zdařilých, pozitivních případů a tím budí zdání prorockého daru.

6. Neurčitost a dvojsmyslnost věštech. Staří věštcí vynikali uměním krýti se proti možným omylům takovou stylisací věštby, že každý si z ní mohl vybratí, co chtěl.

Kroesus chce učiniti útok na Persii. Orakulum praví: »Překročíš-li reku Halys, zničíš velkou říši.« Horkokrevný vojevůdce se domníval, že říši nepřítelovu. Kdož za to může, že věštba pyticky mínila opak. Věštba se nemýlila, poněvadž nic nepovídala. V moderní řeči se tato věštba formuluje slovy: »Já neříkám ani tak ani tak, ale na mou řeč dojde.«

7. Sugescce. Věštby se skutečně mohou splnit, poněvadž působí sugestivně na osobu, již se týkají.

Wallensteinovi i Napoleonovi dostalo se věšteg od astrologů, jež předpovídali jich osud. To je zcela možno. Věštba, již věříme, určuje naše jednání, ježto se podle ní řídíme.

Astrologové byli vedle toho chytrí lidé, kteří znali poměry a dovedli často souditi obezřeleji, nežli jich klient. Předpověděl-li známý astrolog Waldštýnovu smrt, byl jistě zasvěcen do pletich, jež se sprádaly kolem jeho osoby, a věděl snad i lecos o osnované zradě.

Hyslop (Probleme der Seelenforschung, 1909) uvádí případ mladého člověka, jemuž nemocnému zjevil se v dubnu nedávno zemřelý přítel a oznámil, že zemře 5. dubna ve 3 hodiny. Toho dne odešle psaní a květiny, požádá svou přítelkyni o návštěvu, ulehne o 2. hodině a zemře ve 3 hodiny 10 minut.

Ve Freytagově románu »Soll und Haben« vezme si do hlavy nakladač Sturm, že zemře o svých padesátých narozeninách a je na životě zachován jen tím, že mu kdosi namluví, že zaspal kritický den.

Je možno, že napjetím vůle, intencí lze se udržeti po nějaký čas při životě, najmě při chorobách srdce, a že slabé srdce přestane tlouci, jestli povolí tento tlak zevnitř. Stejně hrůza může způsobiti katastrofu. Je-li tomu tak, pak Kozinovo vyzvání Lomikara před soud boží do roka a dne je více nežli pouhou legendou.

8. Nejčastějším pramenem víry v domněle splněné věštby je však šalebná vzpomínka. Toto falešné svědectví vzpomínky může jíti několikolikerým směrem: buď přesunutím časového průběhu událostí ve vzpomínce, nebo přípodobněním se vzpomínky skutečné události, sugesci, nebo posléze tak zvaným klamným pocitem známosti.

Jsem jist, že nejméně polovina čtenářů odmítne mou polemiku proti věštbám prostým argumentem ad hominem: »vím přece, že jsem o určité události věděl dříve, nežli jsem o ní dostal zprávu«; »slyšel jsem na vlastní uši, jak některý můj známý prorokoval událost, jež teprve později se potvrdila.«

Nuže, laskavý čtenář se mýlí. Teď se mu zdá, že onu událost tušil dříve nežli se o ní dověděl, ve skutečnosti však až do okamžiku zprávy nevěděl o ní ničeho. Pouze se mu ppletl v hlavě časový průběh minulých dějů. Stalo se to takto:

V určitém okamžiku byl zabrán nějakými myšlenkami; vzpomínal si třeba na včerejší návštěvu u svého přítele. Najednou, neočekávaně a jako když hrom uhodí, přijde ohromující zpráva; jeho vědomí se zatemní, ztratí rozvahu, není schopen klidně přemýšletí, má pocit tupého zmatku; lidový obraz zní: »je mi, jakoby mě palicí praštil do hlavy.« Leknutí a rozčilení poruší spořádanou duševní činnost, dojem je příliš silný, než aby jej duch mohl okamžitě zpracovati. Tento stav ohromení trvá po nějakou dobu; ponenáhlu přichází člověk k sobě,

probírá se z leknutí, začne přemýšletí, uvědomuje si dosah událostí, cítí žal, ale vzpružuje se zároveň k jednání.

Později, mnohem později, když již pominuly účinky krise a duch ve vzpomínce rekonstruuje minulé události, je člověk zaražen překvapujícím faktem: má dojem, že o úmrtí matky věděl již den před tím, když dlel návštěvou u svého přítele. Jak vzniklo ve vědomí toto hysteron proteron?

Vzpomínka na přítele je posledním obsahem vědomí v klidném stavu; představa umírající matky je jediným stavem, jenž se uchoval ve vědomí z chaotického víření dojmů, způsobeného ohromující zprávou.

Nuže, základní psychologický zákon o vzniku paměti zní: dva dojmy, jež byly ve vědomí současně nebo bezprostředně po sobě, se spojí ve vědomí, takže vzpomínka na jeden dojem přímo vybavuje vzpomínku na druhý dojem. To znamená, vzpomenu-li si na přítele, ihned si vzpomenu na úmrtí své matky, mám dojem, že obě vzpomínky pocházejí z téže doby, že jsem věděl již při návštěvě svého přítele o úmrtí matky. Tak se věc děje a toto přesmyknutí událostí ve vzpomínce jest nejčastějším zdrojem klamného přesvědčení lidí o prorockých předtuchách.

Je sice pravda, že v době klidu mohu si znova promysletí průběh událostí, mohu si vzpomnouti, že jsem dostal dopis, kde jsem zprávu četl, ale spojení mezi vzpomínkou na předchozí den a obsahem zprávy je tak pevně zakotveno

ve vědomí, že je nelze již rozbítí. Zůstane zde pevné citové přesvědčení přes všechny pochyby, diktované rozumem.

Přípodobnění vzpomínky hraje podobnou úlohu.

Mysleme si zase, že dostaneme vzrušující zprávu, na příklad o zabití se přítele v Alpách s podrobným vyličením události, určením místa, času a p. Je možno, že nám již před tím již napadlo, že přítel, jehož známe jako odvážného letce, za nynější nepříznivé povětrnosti by mohl utrpěti úraz.

Vzpomínáme-li pak později na oba minulé stavy vědomí, onu tušenou obavu a přesnou zprávu, může se státi, že tyto podobné vzpomínky se pomísí, splynou, že totiž původní neurčitá představa úrazu assimiluje, přijme do sebe detaily pozdější zprávy a my máme nyní, ex post, dojem, že při oné původní obavě viděli jsme před očima událost se všemi skutečnými podrobnostmi. Naše představy podléhají procesu vnitřního přetváření, formování, netoliko vzpomínky mají vliv na přítomný dojem, i pozdější životní zkušenost mění obraz minulosti v našem duchu.

Krásný doklad takového splnutí, přesunutí i přípodobnění vzpomínek nalézáme u Goetha.

Když po svém bolestném rozchodu s Bedříškou ze Sesenheimu vracel se do Strasburku, spatřil sám sebe, jak si jel koňmo vstříc. Jeho druhé já bylo oděno v štikově šedý šat s troškou zlata. »Je však velice podívno,« pokračuje ve své zprávě, »že po osmi letech jel jsem po

téže cestě, abych Bedřišku ještě jednou navštívil v šatě, o němž se mi zdálo, který jsem však neoblékl úmyslně, nýbrž náhodou.«

Tato zpráva je psána 37 let po skutečné visi, fantasie měla dosti času splésti vzpomínky na obě cesty a tím vzbuditi zdání podivuhodně se vyplnivšího proroctví.

Ponechávám čtenáři vyložiti si vlastní splněné věštby dle tohoto vzoru. Připomínám jedinou věc: člověk, jenž se dovede ovládati a v kritických okamžicích zachovati klidnou krev, jenž se nepodává citům a umí střízlivě pozorovati a analysovat vlastní nitro, sotva je přístupen těmto sebeklamům; čtenáři a najmě čtenářky, jimž denně se přiházejí takové tajemné příhody, jichž kročeje jakoby byly stále křížovány záhadnými silami, měli by si ujasniti, že jich měkká, sugestivní, podajná a fantastická povaha činí je nekritickými nejen vůči vlastním groteskním nápadům, ale i vůči vůli jiných lidí a že je zbavuje odolností a rázností v životním zápasu.

Uvedu jenom dva příklady, abych na nich demonstroval přednesené principy výkladu.

Znamá paní mi vypravovala: Byla jsem vdána v Srbsku, můj muž byl ve válce důstojníkem. Nepřicházela o něm dlouho zpráva, až jedné noci probudily se děti zděšeny ze sna a vypravovaly, že vidí, jak tatínka házejí lidé v bílých pláštích do jámy. Později jsem obdržela úřední zprávu, že muž zemřel na cholera a že byl pohřben ve společném hrobě.

Pohřeb snad se neudál přesně tak, jak děti líčily, přece však byly zde předem udány tak přesné okolnosti, že sen nelze vyložití prostou náhodou.

Jak zde došlo ke zdánlivé shodě, nevím. Nejpravděpodobněji matka často před dětmi vypravovala o svých obavách a děti se asi dříve ve spánku líčením pohřební sceny. Že pak děti nelíčily scenu přesně tak, jak si ji později konstruovala matka na základě obdržené zprávy, jsem skoro přesvědčen. Ono připodobnění vzpomínky, doplnění snu detaily, jež později byly zjištěny, a opominutí podrobností, které se nepotvrdily, hrálo zde jistě značnou roli.

Sám se pamatuji na tuto událost, která není než nemístným žertem, která by však vypadala velice vážně, kdyby byla nekriticky přijímána.

Seděl jsem za svých studentských dob za stolem kuchyně tehdejšího svého tábořského bytu a studoval Strouhalovy archy o fyzice. Vím dokonce, že jsem právě probíral partii o rozložení elektrického potenciálu na elipsoidu. Najednou mi napadne z čista jasna a pravím matce, zaměstnané právě u kamen: »Víš, že se P . . . ův syn zastřelil?« Byl to známý statkář ve vsi, vzdálené od Tábora přes dvě hodiny.

Matka odpověděla: »Jistě, co to zas mluvíš za nesmysly,« domnívající se, že je to jeden ze střeštěných nápadů, jimiž jsem ji bavíval.

Druhého dne, když jsem přišel v poledne domů, uvítala mě slovy: »Jak jsi věděl, že se P. zastřelil?« Ráno přišla z oné vsi služka, jež jí zprávu sdělila,

O této události je má matka skálopevně přesvědčena, nezapomněla-li již na ni, a já ji vypravuji přesně dle svých vzpomínek.

A přece neudálo se ani zbla ze všeho, co zde ličím.

Matka, když jí služka novinu sdělila, myslila právě na mě, jak jsem včera seděl u knihy. Myslíla proto, že měla vážné obavy, abych se nezpозdil se zkouškami; k obavám měla dobré důvody, ježto jsem toho dne zase celé dopoledne prolajdal mimo dům.

Spojila pak novinu se vzpomínkou na mě z minulého dne dle vzoru v předu vylíčeného. Je věrojatno, že jsem včera řekl něco o P. synu, co možná ani zdaleka s jeho smrtí nesouviselo. Pak by nešlo o přesunutí, ale připodobnění vzpomínky. Není však pochyby o tom, že matka podlehla psychologickému klamu.

Jde o to, jak i ve mně vzniklo přesvědčení, že jsem včera věštbu pronesl. Jistě jsem se poddal sugesci se strany matčiny.

Může býti, že její překvapené otázce jsem nepřikládal přílišné váhy, maje v hlavě jiné věci a věda, že si ve své fantasií lecos poplete. Jistě jsem si dal líčiti, jak se včerejší scena sběhla. Nemohu pověděti, věřil-li jsem již tehdy líčení; opakuji, že jsem žvanil všelijaké nesmysly a že tudíž jsem nepokládal za vyloučeno, že mi napadlo i něco takového — telepatii jsem tehdy nevěřil a neměl jsem proto příčiny věnovati případu pozornost — či zda teprve později, když již sám na vše dávno jsem zapomněl a nemohl

tudíž kontrolovatí správnost, zvykl jsem si na líčení matčino.

Soudný čtenář však vidí, že je zde tolik psychologických možností omylu, že subjektivní přesvědčení moje i mé matky není naprosto žádnou zárukou objektivní správnosti vylíčeného případu. Kdyby všechny tisíce zázračných věštek byly takto pozorovány pod kritickou lupou psychologického rozboru, doufám, že by se scvrkly telepatické záhady na pouhé úkazy psychologického sebeklamu.

Dále: Mnohým lidem zdají se známými věci, ačkoli vědí, že nikdy před tím jich neviděli. Je to onen pocit »falešného poznání« — *fausse reconnaissance* —, jenž dává podnět k nejrozmanitějším pověrám. Vím-li, že jsem věc neviděl v tomto životě a přes to mám jistý pocit, že ji znám, zda to není důkazem, že jsem žil již dříve a že právě ve mně probleskuje časem vzpomínka na předešlá stadia bytí?

Nemohu se zde obíratí psychologickou teorií tohoto úkazu. Zdá se, že tento klamný pocit poznání vzniká tehdy, když skutečně nový vněm podobá se něčím starému zažitku, na nějž si však nemohu vzpomenouti.

Jistý Ukrajinec svěřil se mi s pochybami, prýšticími z tohoto pramene, jež ho trápily a zbavovaly duševního klidu po celý život.

Vstoupil do vesnické školy a tu byl překvapen, když na obrázku spatřil karavanu velbloudů. Neboť stejná zvířata viděl ve snu jako tříleté dítě a při tom měl jistotu, že ve své rodné dědině nikdy obrazu velbloudů nespatriil, ani že

mu nikdo o dvouhrbém vytáhlém zvířeti nevypravoval.

Nuže, je tak jisto, že skutečně neměl příležitosti spatřiti před vstupem do školy obraz velblouda? Aní ne na útržku novin, do něhož zabalil potulný kramář kus mýdla?

A kdyby i takhle věc nebyla: Kdož dovede uhádnouti, jaké přeludy kouzlí dětem fantasmie ve snu? Obraz ve škole vzbudil u něho vzpomínku na podobný sen. Podmínky »fausse reconnaissance« jsou dány. Že pak matná vzpomínka snu splynula s obrazem karavany v jediný celek, že po celý další život vynořoval se v jeho duchu sen jako určitý obraz podivného zvířete, viděného mnohem později, je přirozeným důsledkem v předu uvedených psychologických zákonů.

Samoklamy sdělovatelů, důvěřivost posluchačů a svědků, lačná touha po tajemných událostech, citové přání, jež je otcem myšlenky, horečná fantasmie, jež mísí vzpomínky a okrašluje je opojnými výhonky podrážděné obrazivosti, toť vše vytváří onu dusnou atmosféru, v níž pověst »krácejíc roste«.

»Příhody, jež se sběhly včera na jednom konci malého města, vyprávějí se zítra na druhém konci v docela změněné podstatě. Lživé výmysly klepařů nebo chorobných mozků udržují se po léta v lidovém přesvědčení jako nepochybná fakta« (Scheinflug).

Literatura přichází na pomoc podání, sbírá svědectví, cituje autority, uvádí v souvislost roztroušená zdánlivá fakta a vykládá je

hlubokomyslnými filosofickými spekulacemi. Tím vzniká tato podivná věda, která u naivních čtenářů vzbuzuje posvátnou úctu a hoví nejskrytějším tužbám jejich srdce.

Tak se šíří a udržuje spiritistická pověra, vzdor všem úspěchům a poznatkům myslivého lidského ducha.

3. Telepatické jasnovidění.

Tím však nechci odmítnouti, že vznikají tuchy událostí skutečně telepaticky. Rozumějme dobře, událostí přítomných a naprosto ne předvídaných událostí budoucích. Uvádím případ, jež líčí prof. De Sanctis, spoléhaje na jeho seriosnost.

Jeho bratr byl přítomen divadelnímu představení, konanému na počest španělských žurnalistů v Římě přítomných.

»Čekal jsem doma a brzy se mne zmocnil úzkostlivý pocit. Zapuzoval jsem tuto nepříjemnou náladu a ulehl jsem, snaže se potlačití myšlenku, že v divadle Constanzi hoří a že můj bratr je v nebezpečí. Shasl jsem světlo, ale představa ohně tak se mně zmocnila a mě trápila, že jsem byl nucen (proti všem zvykům) rozsvítití znovu svíčku a čekati s otevřenýma očima na bratrův návrat.

Byl jsem opravdu ve stavu hrůzy jako malý hoch. Asi o půl jedné slyšel jsem, že se domovní vrata otvírají a po chvíli jsem řekl bratru, abych jaksi usvědčil svůj strach ze lži: »Nu, bavil jsi se dobře?« Jaké bylo mé podivení, když mi odpověděl: »Pěkná zábava! Byli by-

chom málem uhořeli.« Vyprávěl mi pak o panice, která nastala, když vypukl v Constanzi oheň, o němž časopisy přinesly druhého dne podrobnosti.

Když jsme srovnávali přesnou dobu, kdy se věc udála v Constanzi s dobou, kdy se mne počalo zmocňovati tušení požáru, shledali jsme, že se na vlas shodovaly.«

Prof. Mercandino zvěděl další líčení od své nemocné, jejíž synové podnikli výlet na horu Cibrario. Ulehla a spala klidně až do půlnoci. Ve dvě hodiny se prudce probudila s pocitem, že vidí svého syna Gustava na strmé skále a slyšela jej, jak vzdychá a zdráhá se sledovati svého bratra Cesara, který mu podával posilující nápoj a stále jej horlivě pobízel, aby vstal, nazýváje jej zbabělcem. Když se nazítří oba vrátili, potvrdili, že se ve dvě hodiny zrána vskutku vše přihodilo tak, jak to matka téže hodiny jasnovidně postřehla a že si Cesar ve své úzkosti myslil: »Kdyby nás tak matinka viděla! O, jen kdybychom již byli doma!« (Obě líčení vyjímám z citované již knihy Cesare Lombroso, str. 31. a dále.)

Kritika ovšem může právem namítnouti, že v těchto případech jasnovidný vněm nebyl znamenán dříve, nežli událost byla potvrzena a že tudíž může jíti vždy o sugesci přijímatele.

Máme však i předem zaznamenaná jasnovidná zjevení. Jejich cena vzrůstá tím, že pocházejí ze dvou zcela odlišných pramenů.

V Journalu S. P. R. vol. IV. p. 89. líčí americký přírodopysk Dr. Elliot Coues z Washingtonu:

Jeho přítelkyně slečna Connerová šla po schodech svého bytu ve Washingtonu, nesouc nějaké papíry, když klopýtla a upadla. Téže chvíle její přítelkyně Mrs. B. měla zvláštní vizi této nehody, dlic v domě, vzdáleném půldruhé míle. Vise byla tak živá, že Mrs. B. psala téhož večera slečně Connesové dopis, čtený Drem. Coues, že když šla o druhé hodině ve svém bytě, »co neviděla, jako Vaši drahou bytost, jak upadla na čelných schodech v přízemí. Měla jste svou lemovanou sukni, sametový pás, svou malou slaměnou čepici a papíry v ruce. Když jste upadla, rozletěly se papíry na jednu stranu a klobouk na druhou. Bylo mi vše tak jasné, že jsem měla plno chuti obléci se a přesvědčiti se, zda je to pravda. Vidím zřetelně dům, v němž žijete, ale nemohu za živý svět říci, jsou-li tam schody.«

Příhoda se sběhla, jak líčeno; slečna Connerová teprve před několika dny se nastěhovala do tohoto domu a slečna M. nikdy domu neviděla.

Dr. Moll (Der Hypnotismus, str. 529.) sděluje podobnou zprávu pána, žijícího v Americe: »Leže v polospánku, viděl jsem svého notně opilého otce, jak přichází z ulice dvorem kolem zadního rohu neznámého mi domu, tam se mu smekne noha o veliký plochý kámen, jenž ležel pod okapem a narazí hlavou proti hraně zdi na kámen, zůstane ležeti natažen bez vědomí, za-

plaven krví.« Ježto pán slyšel o druhém zraku, zaznamenal si děj podrobně s dnem a hodinou do zápisníku. Příštího roku jede do Evropy, vyhledává rodiče v jich novém domě, nalézá na dvoře místo, jež bylo jevištěm jeho snu, ukáže matce kámen a sdělí, co se zde musilo státi. Matka užasla, že syn věděl o neštěstí, jež mu chtěla zatajiti. Všechny údaje se shodovaly, též hodina po přepočítání na jiný poledník.

Zde se zdá telepatické vnímání prokázáno. Příjematel si zaznamenal přesně hodinu a průběh děje, popsal scenu. Jedinou vadou je, že příliš rychle sdělil matce svou visí. Lépe by bylo bývalo, kdyby ji nechal vypravovati a pak její výpověď srovnal se svým záznamem. Pak by bylo možno zjistiti, zda shoda byla tak úplná. Matka ohromena zvláštní shodou, přikývla ke všemu, co se jenom částečně krylo se skutečným průběhem a tak přídavky a zkrouceniny snu zůstaly nepovšimnuty.

Jsou to ovšem vedlejší věci, přece však významné pro posouzení otázky, do jakého stupně přesnosti je možná kombinační rekonstrukce událostí z prvků telepaticky převzatých.

Vůči evidenci, poskytnuté Piperovou i těmito případy, je skoro nemožno brániti se víře v pravost telepatických úkazů a tato domněnka nabývá ponaáhlu významu vědeckého fakta.

Nebudu proto podávati kritického rozboru dalších dokumentů. Je skutečně těžko rozhodnouti, ve kterém ze zaznamenaných případů jde o pravé vněmy telepatické a kdy běží pouze

o bajky, opírající se o nedostatečné zjištění případu.

Svedenborg byl svého času vůdčím učencem v Evropě a tvrdilo se o něm, že má tuto schopnost »otevíratí brány vzdálenosti«.

Jeho jasnovidné výkony byly prozkoumány Kantem a uveřejněny jako dodatek ke knize »Sny duchozředce«.

1. Švédské královně sdělil jisté tajemství, na něž se ho tázala a o němž myslila, že žádný lidský tvor mu je nemohl prozraditi.

2. Vdova po holandském vyslanci ve Stokholmu paní Harteville byla upomínána zlatníkem o zaplacení stříbrného příboru, jež zakoupil její zemřelý manžel. Domnívala se, že manžel jej již zaplatil, ale nemohla naléztí potvrzení; žádala proto Swedenborga, aby se optal mrtvého manžela, kde je stvrzenka. Tři dni po té přišel do jejího domu a oznámil jí v přítomnosti několika hostů, že rozmlouval s jejím manželem a dověděl se od něho, že pohledávka byla zaplacená a že je stvrzenka v sekretáři pokoje v prvním patře domu. Madame Harteville odvětila, že skříň již byla prohledána, ale marně.

Swedenborg odpověděl, že její manžel řekl, že bude-li vytažena levá zásuvka, objeví se deska, kterou třeba odšínouti a ukáže se tajná příhrada, obsahující tajnou korespondenci i stvrzenku.

Celá společnost šla nahoru a papíry byly nalezeny, jak udáno, v tajné příhrádce, o níž před tím nikdo nevěděl.

3. V září 1759 v sobotu o 4. hodině odpolední

přišel Swedenborg do Gottenburgu z Anglie a byl pozván do domu svého přítele. Po dvou hodinách odešel a pak se vrátil se zprávou, že nebezpečný požár právě vypukl ve Stokholmu (jenž leží asi 50 německých mil od Gottenburgu) a že se velice rychle šíří; byl neklidný a často vycházel. Řekl, že dům jednoho z přátel je v popeli a jeho vlastní dům že je v nebezpečí.

O osmé hodině, když opět vyšel, zvěstoval radostně, že oheň byl uhašen tři domy před jeho vlastním.

* To způsobilo veliký rozruch v celém městě a bylo oznámeno vladaři téhož večera.

V neděli ráno byl Swedenborg pozván k vladaři, jenž se ptal na neštěstí. Popsal přesně oheň, jak vznikl a jak zanikl a jak dlouho trval. V pondělí večer přibyl ze Stokholmu do Gottenburgu posel, vyslaný obchodním úřadem v době trvání ohně. V dopisu jím přineseném byl oheň popsán úplně tak, jak naznačil Swedenborg, a příštího jitra zpráva byla dále potvrzena od královského kurýra. Jak Swedenborg řekl, oheň byl uhašen o osmé hodině.

O jiných případech jasnovidění lze se dočísti v knize Barretově, str. 156. a dále. Tak o děvčeti jménem Ellen Dawson (mluvili jsme o ní již dříve), které podléhalo epileptickým záchvatům a bylo mesmericky léčeno W. Handsem. Ten ji kdysi vyzval, aby v duchu navštívila jeho rodiště Berkeley, 140 mil od Londýna. Přesně popsala kostel tohoto města a rozličné pomníky v něm, též dům, ve kterém právě dlela žena lékaře; řekla, že paní Handsová hraje

právě v karty s osobami, které popsala. Pak vykřikla: Paní H. vyhrála a vstává se židle. Všechny tyto detaily se ukázaly zcela správnými, neboť pan H. dodává: »Té chvíle (9 hod.), jak jsem se po té dověděl, moje žena vstala a řekla: »Porazila jsem vás úplně.«

Snad nejvýjimečnější a nejprůkaznější důkazy jasnovidectví jsou podány v knize, vyšlé roku 1876, nesoucí nápis $X+Y=Z$, čili spící kazatel ze severní Alabany. Obsahuje rozmanitá svědectví nadpřirozeného poznání váženého presbyteriánského kněze C. B. Sandersa. Fakta byla dodatečně potvrzena prof. W. Jamesem a Dr. Hodgsonem.

Lékař Dr. Thach sděluje, že Sanders periodicky upadal do transu, provázeného často prudkými paroxysmy a krajní citlivostí hmatu. Za těchto stavů věděl o příhodách, jež se sběhly na vzdálených místech, k nimž jeho pozornost byla obrácena. Vrátiv se do normálního stavu, nevěděl o ničem, co se stalo ve spánku, jenž trval od několika minut až do dnů. V transu zapomněl Sanders své jméno a podepisoval se $X+Y=Z$.

Ze 69 svědectví uvádím tento žertovný případ: Sanders byl upoután na lože trpě reumatismem, když sousední kněz De Witt jej chtěl navštívit a musil překročit plot, aby se dostal do domu.

Měl ruce plné knih a ježto plot byl rozviklaný, skoro by býval upadl. Když přišel do Sandersova domu, skoro půldruhé míle vzdáleného, našel Sanderse v jeho spánku, ale rozvesele-

ného a smějícího se; řekl, že jej velice bavila směšná příhoda, když De Witt překročoval plot s rukama plnýma knih. Ježto nebylo možno z domu viděti plot a nikdo nebyl svědkem příhody, byl De Witt velice překvapen.

U lože Sandersova však dlel právě jeho přítel J. W. Pruitt, jenž sepsal potvrzení tohoto obsahu:

»Když můj bratr Sanders v polovici měsíce února 1866 byl upoután na lože, byl jsem v jeho domě; ležel na posteli ve svém tak zv. spánku.

Vzbudil mou pozornost hlasitým smíchem. Tázal jsem se po příčině jeho veselí. Řekl: »Smál jsem se de Wittovi.« Ptal jsem se, co udělal De Witt. Odpověděl: »Měl co dělat, aby neupadl s plotu, neboť vrchní plaňka se s ním zvrátila a musil se namáhati, aby s ní nesletěl.« Dále nebylo o věci mluveno, až přišel De Witt, což se stalo v 10 nebo 15 minutách.

Plot, kde se nesnáz přihodila, je vzdálen asi míli, za hustým hájem porostu a křovin a za pahorkem. Potvrzují dále, že nepřišlo žádné zprávy o Wittovi, až sám přišel a potvrdil, co Sanders řekl.«

Několik případů, potvrzených svědky, dokazuje, že Sanders věděl o smrti vzdálených osob, o nehodách přátel, o ohních, vypuknuvších ve vzdáleném městě; stejně našel ztracené předměty, mince a řetízky a přesně označil místo, kde byly nalezeny.

Zvláštní formou tušení je tak zvaný pocit blízkosti. Někdy je zcela klamný. Známa dáma mi vypravovala, že kdysi sedíc v divadle, měla

tak živý pocit, že vedle ní sedí její milenec, že upadala skoro do mdlob. Její představa zde byla tak intenzivní, že budila v ní tělesné, organické a hybné změny, jakoby milovaná osoba byla přítomna.

Zajímavější je, že osoby tuší správně přítomnost drahých osob.

Helena Rakovitzová líčí v knize: »Mé vztahy k Ferdinandovi Lasallovi«:

Když jsem pak vstoupila do tanečního sálu zavěšena o Holthoffa, šeptal mi průvodčí: »Tak dítě, teď se podíváme, je-li již zde.« Neuvažujíc, co jsem řekla, odpověděla jsem klidně: »Ne, otče, ještě zde není, cítím to!« Ať to zní sebe podivněji, ať se tomu Holthoff divil, bylo tomu tak. Neměla jsem dosud onoho úzkostlivě blahého pocitu, jenž na mě vždy přišel, dlel-li se mnou Lasalle v téže místnosti. Ale Holthoff nevěděl dosud o těchto mých pocitech, odpověděl proto se skoro zlostným, jistě výsměšným úsměvem: »Pro boha, dítě, nezačínejme s těmito nervosně-mystickými historkami; oddáváte-li se somnambulním tuchám, odvedu Vás ihned domů.«

Najednou však ve mně trhlo, nevyslovitelný pocit byl zde a bez vůle řekla jsem polohlasně a trnouc hrůzou: »Teď přichází!« Holthoff se ohlédl a skoro nelibě, že jsem měla pravdu a užaslý mým stavem, řekl: »Skutečně, máte pravdu! Teď přichází!«

Podávám úmyslně doslovné líčení, abych ničeho nezatajoval. Sám nejsem tak úplně přesvědčen,

Víme skutečně, že Rakowitzová nesoudila z nějakých známek, že Lasalle není dosud přítomen? Že při vstupu do sálu nerozhlédla se kolem a nenalezla jej mezi přítomnými?

Víme, že ženy mají úžasnou schopnost viděti postranními částmi sítnice. Žádná se na ulici neohlédne a přece jí neujde, jde-li kolem známý, o něhož má zájem a prokazuje-li jí pozornost. Výraz milého muže tak se jí vryje do paměti, že barva vlasů a pleti, postava, nepatrný pohyb při chůzi stačí, aby jí prozradil jeho přítomnost mezi tisícem cizích, bezvýznamných dojmů.

A dále, ukázal jsem již dříve, jak jsou smysly milující ženy zbystrěny vůči dojmům, jež vycházejí od milované osoby. Není možno, že ucho Rakowitzové postřehlo v chaotickém šumu neslyšitelné šoupnutí kročejů, záchvěv hlasu, po případě čich, osobní vůni Lasallovu a vzbudilo v ní pocit, že předmět lásky je zde?

S druhé strany nelze odmítnouti možnosti, že mezi milenci existuje druh telepatického reportu jako mezi osobou hypnotisovanou a hypnotiserem.

Chci pouze poraditi čtenářům, aby při každém náhodném shledání na ulici nevěřili ihned v takové telepatické vycítění.

Nevědouce o tom nebo nechtíce si to přiznati, bloudíme tam, kde máme příležitost milovanou osobu zastihnouti. Myslíce na ni a bažíce po shledání, jsme ovšem překvapeni a zmateni, vynoří-li se před našimi zraky. Zde jde jistě o pouhou náhodu, již ovšem trochu pomáháme. Že bychom dovedli osobu přivolati,

nebo že bychom tušili, kde je, jistě není možno, aspoň ne v tak častých případech, jak nám chtějí namluviti zamilovaní lidé.

4. Kryptoskopické pokusy. Neznámý smysl.

Všechny případy, vylíčené v této kapitole, lze snadno pochopiti telepaticky. Citlivá osoba přijímá informace o událostech, odehrávajících se mimo dosah jejích smyslů, z vědomí jiných osob událostem přítomným.

Jsou však autoři, kteří věří v možnost přímého jasnovidění, »duchového nazírání«, podivuhodnou schopnost medií vnímatí vzdálené předměty a události bez pomoci smyslů, ale též bez prostřednictví telepatického sdělování.

Experimentálně zkoumal tyto domnělé fenomény r. 1903 Rudolf Tischner a uveřejnil výsledky v citované již knize Über Telepathie und Hellsehen (str. 21. a dále). Šlo při tom především o pokusy kryptoskopické, čtení neviditelného písma v neprůhledných obálkách.

Z hromady pohlednic vybral jednu, nedívaje se na ní zabalil ji do černého papíru, do něhož jsou vkládány fotografické desky a vstrčil do neprůhledné obálky, již zalepil a pečlivě zapečetil. Slečna F. lehla si na pohovku v pokoji, v němž bylo elektrické osvětlení zhasnuto a hořela pouze svíčka, a ponechána o samotě s obálkou, papírem a tužkou. Dvěře do sousedního pokoje byly pouze přivřeny a Dr. Tischner se často odtud díval na pokusnou osobu. Když vstoupil neočekávaně do pokoje, držela si

slečna F. obálku na čele. Pak odevzdala list papíru, na němž byla napsána tato slova: Frau — Dank für deine Karte — Jahr — gut — schaft — verstreut. Na druhé straně bylo napsáno: Obraz, žádná hlava, nebo zvíře, dům mezi stromy, ale neurčitě, prostý dům. — Skutečně na pohlednici byla fotografie jednoduchého domu mezi stromy.

Z obsahu dopisu na druhé straně bylo sice přečteno málo slov, ale úplně správně a na správném místě. Poloha napsaných slov na papíře úplně se kryla s jich polohou na dopisnici.

Obálka i pečeť byly úplně neporušeny ani nepomačkány.

V jiném pokusu přečetla jmenovaná dáma z pohlednice, náhodně vybrané z balíčku o 300 až 400 kusech, slova: »Familie Dr. Tischner — Endlich kann, jetzt mein Vater — Lina Luder.«

Byla jí podána krabička s neznámým obsahem. Popisovala takto svá vnuknutí: »Pocit jakoby to nebylo nic a přece něco. Není to duté, ale též to není vyplněné, přichází mi to jako peří. Nic a přece něco, zcela lehké, bez tvaru, jakoby bisquit, jenž je něčím vyplněn. Přímou nepříjemné pocity — Strašně málo barvy.«

Stěžovala si, že jí pokus velice namáhá, až jí bylo špatně, považovala pokus za nezdařený. Po otevření krabičky se ukázalo, že v ní leží podélný kus vaty velikosti $8 : 2 : 1\frac{1}{2}$ cm.

Když se setkal Tischner se slečnou F. roku 1906, byla již vdána a ztratila své jasnovidecké schopnosti,

Další serii kryptoskopických pokusů konal Tischner s panem Re. Byl to kouzelník z povolání, jenž prováděl veřejně čtení složených listů tím způsobem, že je zaměňoval a obsah právě přečteného udával jako obsah listu, jenž byl dosud nerozevřen.

Tischner prováděl pokusy za takových kontrolních opatření, že se domnívá, že podvod zde nebyl možný. Napsal na lístky slova, věty a tříciferná čísla, lístky tyto třikrát přeložil a pomíchal, takže sám neznal obsah žádného z nich.

Pan Re. je bral mezi palec a ukazováček, ramena držel vodorovně stranou nebo napolo ku předu, hlavu odklonil na druhou stranu a nedíval se na ruku.

Ze 78 pokusů bylo celkem 40 zdarů. Vyčetl celá slova, tříciferná čísla, někdy i větu cizím jazykem. (*Panta rei.*)

O podobných pokusech, konaných s jasnovídcem Kahnem, referuje Schottelius v Journ. f. Psychol. u. Neurol. 1913, sv. 20.

Tischner znaje námitky, vznášené proti těmto pokusům, hledí se jim vyvarovati ve vlastním uspořádání. Podložky, na nichž mohl se zachytiti otisk písma, nikdy se nedostaly před oči pana Re., stejně jako píjavný papír.

Aby pak pokusná osoba nemohla ohmatati rýhy písma na zadní čisté straně papíru, zabránil Tischner tím, že psal měkkou tužkou a že rub papíru vyhladil. Později dbal toho, aby

popsaná část papíru přišla dovnitř a byla kryta s obou stran několika listy.

Tischner výslovně připomíná (str. 79.), že teprve později dbal této opatrnosti. Nuže s tím snad souvisí, že od pokusu 46. až do posledního 78. měl Re. pouze jediný zdar. Uvážíme-li, že i v předchozích pokusech vyskytovaly se roztroušeně nezdary, je velice pravděpodobno, že lístky byly náhodou složeny tak, že Re. nemohl písma na nich ohmatati. Podezření, že používal úskoku, je sesilováno okolností, že byl kouzelníkem z povolání a že si výslovně vymínil pro pokusy třikrát přeložené lístky, a není vymýtěno zdánlivou upřímností, s níž se přiznal, jaké lsti užíval při veřejných produkcích. Šlo mu asi o to, aby pozornost zkoumatelů svedl nesprávným směrem a tím zakryl skutečně používané manipulace.

Ve světle této kritiky ztrácejí ceny i výkony slečny F. Není nijak vyloučeno, že přečtená slova prostě ohmatala konečky prstů nebo čelem. Že taková hmatová jemnost daleko převyšuje hranice normální lidské citlivosti, nesvědčí nijak proti možnosti tohoto výkladu. Bylo již pověděno, jak je zvýšena smyslová citlivost u některých lidí a v abnormálních stavech, příklad slepců pak nás poučuje, jak jí lze stupňovatí cvikem a využití pro orientaci ve světě.

Doplňuji tuto skizzu případy spontánního jasnovidění.

Chowrin (Experimentelle Untersuchungen auf dem Gebiete des räumlichen Hellsehens,

München, 1919) podává zprávu o dámě, která dovedla udatí obsah uzavřených dopisů.

Chowrin ji podal obálku, o níž nikdo nevěděl, co obsahovala. V osmi sezeních, trvajících čtvrt až půl hodiny, vypátrala ponenáhlu její obsah. Řekla: »Vidím malé zářící kruhy... jasné hvězdy..., jasné body, bílé šipky, velký pokoj..., mnoho svící, vše ostře osvětleno, černé body, lidi. Divadlo nebo co jiného? Nikoli divadlo, snad ples?... zábavní místnost, postava stojí na podiu, zpívá se. V divadle, ta slečna zpívá, stále mi přichází píseň »Za bouře« na mysl, nevím určitě, zpívá-li to slečna či zní-li to v mých uších. Tleskají.«

Dopis obsahoval tyto věty: »Veliký pokoj ostře osvětlený, procházejí se v něm po skupinách páni s dámami v plesovém oděvu. Jedna z dam s vějířem v ruce vstupuje na jeviště, postaví se tam; počne pěti příjemným hlasem arií Za bouře, obecenstvo tleská.«

Tvrzení Chowrinovo, že nikdo nevěděl, co obálka obsahuje, je nejasné. Přece někdo list psal. Viděli jsme u Piperové, že byla v telepatickém raportu i s nepřítomnými osobami, a dáma potřebovala osm sezení, aby si opatřila inspiraci.

Ostatně Chowrin sám vykládá věc přecitlivělostí smyslů, nikoli jasnovidně.

Ze starších zpráv vybírám onu, jež se týká jmenovaného již media a spiritisty Staintona Mosea.

V sezení, jež uspořádal MDr. Speer ve svém bytě, bylo vysloveno přání, aby hlásící se duch četl z knihy, duch svolil, ačkoli prohlásil, že je to těžké.

Stainton Moses: »Chcete mi napsati poslední verš první knihy Aeneidy?«

Odpověď (automatickým písmem St. Mosesa): »Počkejte: Omnibus errantem terris et fluctibus aestas«. (Správně.)

St. Moses: »Dobře. Je však možno, že jsem to znal. Můžete jít ke skříni s knihami, vzít předposlední knihu druhé řady a přečísti mi poslední odstavec 94. stránky?«

Odpověď: Několik řádek přesné citace.

Toto líčení nedokazuje praničeho. Moses sám udal místo, které mělo býti čteno. Třeba kniha ležela v cizím bytě, není naprosto vyloučeno, že neznal před tím jejího obsahu. Přesné jasnovidické přečtení padesáti slov přesahuje daleko hranice možností, dosažených kryptoskopickými pokusy, a bylo by bláhovo přijímati je za přesně zjištěný fakt, když naprosto neznáme okolností, za nichž se stalo, a jsme pouze odkázáni na líčení předpojatých spiritistů.

Mohu tudíž prohlásiti, že důkaz jasnovidění ani pokusy Tischnerovými, ani jinými zprávami, jak jsou zarážející na prvý pohled, podán není.

Přihlížejíce však k úkazům nezrakového vidění, popsaným na stránce 36., nesmíme s určitostí odmítnouti domněnku, že kůže nebo jiný

.....

orgán těla má schopnost čítí cizorodé dojmy světelné.

Nemůžeme lépe ukončiti tuto kapitolu nežli prohlášením, že lidstvo vstoupilo do dvacátého století s patrnými mezerami ve svém vědění. Je úkolem dalšího badání tyto mezery vyplniti bez obavy, že se při tom zřítí samy základy našeho poznání.

Kapitola VI.

Fysikální úkazy medií.

Dosud se naše úvahy pohybovaly ve vědeckých kolejích. Bylo sice těžko probroditi se nánosem smýšlenek, bájí, lehkověrnosti, pověry, zkroucenin, šaleb a omylů, jenž tvořil materiál našeho studia, přes to se nám podařilo vyrýžovati z těchto kup hlíny vzácné zrno pravdy.

Nyní přicházíme do jiných vod; jsou to dokumenty lidského poblouzení a podvodu, jimiž je se nám obíratí.

Není mou úlohou psáti malého Boska, jako jsem nechtěl v předešlých kapitolách složití učené vydání egyptského snáře. Mohu se prostě omeziti na stručné vyličení tak zvaných fysikálních úkazů mediálních, zachovávaje historický postup vývoje této pavědy a ukazuje, jak krok za krokem byli odhalováni a usvědčováni kejklíři, kteří nejprimitivnějšími triky udržovali po celá desetiletí svět v úžasu.

1. Divy v Hydesville a Stratfortu.

Moderní spiritismus vznikl r. 1848 v Americe vlivem strašidelných úkazů, pozorovaných v těchto městech.

Do domu ve vesnici Hydesville nastěhovala se rodina metodisty Foxe se ženou a třemi dcerami. Když děti ležely v postelích, počalo klepání.

Jedno z dětí počalo žertem luskati prstem a klepání se dělo v témže tempu. Dítě vykřiklo: Počítej dvě, tři, čtyři; před každým číslem zatleskalo rukama. Klepání se ozvalo stejným počtem.

Paní Foxová žádala, aby počítalo do 10, načež bylo slyšení deset ran. Též stáří dětí bylo správně udáno. Tázala se dále a dověděla se, že klepající duch byl zde kramářem, později byl zavražděn a pohřben ve sklepě. Později byla skutečně nalezena ve sklepě dolenní čelist a vlasy; nebylo však zjištěno, zda zbytky pocházely od člověka.

Rodina Foxova byla považována za posedlou ďáblem a vyobcována z církve.

Přestěhovala se do města Rochestru. Zde začalo opět klepání; dělo se však pouze v přítomnosti dětí a proto bylo souzeno, že děti samy vzbuzovaly povyk.

Ustanovila se vyšetřující společnost, postavila děti bosko na postel a přesvědčila se, že neměly aparátu, jímž by mohly zvuk vzbuzovati. Přes to bylo slyšení klepání ve stěnách a v podlaze. Lidé přicházeli k rodině Foxově a stavěli se kolem většího stolu a nyní se zdálo, že zvuky vycházejí ze stolu. Tím způsobem bylo objeveno klepání stolečku a později i jeho pošinování. Mnoho lidí spozorovalo, že tyto zvyky se ozývaly též v jich přítomnosti, u jiných lidí se to nedělo.

V Stratfordu děly se později věci ještě podivuhodnější. Předměty byly shazovány se stolů a když byly zavřeny dveře, nevadilo, aby se předměty samočinně pohybovaly sem a tam.

Bylo viděti, že se zdvihla židle a pětkrát až šestkrát mrštila sebou o zem s takovou prudkostí, že se otrásl celý dům. Velký kovový svícen, jenž stál na krbu, byl snesen neviditelnou rukou na zem a tak dlouho otloukán, až praskl. V jednom pokoji se ukázaly postavy, udělané ze šatů, tak vycpané, že se podobaly lidem.

Nejčastěji se tyto úkazy vztahovaly na osobu jedenáctiletého syna Harry Phelpse; byl rozmanitým způsobem sužován strašidlem; byly na něm rozedrány šaty, vržen do studny, jedenkrát dokonce svázán a pověšen na strom; později byla roztloukána okna a skleněné náčiní v domě, vypukl oheň a zničil mnoho psaní a manuskriptů.

Úkazům byl přítomen Andrew Jackson Davis, jenž byl somnambulním a věřil v osobní svůj styk s duchy, a sám napsal knihu »O zacházení s duchy«, jež prozrazuje jeho prostoduchost a nedostatek všeho přírodovědeckého vzdělání. I on musil přiznati, že hoch Harry je hysterické povahy, že rodiče přijímají jeho výpovědi za doslova správné, že však nedovede v duševním podráždění činiti rozdíl mezi účinky, které sám působí a těmi, které pocházely od přítomného ducha.

Zázraky stratfordské sotva jsou něčím jiným, nežli šalbami hysterického dítěte.

O původu klepání hydesvillského nelze pronésti určitého soudu. Zda děti, stojící v posteli, nepozorovatelným pohybem dovedly uváděti do skřípání rozviklaný předmět, či zda skutečně pouhým impulsem, jenž vychází z mysli medijně

založené osoby, je uváděn stoleček do pohybu, nebylo rozřešeno ani pozdějším přesnějším badáním. To je však také jediná záhada, která zbude ze všech divů, popsanych v této kapitole.

Připustili jsme, že z činné hmoty mozkové vychází záření, které může býti zachyceno živým organismem jiné osoby.

Zde bychom měli doklad, že tyto vlny, vzbuzené duševní činností, mají vliv i na neživou hmotu, dodávající stolečku buď impuls k pohybu, nebo uvádějící jej opětovanými nárazy do molekulárního napjetí, jež se vyrovnává praskotem. Bojím se, že střízlivý fysik bude mě vinit z přírodovědecké romantiky. Připomenul jsem však již několikrát, že tyto spekulace mají povahu záložních teorií, jež třeba mít pohotově dotud, dokud se nepodaří nesporně dokázat, že zprávy o pohybu stolečku bez doteku a podobných úkazech jsou výmyslem.

Mně jde o to, přesvědčiti nepředpojaté čtenáře, že vše, co se děje, děje se přirozeným způsobem; a tu nezbývá, nežli buď odmítnouti fakt jako vadný, nebo učiniti pokus vyložití jej dle poznaného a přirozeného řádu věcí.

Óstatně nejnovější objevy Crawfordovy, vyličené v kapitole X., potvrzují experimentálně tuto domněnku.

2. Lomozící skřítkové.

Uvádím dále několik případů kousků, jež tropí »Poltergeist« a jichž se dosud nepodařilo vysvětliti žádnou známou přírodní silou. Tyto zjevy kupí se obyčejně kolem určité mladé

osoby a na zvláštním místě. Předměty jsou přehazovány, zvonky zní, nábytkem lomcováno, hluk tropen.

Anglický skřítek z roku 1661 je znám pode jménem »bubeník z Tedworthu«. Podrobně prozkoumal jeho rejdy J. Glanvil a popsal v knize Saducismus Triumphatus.

Věc je taková: Pan Mompesson, úředník v Tedworthu, nařídil uvěznění potulného bubeníka. Hned po té v jeho domě počaly dováděti nevysvětlitelné zvuky a výtržnosti, jež trvaly dvě léta. Bubeník byl vyšetřován pro čarodějnictví, ale osvobozen, a nepokoj pokračoval, i když byl bubeník za horami.

Glanvil sám přišel na výzkumy a podává zprávu, že viděl pohovky hýbatí se, aniž se jich kdo dotkl, rukavice byly nošeny neviditelnou rukou, bylo slyšeti škrábání na postel a všem těmito úkazy chumelilo se kol dvou dětí Mompessonových. Tyto ovšem byly podezírány, že mají v tom prsty, ale Glanvil se přesvědčil, stejně jako jiní svědci, že děti nemohly tropiti tyto kousky, které se často dály za denního světla a před zraky nedůvěřivých svědků.

Z častých případů poblázněných zvonků udál se jeden ve státu Massachussets r. 1868. Zvonky zde zněly, ačkoliv dráty byly odepjaty a zvonky zavěšeny blízko nízké klenby. Úkazy počaly po příchodu služebné, která ovšem byla podezírána, ale její nevina byla prokázána, ježto zvonění a prudké praskání v nábytku se jevilo, i když sama v klidu pracovala v jiném po-

koji. Pátrání zde bylo velice podrobné a pečlivé, ale nebylo nalezeno uspokojivého vysvětlení.

Nedávno vyskytly se podobné úkazy v Eniscorthy r. 1910 a soustředily se kol mladého tesaře. Řádění sice zmizelo, když se dostavil Barrett, byli však přítomni dva inteligentní a skeptičtí badatelé jedné noci, kteří pozorovali nevysvětlitelné klepání a podivné výtržnosti. Peřiny byly strženy s postele, na níž spal hoch, postel byla vržena do prostřed pokoje a hoch zdvižen s postele a položen jemně na podlahu.

Čteme denně zprávy o hlomozících, rámusících, třískajících a jinou neplechu tropících rejdech rozpustilých duchů. Hned v Č. Budějovicích, hned v Jižní Americe; právě čtu v Pražer Tagblattu ze dne 28. července 1922 o zázracích v Kečkemetu a Karčagu.

V předměstském domě prvního města byl před rokem kácen nábytek neznámou silou, nářadí a obrazy tančily po stěnách, okenní tabule byly tříštěny, též se ukazovaly plameny, které však ničeho nezapálily. Policie s dvaceti detektivy obsadila dům, nepodařilo se jí však odkrýti nic, co by vedlo na stopu podvodu nebo přirozeného výkladu rejdů. Všechny tyto zázraky zdály se býti buzeny mediálně založeným selským synkem. Byl převeden do Budapešti na psychiatrické pozorování, ale již prvé noci shořela jeho postel v dýmu; kamarádi byli rádi, když se okamžitě vrátil do své příšerné domoviny.

Město Karczag brzy překonalo zázrakový rekord svého rivala. Zpravodaj velkého buda-

peštského listu líčí, že těchto dnů o 3. hodině odpolední před očima myjící služebné vyskočil do vzduchu veliký hrnec, klidně stojící na podlaze, a prudce narazil na stěnu. Současně počala jemná prška oblázků, již cítilo děvče i paní, jak se jim řine po šíji. Krabice, spočívající na truhle, skočila k zemi a odkutálela se dveřmi. Ve vedlejší místnosti počalo též strašiti, kuchyňská skříň se otevřela, vyvrhla svůj obsah hrnců a pánví a opět se zavřela. Stolní zásuvka se bez šramotu vysunula, vyletěl z ní veliký kuchyňský nůž ven ze dveří, asi půltřetího metru na chodbu a zaklesl se hrozivě těsně za sedícím tam dráteníkem, kdežto plechové nářadí, talíře, sklenice a hrnce padaly na zem a roztřískaly se.

Všechny z kuchyně unikající předměty směřovaly k určitému bodu zahrady, kde se shromažďovaly. Přitažlivým středem byla hezká 16letá služka, bledých lící a chorobných rysů, která mezi tím utekla z kuchyně a je prý výtečným médiem.

Nuže, co na celém líčení je pravdy, co se skutečně přihodilo a co bylo vykouzleno ve fantasií jediné přítomné paní — na svědectví hysterického media nelze ničeho dáti — nemohu zjistiti. Kdož ví, zda nejde o pouhého mořského hada, jenž v žurnálech lapá po vodě v době letních veder.

Přes to tato kouzla nelze odmítnouti jako báchorky, uvážíme-li, že o nich přicházejí zprávy z nejrozmanitějších koutů světa a že průběh úkazů je vždy podobný. Všimněme si, že úkazy

se koncentrují kolem mladé hysterické osoby. Máme se domnívati, že z takových lidí skutečně vychází záhadná síla, jež tropí tyto poruchy a výtržnosti proti dobrému řádu a mravu přírody, či mladí šibalové tropí si šašky z dobrých a pořádaných lidí?

Na místo strašidelných historií jsou vysílány učené komise, ale o výsledku jich pátrání již se zpráva v novinách neobjeví, nebo přicházejí k úplně negativnímu výsledku.

Nuže, případy maďarské vnášejí do záhady přece trochu světla. Pod celou okolní krajinou rozkládají se velká ložiska zemního plynu. V sousedním Püspökladny je osvětlováno tímto plynem nádraží. Heinův dům v Karczagu, kde se divy děly, je vzdálen 300 metrů od artézské studně, která obsahuje tolik plynu, že plyn, ucházející z roury, mohl býti zapálen z velké dálky a hořel mocným plamenem.

Je tedy na snadě domněnka, že zemní plyn tropí tyto žerty. Zůstává ovšem stále záhadou, jakou úlohu hraje ve věci medium. Je jeho účast prostě přibájena? Či se máme domnívati, že z jeho osoby vychází impuls, nutící jinak pokojný a líný plyn, aby konal všechnu tu lopotu dle diktátu vycházejícího z mozku media?

Má mozková energie media vliv na latentní sílu uloženou v molekulárním napjetí uhlovodíku?

Samé záhady, o nichž lze mluvití prozatím jen v těchto povšechných přírodovědeckých analogiích. Ať je však věc jakákoli, jsou-li úkazy pravé, a pokud jsou pravé — není nikde více

třeba oddělití pravdu od výmyslu úžasem podrážděné fantasie — jistě se najde časem přirozené řešení těchto divů.

3. Strašidla.

Vedle rámusících skřítků navštěvovány jsou staré domy od pradávna jinou metlou. Jsou to zjevující se duchové. Naše bílá paní je chvalně známa.

Ohlédněme se proto po cizině, kde i tyto strašidelné jevy staly se předmětem vědeckého badání.

V dubnu 1882 kapitán Morton (jméno fingo- vané) nastěhoval se s rodinou do osamocené- ho domu na křížovatce pocházejícího z roku 1860. Před tím zde bydlili dva manželé oddaní píti, kteří se stále svářili. Oba zemřeli, žena byla pohřbena blízko domu. Dům zůstal nějaký čas opuštěn a tu se říkalo, že v něm straší duch této paní.

Od roku 1882 až 1889 bylo často viděti vnitř domu i kolem, za dne i v noci, zjevení útlé paní ve vdovském závoji, držící si šátek na obličejí, jakoby plakala. Byla snad podobna zemřelé paní, nebylo však možno zjistiti do jaké míry, ježto její obličej byl vždy zakryt. Často přicházela do hostinského pokoje a posadila se u okna, jak bylo jejím zvykem za živa.

Strašidlo bylo po prvé a nejčastěji viděno nejstarší dcerou Mortonovou, která chodila za ním a oslovovala je, když se zastavilo, jako kdyby chtělo promluvíti, ale nikdy tak neuči-

nilo; chtěla se ho dotknouti, ale vymklo se prstům; zmizelo, měla-li se s ním střetnouti, ačkoli je bylo jasně viděti před tím. Přesvědčila se o jeho nehmotnosti tím, že v rozličných výších napjala jeho tělem jemné niti, postava prošla překážkou, ale nebyla porušena. Její kročeje bylo slabě slyšet. Později byl duch viděn sestrou a bratrem Mortonové a jinými dvaceti osobami, nikdy však matkou a otcem. Jednou byl viděn dvěma sestrami, jak šel z pokoje po chodbě a zmizel ve dveřích, kdežto třetí sestra, přicházející ze zahrady, řekla, že jej viděla vycházeti ven; čtvrtá sestra pak volala z hořeniho okna, že jej právě viděla jíti po trávníku před domem. Zde by se zdálo, že několika lidmi byly nezávisle spatřeny rozličné posice, jež by musilo zaujmouti materiální tělo, ubírající se z pokoje do zahrady.

Ke konci roku 1889 postava, jež před tím vypadala životná a hutná, stala se stinná a polo-průsvitná; pak úplně zmizela.

Nuže, žádný rozumný člověk nebude věřiti, že zde jde o skutečný zjev ducha. Vzrušená fantasmie nejstarší dcery vykouzčila zde nejdříve živou halucinaci, ostatní osoby podlehly suggestci. Je úplně bezúčelno sbíratí důkazy o pravosti vypravování, vyslýchatí svědky. Všechno je jistě pravda; co mělo býti zjištěno, je duševní stav sester Mortonových. Že jejich halucinace byly tak živé a trvalé, je jistě cenným psychologickým poučením. Ale ve vyličení případu nalézáme i jiné zajímavé podrobnosti: slečna Mortonová neslyšela zjevení promluvíti; to zna-

mená, že halucinace nezachvátila dosud sluchovou sféru. Pozorovala strašidlo zcela beze strachu, popisuje, že měla po prvé pocit hrůzy, smíšený s touhou, poznati více o tom. Později, když strašidlo mizelo, stala se vědoma pocitu ztráty, jako »kdyby ztratila moc k postavě«. Nemohla lépe vyjádřiti duševní původ svého vidění. Vidění bylo úplně produktem její předrážděné a plodné imaginace, měla pocit, že pochází z jejího vlastního nitra, nebyla užaslá vnějším dojmem zjevení. Psychické vědomí reality zde scházelo, třeba zraková vise byla tak lutná a živá, že byla promítána do vnějšího prostoru.

Že živá imaginace, podnícená očekáváním, je skutečným zdrojem visí, patrně z tohoto případu:

V Londýně vyšel roku 1911 spisek *An Adventure*, líčící, co se přihodilo dvěma dámám, které za návštěvy Versailles měly dojem, že jsou přeneseny do doby Marie Antoinetty. Za několika návštěv se domnívaly, že vidí okolí města a osoby v něm tak, jak následující pátrání ukázalo, že tomu bylo za života císařovny. Šlo však o zcela všední příhody a malicherné podrobnosti, takže je patrné, že celá věc se odehrávala úplně v živé představivosti obou dam a že zde nešlo o skutečnou visí dávných dob.

Nebudu líčiti dalších historií, podobají se sobě jako vejce vejci; zjevování se duchů patří do říše nejpustší pověry.

4. Experimentální zkoumání.

Když se zájem o tyto záhady přenesl z Ameriky do Anglie, ustavila se r. 1869 k jejich zkoumání Dialektická společnost, jež studovala jevy, které jsou dodnes hlavním programem spiritistických seancí, najmě klepání, posunování stolku a pohyb těles bez doteku.

Pokusy se dály za okolností, jež pokud možno vylučovaly podvod. Byt byl před pokusem prohlédnut, aby media nemohla konati příprav, pokusy konány za jasného světla a nikdy s placenými a řemeslnými medií; všichni přítomní byli spolehliví lidé. Bylo používáno těžkých velkých stolů, členové se posadili pod stoly, ostatní na židle obrácené lenochy od stolu s viditelnýma rukama, takže dotyk stolu byl vyloučen.

Vzdor těmto opatřením bylo viděti, že stůl se pohyboval sem a tam a někdy též zvučel; zvuky prý vycházely z nábytku, podlahy, zdí, pohyby stolu odpovídaly na otázky, jichž odpověď znal jediný z přítomných. Někteří členové podali však skeptické votum; jednalo se prý o hysterické afekce, o samoklam nebo vědomý podvod. Při tom záznamy jednotlivých účastníků o tom, co skutečně viděli, se rozcházejí do té míry, že vzniká oprávněné podezření o pravosti popsaných fenomenů. Zdá se, že již tato původní pozorování byla podrobena omylům a klamům, o nichž budeme mluvití později.

5. Pokusy Crookesovy.

Možno tudíž proti těmto pozorováním dialektické společnosti namítati, že jde o hromadné halucinace. Aby se vyhnul těmto subjektivním omylům, použil známý chemik William Crookes registrujících aparátů. Crookes sám vycházel z přesvědčení, že jde o používání tajných triků. Přišel však k jinému výsledku. Experimentoval se slavným médiem Danielem Dunglasem Home, v jehož přítomnosti ukazovaly se všechny obvyklé fenomény, ale vedle toho šlo jeho umění mnohem dále. Crookes uveřejnil výsledky v řadě článků v *Quartely Journal of Science* 1871--74.

Home uchopil harmoniku na straně, kde není klapek, a držel ji v drátěném koši, umístěném pod stolem mezi jeho nohama. Druhá ruka byla volna a mohli ji okolostojící pozorovati; rovněž jeho nohy byly kontrolovány. Harmonika se počala roztahovati a brzy vydávala tóny, jež se spojily v melodii. Asistent vlezl pod stůl a konstatoval, že se harmonika pohybovala v koši sem tam, i točila v kruhu. Pak odstranil Home úplně ruku z koše, podal ji přítomným a harmonika hrála dále, ačkoli nikdo se jí nedotýkal.

Změna váhy těla byla zkoumána na zvláštním aparátu. Prkno bylo položeno jedním koncem na okraj stolu, druhým koncem spočívalo na pérové váze, samočinně registrující změny tlaku.

Home položil prsty na konec prkna, spočívajícího na stole, a okamžitě se ručička váhy snížila; po několika sekundách tento pohyb se opakoval několikrát a zdál se poukazovati »na vlnivý pohyb psychické síly«. Přírůstek tlaku byl vypočítán na 6 liber. Tohoto přírůstku váhy nedocílil Crookes, ani když celým tělem se postavil na konec prkna, jehož se před tím dotýkal Home prsty. Aby Home dokázal, že na prkno netlačil, podložil si pod obě ruce malý zvonek a krabici zápalek.

Ukázalo se, že Home se nemusil dotýkati zavěšeného tělesa, aby se změnila jeho váha. Za tím účelem byl sestrojen podobný aparát tím způsobem, že na konci prkna byla postavena nádoba s vodou a do ní vložena nádrž s proděravěným dnem. Vnořil-li Home prsty do nádrže, nedotýkaje se jejích stěn, zvětšila se váha prkna o 323 gramů, což bylo automaticky registrováno ručičkou váhy na počerněné desce. Prkno se však sklánělo, i když Home se dotkl stolu na místě vzdáleném od kraje prkna.

Vše se dělo v osvětleném pokoji a za přítomnosti učenců. První zpráva Crookesova zdá se tudíž naprosto přesvědčující. Ve skutečnosti však byl popis Crookesův produktem fantasmie, jež lze uvést přímo na doklad, jak i vážný badatel se může zaplésti do sebeklamu, odváží-li se na neznámé pole výzkumů a experimentuje-li místo s poctivými silami přírodními s lidskou lstí. Crookes v své zprávě z r. 1871 uvedl pouze okolnosti, jež se mu zdály důležité s fyzikální stránky. Podobný protokol pokusů, uveřej-

něný P. S. P. R., část XV. 1889, vrhá na věc zcela jiné světlo. Crookes neudal uspořádání pokusů, ale dal si poroučeti Homeem, respektive klepáním jeho stolku. Duchové rozkázali, kdo si má kam sednouti, takže do popředí se dostali méně kritičtí pozorovatelé; dále rozkázali, že je třeba stáhnouti plyn a pracovati v pološeru, komandovali změnu míst, kdy mohl Home nerušeně k aparátu přistoupiti, určili, že diváci mají dáti ruce se stolu, držeti se za ně (sezení 21. června 1871) a utvořiti tak kruh, a kdy má býti kontrolována váha — zkrátka ze všech seancí známá opatření, aby byly umožněny triky.

Tímto způsobem jistě se podařilo Homeovi zmásti Crookesa. aby si nevšíml lečehos, co by snad vysvětlilo úkazy přirozeným způsobem.

Crookes experimentoval také r. 1872 s materialisací duchů, jež přišla právě do módy. Přesvědčen o existenci magických sil, nezachoval strážlivé stanovisko ani v těchto zkoumáních. Ostatně nepodal přesnější zprávy o nich; je proto velice těžko rozhodnouti, jakých prostředků používala Florence Cook ke klamání jeho důvěřivosti.

Bylo to patnáctileté děvče, u něhož nebylo možno čekati podvod. Pokusy se daly většinou v bytě jejích rodičů, jak dokázal Podmore ve svém velkém díle *Modern Spiritualismus* (2. sv. str. 155), kde sloužila ložnice děvčete za temnou komoru. Medium leželo za pokusů v transu v temnici, odděleno hustou oponou od přítomných; mezi tím duch po celé hodiny se pohyboval mezi diváky, označoval se jako »Katie

Kingová« a vydával se za dvorní dámu královny Anny de Morgan. Někdy byl úplně podoben Cookové, jindy byl větší, měl jiné rysy v obličejí i barvu vlasů, neměl děr v uších, kdežto Cooková nosila náušnice. Právděpodobně měla Cooková společnici, kterou vpašovala do temné komory. Jednou děl se pokus za exaktnějších podmínek při uzavřených dveřích v domě Luxmoorově, a tu měl duch její vlastní podobu. Za jedné z posledních seancí byla Katie fotografována při elektrickém světle, při čemž byla opona rozhrnuta, takže bylo možno viděti i médium. Ale fotografie ukazuje jenom část postavy media, ježto obličej byl zakryt Katií. Možno se tedy domnívati, že Cooková vystupovala sama jako duch, kdežto hromada vycpaných šatů zastupovala spící médium.

Jen někteří diváci obdrželi dovolení vstoupiti do temné komory; pak ale zmizel jim duch skoro vždy, když spatřili médium. Médium bylo elektricky spoutáno tím způsobem, že proudovod byl elektrickými kotvami zaveden na její pěstě a při každém pohybu se musel změnit odpor a ukázati výchylku na galvanometru. Minutu před objevením se ducha zmenšila se znatelně odchylka galvanometru a již se nezvětšila, z čehož patrně, že dráty byly posunuty na ramenech media.

Tvrzení, že ramena duchova byla obnažena, takže, kdyby byl s médiem totožný, byly by viditelné upevněné pásky a dráty, je pozdější dodatek Aksákův.

Není pochyby, že Katie byl živoucí člověk; Crookes ohledal její puls a dýchání, ustríhl jí vlasy, když se přesvědčil, že skutečně rostou jí z hlavy. Jednou ji dokonce políbil a poznal, že je to žena zrovna tak tělesná jako médium. Přítomní vypověděli, že cítili tělesné teplo skrze lehký šat.

Komedie, již hrála, nebyla poznána, ježto diváci měli důvěru k mladému děvčeti; její osobní půvab nehrál zde jistě malou úlohu. Otázka je, proč se dala Cooková svést k tak nedůstojným kejklům. Seance sice konala zadarmo, ale bylo zjištěno, že bohatý příznivec věnoval jí značnou část peněží, aby vypěstila své medijské schopnosti.

Již v době konání Crookesových pokusů byla usvědčena z podvodu. R. 1879 a 1880 uspořádala v »British Association of Spiritualist« řadu produkcí, v nichž se ukazoval duch Mary. Někteří účastníci měli však podezření, že Florence (tehdy již provdaná paní Cornerová) sama představuje ducha v bílém hávu.

Uchopili tedy náhle Mary a při prohlídce se objevilo, že je to sama Florence, oděná do flanelového prádla a šněrovačky.

Později konali s Cornerovou sezení polští učenci, mezi nimi známý lékař Ochorowicz. Výsledek vyjádřili ve zprávě:

»Za těchto okolností považovali podepsaní za zbytečno, účastniti se dalších sezení, ježto přišli k tomu konečnému přesvědčení, že všechny shora vypočtené, jimi pozorované úkazy nejsou než ubohou, špatně připravenou komedií

a že nemají nic společného se skutečnou mediíností.«

Jsme proto blízcí pravdě, vyslovíme-li stejný posudek též o dřívějších jejích výkonech.

Slavné médium Crookesovo bylo později nalezeno v Londýně, oddáno na stará kolena alkoholu.

Věřící spiritisté dovedou ovšem čelit i těmto zřejmým důkazům podvodu. Jednak připouští, že médium, jež ztratilo svou sílu, utíká se k podvodům a trikům, aby si uchovalo reputaci, jednak tvrdí, že zde šlo o tak zvanou pseudomaterialisaci. Médium, jež leží v transu, může snadno vlivem autosugesce přijít k tomu, aby vystupovalo jako duch dříve, nežli počne skutečná materialisace. Jenom že chybí důkaz, že aspoň v jediném případě se zdařila skutečná materialisace.

6. Fotografie duchů.

Spiritisté by dosáhli triumfu, kdyby se jim podařilo objektivním způsobem dokázat existenci duchů.

Takovým prostředkem je fotografická deska; nezachycuje než světelné paprsky, nepodléhá sugescím a klamům, zaznamenává věrně obraz, takže možno na něm v klidu studovati, co v sezení se dálo; používání šalebných prostředků, především loutek, je na fotografii patrné.

Nejstarší fotografie duchů pochází z časů daquerrotypie.

Původcem řemeslné fotografie duchů jest Mumler. Byl rytcem a ze záliby se zabýval fotografováním. Když byl sám v ateliéru svého přítele, pokusil se učiniti vlastní snímek a při tom se ukázala druhá postava na plotně.

Využil tohoto objevu a fotografoval zjevení duchů v seancích. Brzy se však ukázalo, že obraz dosud žijící osoby figuruje na mnoha fotografiích. Přestěhoval se proto do New Yorku a zde by obžalován pro podvod; někteří fotografové odkryli totiž způsob, jak vyvolával na deskách duchové postavy. Byl sice osvobozen, ježto čtyři odborníci prohlásili, že pozorovali jeho operace, že používal jejich desek a že jen vkládal ruku na aparát, ačkoli při tom soudce prohlásil, že je osobně přesvědčen, že Mumler si vedl podvodným způsobem. Těžko lze věřit, že tito svědci, kteří svědčili pro jeho nevinu, nebyli s ním ve spojení, dodávajíce mu obrazy zemřelých zákazníků. Spiritisté připomínají s důrazem, že duchové dávají často přítomným vědět, že se zjeví v nejbližší seanci s určitým poznávacím znamením. Jsou-li takto media s fotografem ve spojení, není těžko opatřiti si předem potřebnou desku, na níž později se objeví fotografie ohlášeného ducha.

Hůře vedlo se Buguetovi v Paříži. Doporučen redaktorem »Revue spirite« a podporován známým mediem Firmanem, počal roku 1873 svou činnost. Policejní agent Lombard pojal podezření a odebral se pod cizím jménem k Buguetovi, aby se dal fotografovati s duchem. Když chtěl Buguet vstrčiti kasetu do aparátu, uchopil ji Lom-

bard a žádal, aby byla deska vyvolána bez expozice. Buguet přiznal, že obraz ducha je již na desce. Při prohlídce domu byly nalezeny loutky v rubáších a mimo to hlavy, vystříhané z fotografií a nalepené na lepence. S tímto aparátem zhotovoval Buguet rozmanité obrazy duchů.

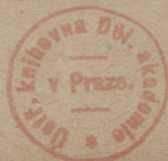
Buguet i redaktor byli odsouzeni na rok vězení a pokutě, stejně potrestán Firman.

Není mou úlohou líčiti, jakými technickými prostředky se vpravují na desky obrazy, jež jsou vydávány za fotografie duchů. Takové fotografie lze obdržeti dvojí expozicí, zrcadlením a jinými operacemi vyvolávacími.

Tak uveřejnil Hennig (časopis Arena, ročník 2., čís. 4. 1907) obraz, na němž pomocí šikmo postavených skleněných balkonových dveří objevila se obrovská hlava fotografova, prostřed zachycené skupiny.

Dále lze skvrny podobné materialisující se duchové postavě, vyvolati teplem, nebo potřebným dříve použité kolloodiumové desky koncentrovaným vyvolávačem, nebo jinou chemickou látkou.

Fotografickou desku lze však ošáliti daleko primitivnějšími prostředky. Odborný fotograf V. Fanderlík vypravuje v Národních Listech 15. července 1922, jak fotografoval ducha. Přinesl si do seance vlastní kasetu, vložil ji do aparátu a když medium prohlásilo, že duch je ochoten dáti se fotografovati, zařídil stroj na místo, jež bylo určeno a exponoval desku asi vteřinu. V temné místnosti nebylo za tuto dobu možno

vyfotografovat ani žárovky, pan Fanderlík sám ovšem nic duchu podobného neviděl a přes to, nastojte, po krátkém vyvolávání objevil se na negativu obraz bradatého muže. Zkušenému a chytrému odborníku nebylo těžko přijítí zázraku na kloub: dobrý předseda kroužku namaloval na vnitřní stranu šoupátka kasety fosforem obrisy bradatého muže. Byla-li nyní deska v kasetě asi 15 minut, stačilo ji vyvolati, aby se na desce objevil negativ této kresby. Tím se podařilo na fotografii dostatí obraz téhož ducha, ačkoliv desku vůbec neexponoval.

Z této historie viděti, jakou důvěru třeba příkládati tvrzením přesvědčených spiritistů. Snad zde šlo pouze o zbožný podvod, předseda kroužku chtěl nevěřící přesvědčiti o dobré věci, nikdy to však nejde bez malého »napomáhání přírodě«.

Ovšem fotografie duchů obdrželi též badatelé, o jichž dobré vůli nelze pochybovati. Patří k nim Angličan Beattie, jehož fotografie, pořízené v létech 1872 a 1873, považují spiritisté za naprosto pravé. Teprve z původních podrobných zápisů bylo objeveno roku 1891, že ve věci měl prsty jistý Jorty, od něhož Beattie koupil nástroje a jenž mu stále stál při ruce. Ježto účastníci schůze dávali se fotografovati vždy v téže skupině, nebylo mu těžko opatřiti si starší desky, upravití je vhodným způsobem a podstrčiti pak při pořizování nových snímků.

Přijímám z líčení Scheinpflugova, jak byl objeven původ jednoho takového ducha na fotografii.

William Stead vypráví, jak kdysi za burské války navštívil starého fotografa, jenž byl výborným médiem. Jakmile vstoupil, oznámil mu stařec, že zároveň s ním vešel jakýsi starý Bur divokého pohledu. Stead ovšem neviděl nikoho, když však deska byla vyvolána, objevila se za jeho sedadlem postava mohutného vousatého chlapíka. Na otázku Steadovu po jménu neviditelného přítomného, oznámil mu Stead, že se jmenuje Piet Botha. Stead o Bothovi téhož jména nikdy neslyšel. Ale když přijel po válce do Londýna generál Louis Botha s průvodem a Stead mu předložil onu fotografii, poznal v ní vyslanec transválské republiky svého příbuzného Pieta Bothu, jenž padl v bitvě u Kimberleye.

Duchové fotografie byly v módě v letech šedesátých a sedmdesátých, pak zanikly skoro úplně, asi proto, že obecenstvo seznalo triky, jimiž byly zhotovovány. Ostatně zběžný pohled na reprodukce těchto fotografií poučí i lehkověrného posuzovatele, že obraz ducha vpraven je na desku mechanickým způsobem. Jsou to obyčejně skvrny a čmouhy, někdy jako ze světlé mlhy vystupující lidské postavy obrysů tak neurčitých, že je třeba velké víry rozeznati v nich tvář zemřelého.

Jediná fotografie, která ukazuje medium i ducha současně, je pořízena Aksákovem roku 1887 v Londýně. Ale médiem byl zde známý, často při podvodech polapený Eglington, a duch vypadá zcela podobný loutce, pořízené z masky, kabátu a prostěradla.

Vedle fotografií máme i jiné hmatatelné důkazy materialisace duchů, totiž odlitky jejich rukou a nohou z parafinu. Nic ovšem nedokazují. Víme, že médium nebo jeho zástupce se pohybuje tělesně mezi účastníky seance. Lze tedy tímto způsobem přesvědčiti se o její přítomnosti.

Eusapia Paladino dovedla pořizovati otisky tajemnějším způsobem. Sochař Chiaja »vložil do bedny na prkno hlínu, zaobalenou tenkou vrstvou plátna, a přikryl bednu víkem, bezpečně zatíženým těžkým kamenem. Eusapia položila ruku na kámen a když se ocitla ve stavu transu, zvolala: »Hotovo«. Otevřeli bednu a našli dutý otisk buď ruky nebo obličeje, jehož obraz byl směsí života a smrti«. Jak to Eusapie dělala, nevím. Ještě štěstí, že Lombroso (Co bude po smrti, str. 85.) prohlašuje, že nebyl přítomen těmto seancím. Nezáleží na tom, byl-li ošálen Ciajem, jenž hotovil reliefs dle těchto otisků, či zda Ciaja se dal ošáliti médiem; bude promluveno ihned, jakým neomalným způsobem vodila tato dáma za nos své prostoduché publikum.

7. Psychografie čili přímé písmo duchů.

Duchové jsou velice vynalézaví v prostředcích dorozuměti se s lidmi. Jde jim více o dorozumění, přátelskou rozprávku, nežli o to, aby jim sdělili důležité zprávy po stránce praktické, nebo aby jim odhalili záhady posmrtného života. Tuto práci přenechávají svým kněžím.

Direktní psychické písmo objevil litevský baron Ludvík von Guldenstubbe. Vložil papír

a tužku do zamčené skřínky a klíče nosil stále u sebe. Po nějaké době ukázaly se na papíře nejdříve mystické značky, později celé věty. Časem vzdal se úplně používání tužky, kladl bílý papír na stůl, na podstavce soch, náhrobky v Louvru, v chrámě Saint-Denis, v britském muzeu, vestminsterském opatství a duchové slavných mužů, kteří zde odpočívali, psali před jeho zrakem i očima sestry svá sdělení. Ježto tyto výkony nebyly kontrolovány vážnými osobnostmi, nelze je považovati za nic jiného, nežli výplody chorobného mozku. Somnambulní baron sám nebo jeho sestra psali a podvrhovali sdělení.

Američan Slade objevil v sobě r. 1860 stejnou schopnost lákati od duclů přímá sdělení a r. 1876 předvedl své umění v Londýně. Věc obyčejně prováděl tak, že mezi dvě břidlicové tabulky položil písátko, pak tabulku svázal, zapečetil a držel ji z polovice pod hranou stolu. Za chvíli bylo slyšet šustot psaní a když byly tabulky otevřeny, je na nich napsáno několik nezřetelně naškrábaných vět.

Není pochyby, že při tom jde o kejklířské úskoky. Buď nepopsaná tabulka se vymění za popsanou, nebo médium načmárá střepem břidlicového kaménku, upevněného pod nehtem, něco na dolní stranu tabulky, a zakrývá šramot písma vzdechy, jež mu vynucuje pronikání medijní síly.

Zoolog prof. Lankaster usvědčil Slade již při londýnské návštěvě, že tabulka byla popsána,

nežli ji jako čistou vložil pod stůl. Slade byl pro podvod dle zákona o tuláctví odsouzen ke třem měsícům vězení, rozsudek však zrušen z důvodu formální chyby, učiněné prvou instancí:

A přece tyto zlé zkušenosti neučinily opatrnějším tehdy již starého lipského fysika B. Zöllnera, jenž Slada pozval a experimentoval s ním v létech 1877—1878. Byl úplně slepý vůči očividným okolnostem, které umožňovaly podvod. Dal Sladovi do ruky svázané tabulky, pak se zaměstnával se starým přítelem magnetickými experimenty, kdy jistě nemohl dávat pozor na počínání Sladovo. Willmann (*Moderne Wunder*, Lipsko, 1892) viděl jednu tabulku, s níž Zöllner pracoval. Byla zdánlivě uzavřena pečeti, ale pečeť byla tak protkána jemným drátem, že bylo možno tabulky otevřítí, aniž bylo patrné jakékoli porušení pečeti. Bylo zde třeba dlouhé přípravy media a Zöllner sám jistě nedovedl otevřítí tabulky způsobem, jenž je znám pouze několika lidem zasvěceným do techniky neporušených pečeti.

8. Prostupnost hmot. Čtyřrozměrný prostor.

Zöllner konal se Sladem dále pokusy za účelem rozřešení jiné otázky. Již dvě desetiletí snažili se spiritisté dokázatí pomocí media, že fysikální zákon neprostupnosti hmoty neplatí pro duchy. Tak se objevovaly kytice nenadále v uzavřených místnostech, věci byly přenášeny bez lidského přispění z místnosti do místnosti, bídlíková tabulka v blízkosti media letěla s prasko-

tem a blýskáním skrze stěnu a byla nalezena venku na schodech.

V laboratoři chemika Hare udála se r. 1858 tato příhoda:

V sezení, jemuž bylo přítomno 19leté médium, napsal spiritoskop (druh stolečku): »Ať Dr. Peters vloží do skříňky dvě láhve a dva kusy platiny.«

Po 55 minutách byly nalezeny oba kusy platiny v hermeticky uzavřených lahvích. Bohužel, nikdo neví, co se dalo za těch 55 minut, kdy oba učenci pracovali dále se spirioskopem. Věc se tedy mohla státi zcela přirozeným způsobem.

O podobné zamotané historii podává zprávu Crookes. Malý zvonek zmizel náhle z místnosti, v níž pracovali dva školáci, a objevil se v pečlivě uzavřeném pokoji pro spiritistické seance.

Dvoji je na věci podezřelé. Známe dobře nepečlivý způsob referování Crookesova, než bychom naň kladli přílišnou váhu. A za druhé, médiem zde byla známá Miss Fay, která později cestovala jako řemeslná kejklířka. Šlo tedy jistě i zde o podařený umělecký kousek. Dále patrně, jak pečlivé bylo uzavření pokoje, v němž se děly spiritistické seance.

Spiritisté vykládají tyto úkazy svým způsobem: Věci se odhmotní vlivem duchů, dematerialisují, v tomto stavu projdou jinými hmotami a pak na se zase přijmou hmotnou podobu. Nepovažují za nutno upozorňovat na nesmyslnost této domněnky. Neprostopnost hmot je právě základní fyzikální vlastností hmot. Jakýmkoli

způsobem pak tuto vlastnost oddisputovat není možno. To by znamenalo vzdátí se všeho empirického poznání a na místo skutečného světa, jak jej poznáváme smysly, klásti myšlenkovou fikci, v níž je porušen odvěký řád a příčinná souvislost věcí.

Zöllner vymyslel zdánlivě vědečtější teorii na vysvětlení těchto úkazů, správněji pověděno, uchopil se těchto úkazů, aby jimi podepřel svou teorii o čtyřrozměrném prostoru, ke které došel již před tím na základě matematických úvah.

Pokusím se učiniti čtenáři srozumitelným jeho způsob uvažování:

Máme dva body, ležící v rovině listu této knihy: a | b. Chci-li přenést bod a do po-

A

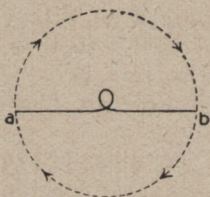
lohy b, mohu to učiniti dvojím způsobem. Buď pošinu bod a v rovině papíru, pak ale musí projíti bod a čarou A, již si myslíme prodlouženu do nekonečna v obou směrech; nebo se s bodem a vychýlím z roviny papíru nahoru nebo dolů, a přenesu jej do polohy b vzduchem. Pak neprotnu čáru A.

Mysleme si nyní bytost, která by byla schopna vnímatí jenom dvojrozměrný prostor, která by viděla pouze to, co se děje v rovině papíru. Ta by řekla: chci-li přenést bod a do polohy b, musím projíti stěnou A; a považovala by za zázrak, kdyby jí bod a najednou zmizel (poněvadž by se octl ve třetím rozměru, jí nevnímatelném) a na místě b se znova objevil, při čemž by čára A nebyla protnuta.

Nuže, tento myšlenkový experiment, který jsme provedli v dvoj- a třírozměrném prostoru, rozšířme nyní na skutečně nám známý prostor třírozměrný a předpokládaný prostor čtyřrozměrný.

Leží-li předmět v uzavřeném pokoji, nemůže být přenesen do jiné místnosti, leda že projde obklopujícími zdmi. Existuje-li však čtvrtý rozměr, nám ovšem nevnímátný a nepředstavitelný, pak může projít předmět touto mimosmyslovou cestou na jiné místo, a při tom nenařítí na hmotné stěny, ležící v trojrozměrném prostoru. Čtenář potřebuje pouze úvahu, jež byla vykonána pro bytosti »dvojrozměrné«, rozšíření na skutečně existující bytosti »třírozměrné«, aby pochopil smysl Zöllnerovy teorie. Není pochyby, že myšlenkově je teorie Zöllnerova úplně správná, kdyby právě byl zaručen její předpoklad, že totiž existuje čtvrtý rozměr. Nemáme však žádných důkazů, že by tento čtvrtý rozměr světového prostoru existoval nežli právě popsané úkazy, které však nelze považovati nežli za kejklířské úskoky. Je sice pravda, že v moderní teorii Einsteinově mluví se o čtyřrozměrném universu, to však má zcela jiný smysl; zde onen čtvrtý rozměr označuje čas, od něhož je odvislo světové dění.

Pro Zöllnera mělo tudíž krajní důležitost, aby dokázal, že dějí se úkazy, jež nejsou pochopitelné na základě trojdimensionálního prostoru a které jsou možny v prostoru čtyřdimensionálním. A právě tento důkaz, domníval se, že mu poskytne Slade.

Obměňme poněkud dřívější úvahy.

Mysleme si, že v rovině papíru leží nit se smyčkou. Nit můžeme narovnat, chceme-li zůstat v rovině papíru, otočíme-li konec b o 360 stupňů ve směru šípky.

Můžeme to učiniti též jednodušším způsobem: smyčku vyzdvihneme z roviny papíru a pak šňůru natáhneme. V prvném případě nepodaří se nám smyčku odstraniti, držíme-li oba konce šňůry prstem; jeden konec musí opsati kruh; to znamená, kdyby oba konce šňůry a a b byly spojeny a šňůra tvořila uzavřený kruh, nepodařilo by se smyčku rozvázati tak, aby šňůra zůstala v dvojrozměrné rovině papíru; lze však kličku na uzavřené šňůře rozvázati, vykrotíme-li šňůru do třetího rozměru.

Úvahu tuto rozšířil Zöllner na uzel. Chceme-li rozvázati uzel, musí jeden konec šňůry opsati 360 stupňů a býti při tom prostrčen smyčkou. Je-li šňůra uzavřena, nelze uzel vůbec rozvázati, jako na uzavřené šňůře nelze uzel zavázati.

Zöllner však soudí dle analogie dvojrozměrné smyčky, že vykroucením do čtvrtého rozměru může býti rozvázán i uzel na uzavřené šňůře.

A toto »vykroucení do čtvrtého rozměru« skutečně Slade provedl svými medijními schopnostmi během několika minut 17. prosince 1877 ráno o 11. hodině, jak aspoň Zöllner věřil. Zöll-

ner sám o tom píše v pojednání, uveřejněném v *Quartely Journal of Science* 1878 duben:

»Konopná šňůra měla tloušťku milimetru; byla silná a nová; sám jsem ji koupil, měřila 148 cm. Konce byly svázány obyčejným uzlem; přecházející konce byly položeny na kus papíru a zapečetěny voskem, takže uzel byl viditelný právě na kraji pečeti. Zapečetění se stalo v nepřítomnosti Sladově; pak jsem šel do domu přítelova, kde právě dlel Slade, a tam provedl pokus. Konec šňůry s pečeti jsem položil na stůl, takže pečeť byla viditelná, konec šňůry, jenž visel se stolu, spočíval mi na klíně a nebyl proto viditelný, pozoroval jsem však stále ruce Sladovy. Pokoj byl jasně osvětlen.

Za těchto okolností, jež zdánlivě vylučovaly všechnu omyl a klam, objevily se na šňůře čtyři uzly.«

Kdo pročte tuto podrobnou zprávu, neubrání se dojmu, že zde byl učiněn fenomenální objev, přesahující daleko hranice naší chápavosti. Ale zpráva zamlčuje důležitou věc, kterou jakoby mimochodem sděluje Zöllner ve svém hlavním spise »*Wissenschaftliche Abhandlungen*«, 1878 až 1879, sv. 2. str. 1191. Dovídáme se, že se Slade několikrát před tím marně pokoušel zavázat uzly na zapečetěné šňůře. Uzly byly vždy takové, že mohly býti zavázány lidskou rukou bez porušení pečeti. Teprve 19. prosince se to podařilo. Nuže, kde zůstaly staré šňůry? Zničil je Zöllner, či přišly do rukou Sladových? A bylo nemožno tomuto obratnému člověku vyměnění připravené již šňůry s uzly za ty, s nimiž bylo

experimentováno? Zöllner připomíná, že konce tkanice, na níž se objevily uzly, ležely neviditelně v jeho klínu. Jistě každý z nás by si dal záležitosti, aby měl celou tkanici před očima a tím spatřil na vlastní oči, jak uzly vznikají tajemnou silou. Neučinil-li toho Zöllner, svědčí to pouze o tom, že mu Slade sám diktoval uspořádání pokusu. A zamlčuje-li to Zöllner, je důkazem, že ve zprávě neuvádí právě nejdůležitější okolnosti. Netvrdím, že ve zlém úmyslu. Měl v Slada slepou důvěru, ježto od něho očekával potvrzení svých vědeckých teorií. Horlivost dokázat skutečnost mediálních fenomenů stala se mu maníí a zbavovala jej schopnosti nepředpojatého úsudku, stejně jeho vši obezřelosti v pozorování. Vášeň pak jej sváděla zahrnovati protivníky, kteří se nechtěli vážně Sladem zabývat, považující jej za podvodníka, nejvybranějšími hrubostmi a osobními nájezdy. Vědecké přesvědčení zvrátilo se zde v umíněnost, tvrdohlavost a zaslepenost zrovna tak, jak vidíme u nás v knize, o níž jsem se zmínil vpředu; Zöllnerovy zprávy patří k nejbezcennějším pracem, které se vůbec vyskytly v tomto oboru.

Zaslouží zmínky, že i jiné okultní úkazy, na př. předpovídání budoucnosti, možno vyložiti příbráním čtvrté dimense.

Mysleme si zase dvojrozměrnou bytost, tedy takovou, která vnímá pouze plochu, ne prostor.

Na tuto vodorovnou plochu nechť dopadá shůry koule. Co by pozorovala bytost, jejíž smyslové postřehy byly by omezeny pouze na to, co se děje v rovině této plochy? Nejdříve

by koule vůbec neviděla. Pak by spatřila její bodový průsek na ploše, ten by se ponenáhlu rozšiřoval v soustředné kruhy stále většího průměru, které by se v určitém okamžiku zase počaly stahovati, až by vše zmizelo.

Bytost trojdimensionální však na základě svého bohatšího názoru dovede předpovědět, kdy se koule ploše blíží, kdy se na ploše objeví bod, kdy úkaz zmizí.

Stejně prý bytosti, jichž smysly jsou obohaceny o postřeh čtvrté dimense, dovedou prý z vněmů, jež pocházejí z tohoto čtvrtého určení světového dění předpovědět události, které trojrozměrná bytost pozoruje teprve později, stejně jako slyšící dovede z pískání předpovědět příchod vlaku dříve, nežli člověk hluchý, odkázaný pouze na zrak.

Opakuji, tyto úvahy jsou teoreticky správné. Kdyby existoval čtvrtý rozměr a kdyby byl poznatelný, to jest, kdyby fyzikální změny v něm se odehrávající působily na smysly nadaných lidí, snad by takoví lidé dovedli předpovědět věci, pro něž obyčejný člověk nemá předpokladů ve svém súženém trojrozměrném universu.

Ale není tomu tak.

Svět je nám dán jako trojrozměrná rozmanitost nejen smyslově, ale i noeticky: to jest, svět je dokonale určen znaky a vlastnostmi, jevícími se ve třech vnímatelných dimensích. A dále: kdyby někteří lidé vnímali události, dějící se ve čtvrtém rozměru, musili by o tom vědět, dovedli by udati a popsati postřehy pocházející z tohoto zdroje, jako člověk, jenž

předpovídá příjezd vlaku, řekne: poněvadž jsem jej slyšel pískati.

Jeví se nám proto hypotese čtyřrozměrného prostoru pouhou myšlenkovou hračkou, sestavenou na fikci, nikoliv upotřebitelným vysvětlovacím principem.

9. Vystřízlivění.

Od 80. let je fyzikální okultismus v úpadku. Všechna media byla usvědčena z podvodu, ježto nová generace badatelů byla kritičtější a znala jich triky. Nemluvě o Sladovi bylo dokázáno mediím Williamsovi a Ritě r. 1878 v Holandsku v spiritistickém kroužku, že sami hrají úlohu duchů. Pak přišlo líčené již odhalení Florence Cookové, Crookesova známého media.

Homovi nepodařilo se v Ruské společnosti učenců r. 1871 vyvolat ani nejmenšího projevu medijské síly, ačkoli sezení trvalo několik hodin. Snad proto, že seděl za stolem se skleněnou deskou, takže lampou, jež byla na desce postavena, byl osvětlen celý prostor pod stolem.

V dalších letech pokračovala tato odhalovací epidemie. R. 1881 pan a paní Fletcher, r. 1882 paní Woodová, r. 1884 pak přistihl korunní princ Rudolf a arcikníže Jan proslavené medium Bastiana při podvodu. Bastian omotan provazy jako balík, položen na pohovku v kabinetu. Pak se objevil duch. Padací dveře zavřely přístup do kabinetu, rozžehlo se světlo a duch byl polapen. V kabinetu ležel chumáč provazů.

Tento osud stihl i paní d'Esperance, která se stala později známou jako »Gotenburské me-

dium«, vzdala se proto na deset let činnosti, pak vystupovala zase, asi proto, že sensacechtivé obecenstvo bavily její kousky, třeba vědělo, že jde o zřejmé iluse. Opřilbený voják, který omámil Richeta v Alžíru, přiznal se prý k svému podvodu.

Scheinpflug ukazuje na významnou poznámku v knize Lombrosově (str. 76.): »V páté seanci, ve které Morselli pečlivě přivázal Eusapii k visutému loži, bylo mu po každém úkazu prohlásiti, že ji kdosi rozvázal nebo svázal jiným způsobem.« Patrně, že Eusapie nechodila zbytečně do školy ke kejklířům.

Po odhalení Bastianově vystupoval ve Vídni Cumberland, prováděl rozličné kousky, jež vzbuzují dojem mediálních ukazů a vysvětloval obecenstvu jich přirozený původ. Stál na př. na podiu bos, maje obnažené paže skříženy na prsou. Brzy se ozývaly signály duchů: hned jako klepání na dveře, hned jako tukání na zeď, hned zase jakoby někdo bušil holí na podlahu.

Všechny tyto zvuky vzbuzoval Cumberland kotníkem palce pravé nohy. A podobných triků uměl mnoho.

Ale i z vlastních řad byla media prozrazena. Roku 1882 vyšla v Londýně kniha: »Confessions of a medium«. Pomocníku z Buguetova procesu známého media Alfreda Firmana Chapmannovi zhnusilo se na konec šáliti lehkověrné a poctivé lidi a oznámil svému pánu, že prozradí hanebné jednání medií. Firman jej opustil bez prostředků v cizí zemi a na to Capmann uskutečnil svůj plán. Ukázal, že všechny fyzikální výkony medií

záleží pouze v kejklářských tricích a líčí je tak podrobně, že nikdo, kdo se sezení účastnil, nemůže býti na pochybách, že pisatel má dlouholetou zkušenost v tomto oboru.

Podobnou práci sepsal Truesdell: »Bottom facts concerning Spiritualism«, Nový York 1883. Je to bystrý pozorovatel, který objevil úskoky Sladovy a měl potěšení, mohl-li jej podstrčenou duchovou zprávou plésti. Později vystupoval sám jako medium a používal v knize vylíčených triků.

Rovněž zpráva r. 1884 zřízené nestranné Seybertovy komise vyslovuje se o spiritismu nepřiznivě. Stanovila-li komise taková bezpečnostní opatření, která činila nemožný podvod, odepřela media pracovatí nebo nebylo výsledků. Omezila-li se však komise na to, pozorovatí, co media předváděla, pak ovšem se dařily manifestace. Byly však prováděny tak dětinskými úskoky, že je s podivem, že se kdy mohl jimi někdo dáti klamatí. Kousky Sladovy, Eglintorovy, Keelerovy a jiných medií byly lehko odkryty.

Dr. G. Le Bon vypsál pomocí prince Rolanda Bonaparta cenu 2000 franků pro medium, jemuž by se podařilo posunoutí bez doteku lehký předmět několika gramů o několik centimetrů. Pokus měl býti proveden buď v laboratoři Dastrově na Sorboně nebo na místě, určeném mediem, a měl býti filmován.

Mnoho medií prohlásilo, že takové přemístění předmětu je velice snadné. Jistý pán dokonce tvrdil, že jeho žena používá pomoci duchů

k přemístění velkého piana z pokoje do pokoje, jak právě potřebuje.

Na konec však ani toto medium nepřišlo a v poslední chvíli všichni, kdo se chtěli o důkaz pokusití, odstoupili pod různými záminkami.

Tehdy se vedlo spiritismu špatně.

10. Eusapia Palladino.

Novou epochu otevřelo toto italské medium; nebyla to již komedie, je to učiněná fraška. Její medijské schopnosti objevily se již v 13. nebo 14. letech; pak byla vycvičena v řemeslné medium.

R. 1891 konány seance v Neapoli, r. 1892 v Miláně za účasti mnoha učenců, jako psychiatra Lombroso, francouzského fyziologa Richeta, spiritistů Aksákova a du Prela.

Úkazy byly tytéž jako v jiných seancích:

1. Šikmé pozdvižení stolu v úhlu 30° — 40° .
2. Úplná levitace (nadzdvižení) stolu. Osoby, sedící kolem stolu, kladou na něj ruce a utvoří řetěz. Obě ruce media drží vždy nejbližší ruka sousedova po stranách; každá její noha je přišlápnuta nohou souseda; nad to ještě tisknou títo její kolena svými. Za několik minut učiní stůl pohyb stranou, nakloní se sem tam a konečně se zdvihne čtyřmi nohami do výše, jakoby plul ve vodě, obyčejně na 10—20 cm (někdy výjimečně až 60—70 cm). Někdy setrvává ve vzduchu po několik vteřin a koná tu kolísavé pohyby, za nichž lze dokonale přehlédnouti postavení lidských noh pod ním.

Ježto stolek setrval ve vzduchu po několik vteřin, bylo možno opatřiti několik fotografií.

(Fotografie jsou ovšem tak temné, že nelze pozorovati, dotýká-li se kdo nohou stolku.)

Lombroso, z jehož knihy již citované, str. 50. a dále vyjímám toto líčení, připomíná, že krátkou dobu před levitací se pozorovalo, že záhyby sukně Eusapiiny se nadmuly na levé straně tak dalece, že se dotýkaly sousední nohy stolu. Snažil-li se kdo zabrániti tomuto doteku, nebyl stolek s to, aby se pozdvihl jako dříve a mohlo se tak státi jenom, když pozorovatel úmyslně připustil tento styk. Sluší podotknouti, že ruka média spočívala v téže době na vrchní ploše téže strany stolku, takže noha stolku zde byla pod jejím vlivem jak při dolejší části prostřednictvím sukně, tak i v hořejší části dotekem ruky. Šaty se zdály pohybovati se úplně postranním směrem a podpírati váhu stolku.

Pokus se nezdařil, když médium i jeho pomocníci při stolku stáli, stejně se bránila Eusapie sednouti si k delší straně stolku.

Pozorování d'Arsonvalovo, »že v okamžiku levitace stolku Eusapii přibylo na váze o váhu stolku« potvrzuje experimentálně, že stolek zdvihalo médium a ne jiná duchová bytost. »Nedivíme se tedy čtouce, že po celou dobu pokusu je obličej média křečovitě stažen, ruce sevřeny, médium sténá a zdá se, že trpí. Jak pak ne, taková dřina,« připomíná moudře Scheinpflug.

3. Změny tlaku, jež působí tělo média, sedící na váze.

Změna váhy zde činila 10 kg nahoru i dolů. Pokus však se zdařil jenom tehdy, když dolejší okraj šatu se vzedmul a vysunul takovým způ-

sobem, že splýval s desky váhy na zem. (Někteří účastníci viděli hák, jenž se objevil pod šatem Eusapie.) Dál-li se pokus zabránití tomuto pohybu šatu, nenastala levitace.

4. Pozdvižení media na desku stolu byla pozorována dvakráte.

Richet a Lombroso drželi jí za ruce, Eusapie si stěžovala, že jí nějaké ruce chápají pod rameny, pak v transu řekla změněným hlasem: »Teď vyzdvihnu své médium na stůl.« Po dvou nebo třech vteřinách byla židle s Eusapií jemně vyzdvižena na desku stolu.

Po chvíli rozhovoru (Lombrosa vystřídal jiný účastník) byla s toužou bezpečnosti opět postavena na podlahu.

Pokus popsán tak neúplně, neudáno, kdo byl přítomen, v čí bytě se stal, zda nebylo možno vykonatí příprav, zda se neúčastnily seance podezřelé osoby, že mu nelze přiložití váhy, uvážíme-li, že se jindy nepodařilo Eusapii ani zvýšití váhu svého těla o 10 kg, neopírala-li se šatem o zem, a že ani nehnula sírkou, ležela-li osvětlena před očima diváků.

Byly pozorovány i jiné podivuhodné úkazy: Pan Geros, chtěje se dotknouti média, byl udeřen cizí rukou; když trval na svém, byl udeřen trubkou, která před chvílí zněla tu i tam ve vzduchu. Eusapie je resolutní dáma, která si nedala beztrestně rušití čáry. Věc se zdá nemožná, uvážíme-li, že Eusapie seděla u stolu a že její ruce i nohy byly shora popsáním způsobem kontrolovány. Ale s touto kontrolou doteku rukou a nohou sousedů byl právě kříž. Berlínský

psychiatr Dr. Moll podává zprávu o svém sezení s Eusapii r. 1903 v »Deutsche medizinische Wochenschrift«. Ze začátku skutečně se dotýká Eusapie rukama a nohama sousedů, ale brzy se stala tato kontrola ilusorní. Obratně upoutá pozornost účastníků a přiblíží ruce obou sousedů, až se dotýká pravá ruka levého přisedícího levé ruky pravého. Tím má obě ruce volné. Jde jí vždy o to, za obratného upoutání pozornosti účastníků uvolnit si ruce nebo nohy. Ježto je v místnosti temno a Eusapie sedí těsně před portierou, která jí slouží za úkryt, vytahuje ji do předu a klade na ramena i ruce, není možno podvod snadno viděti. Kdo však dává dobrý pozor, pozná, v kterém okamžiku si uvolnila ruku nebo nohu. Jednou pozoroval Dessoir, že jeho ruka se dotýká ruky jiného účastníka, ačkoli se měla dotýkati ruky Eusapie. Jindy cítil Moll dvě ruce, Eusapie totiž dosti rychle neodtáhla vlastní, když způsobila dotyk s rukou protějšku.

Tímto způsobem vykonává rozmanité činnosti mechanicky. Levou rukou nebo nohou posunuje záclony do předu, pohybuje stolem, hraje na kytaru, zdvíhá sklenici a leje do ní vodu.

Tato »duchová ruka« provádí mezi diváky divy: zdvíhá se strašidelně nad hlavou media, snímá signoru Schiarpellimu jemně brýle z nosu a klade je před jiného účastníka, tropí dokonce tak drzé kousky, že vyjme předměty z odloženého zimmiku účastníka, položí je na stůl a sama se oblékne do kabátu. Učinila to ovšem s divadelním efektem: jala se naříkati a jeviti známky nelibosti, stěžujíc si, že má cosi přeho-

zeno přes ramena, co jí škrtil. Bylo rozsvíceno a účastníci užasli ze zázraku; dva nejbližší sousedé se ovšem zapřísáhali, že během celé seance kontrolovali její nohy i ruce. Přítomní cítí dotyk neviditelných a průhledných rukou. Když skeptikovi Traversiovi jel měkký předmět po obličej, uvolnil svou ruku ze řetězu a uchopil cizí ruku, která se mu vymknula a podržel ve své ruce falešný vous. Eusapie mu pustě neapolsky vynadala. Eusapie měla bystrou schopnost poznati charakter svých posluchačů i dar značné sugesce.

Tím se stalo, že v jedné z četných seancí pařížské psychologické společnosti přesvědčila d' Arsonvala, že bude na své židli poután duchy tak dlouho a že nebude moci vstáti, dokud ona nedovolí.

Skutečně přes všechno své úsilí zůstal učený akademik připoután k židli, dokud Eusapie nezlomila kouzlo. Hypnotiséři z povolání provozují tento pokus na trzích velmi lehce, mohou-li jen vybrati vhodné osoby.

Jak si byla Eusapie jista prostoduchou důvěřivostí svých zkoumatelů a jak daleko šla proto její drzost, patrně z dalšího líčení Lombrosova.

»Pokoj byl oddělen záclonou, uprostřed rozříznutou v osvětlenou část, kde byli přítomní a temnici. Medium sedělo těsně před otvorem, záda mělo v temné části, kdežto ruce, ramena, obličej i nohy byly osvětleny.

Za záclonou asi půldruhé stopy od Eusapie byla malá stolička a zvonek, a na jiné ještě vzdálenější židli stála nádoba, naplněná navlh-

čenou hlinou. V osvětlené části utvořili účastníci kroužek kolem stolu, stojícího před mediem. Pokoj byl osvětlen svítelnou s rudými skly.

Úkaz ihned začal. Viděli jsme, že se záclona vzdouvá proti nám. Židle jednoho z účastníků sebou prudce trhla, pak bylo slyšení pět silných úderů, což znamenalo »méně světla«. Na to stlumili jsme rudé světlo svítelnou stínítkem; ale později bylo nám možno je odstraniti a svítelnou postavili jsme na stůl před mediem. (Totiž, když již všechny přípravy médium vykonalo za šera, poznámka Dr. F.) Hoření část záclony byla na žádost Eusapie odhrnuta zpět a sepjata jehlicemi.

Pak se nad hlavou media začalo cosi objevovati a zase mizeti. Pak Aksákov vstal, vstrčil ruku do otvoru záclony nad hlavou media a prohlásil, že cítí několikrát dotek prstu; pak byla jeho ruka uchopena skrze záclonu; pak mu bylo cosi strčeno do ruky. Byla to stolička; držel ji pevně; pak mu stolička opět byla vytržena z ruky a padla na podlahu.

Pana Schiaparelliho cosi mocně udeřilo skrze záclonu do zad i boku. Jeho hlava byla přikryta záclonou a vlečena do temné části, zatím co sám levou rukou po celou dobu držel pravici media a svou pravici levou rukou pana Fiuziho.« (Víme již, co držel.) Kašpařina pokračovala tímto způsobem dále.

»Když bylo po sezení, odebral se du Prel prvý do temné části pokoje a volal na nás, že ve hlině je otisk. Zjistili jsme vskutku, že tu byl otisk pěti prstů, čímž se vysvětlil fakt, že ke

konci seance byl otvorem v zácloně kus hlíny hozen na stůl. Otisk ruky byl permanentním důkazem, že jsme netrpěli halucinací.« O, svatá prostoto, Lombrosovi nepřipadlo, že ruka media nepracovala dosti opatrně a vrhla kus hlíny na stůl.

Později prováděla Eusapie též materialisace způsobem tak nestoudným, že je škoda ztráceti o tom slov; někdy v pološeru obcházela mezi účastníky jako duch, jindy se objevila hlava nebo údy zemřelé osoby ze záclony a políbily účastníka. Po prvé se pustila Eusapie do těchto kousků opilá.

Oblíbeným experimentem, jež prováděla za dobrého osvětlení, bylo, že uváděla zdánlivě bez doteku do pohybu misku dopisových vah. Za tím účelem jede rozpřaženými rukama po rameni váhy; jemný vlas, napjatý mezi rukama, zdvíhá nebo snižuje misku.

O tomto experimentu praví Rochas: »Z četných pozorování vychází, že někdy lze pozorovati fluidní pásku, která spojuje prsty Eusapiiny, jestli jich konečky drží v malé vzdálenosti proti sobě. Je to páska, již povrchní pozorovatel může považovati za drát, čímž vzniká klamný dojem o úkazu.«

Zde není třeba poznámek; snad se zastydí lidé, kteří si zachovali špetku rozumu, věnovati důvěru učencům tohoto druhu.

Později byla Eusapie zkoumána Ochorowiczem ve Varšavě, zvláštní komisí, složenou z Sidgwicka a jeho ženy, Lodge, Ochorowitze, F. Myerse, Schrenck-Notzinga na ostrově Rouband,

při čemž bylo zjištěno, že Eusapie provozovala, kdykoli k tomu měla příležitost, manifestaci podvodnými manipulacemi. Ve špatných seancích nic se nepodařilo. Zdařilé seance byly ty, kdy se nepodařilo usvědčiti ji z podvodu.

Roku 1895 pozvala Society for Psychical Research Eusapii do Londýna a konala v Meyrsově domě dvacet sezení.

Badatelé došli k jednomyslnému resultátu. »že vše od počátku do konce byl podvod«.

Dr. Moll uzavírá dříve citované pojednání slovy: »Ačkoli jsem se obíral spiritismem 17 let a stále více přicházel k přesvědčení, že při produkcích medií jde o úmyslné podvádění, přece jsem se trochu zarazil, když mi bylo vypravováno o dívech, jež se dějí u Eusapie a velikých učencích, kteří byli věřícími přívrženci této paní. Když však jsem konal s ní sezení za poměrně příznivých podmínek, zbyl mi jediný div, totiž okolnost, že velcí učenci tak drzý a průhledný podvod vykládají neznámou silou.«

Kapitola VII.

Chyby a klamy při pozorování.

V čtenáři vznikne pochybnost: jak se mohli tak vážní učenci klamat, a především, může se klamatí veliké množství lidí, přítomných spiri-
tistickým seancím, kteří vypovídají souhlasně a jednomyslně o pozorovaných, na vlastní oči viděných úkazech? Jistě se mýlí. Mýlí se v tom, co viděli a nesprávně si vykládají příčiny a vznik toho, co viděli.

Předpojatost je zde prvním pramenem omylu. Věřím-li něčemu, vykládám si všechno, co pozoruji, po svém a nevěnuji pozornost ničemu, co nesouvisí s mou domněnkou; známá skutečnost, že člověk vidí pouze, co si přeje viděti. Takové zakalení pozorovacích schopností předpojatým míněním je patrné ve vědecké práci stejně jako v praktickém životě i duševních poruchách.

Ve středověku byla rozšířena víra v mořského mnicha a byl podrobně popsán i vyobrazen. Ukázalo se, že tato víra nebyla vytržena ze vzduchu. Známe nyní mořské kraby, které na zběžný pohled mají jistou podobnost s postavou mnicha. Stejně jsou ve středověkých knihách zobrazena a popsána jiná fantastická zvířata, která neexistují. Hadí se třemi hlavami, koně s rohy, lidé s obličejem na prsou, psi hlavou, jedním okem.

Svědci je snad viděli. Ale skutečné pozorování, zakalené hrůzou, mísilo se zde s fantasií, podrážděnou vzpomínkou na apokalyptické nestvůry.

Nejnebezpečnějším druhem předpojatosti je ovšem důvěra v poctivost media. Lombroso pozoroval všechny triky a úskoky, jichž používala Paladino: »že uvolňuje ruku, kterou jí drží dohlížitelé, aby k sobě přitáhla předměty; provádí doteky, nadzdvihuje zvolna nohy stolu kolenem nebo nohou; tváří se, jakoby si upravovala vlasy, vytrhne si zchytrale jeden vlas a položí jej na misku váhy, aby ji snížila.

Faifofer viděl ji, jak před seancí kvapně trhala květiny v zahradě, aby mohla o nich předstírat, že jsou to »přínosy«, těžíc z ochranné tmy v pokoji. Zdá se také, že se naučila zvláštním trikům od kejklířů, jako na př. napodobení lidských tváří, pomocí pohybů obou rukou, zabalených v kapesním šátku, aby vypadaly jako turban. Všechny tyto patrné podvody nedovedly však zvíklati jeho důvěry v pravost úkazů, když jich přímo nepozoroval; později však ztratil i poslední špetku obezřelosti.

Moderní psychologie zabývá se hodně cenou a věrohodností výpovědí. Tu se ukázalo, že nelze dáti váhy svědectví dětí i osob rozčilených a předpojatých, i kdyby byla pronášena se sebe větší jistotou. Kterýsi profesor inscenoval před posluchači vzrušující výjev. Student osopil se na profesora za přednášky výtkou jakési nespravedlivosti. Profesor mu ostře odpověděl, na to se

student vrhl na katedru, aby na profesora podnikl útok.

Nyní byli posluchači vyzváni, aby scenu podrobně popsali. Ukázalo se, že jich svědectví se úplně lišilo v detailech i celkovém průběhu události, že si vymysleli slova, která nebyla pronesena, že viděli v ruce studenta zbraň, slyšeli třesknouti ránu a podobně.

Roku 1910 kterýsi okrsek v Belgii byl poděšen spácháním čtyř podobných vražd během jednoho měsíce. Poslední byla vražda devítiletého děvčete Cecile de Bruycker. Byla sledována až do čtyř hodin, kdy si hrála s dvěma jinými dívkami. Zločin byl proveden mezi 4. a 5. hodinou.

Obě děti probuzeny ze spánku prohlásily, že o kamarádce ničeho neví. Později jedna z nich probuzena v noci policií byla vedena na místo, kde si posledně hrála s Cecilíí. Nedaleko odtud bylo nalezeno mrtvé tělo; nyní děvče prohlásilo, že »hubený temný muž s vousem odvedl Cecilii. Že sledovala přítelkyni a že jí našla mrtvou v křoví, že však se bála něco říci.«

Dva dny po té došlo anonymní udání, že otec jedné z obou děvčat je vrahem. Mezi tím obě děvčata udala další podrobnosti o »viděném muži«. Před soudem pak prohlásila, že poznávají onoho muže, jenž zavraždil přítelkyni.

Obhájce požádal o pomoc několik psychologů, aby vyvrátili svědectví dětí. M. Varendonck provedl řadu experimentů se školními dětmi, klada jim otázky téhož druhu, jaké kladly úřady na obě svědčící děvčata. Dokázal, že děti

neviděly vůbec vraha a že jich svědectví je bezcenné; jedině správná výpověď byla původní, že neviděly přítelkyni od té doby, co si s nimi hrála.

Sedmnáct sedmiletých školáků bylo tázáno, jaké vousy má jejich učitel. 15 odvětilo: černé, dva neodpověděli. Učitel neměl vůbec vousů.

Dvanáct žáků dalo písemnou odpověď na tuto otázku: »Když jste šli po chodbě, nějaký muž ke mně přistoupil. Nepřistoupil? Napište jeho jméno!«

Sedm jich napsalo jméno, ačkoli nikdo dospělý nebyl na chodbě mimo tazatele.

Experimentátor dále pokračoval: »Nebyl to pan M...?« načež 17 z 22 žáků okamžitě odpovědělo: »Ano.«

Tyto klamy pozorování a resultující výpovědi se teprve množí při spiritistických produkcích, kdy vše je vypočítáno na to, ošáliti a zmásti pozorovatele.

Místnost je temná nebo šerá, z temného kabinetu, kde leží médium v transu, vychází něco podobného bělavé nebo fosforeskující mlze. Víme, že je působena muselinem nebo jinou hedvábnou látkou, již lze skrýti v kapesních hodinkách. Závoj se při tom osvětlí červeným světlem nebo fosforeskující látkou. Media vystrkují z temné komory buď vlastní hlavy nebo masky na holích, fosforeskující rukavice, dotýkají se přítomných nohama, napuštěnýma eterem, což budí dojem chladného doteku. Stejně bezcenné je spoutání media; artisti jako paní Lané Ney,

ukázali, že lze si stáhnouti pevně utažená pouta ze zápěstí.

Těž tělesná prohlídka medií před sezením má malou cenu. Předměty, jichž potřebují: jemné látky, gumová pouzdra, lze stlačití tou měrou, že je lze skrýti do poutka u bot. Bylo by třeba bezohledné tělesné prohlídky, ale té se media vzpírají, ježto jich citů třeba šetřiti.

Má-li vedle toho medium pomocníka, jenž mu může lecos podstrčiti, je teprve zle. (Podrobnější zprávu o technice materialisací najde čtenář v C. Wilmannově: *Moderne Wunder*, Lipsko, 1892.)

Hlavní prostředek kouzelníků záleží v tom, upoutati pozornost diváků vedlejšími věcmi a a svéstí ji falešným směrem na určitou událost, bezvýznamnou pro další průběh produkce. Když jsme nyní unaveni dlouhým napjetím a uvedení do stavu, podobného letargické strnulosti, čekající něco, co se nám zdá důsledkem předchozích příprav, stane se hlavní věc, jež ujde naší pozornosti. Kouzelník, jenž chce dáti zmizeti pravou rukou předmětu, dívá se na svou levou ruku a ukazuje na ni ukazováčkem pravé ruky.

Ukáže podrobně tři předměty na stole a splete je tak, že obecenstvo se domnívá, že vidělo i čtvrtý.

Dále: silně upřená pozornost na očekávaný úkaz působí, že živou představu toho, co očekáváme, považujeme za něco, co se skutečně stalo. Jestli pak se skutečně něco přihodí, co souvisí s čekaným dojmem, dojem nabývá zdání skutečnosti a iluse je úplná.

Umění kouzelníků záleží v tom, míti jistotu v tomto technickém i psychologickém klamání obecenstva tím, že dovedou obelstít jeho pozorovací schopnost, zakrýtí, co se stalo a vzbudí ilusi něčeho, co se nestalo.

Důležitou úlohu hrají ve spiritistických seancích city a vášně.

Přítmi nebo tajemné červené světlo, posvátná vážnost, jež se zvyšuje modlitbou a zpěvem, vědomí, že se dějí příšerné a tajuplné události, domnělá přítomnost mrtvých drahých osob uvádí účastníky do extase, působí v nich afekt, zbavující je soudnosti i smyslové kontroly.

Není divu, že za této strašidelné atmosféry vznikají fantasie, iluse a klamy nejrozmanitějšího druhu, jimž emoce dodává zdání skutečnosti.

Jeden vidí vystupovat bílé fantomy z temna, jiný slyší tikatí své hodinky na rozličných místech, jakoby se pohybovaly prostorem, jiný cítí chladný dotyk na těle a slyší hlasy z dalek, vše jde od úst k ústům, vzlykání, výkřiky, křeče a mdloby účastníků i media zvyšují davovou sugesci a vše, neseno vnitřním přesvědčením, zhuštuje se ve skutečné zázraky.

Při tom dovedou media obratně maskovati své přípravy. Musí býti temno, ježto citlivé médium nesnáší jasu a světlo vadí materialisaci. Dotek ducha není dovolen. ježto porušení jeho astrálního těla ublížilo by médiu. Diváci musí utvořiti kruh, vzítí se za ruce, aby neměli volnost pohybu. Musí se modliti a zpívati, aby se

rozptýlila jejich pozornost a neslyšeli šramotu, vycházejícího z kabinetu.

Pochybovači a kritičtí pozorovatelé jsou odmítáni, ježto ochromují nedůvěrou magickou sílu media. Vše to má za účel, aby znesnadnilo nebo znemožnilo kritické pozorování a připravilo půdu samoklamům a ilusím.

Jistý Davey dostal při sezeních s Eglintonem od duchů zprávu, že je výtečným mediem. Snažil se proto obdržeti přímé písmo duchů, ale bez úspěchu; posléze koupil návod k tomuto experimentu od kejklíře. Ačkoli s počátku byl přesvědčen o působení okulturních sil při Eglintonových výkonech, přišel k názoru, že Eglinton používal triků, které nyní sám znal; vycvičil se proto v kouzelnictví tak dokonale, že kouzelník z povolání Hoffmann prohlásil, že jeho výkony přesahují meze možnosti. Spojil se s Hodgsonem, jenž při jeho produkcích pozoroval publikum, a tu bylo shledáno, jakým pozorovatelským klamům podléhají i vážní a vzdělaní lidé.

Zprávy o těchto pokusech jsou sebrány v Hodgsonově pojednání o »the possibilities of mal-observation« (možnostech klamných pozorování).

Účastníci byli vyzváni, aby téhož dne napsali, co viděli, a tu se ukázalo, že jednotlivá líčení málo jsou si podobna; každý pozorovatel dopustil se tolika chyb, že jeho líčení podává úplně zkřivený obraz skutečností. Nelze ani věřití, že popisují tutéž událost; posuzujeme-li každou zprávu o sobě, nemůžeme se ubrániti dojmu, že šlo o nadpřirozené úkazy. Nelze se proto diviti, že vynikající angličtí spiritisté s Wallacem v čele

tvrdili, že je Davey médiem. Davey prozradil jim své triky, načež přiznali, že se vše dělo zcela přirozeným způsobem, což bylo potvrzeno, když Hodgson po jeho smrti 1892 v *Proceedings* uveřejnil jeho nejpoužívanější metody.

Lehman naučil se dle tohoto návodu nejlehčím kouzelnickým výkonům a prováděl je r. 1894 ve dvaceti seancích před pozvanými učiteli, obchodníky a žurnalisty. Aby je oklamal, oznámil, že bude prováděti lecos, čemu sám nerozumí. Při tricích byl chycen pouze dvěma účastníky, kteří předem byli přesvědčeni, že jde o komedii. I těm se však podařilo viděti mu pod prsty v jednotlivých manipulacích; další kousky se jim zdály úplně záhadnými.

V citované knize na str. 420. a dále uvádí Lehmann doslovné referáty dvou pánů o jednom sezení, kde prováděl přímé písmo. Netoliko, že nepostřehli kejklířských manipulací, ale popis událostí byl zcela vadný, dopustili se hrubých chyb v líčení pořadí jednotlivých fází výkonu a odchylek od skutečného průběhu, opomenuli důležité a při normální pozornosti patrné okolnosti, nepozorovali podezřelých, neobratných a nápadných pohybů operátéra. Nevěděli právě, na co mají dávatí pozor, ježto je Lehmann klamal řadou nesouvislých a vedlejších výkonů, postupujících zcela bez plánu, a tu výsledek přičítali tajemným příčinám, ačkoli se vše dalo zcela přirozeně.

Kapitola VIII.

Zázraky fakirů.

Mohly-li v civilisovaných zemích vzniknouti nejfantastičtější báchorky o zázračných kouscích medií a nepodařilo-li se vědeckým školeným badatelům postřehnouti podvody a triky, jichž při tom bylo užíváno, nebudeme se diviti, že z tajemných zemí východu přicházejí pověsti ještě divočejší. Indičtí fakiři, zvláště sekta zvaná Jogí, požívají dávno v Evropě pověsti kouzelníků.

R. 1875 vydal Francouz Jacolliot knihu »Le spiritisme dans le monde. L'imitation et les sciences occultes dans l'Inde«, kde popisuje nejznámější fakirské kousky z vlastního názoru.

Těžké bronzové předměty pohybují se na pokyn čaroděje; hůlky píší odpovědi na myšlené otázky do písku. Semena, která Jacolliot sám vybral, vyrážejí v několika hodinách ve velké květiny.

Nahý fakir při tom zdánlivě netečně sedí na podlaze. Autor však přiznává, že nevydržel bodavého pohledu očí fakirových, které na něho po celé hodiny, dříve nežli se něco událo, byly upřeny; není proto vyloučena možnost, že jím byl hypnotisován.

Že při tom jde též o kejklířské triky, ukázal Hodgson, jenž za svého indického pobytu chodil k fakírům do školy.

V anglických novinách, v Times, Daily Mail, indické Lahore Gazette, v knize Edgarda Thurstona *Castes and Tribes of Southern India* (čti článek Fr. Fargy v Prager Tagblattu ze dne 18. května 1922) jsou líčeny divy ještě úžasnější. Patří k nim »strnulé lano«. L. Nichell podává zprávu z Ceylonu ze 6. února 1919.

Hindu přišel s chlapcem před hotel »Galle-Face« v Colombu a posadili se na ulici. Po chvíli rozvinul Hindu dlouhý, dosti tlustý provaz, jež měl ovnutý kol těla. Vrhł jej do výše a k největšímu úžasu diváků provaz trčel rovně jako svíčka do vzduchu, na hořením konci byl málo ohnut, druhý konec ležel svinut v délce asi půldruhého metru na zemi. Hoch vyšplhal se po laně do výše a když slezl, spadl provaz. Hindu jej pomalu otočil kolem prsou, nestaraje se o diváky. Bylo nás osm Evropanů, mezi nimi moje matka a bratr.

Podobných líčení bylo by možno uvésti veliký počet. Pozorovatelé shodují se v tom, že zde běží o technický trik. Žongléři dovedou vyráběti kovové roury, které oplétají koudelí. Leží-li kus takového lana na zemi, lze se nacvičiti vrhnouti je tak do výše, že zůstane přímo trčeti.

Tím ovšem není ještě vysvětleno, jak může hoch po takovém laně vylézt do výše. Výklad podává leutnant F. W. Holmes, jemuž se podařilo zachytiti fotograficky hochu na špicí lana. Na zvětšené fotografii lze pozorovati, že lano

je ve stejných vzdálenostech tlustší, je asi slo-
ženo z nastavených bambusových rour, jakých
se používá při rybářských prutech nebo pod-
stavcích k fotografickému aparátu.

Zručnost kejklíře spočívá v tom, zaměnití ve
vhodném okamžiku ukázané lano bambusovými
pruty a perovým zařízením je roztáhnouti. Hoch,
jehož si nikdo nevšímá zaujat divadlem, posky-
tuje mu pomoc při této eskamotáži.

Vrcholný kousek fakírského umění je líčen
vždy stejným způsobem.

V »Lahore Civil and Military Gazette« bylo
uveřejněno líčení slavnosti r. 1898 za přítom-
ností anglického guvernera a četných evropanů,
otištěné v Times 27. ledna 1919.

Mag uchopil velikou kupu sbalených tenkých
provazů a uvázav jeden konec k pytli, ležícímu
na zemi, vrhl ji vši silou do výše. Chumáč pro-
vazů zvolna stoupal do výše, při čemž se pro-
vazy odvínovaly a posléze chumáč zmizel v mra-
cích. Pak poručil mag svému hochovi, aby vy-
lezl po provaze, což hoch učinil s opičí mrštno-
stí. Tělo hochovo bylo stále menší, až zmizelo
v mracích. Mag se o něho nestaral a prováděl
několik jiných kousků. Potom prohlásil, že po-
třebuje pomoci svého syna. Křikl na něho, aby
slezl. Když se hoch neozýval, rozzlobil se a po-
hrozil mu smrtí, neuposlechneli okamžitě. Když
i to bylo marné, vzal dýku do zubů a lezl po pro-
vaze vzhůru, až zmizel očím přítomných. Pak
bylo slyšetí s hůry pronikavý skřek bolesti a
zděšení diváci viděli kapati s výšín krev. Pak
padaly krvavé údy na zem, nejdříve nohy, pak

trup a posléze hlava chlapcova. Po té slezl mag po laně. Uchopil krvavé údy, hodil je do pytle, počal pak lano stahovati a svinovati. Otevřel pytel a hoch odtud vyskočil neporušen. Ze země zmizely všechny stopy krve.«

Jindy vyšplhá na provaz pes, divoký vepř, jaguar, lev i tygr a zmizí ve vzduchu. Fakir svine provaz a uloží jej do pytle, nestaraje se, co se stalo se zvířaty.

Koncem roku 1890 líčil mladý Amerikán, p. S. Ellmore, stejnou událost v »Chicago Tribune«, již byl se svými přáteli v Indii přítomen. Jeho přítel malíř nakreslil několik skiz, které ukazovaly vše, co zpráva líčí. Ellmore učinil několik momentních snímků, ty však ukazovaly pouze fakira horlivě gestikulujícího, a diváky, patřící jak děj probíhal, hned nahoru, hned dolů. Ale z lana, hochy, krvavých údů atd. nebylo na fotografiích viděti ani stopy.

Hodgson obrátil se na redakci časopisu se žádostí, aby mu byli udáni svědci výjevu, ježto sám dlel v Indii, líčeného divu však neviděl, ani nikdy neslyšel, že by někdo z domorodců jej spatřil. Tu vyšla pravda ven.

Pan Ellmore upřímně doznal, že si celou událost vybájlil a použil fingovaného jména (S. Ellmore = sell more, klam více), aby myslícímu čtenáři naznačil, že jde o mystifikaci.

A stejně jsou mystifikací všechny ostatní líčení tohoto divu.

Dokonce byl objeven evropský původ báchoroky. Kiesewetter sděluje v Psych. Studien 1891, str. 419., že podobnou historii našel ve

středověkém spise Jana Weierse »De praestigiis daemonum«, odtud ji převzala paní Blavatská, přebásnila a přeložila do Indie, aby ji používala na důkaz zázračných výkonů fakirův. Tím ovšem není řečeno, že fakiři neklamou svými kouzly diváky na základě psychologických zkušeností, které byly objeveny v západních zemích mnohem později.

Portugal Abt Faria naučil se od fakirů vzbuzovati hypnosu sugescí již na počátku předešlého století, kdy v Evropě teprve se tropil humbug s mesmerismem.

Je dále jisto, že se fakiři dovedou pohroužiti do umělého spánku a vydržeti takto celé týdny bez potravy a skoro i bez dýchání.

Kouzla a filosofii fakirů přenesla do Evropy a tím zavedla epochu nového náboženství, teosofie, paní Blawacká (The Isis Unveiled, Boston 1877). Dopisy, obsahující podrobná pojednání o hlubokých problémech, padaly se stropu; předměty, jež na okamžik držela v ruce, zmizely a byly nalezeny v cizích domech. Náhrdelník, ztracený neznámou jí osobou ve vzdálené části Indie, objevil se ve skřínce, náhodně vyvolené.

Hodgson ukázal v Proceedings part. 9. 1885, že madame Blavatská byla nejvzdělanější, nejdůmyslnější a nejzajímavější podvodnicí, jaké znal svět.

Teosofie je filosofie panteismu, víra »ve vše obsahující božský princip, kořen všeho, z něhož všechno vychází a k němuž se zase vše ve velkém koloběhu života vrací«.

Karma, »zákon nevyhnutelných následků« a reinkarnace, převtělování jsou stěžejními poučkami tohoto náboženství. Vše, co člověka potká na tomto světě, nejen vnější osud, ale i rozvinutí jeho osobnosti, je přísným následkem jeho dřívějšího života v této i dřívějších existencích.

Kapitola IX.

Moderní materialisace.

Snahy o experimentální důkaz materialisace byly vážně podepřeny pokusy prof. Schrenck-Notzinga. (Jsou uveřejněny v knihách »Materialisationsphänomene« a »Der Kampf um die Materialisationsphänomene«; námitky proti nim lze nalézt ve spisech: Dr. Gustav Kafka: »Dr. A. Freiherrn v S. Ns. Materialisationsphänomene« v »Die Naturwissenschaften« Berlín 1913, číslo 51. a Dr. Med. Mathilde von Kemnitz »Moderne Mediumforschung« Mnichov, Lehmann 1914). Pokusy byly prováděny s Evou C. a Stanislavou P. za takových kontrolních opatření, že se skutečně zdálo, že jakýkoli podvod jest vyloučen.

Medium bylo před pokusem dokonale lékařsky prohledáno, oděno v černou košili s příšitými spodními kalhotami, později i její hlava a ruce vězely v jemném závoji, připevněném k šatu, takže bylo úplně uzavřeno jakoby v pytli. Kabinet neměl dveří ani oken, byl potažen látkou z jednoho kusu bez skulín, ruce média byly drženy nebo viditelné na zácloně.

Až devět fotografických aparátů bylo postaveno v pokoji i v temné místnosti. Přes to ukazovaly se ve stěch sezeních stělesňovací úkazy.

Byla-li rozevřena záclona, bylo pozorovati bílou substanci, teleplasmu, jež obyčejně vycházela z úst, často však též vznikala na jiných částech těla nebo opodál media. Medium cítilo bolest, dotkl-li se někdo této látky. Byla lepkavá na dotek, někdy jako pavučina, jindy jako pružné championy nebo vlhká rukavičková kůže. Byla-li látka osvětlena za účelem fotografování, hned zmizela. Někdy byla v tekoucím pohybu, ačkoli medium se při tom chovalo úplně nečinně; tvořily se výnory jako pseudopodie amoeb později vznikaly tvary, podobné prstům a rukám, hladké, jakoby vyřezané z papíru.

Schenck-Notzing pozoroval prý často tyto úkazy ze vzdáleností 15—45 cm od začátku až do konce.

U Stanislavy P. plynuly telepatické pásky z úst, pronikaly závojem, podobající se smačkaným pleteným krajkám a vracely se do úst, jak bylo zjištěno kinematografickým snímkem.

Tyto materialisační úkazy, kdyby se E. v. C. s nimi spokojila, byly by tvrdým oříškem pro skeptiky. Chtěla však příliš mnoho a úskoky, jichž se při tom dopustila, znehodnocují ovšem jich cenu a věrohodnost. Pomáhala si plochými figurami z papíru a látky, jež nesly zřejmé stopy kresby a čtvercové rýhy, pocházející z přeložení, ba byly i spravovány nalepenými proužky. Fotografický obraz jednoho z nich ukazuje dokonce několik tištěných řádek z novin. Nežli byly viditelné, chrastilo za záclonou jako papírem a aby nebylo slyšeti těchto zvuků, vyzývalo medium k hlasitému rozhovoru.

Na místě záclony, kde se objevila hlava, byly shledány zbytky klíhu a díry po jehlách, jež asi propašovalo medium i při podrobné prohlídce. Ostatně Schrenck-Notzing sám zjistil, že z místnosti zmizely jehly.

Když přítomný lékař znenadání rozsvítil, fotografická deska ukázala medium, jak točilo kol hlavy pomalovaným fantomem, kdežto papírový předmět, ležící na klíně, vzbuzoval zdání, že tam dosud spočívá ruka media. Paní B., u níž medium bydlelo a která skoro všem seancím asistovala, bránila se zostření zkušebních podmínek a když lékař našel u media předmět, podobný kapslí, zamezila další provádění prohlídky.

Později se objevilo, že Eva C. je totožná s mediem Martou Berandovou, která dříve hrála v Alžíru ducha Bien Boa a při tom byla její poctivost značně pošramocena.

Výsledek je opět týž. Mnoho zřejmého podvodu, při tom zbytek nevysvětlitelných úkazů, pozorovaných za tak nedostatečných okolností, že nelze rozhodnouti, zdali jde o pravé jevy materialisační, či o zjev, mající původ v přirozeném a známém dění přírodním.

Před několika léty vzbudil v lékařských kruzích podiv případ, jenž snad povede na stopu úskokům, používaným při těchto materialisačních fenomenech.

Herrman W. požíval žáby a zlaté rybky a po chvíli je zase vyvrhoval živé a neporušené. Měl schopnost »hysterického přežvykování, rumínace«, dovedl úmyslnými pohyby zažívací roury obsah žaludku dopravit zpět k ústům. Pohlčená

zvířata nebyla potřísněna žaludeční šťávou, ježto před produkcí pil mnoho vody. Papír kancelářského formátu nebyl zmačkán ani zmokřen, ježto jej nenechal sklouznouti až do žaludku, ale zdržel v zažívací rouře. Domnívají se proto právem mnozí kritikové Schrenck-Notzingových pokusů, mezi nimi Dr. Gulat-Wallenburg, že obě media spolkla teleplasmu a pak hysterickým přežvykováním ji ze sebe vydávala; úskok, ježmuž ovšem nelze zabrániti sebe důkladnější tělesnou prohlídkou.

Svědčí pro to mnoho znamení: bílá látka vycházela ponejvíce z úst a zase se tam vracela; byla vlhká a lepkavá, byly nalezeny na ní příměšky slin, u úst medií se objevily stopy krve, materialisace počínala někdy krkáním a kručením, jež Schrenck-Notzing považoval za »medijní bolesti«. Přes to zůstává nevysvětlen pohyb a proudění teleplasmy a její zmizení při osvětlení. Nelze pozřítí v několika sekundách tolik látky a nikdy nebyly v kabinetu nalezeny zbytky po ní.

Pozorování Schrenck-Notzingovo bylo doplněno souhlasnými pokusy Francouzů Ch. Richeta a Dr. G. Geleye. Zkoumali plasmu, vysílanou z těla media a shledali, že je to kašovitá tekutá hmota amorfní, uvnitř stále proudící, jako živá plasma amoebí. I její chemické a mikroskopické složení podobá se organické plasmě.

I kdyby tomu bylo tak, že by skutečně tělo medií vylučovalo organickou látku, co by tento pochod měl společného s materialisací ducha? Zhola nic. Víme, že teleplasma neběře na se po-

dobu údů ani těla media, kdykoli se něco takového při Schrenck-Notzingových pokusech zdálo, bylo působeno fantomy a figurami, jimiž se medium snažilo zvýšiti efekt úkazu.

A co má vůbec teleplasma společného s duchem media? Je vylučována tělem, skládá se z hmotných částek. I kdybychom připustili, že její tvoření je podporováno nebo působeno vůlí, spontánní činností media, je vždy pouze produktem fyziologických procesů, je úkazem ryze hmotným. Co je však duch, duše? Je to vědomí, cítění, myšlenka a představa člověka. Neznám většího omylu v dějinách lidského myšlení, nežli stotožňovati tento spirituelní duchový živel s hmotným tvarem, představovati si duši jako druhou hmotnou bytost, vězící v těle člověka, byť i utkanou z látky řidší, lehčí a průhlednější. Spiritisté často nám skeptikům vytýkají hrubý materialismus. Ve skutečnosti jsou sami materialisté nejen hrubí, ale i naivní, zaměňují-li ducha, vědomí s hmotou a přičítají mu jakoukoli tělesnou podobu.

Schrenck-Notzing byl si sám vědom těchto logických nemožností spiritistické teorie, a proto nepovažoval teleplasmu za stělesnění duše medií, ale za stělesnění jich myšlenek, snů.

Ony tištěné řádky na teleplastickém fantomu jsou prý materialisovanou, zhmotněnou představou media. Měli bychom zde krásný příklad ideoplastiky, schopnosti myšlenek vytvořovati hmotné útvary sobě podobné.

Není pochyby, že živá představa tělesných změn působí skutečně tyto změny na těle. Bo-

jíce se, že se budeme červenati, začervenáme se. Hypnotickou sugescí možno vzbuditi opuchliny, krevní výlevy a jiné fenomény. Profesor Schleich vypravuje v knize »Vom Schaltwelt der Gedanken« tuto historku:

Mladá hysterická dáma je rušena elektrickým ventilátorem a zvolá: »Bože, tak to bzučí! Kdyby to byla velká včela, mohla by mě píchnouti. Bože, kdyby zasáhla oko.« Zatím co Schleich dámu uklidňoval, naběhlo oční víčko v naduřeninu o velikosti slepičího vejce, těstové konsistence, zánětlivého zčervenání a značné bolestivosti.

Že takové ideoplastické změny dějí se v těle samém, není žádným mysteriem. Víme, že každé myšlenke odpovídá určitý nervový, tedy konec konců hmotný proces; a tu je snadno pochopitelné, že takový hmotný proces v nervech způsobí jiné hmotné změny v tělové tkáni. Že by však myšlenka, respektive nervový proces jí odpovídající, se mohla exteriorisovati, že by měla přímý vliv na vnější neživé hmoty, že by měnila jich atomové složení nebo tvořila nové hmotné látky, nelze tak snadno pochopiti.

V nejnovější době však vyskytly se úkazy, které snad vnesou světlo i do těchto záhad a umožní vyložiti je na základě moderních přírodovědeckých teorií.

Anglický fysik z Belfastské university prof. Crawford v řadě pokusů, konaných za války s irským mediem zjistil, že při zdvižení stolu bez doteku přítomných i media stoupla váha media o váhu stolu (při červeném světle). Dal-

ším zkoumáním zdařil se učenci důkaz, že z těla media vycházejí neviditelné, prutům podobné, rozličně široké a dlouhé projekce, jimiž jsou působeny levitace a pohyby stolku, zvuky a doteky přítomných.

Za levitace ohmatal náhodou Crawford pod deskou stolu dosti daleko od podlahy cosi, co se zdálo býti hmotnou látkou; bylo jí cítiti studeně, lepkavě a plazovitě; nelze popsati dojmu slovy, ale kdo to jednou pocítil, pozná to ihned znova.

Zde tedy pozoroval Crawford za jiných okolností teleplasmu, jež vycházela v Schrenck-Notzingových pokusech z úst a těla jeho medií. Jeden z účastníků těchto pokusů popsal, že teleplasma působí studený a lepkavý pocit a že měl dojem, jakoby ležel malý had v jeho ruce.

Zde by tudíž existence teleplasmy, organické látky, produkované duševní činností media, byla prokázána neodvisle se dvou stran, čímž ovšem úkaz nabývá značného stupně pravděpodobnosti. Zároveň tato substance by působila fysikální úkazy medií. Substance pod stolkem jevila se nepohyblivá a pohybovali v ní Crawford rukou sem a tam, stůl spadl, důkaz, že tato látka je podstatnou podmínkou pro levitaci.

Stejný druh substance ohmatal Crawford v blízkosti nohou media, když na př. na počátku sezení v jeho blízkosti bylo slyšení klepání. Při zdařilém sezení nikdy nedržel ruku na místě, z něhož látka vycházela, ježto brzy vypátral, že v tom případě klepání na dlouhou

dobu ustalo. Na počátku pokusů často přerušil z neznalosti věci tok této látky, což mělo za nevyhnutelný následek, že se fenomény nedostavily.

Tato substance pohybuje se ve směru od těla media ven, což lze zjistiti pocitem jemných částek, jež proudí proti nastavené ruce. Již Schrenck-Notzing ukázal, že vláknitá látka jeho media může se svinouti a stočiti jako červ, pohybovatí se a konatí úmyslně pohyby, jako kdyby byla živá a vědomá.

Neměl jsem příležitosti studovati původních publikací W. J. Crawfordových (*The Realty of Psychic Phenomena; Experiments in Psychical Science*, London John M. Watkins, 1919), jsem odkázán na referát Schrenck-Notzingův a Tischnerův. Nemám proto možnosti utvořiti si samostatný úsudek o pravosti těchto fenomenů a jistě káže opatrnost počkati na další jich potvrzení jakož i kritický rozbor na základě podrobného studia původních protokolů.

Přes to úkazy ty otevírají dosud netušené pole zkoumání a musím proto, třeba provi-sorně, uvéstí důsledky z nich plynoucí.

Crawford takto si představuje působnost silových prutů, vycházejících z těla media:

Tvořený úd záleží v podstatě ze svazku ve-lice jemných, z těla media vytlačených vláken, které jsou průsvitné a tudíž neviditelné a mezi sebou těsně spojeny, dotýkající se a souvise-jíce. Mohou se pohybovatí a splývatí, pravdě-podobně jsou v přímé souvislosti s nervovým systemem media. Ponenáhlu jsou vystrkovány

(projektovány) do prostory pod stolem a volnými konci kladeny na spodní plochu stolu. Když to bylo dosaženo, působí síla po délce těchto vláken, poněáhlu a jednotně k tomu výsledku, že system vláken se stává tuhý a mění se v pevného nositele, jenž, vysílán mediem, může zdvihnouti stůl.

Jakého druhu je síla, jež působí podél vláknového kabelu? »Jediná odpověď, již mohu dátí,« praví Crawford, »je: nevím.«

Ať je však jakákoli, mechanický charakter telekinetické síly je prokázán; její původ třeba hledati v transformaci biopsychických sil mediálního organismu; vychází z mateřského organismu pokusné osoby, i když se zdá, že působí od něho oddělena a obvykle je jím zase resorbována. Rychle se vyčerpává, působí však automaticky a impulsivně, bez řádu a systemu, leda že je řízena představami media a experimentátora.

Proslavený chemik Vilém Ostwald je ochoten uznati tuto domněnku a připouští, že někteří lidé mohou chemickou energií, obsaženou v jich tělech, transformovati takovým způsobem, že opouští tělo a účinkuje na jiných libovolně volených místech.

Věc zůstává temna v jediném bodě: jak mohou silové křivky vytvářovati hmotnou substanci, jak pouhá energie může se zhustiti v látku vnímatelnou smysly (teleplasmu). Kdo však si vzpomene na názory Ostwaldovy, pochopí i tento úkaz. Materie není nežli kompletem, shlukem energií, hmota neexistuje jako

samostatná věc ve světě, je ale pouze myšlenou příčinou, zdrojem silového působení. Není rozdílu mezi »silovým polem« a hmotou; hmota pouze vykazuje četnější fyzikální účinky a působí na více smyslů nežli síla; je právě shlukem sil. Světelné vlny jsou druhem energie. Bude-li však dokázáno, že jsou važitelné, tedy těžké, jaký je důvod upírati jim charakter hmoty?

Potvrdí-li se úkazy Crawfordovy, bude to přímým důkazem transformace síly ve hmotu. Úkaz sám sice bude nejvážnějším objevem nového století, ale byl předstižen myšlením fyziků.

Ve světle těchto výzkumů mění se ovšem i naše stanovisko vůči úkazům a pokusům, vyličeným v předchozích kapitolách. Nemohu změnit svého přesvědčení, že produkce Eusapie byly klamem. Z toho však neplyne, že pevná víra badatelů v jich pravost neopírá se o zkušenosti, kdy úkazy ty byly pozorovány za naprosto bezvadných podmínek. Stejně nepopírám, že Eusapie měla skutečné medijské schopnosti, jež jí za příznivých okolností umožňovaly provést věci, provozované později za exaktnějších podmínek. Chyba byla, že více chtěla nežli dovedla a že se utíkala k podvodům, když jí nestačily přirozené schopnosti.

Není možno, že se jí nadouval šat při levitacích tlakem telepatické substance? Ale bylo právě povinností badatelů vyšetřit vše, čeho je třeba k vědeckému zjištění a posouzení úkazů. Kritikům nelze vytýkati, uvádějí-li podezřelé okolnosti a zachovávají-li kritické stanovisko vůči úkazům tak neobyčejným a záhadným.

Je třeba dobré vůle na obou stranách: u pochybovačů uznati fakt, jsou-li proň vážné důkazy; u důvěřivců nezavíratí oči před zřejmými úskoky a poutati rozumem rozbujenou fantasií.

Nemám-li důvěry k levitacím Eusapiiným, nemohu odmítnouti pokusy Flournoyových, (*Esprits et Mediums*, Genf - Paris, 1911), jimiž několikráte zjistil, že deska veliké dopisní váhy telekineticky byla stlačena o 80 gr a že celluloidová koule pohybovala se vlivem media rozličným směrem, jak si kdo přál.

A loyálně přiznávám, že Maxwell dosáhl telekinetických fenomenů za naprosto bezvadných podmínek, dobrého osvětlení a držení rukou i nohou u Eusapie i jiných pokusných osob.

Tedy: media mohou klamatí, přes to úkazy mediální mohou býti pravé. Pokud však jsou pravé, to rozhodnouti je úkolem nepředpojatého badání.

Kapitola X.

Filosofie spiritismu.

1. Dogma.

Zbývá promluvíti o spiritistické filosofii, to jest, o souboru domněnek, názorů, myšlenek a hypotes, pomocí nichž chtějí věřící spiritisté okultní úkazy vyložití, pochopití je srozumitelným způsobem a vpravití do známého řádu světového dění.

Nesmí býti zaměňován spiritualismus a spiritismus.

Spiritualismus znamená filosofický názor, opačný materialismu; podle něho prapodstatou věcí je duch a hmota je pouze jeho produktem, následkem. Spiritismem označujeme krátce víru v duchy. Spiritismu nelze po právu přiznati jméno filosofie v moderním smyslu, ježto je přežitkem prostoduchých starodávných názorů, které zůstaly nezměněny a nevytříbeny myslivou lidskou činností a odporují proto nejprimitivnějším zásadám vědeckého poznání.

Spiritistické učení je s většími nebo menšími obněnami sestaveno z těchto tesi:

1. Duše záleží z jemné látky, fluida, organismu, zvané tělo astrální, jindy perisprit.

2. Tato duševní látka může opustit tělo, v němž obvykle bytuje a trvá pak jako volný, čistý duch a koná rozmanité úkazy mediijní. Smrt je takovým rozloučením duše od těla, tělo zaniká, duše existuje dále. Ale ani za živa není perisprit uvězněn v těle; vyzařuje na venek (aura, ody). Tím se vysvětluje materialisace a podobné zjevy. Unášeli-li sebou aura hmotné molekuly v dostatečném množství, může být viditelná. Představuje pak dvojníka osoby.

Telekinese se vysvětluje tím, že perisprit opustí tělo media, vstupuje do okolí a tam provádí své divy: přenáší předměty, klepá, píše, dotýká se přítomných. Perisprit vystrkuje na př. chapadla, podobná pseudopodiím amoeb. V názorech Schrenck-Notzingových («Physikalische Phänomene des Mediumismus»), Crawfordových, Ochorowiczových nepodržuje již perisprit povahu duševní substance, je to již hmota, vylučovaná živým organismem, třeba zvláštního, jemnějšího a řidšího složení. Nejsou to již názory spiritistické, ale ryze materialistické; stanovisko, jež zastávám v této knize, že nervový organismus vysílá silové pole, snáší se mnohem lépe s moderními názory fyzikálními.

3. Oddělený duch nemůže přímo působit na vědomí živých lidí. Má-li se s lidmi dorozumět, musí použít tělo media jako svého nástroje, mluví, píše, myslí jeho smyslovými a hybnými orgány.

4. Netoliko živé osoby mohou se odmaterialisovat, odhmotnit, ale i neživé a neorganické hmoty. Tím se vysvětlují přínosy a průchod

hmot hmotami. Předmět pobude své hmotné podstaty, projde jinou hmotou, protože v tomto stavu proň neplatí zákon neprostupnosti, a na jiném místě se zase zhmotní.

Po výkladech předešlých kapitol zbývá velice málo ke kritice těchto teorií. Ukázal jsem, že okultní úkazy, pokud skutečně existují, lze vyložit v rámci dnešního pozitivního vědění a není tedy věcných důvodů pro spiritickou teorii.

Teorie tato je však ve svých myšlenkových základech úplně vadná a hřeší proti základním poučkám vědecké filosofie, psychologie i přírodovědy.

Ukázal jsem již na její základní omyl:

Stotožňuje ducha s tělem, považuje duši za duplikát těla, přičítá jí hmotné vlastnosti. Jest v podstatě naivním a hrubým materialismem.

Duchem rozumíme dvě věci:

1. Souhrnný obsah našeho vědomí, to co vidíme, slyšíme, cítíme, představujeme si a myslíme.

2. Životní princip, vitální sílu, entelechii ve smyslu Aristotelově, jakožto souhrn příčin, které řídí životní činnosti organismu, jeho vznik a růst stejně jako jeho intelektuelní projevy.

O původu a sídle tohoto životního principu jsou dvě domněnky:

a) buď tkví v těle, jsou to zákony hmotné, které ovládají i živé procesy (mechanismus, materialismus),

b) nebo jsou to zvláštní zákony duševní, které ovládají tělesné dění (spiritualismus).

Ať je jakkoli, nikdy nelze stotožňovati ducha s tělem; představovati si pak duši jako druh hmotné substance, která se může od těla odloučiti a samostatně působiti, je hrubý myšlenkový omyl, jenž hřeší proti stěžejnímu poznatku o poměru duševního dění k tělesným procesům: vědomí, duševní jevy vázány jsou na dějství nervové, nic se neděje v duši, neděje-li se něco v nervovém systému. Vědomí vůbec není možno bez nervového systému.

Tedy, má-li duše vystoupiti z těla, musil by se z těla odloučiti nervový system, jenž je nezbytnou podmínkou duševního dění, perisprít by nemohl býti ničím jiným nežli odděleným nervovým systemem. To je nezbytný vědecký důsledek spiritické víry, ale, právě na tomto důsledku lze názorně demonstrovati její pošetilost.

Kdo ovšem nevěří v onu základní větu psychologickou o závislosti duševního dění na nervových procesech, pro toho není překážky, aby popřál sluchu nejdívočejším fantasiím. Je-li duch něčím samostatným, od tělesného dění nezávislým, pak není podroben zákonům hmotné přírody, ale pak není podroben ve svých činnostech zákonům a řádům vůbec, pak se vznáší volně nad vodami jako prvotní bůh a vše, co se děje, je zázrak, tajemství, mysterium. Je proto spiritismus popřením netoliko všeho pozitivního vědění, ale je také odmítnutím základních požadavků logiky i rozumu při tvoření lidského poznání.

Jako je pošetilým každý pokus uvéstí a udržeti hmotu v pohybu bez síly, ježto takový

přístroj odporuje stěžejní větě o zachování energie, tak je bláhová a myšlenkově vadná každá spekulace, která odporuje základní větě psychofysického paralelismu o funkcionální závislosti jevů duševních od procesů nervových. A jako obviníme vynálezce perpetua mobile z neznalosti zákonů fyzikálních, i kdyby jeho nápad byl sebe geniálnější, tak lze vytknouti spiritistovi hrubou nevědomost v oboru psychologie, i kdyby jeho jméno bylo sebe slavnější v jiném odvětví vědeckého badání.

Dále: Jsou-li činnosti ducha vázány na činnosti nervového systému, nemůže duše trvati v jakékoli podobě, je-li nervový systém zničen.

Co je duše určitého člověka?

Přece nic jiného nežli jeho vědomá osobnost, jeho individuální já, obsah jeho vědomí, plynoucí ze vnímání a vybavených vzpomínek na minulé zážitky. Má duše se liší od duše jiného člověka v tom, že mám jiné počitky, city, myšlenky a vzpomínky nežli můj bližní, poněvadž má životní zkušenost, můj minulý osud byl jiný.

Trvá-li duše po smrti, znamená to, že trvá system vzpomínek, vědomostí, který si člověk za živa osvojil.

Může však takový system vzpomínek trvati po zničení těla?

Víme s naprostou bezpečností, že základ vzpomínek je biologický, to jest, minulé události jakoby se vtiskly, vryly do nervového organismu, zanechají tam jistý obraz, který se může

obnoviti a tím vybaviti vzpomínku na minulou událost.

Víme však dále, že onen obraz, vštípený nervovému systemu, záleží v jeho změně, přímo v určitých chemických pochodech, odehrávajících se v nervových buňkách. Jakákoli představa, jak již několikráte bylo pověděno, vzniká tím, že určitá skupina nervových buněk je uvedena do činnosti a osobní vědomí je souhrnem změn vštípených mozku minulou zkušeností; říkáme jim stopy, dispoice, a ty právě sdružují jednotlivé buňky v dynamické aggregáty.

Nuže, je patrné, že žádná představa nemůže býti znovu vzbuzena, žádná vzpomínka obnovena, jsou-li ony částky, z nichž nervový system se skládá a v nichž minulé dojmy jsou uloženy, zničeny a rozmetány, takže zaniklo původní jich složení i změny jim vštípené.

Mysleme si klínové písmo, vryté do vypálených cihel. Toto písmo skládá se ze značek, které rozmanitými kombinacemi dávají určitý smysl. Rozdrtíme-li nyní cihlu na prach, zničíme nevyhnutelně i písmo a tím i jeho smysl, poněvadž jsme změnilí vnitřní seskupení částek hmoty, její formu, která právě našim smyslům byla patrna jako písmo.

Stejně je tomu i s mozkiem. Třeba vědomí je něco naprosto jiného nežli hmota, z níž se mozek skládá, přece rozkladem částek mozku stává se nemožným obnovení životních procesů, které se v něm děly, když byl neporušený, a tím se stává i nemožným obnovení oněch duševních

zážitků, myšlenek, chtění, vědomostí, které za živa byly na mozek vázány.

Individuelní vědomí zaniká nevyhnutelně s porušením životních funkcí, tím spíše se zničením nervového systému, v němž se tyto životní funkce dějí.

Možno ovšem namítnouti: Hmota je nezničitelná; jsou-li na činnosti hmoty vázány činnosti ducha, není-li i duch nesmrtelný? Z prachu assyrských cihel možno uhnísti nové hmotné formy a vepsati do nich písmena, která zvěstují události zašlých dob. Z atomů těla vznikají nové živé bytosti a prvky vědomí, jež byly zplozeny v mozcích předchozích generací, seskupují se v nové útvary a vytvářejí nová individuelní vědomí v nervovém systému potomků. Ano, nová individuelní vědomí, nikdy totožná s duchovou osobností předků. Látka zůstává táž, chaos prvků, z nichž se skládá naše vědomí, barvy, zvuky, city, snahy se nemění v kolotání věků, ale jich seskupení v konkrétní myšlenky, představy, zkrátka v individuelní vědomí, bylo-li jednou porušeno zničením nervových drah, nemůže býti přeneseno na nově vytvořenou strukturu. Do ní opět nová životní zkušenost ryje své záznamy a hněte nové vědomé osobnosti.

Tedy, nemůže existovati jakýkoli stín vědomí bez hmotného těla, ani se nemohou udržeti stopy individuelního vědomí po porušení nervové struktury.

Nevím, nezklamal-li jsem čtenáře.

Čekal odhalení mysteria a já jsem mysterium zničil;

čekal, že učiním srozumitelným tajemství života a smrti a já dokazuji, že zde není tajemství;

čekal, že s ním sestoupím do metafysických hlubin poznání a já mluvím o přírodních zákonech, fyzikálních poučkách, pozitivní vědě;

chtěl zjevení a já jej nutím střízlivě uvažovati, souditi, přemýšletí.

Což nelze ukojiti mučivého pudu zvědavého, což šálí člověka tušení absolutní pravdy pod povrchem a zdáním věcí?

Psychologicky lze tento pud uspokojiti dvojím způsobem: mytem a věděním.

Mytus uvolňuje napjetí zvědavosti tím, že zadržovaný a na nepřekonatelnou překážku narážející proud myšlení převádí do jiného směru, do sugestivních představ a symbolických obrazů, v nichž se vybíjí.

Nastává uvolnění a ulehčení vzedmuté mozkové energie, které poskytuje uspokojující pocit rozřešené záhady. Jako když spousty vod, tlačící na hráze, prorážejí a nacházející odtok postranními kanály. Jakým naivním symbolem dovedl překonatí mytus záhadu nekonečna! Země spočívá na ramenou Atlanta, Atlant na zádech slona, slon na krunýři želvy.

Kdo by myslil dále, myšlenkové napjetí se rozbíhá v písku živých představ, tísnící nejistota odstraněna, zvědavost ukojena.

Stejně otázka po existenci člověka po smrti. Tělo se sice rozpadá, ale duch trvá jako světlý přelud, jako vzdušná mátoha, vznášející se mezi

živými a obcuje s nimi v hodinách noční samoty a v teskných chvílích touhy.

Kdo by myslil na nemožnosti této představy, že nehmotný duch není viditelný, že nemůže mluvit, nemá tělesných orgánů, že by se rozplynul v kosmickém prostoru, nejsa poután kohezí a přitažlivostí hmotných částek? Cit je uspokojen, myšlení přestává.

Jinou cestu volí zvědavý rozum.

Hledá smysl problému a proniká k jeho myšlenkovým kořenům; zkoumá abstraktní vztahy mezi věcmi a převádí je na souvislosti a zákony, známé z jiných probídaných již oborů poznání.

Dříve než podá odpověď na otázku, co zbude z duše po smrti, zkoumá, co je duše, co si myslíme tímto pojmem. Nalézá souvislost mezi duchovými úkazy a děním hmotným a ze známých zákonů dění hmotného vysuzuje, co se stane s duchem po zaniknutí těla. Zde odpověď na vtíravou otázku není dána přímo, ale těžkou myšlenkovou prací.

Což právě vadí, že vědecké řešení není přijímáno tak ochotně jako mytologické.

Člověk se nechce myšlením namáhati, ale opájetí, čeká, že mu zjevení spadne s nebe do klína, není ochoten dopracovati se poznání loptným rozumovým úsilím.

Zvykneme-li si však vésti své myšlení prís-ným logickým směrem, poutati fantasií souzením, poskytne nám věda stejné uspokojení jako mytus. Jistota vědecká je pak cennější nežli přesvědčivost mytu. Neboť vědecké řešení je trvalé a solidní, nepodléhá pochybám a vnitřním

rozporům, nerozpadá se v nívec pod prvním nárazem kritického rozboru. Proto, zklamaly-li čtenáře mé výklady v celku nebo v jednotlivostech, nechť hledá chybu sám v sobě, ne v jejich vadné metodě.

Nechť znova promyslí základní poučky, na nichž buduje moderní psychologie a snaží se vésti své uvažování směrem, jež naznačuji.

Intelektuelní rozkoš, která mu z toho vyplyne, nebude jistě menší nežli blouznivé opojení, jež mu může poskytnouti mytus a pověra. Tím ovšem nechci tvrditi, že jsem podal řešení problému s konečnou platností a že jsem vyložil vědecké předpoklady své teorie tak, aby byly srozumitelný i čtenáři, nesběhlému v tomto oboru badání.

Čtu-li znova své výklady, nejsem úplně uspokojen. Snad bylo možno pověděti lecos přesněji, snad i postup úsudků a myšlenková souvislost měla býti podána příměji a bez rušivých odboček.

Je však těžko vyložiti laikovi základní poučky psychologie přístupně a srozumitelně a při tom tak důkladně, aby na nich mohlo býti postaveno řešení nejsložitějších problémů.

2. Etika spiritistická.

Pochybují, že věřící spiritista dovede pronésti jediné vážné námitky proti předchozím vývodům.

Jeho nejpádnejší argument pro spiritismus bude zníti: Co je mi do všech tvých učených spekulací, kritického rozboru, vědeckého apa-

rátu. Cena spíritické víry spočívá v její stránce mravní. Neboť činí lidi lepšími a je přímo štítem proti modernímu materialismu a prospěchářství, poskytuje dále lidem útěchu a oporu v protivens-
tvích života. Jedna mladá dáma mi řekla: »Chcete mi vzítí to, co je mou poslední nadějí.«

Nuže, jsem přesvědčen, že každá životní filosofie, založená na klamu, je zhoubná a škodlivá a proto zavržení hodná. Její zásluhy jsou dočasné a zdánlivé; jistě povede ke katastrofě.

Stejně i mravnost, založená na nevědomosti a vadném myšlení, je mělká a nemůže vésti ke skutečnému zlepšení člověka a vytvoření etických hodnot.

1. Nemohu zde ze široka rozváděti tuto myšlenku. Víme-li však, že člověk ovládl rozumem přírodu a vytvořil kulturu z primitivních pudů a tendencí, jimiž jej obdařila příroda, nelze čekati ani mravního pokroku a zušlechtění lidské račy od úpadku a popření této nejjasnější činnosti lidského ducha.

Je rozšířeno mínění, že lidé krajně inteligentní jsou i mravně neteční, snad i zpustlí; v bibli čteme slova: blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království boží, v dějinách lidského myšlení často se vrací tese, že inteligence je neřest, která pokazila původní nevinnost člověka a je příčinou jeho běd.

Názor tento je jistě klamný; nejvyšší inteligence a nejvyšší mravnost jsou plodem téhož mentálního uzpůsobení.

Intelektuelní důslednost jeví se po stránce volní jako mravní charakter,

Tím chci říci: Člověk, jenž nemá dosti intelektuelní energie, aby kusé životní zkušenosti a myšlenky jimi podnícené podřídil obecně platným poznatkům, to jest. myslil o věcech vědecky a důsledně, nemá ani mravního charakteru, nedovede okamžité pohnutky citové spoutati abstraktně koncipovanou mravní zásadou.

Nevěřím proto, že lidé, kteří špatně a nedůsledně myslí, mohli by mravně jednat. Jsou nejvýše amorální, neznajíce, co je dobré a co zlé.

Z přirozené chabosti vůle, z vnitřní chudoby, ze strachu jednají tak, jak je naučil zvyk, nebo napodobují příklad společnosti. Ale buďme jisti, že jich mravnost se shroutí pod prvním nárazem vášně a pokušení, jakmile se změní jich vnější poměry, aby mohli páchatí zlo.

Jistý americký učenec podnikl znamenitou statistiku. Vzal si práci a ocenil inteligenci a mravnost historických osobností, vladařů, vojevůdců, státníků a přišel k výsledku, že čím který stál intelektuelně výše, tím i větší mravní smysl se projevuje v jeho činech.

Může-li býti lépe potvrzena moje tese, že inteligence i mravnost roste na témže stromě. že jsou projevem stejných duševních vlastností?

Nevěřím proto, že jakákoli mravnost mohla by býti založena na pěstování myšlenkové nemohoucnosti a mělkosti. Poznání samo je nejvyšším mravním činem.

2. Škodlivost spiritistické víry tkví dále v tom, že je to filosofie resignace, odvrácení se a útěku od světa, vzdání se zápasu, životní pasivity, volního kvietismu.

Můžeme jakkoli mudrovati o konečných me-
tách stvoření; suverenní životní pud ukládá na-
šemu snažení jediný bezprostřední cíl: udržeti
svou osobní i národní individualitu, zabezpečiti
své rače existenční podmínky na zemi využitím
sil přírodních i sociálních.

Nemohu odporovati tomu, kdo odmítne tyto
biologické cíle člověka i národa, kdo tvrdí, že
život je utrpení a hledá spásu v jeho zničení buď
smrti nebo naprosté nečinností, živoření, potla-
čení vůle i resignací.

Člověka, jenž popírá takto všechny atributy
a projevy života, nemohu nutiti, aby zápasil,
usiloval i myslil, a člověk ten skutečně nalézá
uspokojení ve spiritistické filosofii jako v každé
jiné filosofii resignace a nihilismu.

Připomínám jedině, že citový stav, z něhož
vyvěrají takové filosofie, je symptomem těžké
choroby, jež občas zachvacuje národy, nervové
krise, ochabnutí a vyčerpání nervového fondu
račy, ať již má příčiny biologické, sociální nebo
psychologické.

Mohu pouze žádati, aby každý věděl, co chce
a aby uvážil následky svého jednání. Národ,
jenž ztrácí životní elan, volní energii, chuť rváti
se, lopiti, zápasiti a usilovati, neodvratně se
blíží zániku. Ztrácí své místo ve světě a ne-
zajde-li biologicky, bude na dlouhou řadu sto-
letí vyřaděn z aktivních dějin lidstva.

Asketické křesťanství vzniklo v době poli-
tického úpadku římské říše, buddhismus podlomil
sílu Indů k odporu, ruský nihilismus vydal

ohromný národ na pospas prvému sociálnímu otřesu.

Není lepšího důkazu, jak důležitým biologickým činitelem je myšlení, nežli tyto příklady, které ukazují, že osud národa jest neodvratně spjat s jeho filosofií.

A zde jsme u problemu, jenž sahá k samým kořenům našeho národního bytí. Spiritismus je rozšířen mezi všemi národy, ale nikde není tak dychtivě přijímán ani neproniká až k morku lidu, jako u nás. Neboť v naší národní povaze nalézá živnou půdu, zkypřenou planou hloubavostí, ideovou neústupností a fanatismem na straně jedné, odvrácením od života, malátností a negativismem na straně druhé.

Jsme hrdí na svého Komenského, byl to muž, jenž proslavil české jméno, geniální pedagog a mudrc, mravní světec. Jsem poslední, abych zlehčoval jeho zásluhy. A přece, čtu-li jeho Labyrint světa a ráj srdce, je mi hořko a smutno, cítím přímo osudovou hrůzu tragedie, odehravší se před 300 lety. Jeho filosofie je právě taková, jaká byla filosofie národa oněch dob. Život je marnost, vše lidské snažení je hříšné, zavří se do ráje svého srdce, ať se kolem tebe valí osud, je zbytečno zasahovati do jeho kolejí.

Je div, že národ s takovou životní náladou stal se obětí energického, bezohledného, brutálního, ale konec konců čínorodého a cílevědomého Habsburka nebo osob, jichž vůli prováděl? U velkého filosofa jsem četl: Jsou dva druhy lidí, propadlí zkáze: ti, kteří v neštěstí pláčí a kteří zuří. Zdravý člověk v nebezpečí vezme

rozum do hrsti a zvýšenou činností snaží se odvrátiti zlé následky.

Stejně v dobách husitských. Lid osvědčil krajní statečnost, nechal se pobítí za ideu. Když však bylo dobyto vítězství, jež mělo zabezpečiti budoucnost národa, odvráceno krajní nebezpečí, hned na bojišti začly malicherné spory. Jak krásná podívaná pro historika. Půl ozbrojené Evropy jako lačný vlk číhalo na hlouček božích bojovníků. A boží bojovníci vrhli se na sebe, ježto se nemohli dohodnouti, zda kněz při mši má nositi ornáty čili nic.

Namítnete mi, ano, takový byl duch doby, že abstraktní otázky dogmatické platily více nežli pozemský zájem, v tom právě spočíval hluboký smysl pro pravdu. Já v tom vidím nedostatek smyslu pro skutečnost, neschopnost střízlivě a věcně mysliti, uvážiti, co je v daném okamžiku nejdůležitější, podrobiti okamžitou vášeň vyšším cílům.

I v ostatních zemích byly vedeny těch dob náboženské války. Ale války ty vedly k organizaci států, vítězství té či oné strany bylo využito k účelům politickým, náboženský boj byl konec konců jen pláštíkem reálných snah politických.

Vím, jak je omylně redukovati historii národa na několik málo hmotných a duchovních činitelů.

Ale v české historii rýsují se jasně příčiny, které vedly ke katastrofě: nedostatek politického smyslu v době husitské, malomyslnost a chabost v době pobělohorské. Tento národní charakter Slovanů poznali již cizí spisovatelé

před tisíciletím a vyjadřují jej slovy, nad nimiž se musí zamyslet český filosof: »nestálí venkonce, neboť vznikne-li mezi nimi různost mínění, buď se neshodnou, anebo shodnou-li se, druzí ihned usnesení přestupují.«

»Země naše veliká i obilná, řádu však v ní není.« »Jsou spíše nestálí, uhybaví a také proměnliví, jako vůbec lidé, u nichž se nemohl rozvinouti cit individuální odpovědnosti pro nedostatek odpovědnosti národní. Jsouce lidmi prvého popudu a hned hotoví vzplanouti, přecházejí zase snadno do nejtíživějších nálad trudné myslí.« (Čti Jan Peisker: Kdo byli naši předkové, co jsme po nich v sobě zdělili«, str. 7.—9.).

Nesvornost, neovládatelnost, anarchie, nezodpovědnost, náládovost, nedostatek státo- tvorného smyslu vždy vyvěrají z téže intelektuální vady: neschopnosti pochopiti vzdálený větší prospěch a v jeho zájmu potlačití okamžité choutky a žádosti, tedy z nedostatku myšlenkové důslednosti.

Nyní snad patrně, proč brojím proti spiritistické etice, jejíž jádro vidím v myšlenkové vadnosti a volní malátnosti. Bojuji-li proti ní ve jménu vědy, chci ukázati, že nedbá požadavků správného myšlení a že se prohřešuje proti základním poučkám pozitivního poznání. Nemám ničeho proti jakékoli víře; vytýkám pouze chybné usuzovací metody, jimiž k ní lidé dospěli, a škodlivé praktické následky, k nimž vede.

Možno mi ovšem namítnouti: Ale vždyť filosofie spiritismu není resignovaná, pasivní, malo-

myslná, naopak naše víra dodává nám důvěru, odvahu, posiluje nás v životním boji.

Odpovídám: Spiritismus je víra v něco, co je mimo tento svět; jako každá filosofie nadsmyslna může vésti k obětavosti, fanatismu i mučednictví, ale nutně ochromuje životní elan, smysl pro skutečnost, praktickou výkonnost.

Pokud u někoho nemá spiritismus těchto škodlivých účinků, pak to vůbec nemyslí vážně se svou vírou; pak zeje nepřekročitelná propast mezi tím, co vyznává slovy, co abstraktně věří, a tím, jak jedná. Má jinou filosofii pro spiritistické kroužky a pro neděli a jinou praktickou filosofii pro úřad, obchod, všední den. Víra však musí být činná, to jest, musí řídit lidské jednání; jinak nemá vůbec ceny, je pouhou hračkou, zábavou, příjemným rozptýlením mysli.

Přes to i stanovisko střízlivých spiritistů považuji za škodlivé. Svým příkladem a schvalováním konají zhoubný vliv na slabší povahy, které se utápějí v mystických náladách, ničí životní energii, ztrácejí zájem o život a jeho úkoly.

K jakým katastrofám může vésti spiritistická pověra, je-li skutečně činná, není-li vyznávána pouze slovy, ale věřena srdcem, ukazuje zpráva Timesů ze dne 26. dubna 1922: Paní z Jižní Ameriky zabila dvě děti a sebe, aby z onoho světa mohla dávat svému muži obchodní rady.

Jsem přesvědčen, kdybychom mohli nahlédnouti do soukromého života přesvědčených spiritistů, našli bychom více dokladů podobného

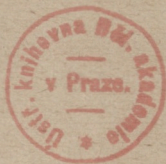
poblouznění, jako známe případy náboženského šílenství.

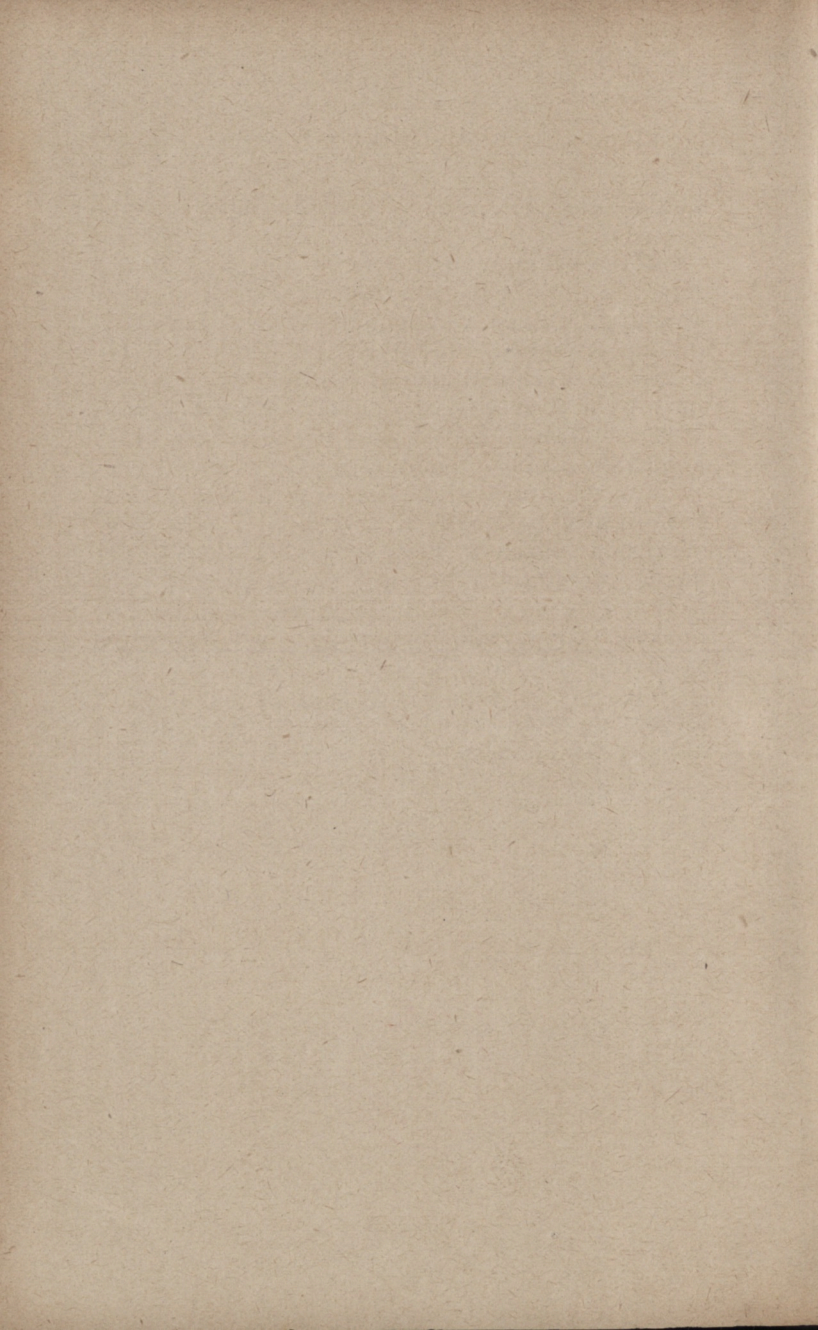
Četnický strážmistr pan S., působící dlouhá léta v kraji spiritismem zamořeném, poskytl mi cenné informace o zhoubách, zaviněných medijskými seancemi: o četných případech šílenství, o mravní zvrhlosti medií, o jistém panu J., je- muž byla v seanci předpověděna smrt v roce 1922; ze strachu dostal silné křečovitě záchvaty a nastalo u něho pomatení mysle.

Vím, že spiritistická víra může účtovatí též četné aktivní položky na své konto; brání kle- rikalismu, získává nejširší vrstvy lidové pro vážné přemítání a hluboký smysl životní.

Ale nač vymyřovatí zlo jiným zlem? A nač poskytovatí pavědu tomu, kdo touží po čistém poznání?

Více světla; jeho jasné paprsky nechť ozáří stejně poslední vesnici v horách jako temné záhyby lidské duše.

OBSAH:

	Strana
Úvodní poznámky	3
Kap. I. Nevědomé svalové pohyby:	
1. Magické kyvadlo	10
2. Přenášení nevědomých pohybů svalových na cizí nervový system	16
Hledání ukrytých předmětů	17
3. Jiné autoskopy. Stoleček	19
Reichenbachovy ody	25
4. Kouzelný proutek	31
Neznámý smysl	36
Stopování zločinců	39
5. Automatické psaní	41
Kap. II. Psychologie hysterických úkazů:	
1. Intelektuelní původ sdělení medií	44
2. Rozdvojení osobnosti	45
3. Posedlost	53
4. Alterace osobnosti	57
5. Mimoosobní a nadpřirozený původ sdělení medií	63
Řečníci a kreslicí media	66
Používání cizích jazyků	67
Kap. III. Jasnovidectví:	
1. Noetické základy	70
2. Čtení myšlenek z výrazových pohybů	72
Počítající koně	78
3. Přenášení myšlenek na dálku	80

	Strana
Kap. IV. Telepatie:	
1. Teorie	97
2. Tušení smrti	108
3. Medium Piperová	115
4. Psychologický nástin telepatického utváření myšlenek	134
Kap. V. Předvídání:	
1. Krystalové vise	140
2. Věštby	154
3. Telepatické jasnovidění	181
Pocit blízkosti osob	188
4. Kryptoskopické pokusy. Neznámý smysl .	191
Kap. VI. Fysikální úkazy medií:	
1. Divy v Hydesville a Stratfortu	198
2. Lomozící skřítkové	201
3. Strašidla	206
4. Experimentální zkoumání	209
5. Pokusy Crookesovy	210
6. Fotografie duchů	215
7. Psychografie čili přímé písmo duchů .	220
8. Prostupnost hmot. Čtyřrozměrný prostor .	222
9. Vystřízlivění	230
10. Eusapia Palladino	233
Kap. VII. Chyby a klamy při pozorování	241
Kap. VIII. Zázraky fakirů	249
Kap. IX. Moderní materialisace	255
Kap. X. Filosofie spiritismu:	
1. Dogma	266
2. Etika spiritistická	275